

Härmed en enträgen hemställan om fortsatt och ökad medverkan i det skolhistoriska räddnings- och uppteckningsarbetet! Allt eller nästan allt bör tillvaratagas, antecknas, skyddas. Jag är tacksam för att få förteckningar på vad som finns, står gärna till tjänst med råd och upplysningar bland annat om eventuell sovring och är tacksam få läsa allt vad som skrives (och kanske även tryckes) på området. Enär Edra personliga minnen dö med Eder, är det av speciell vikt att dessa upptecknas, och jag vill söka medverka till att det nedskrivna blir tryckt. Eftersök också äldre, kanske nu avlidna personers anteckningar, självbiografier eller andra minnesbilder och insänd dem såsom lån: för genomläsning, eller i och för tryckning i Årsböcker i svensk undervisningshistoria eller i och för förvaring i ett offentligt skolhistoriearkiv. Även för anvisning på eller ytterst noggranna avskrifter av givande och intressanta protokoll, examenskataloger och andra urkunder är jag tacksam. Ni bedes medverka till att sparbanker o. a. anslå bidrag till utgivandet av nämnda Årsböcker i den mån de avhandla Eder orts eller hembygds eller Er egen undervisningshistoria. Skynda på i synnerhet med läroverks-, seminarie- samt folk- och flick- och högskoleminnen. Skriv utförligast om de *goda* lärarna!

Sänd mig meddelanden om brev o. d. från, om och till Olof Eneroth!

Subskribera på Årsböcker för 5 kr. årligen (65 kr. för de första 52 numren) hos *B. Rud. Hall*, Inedalsgatan 7 A^{III} Stockholm. De första årgångarna äro snart slutsålda.

Återstående exemplar av omtrycken i duodesformat av JOH. RUDBECKII storkatekes "Eenfaldigha Fråghor" (1643) och NIC. RUDBECKII adliga småbarnsbok "En Ny Wijsa" (1624) slutsäljas för sammanlagt 5 kr. (portofritt).

På grund av flera samverkande omständigheter kan
volym 50 icke utsändas till 1937 års föreningsmed-
lemmar förrän under år 1938.

L Ä R O V E R K
OCH
L I V S V E R K

KOMMENTERADE SJÄLVBIOGRAPHICA
RÖRANDE
LÄRDOMSVÄGEN OCH MANNAGÄRNINGEN

AV

B. A. FINELL, J. M. LINDBLAD,
E. OLBERS OCH G. A. RINGSALLE

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1937] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. XVII]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Serievolym 52] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Årsvolym 3]

L Ä R O V E R K
OCH
L I V S V E R K

KOMMENTERADE SJÄLVBIOGRAPHICA
RÖRANDE
LÄRDOMSVÄGEN OCH MANNAGÄRNINGEN

AV

B. A. FINELL, J. M. LINDBLAD,
E. OLBERS OCH G. A. RINGSALLE

DISTRIBUTION: C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, LUND

Anm. Kommentarer till de olika författarnas
hågkomster återgivas vid bokens slut med petit-
stil och med särskild paginering.

Volymen utges med partiellt ekonomiskt under-
stöd av staten.

LUND 1937

Aktiebolaget Skånska Centraltryckeriet

Kanslirådet på läroverksbyrån
Fil. Lic. Fr. W. E. Sandberg

tillägnas dessa läroverks- och andra minnen
tacksammast.

Av
Föreningen för svensk undervisningshistoria
och
Redaktionen av
Årsböcker i svensk undervisningshistoria.

Prosten J. M. Lindblads minnen.

Fortsättning från Årsböcker vol. 40 sid. 78.

Sedan jag väl fått den vackra lyran med lagerqvistarne broderad på sammetskragen af min svarta frack, voro mina penningetillgångar i det närmaste uttömda. Här vidtogo således andra och ganska allvarliga bekymmer. Och dessa ekonomiska bekymmer afhjelpes ingalunda med äfven den flitigaste och mest ansträngande läsning. Det syntes mig sjelf, obekant som jag var vid penningars odryghet, nästan som en gåta att mina 300 Rd:r redan efter första halfåret voro slut. Jag räknade och räknade om igen, och fann att den långa resan, de många utgifterna vid studentexamen, nödiga böcker, hyra för rummet, ljus och ved samt spisqvarteret och en inköpt ny rock, verkligen upptagit nyssnämde summa. Det var ytterst föga som onödigtvis blifvit bortslösadt, och allsintet bortstulet, såsom jag dock i första häpenheten öfver min magra plånbok var färdig att antaga. — Äfven denna svårighet gaf mig dock en ganska nyttig och välbehöflig lärdom, den, att ingenting är så odrygt som penningar. Den har många gånger sedan kommit mig väl till pass.

Min ställning var emellertid för ögonblicket rätt bekymmersam. Att vända mig till min far med begäran om understöd, visste jag fullväl vara lika fåfängt som orimligt. Hans tillgångar voro så små, att från honom ingenting var att förvänta. Hans ytterligt ringa inkomster af sitt embete räckte endast till att ganska tarfligt föda honom sjelf och hans hus. Dessutom hade han skulder, till hvilkas betalande föga utsigt var förhanden. Han hade gjort sitt bästa att hittills hjälpa sina tvenne studerande söner fram. Alla mina bättre känslor höllo mig derföre tillbaka från att nu vända mig till honom med begäran om hjälp — — Men något måste göras. — Jag påminte mig en rik och barnlös herre i min hembygd, som många gånger med välvilja bemött mig då jag såsom gosse i min fars sällskap gästade hans stora och vackra egendom. Måhända skulle han vilja försträcka mig ett lån, då han nu fick veta att jag var student och behöfde för att kunna vistas vid universitetet nödvändigt penningar. Han kände mycket väl min far, och hade jemväl hört ett och annat berömmande ord om mig från läroverket i W. Alltså skrefs ett i bästa ordalag uppsatt bref till honom rörande mina behof. Svaret blef afslag.

Iu lifligare en ynglings förhoppningar äro, desto hårdare träffa de slag, hvaraf de krossas. — I min svåra förlägenhet kunde jag hvarken läsa eller annat. Innestängd på min torftiga studentkammare kände jag för första gången på allvar fattigdomens svåra tryck och penningeförlägenhetens marter. Jag ägde icke ens så mycket tillgångar kvar, att jag kunde betala middagen på det värdshus, der jag och andra obemedlade ynglingar hemtade vår tarfliga spis, det s. k. Nykterhetsvärdshuset. Sedan jag timtals promenerat fram och tillbaka på golfvet, blef kammarlufften mig alldeles för qvaf och jag måste ut. Det var afton. Hunnen till Odenslund hörde jag en studentqvartett sjunga några af sina vackra sånger. Jag blandade mig deruti och började sjunga. Vi hade genomgått åtskilliga stycken och bland dem den nyligen af Geijer komponerade qvartett, hvaruti det vid beskrifningen af studentens lif bland annat heter:

Solen förgyller dagen, månen försilfrar natten;

men sökes lärdoms skatten: »hjelp dig sjelf», — det är lagen.

Detta: »hjelp dig sjelf», träffade som en electrisk stöt mitt sinne. »Hjelp dig sjelf!», är också alltid den bästa utväg, ty andras bistånd är icke särdeles att lita på.

XIV. I en af stadens tidningar hade blifvit annonseradt att en enskild lärare önskades för tvenne gossar å en landegendom en dagsresa från Upsala. Jag anmälde mig såsom sökande och erhöll efter kort väntan svar att inställa mig å utsatt plats. Lifvad af de bästa förhoppningar anträdde jag färden på den skakande skjutskärran. Isande blåste nordanvinden och den tunna vadmalskapprocken, som betäckte den ännu tunnare bonjouren, lemnade så allt för otillräckligt skydd deremot, att jag nästan var steltnad af köld, då ändteligen i skymningen det efterlängtade målet var upphunnet. Jag infördes i ett vindsrum, der en piga, liggande på knä framför kakelugnen förgäfves ansträngde sina lungors kraft för att få den sura veden att brinna. Rök strömmade i rikligt mått ut i rummet, men värme förmärktes icke. — Efter att hafva afklädt kapprocken och försökt att gnugga de stelfrusna händerna varma, trädde den nykomne ned till herrskapet. Tvenne piltar af vid pass 12 år mötte här och sneglade under lugg på den blåfrusne studenten. Herrn i huset, en lång, mager, gråsprängd f: d: officer, satt i nattrock och tofflor vid ett thebord, der jemväl tvenne fruntimmer syntes. Med verklig längtan vände sig mina ögon till den ångande thekitteln, der jag hoppades få en så väl behöflig

uppvärmande dryck. Herr I., min nye värd, bad mig dock följa sig ut i ett annat rum, der han från en skänk tog fram en bränvinsflaska jemte glas, samt en brödkorg med thy åtföljande smörask och ett thefat med anjovis. »Herrn kan väl behöfva en sup att värma sig med i denna fördömda kölden», — var det tilltal, med hvilket jag helsades. »Var så god», tillade han, slog upp bränvinet och vände mig derefter ryggen.

Något flat öfver denna inbjudning, helst bränvin allt ifrån barndomen varit mig vedervärdigt, gjorde jag dock skäl för mig i afseende på smörgås anrättningen, ehuru det något flintiga knäckebrödet försenade den hungrige magens tillfridställande. Jag återvände derefter till förstnämde rum, der jag hoppades såsom efterrätt få en varm kopp thé. Men nu var thebordet afdukadt och min förhoppning gäckad. Småningom upptinades dock mina lemmar och efter några timmars förlopp dukades qvällsmatsbordet, der en tallrik ölost smakade förträffligt. Att jag icke fick frossa i den iskalla sängen, der natten tillbringades på det genomrökade och blott sparsamt uppvärmda rummet, var åtminstone icke värdinnans förtjenst. Denna värdinna var dock i sjelfva verket till hälften att ursäktas. Hon var liten, spenslig, blek och såg mycket lidande ut. Desto frodigare var ett annat medelålders fruntimmer, hvilket, enligt hvad jag sedermera fick höra, förde spiran i huset öfver både fru, man och barn. Om hon dertill hade någon annan rätt, än en eröfrares, lemna jag osagdt.

Följande dagen börjades arbetet med disciplarne. Dessas hitills förvärfvade kunskapsförråd var ett slags mosaik, sammansatt af en mängd olika metoders resultat. De hade nemligen tidt och ofta ombytt informatorer, hvilka hvar på sitt olika sätt hade försökt införa ungherrarne i vetandets elementer. Det täta ombytet af privatlärare, — somlige bland dessa hade icke stannat mer än 4 månader, — hade derjemte haft en annan betänkelig verkan, nemligen att dessa gossar förlorat tillit till och aktning för sina informatorer, helst föräldrarne häruti föregått dem med exempel; de visste att ingen plögade länge stanna kvar, att klagomål från deras sida fann medhåll hos föräldrarne och ej sällan medförde informatorernas afskedande, och fördenskull hvarken angelägne att lära något eller rädde för att genom odygd och näsvishet göra dessa förtret. — När jag efter några dagars vistelse kommit underfund med allt detta, syntes de moln, som betäckte min lefnadshimmel, mörkare än någonsin. Jag hade redan efter den första

veckans förlopp gerna lemnat denna plats, om icke nöden tvingat mig att stanna kvar, och ett svagt hopp, att det möjligen kunde blifva bättre, uppehållit modet.

Från den sorgliga tid, jag tillbringade i detta hus, vill jag blott nämna ett par omständigheter. Kosthållet bestod för informatorn af en frukost, som utgjordes af smörgås med anjovis samt en uppslagen sup bränvin, framsatt å skänken i matrummet, der disciplarne sattes till bords vid ett särskildt bord med åt dem tillagad varm mat, hvaraf dock intet bestods åt informatorn. Vid middagen, der dock informatorn fick sitta vid bordet, skedde upppassningen af en från stallet inkallad pojke, som så fränt luktade af sin vanliga uppehållsort, att man måste hafva god mage för att ej störas i matlusten. Till qvällen sattes ånyo bränvinsglaset fram på skänken, hvilket dock sedermera ändrades, när jag oupphörligt lemnade bränvinet orördt och anhöll att i stället få dela gossarnes gröttallrik.

Hvad beträffar upplysningen å skolrummet, så bestod den uti ett smalt talgljus, hvilket skulle räcka vissa dagar. Ifall någon gång inträffade att det tog slut före denna tid, så nödgades informatorn sitta i mörkret, såvida han icke ville köpa ljus för egna medel, hvartill jag ansåg mig tvingad, enär jag icke ville försumma egna studier om aftnarne, sedan hela dagen varit upptagen af disciplarne.

Rörande undervisningen, så erhöill jag af principalen instruction att lära gossarne latin på det sätt, att jag borde uppläsa högt för dem först den latinska texten i den auctor som förehades, och derefter den svenska öfversättningen, fortsättande härmed till dess piltarne genom åhörande lärt sig det utantill. Lexor i grammatik, historia o. d. fick icke meddelas; allt borde inpluggas genom nyssnämnda metod. För olater fick inga slags bestraffningar gifvas, utan ett betyg inskrifvas i en bok efter hvarje dags slut, hvarvid inträffade, att läraren fick snubbor af fadren när betygen för gossarne voro dåliga. — At en dotter i huset var informatorn förbunden att lemna lectioner på piano, oakadt han gång på gång försäkrade att han icke sjelf kunde spela piano. »Herrn kan ju musik; herrn spelar gitarre och blåser flöjt; då måtte herrn väl kunna se om flickan spelar rätt», — detta var städse svaret. Följaktligen måste jag sitta min timma dagligen och höra klinket å pianot, utan att vara denna elev till någon nytta. Hennes framsteg voro naturligtvis små: detta blef mig nu lagdt till last, och

jag fick uppbära snäsor af innehåll, att jag »hvarken ville eller kunde göra någon nytta.» — Hvad beträffar söndagarne, så voro dessa mina lyckligaste dagar, emedan jag då fick studera för mig sjelf. Att komma till kyrkan, sattes aldrig i fråga; och under hela min vistelse på detta ställe hade herrskapet icke en enda gång, och jag lika litet, varit i Guds hus. Jag vände samtalet härtill ett par gånger, men fick alltid ett svar, späckadt med svordomar, att sådane besök voro de sämst använda timmar i lifvet, och att han hade bättre förstånd, än att slita sina vagnar på så onyttiga resor. —

När jag hållit ut i detta hus omkring ett halft år, och blifvit öfvertygad att det öfverstege mina krafter att här uträtta något godt, ja att ens uthärda ett halft år till, blefvo vi, efter ett utbrott af brutal grofhet å min herr principals sida, skiljda; och jag lemnade utan saknad, men med ganska nedstämdt och sorgset mod denna min första condition såsom student.

Framtiden låg mörk. Hvad skulle jag företaga; hvart vända mina blickar?

Iag återvände till Upsala, der visserligen kamraters välvilja för några ögonblick läto mig glömma mina bekymmer; men der hvarken rum eller mat eller tvätt eller något annat var att erhålla för intet.

Till råga på allt hade jag ock ifrån mitt hem erhållit ganska stränga bref till svar på de meddelanden om min svåra ställning, som jag i bref till min far och syster gifvit. Min far, som sjelf slitit mycket ondt, ville icke höra talas om att jag beklagade mig. Det gör ungdomen godt att blifva näpst och tuktad, mente han. Lifvet blir alls icke mera leende och ljust, när man hinner till äldre år; det kan derföre vara nyttigt vänja sig vid svårigheter och motgångar redan från dess början. — Min syster, eljest så vek och öm, så huld och kärleksfull, skref jemväl kallt och afskräckande. Sannolikt föreställde hon sig att jag öfverdref beskrifningen om mina svårigheter, eller ock att jag, på studenters vanliga sätt, var för mycket pockande och hade för stora fördringar. — Med ett ord: jag blef nära nog lemnad fullkomligt ensam med mitt betungade sinne. Ty till Gud hade jag icke ännu börjat med allvar vända mig, hade ännu icke förstätt meningen af dessa ord i en af våra psalmer:

När verld och vänner lemna dig allena med din smärta,
då ropar Herren: kom till mig, Kom slut dig till mitt hjerta....

XV. Wid icke få tillfällen i mitt lif har jag märkt, att sådane företag, som jag sjelf helt och hållet inledt, utfallit mer eller mindre illa, då deremot sådane, till hvilka jag blifvit föranledd af andra, någongång till och med mot min vilja tvingad, utfallit öfver förväntan väl. Grunden härtill måste sökas djupare, än uti mer eller mindre omsorgsfullhet vid deras utförande; ty omsorgen har icke varit mindre vid de förra än de sednare, snarare tvertom. Det man vanligen kallar tillfällighet eller slump, kallar jag en vis och trofast faders »försyn»; och det var redan såsom student jag började varseblifva ett och annat för mig ganska märkligt drag af denna försyn. Vid äldre år tycker jag mig spåra den nästan öfverallt, i stort och smått; och kan icke uttrycka hvilket lugn och hvilken trygghet förtröstan på Guds faderliga försyn ingifver. Å andra sidan har likväl denna ofta upprepade erfarenhet, att de företag, jag sjelf uttänkt och sökt ställa i verket, nästan ständigt misslyckats, ingifvit mig en tvekan och ovisshet vid dylika, hvaraf jag verkligen lidit. Måhända är detta något, som berör den sannolikt på jorden olösliga gåtan om »frihetens» och »nödvändighetens» inbördes förhållande. Så mycket är emellertid säkert, att jag kommit till orubblig tro på en verldsstyrelse från Guds sida, ehuru den är så invecklad och så obegriplig, att vi i de flesta fall knappast kunna mer än blott ana dess sammanhang och beskaffenhet. Iag hoppas finna lösningen på gåtan i den andra verlden, till hvars ljus jag alltmera nalkas.

Sedd ifrån ståndpunkten af verklig och djup tro på Guds ingripande i vår lefnads alla skickelser, är äfven en vid första betraktandet obetydlig tilldragelse af icke ringa vikt. Af icke ringa vikt blef ock för mig ej blott mitt korta vistande såsom informator för de två gossarne hos Hr I., utan ock det tillbud, som snart derefter gjordes att öfvertaga undervisningen af tvenne gossar i ett förnämt hus i granskapet af Stockholm. Blott med stor motvilja åtog jag mig den erbjudna platsen, och hade jag icke tvingats af omöjligheten, att på annat sätt kunna fortsätta studierna, så hade jag ingalunda oftare blottställt mig för obehaget och förödmjukelserna af en privatläreställning, för hvilken jag fått verklig leda.

Det var en sensommarafon jag inträdde med mössan i hand uti den ljusblå salongen på E., mitt blifvande hem, det jag dock föresatte mig lemna så fort någonsin möjligt var, d. v. s. så fort jag förtjenat så mycket som för ett halft års vistelse vid uni-

versitetet var behöfligt. Ett medelålders fruntimmer, synbart af lika fin bildning som fin gestalt, mottog mig med artighet och hjertlig välvilja, presenterande sin omgivning, som bestod af 2:ne äldre damer och fem barn, bland hvilka mina blifvande disciplar. Dessa hade ett öppet, vänligt och hurtigt utseende och voro båda särdeles vackra. Enahanda var förhållandet med de 3:ne flicorna, af hvilka den yngsta, vid pass 4 år gammal, hade ett verkligt cherubsansigte, omsvalladt af ljusbruna lockar.

Behaglig var redan den omständigheten, att jag här vid qvällsmatsbordet slapp att se den vedervärdiga bränvinsflaskan, som hos Hr I. hade förföljt mig; vänligt syntes mig att man genast bemötte mig såsom en medlem af familjen, icke såsom ett slags bättre tjenstehjon; behagligt föreföll att barnen samlades omkring mig och sökte få mig med uti deras lek, såsom hade jag varit en äldre bror; förundrad blef jag öfver den välvilja hvarmed greffinnan och hennes syster underrättade sig om mina närmaste, såsom far, syskon, släktingar, om mitt val af lefnadsbana, mina förhoppningar för framtiden, och dylikt; men aldramest intagen blef jag då greffinnan, när tid var att skiljas, samlade barnen, lät dem falla på knä kring sin stol på mattan, och högt uppläsa sina aftonböner. Hon satt der i deras krets, så enkel, så vänlig, så moderligt mild och öm, fästade sin blick på den af dem som läste, att det gjorde mig godt in i hjertat att se det. — Iag lemnades icke heller här ensam öfver natten på mitt rum: disciplarne hade sina bäddar bredvid min, och modren sade, att hon önskade lemna sina söner helt och hållet i min omvårdnad, enär deras far var död, och hon hoppades jag ville vara för dem såsom en vän och broder, icke blott såsom en hjälpare vid deras studier. — Detta förtroende gjorde mig i hög grad godt, och jag föresatte mig i mitt sinne, att söka förtjena det.

Så börjades denna condition; och hvad början lofvat, det höll fortsättningen.

När söndagen kom, inbjöds jag att taga plats i vagnen, som skulle föra oss till kyrkan. Oaktadt presten i församlingen alls icke var någon utmärkthet, foro familjens medlemmar mycket ofta till kyrkan, och vid min en gång framförda anmärkning härom, utvecklade de båda systrarne för mig något som jag förr icke tänkt uppå. De sade att gudstjensten icke bestod endast af predikan, utan att deltagandet med församlingen i Guds tillbedjan och lof, i syndabekännelsen och psalmsången, redan i och för sig

vore något, som högeligen förtjenade ett kyrkobesök, äfven om predikan särskildt icke skulle vara allt hvad man önskade. — De söndagar, då ingen resa till kyrkan blef af, anmodade man mig att hålla en liten gudstjenst hemma, och bad mig inrätta den så, att icke blott en predikan genomlästes, utan ock syndabekännelsen och dagens texter fingo vara med. Man ägde här ett af den aflidne greffen och hans far samladt icke obetydligt bibliotek, der äfven religiösa skrifter funnos. Iag fick välja bland predikosamlingarne hvilken jag önskade; men föga bekant med dessa, utföll till en början mitt val simpelt nog. Samtalsvis gjorde man mig sedermera uppmärksam på att värtalighet icke utgör det väsentligaste i en predikan, och att följaktligen lika mycken, om icke mer uppbyggelse kan hemtas t. ex. ur den enkle Retzius, som ur den värtalige Lehnberg. Poesi och oratoriska prydnader äro visst icke något förkastligt; tvertom, den hel. Skrift är full af den sublimaste poesi; men kläderna utgöra dock icke sjelfva menniskan, och det är icke otänkbart att men med guld och ädla stenar kan pryda till och med ett lik. —

I nyssnämde Bibliotek fanns en vacker samling af svenska såväl som utländska vittra författare både från äldre och nyare tider. Under mellantimmarne mellan lectionerna tillbringade jag vid läsningen af dessa många hänförande stunder. Med åtskilliga särdeles äldre skalder gjorde jag här för första gången bekantskap, och med hvilken förtjusning jag lyssnade till dessa mästares harposlag, kan nog den förstå, som känner ynglingasinnets liflighet och en poetisk naturs fröjd att lustvandra i diktens lunder. Iag måste bekänna, att mina examensstudier mången gång fingo stå tillbaka för denna lättare och mera lockande läsning.

Den familj, hvaruti jag nu tillbringade mina dagar kan karakteriseras med tvenne ord: man röjde der lika mycken »godhet» som »glädtighet». Iag hade vid denna tid aldrig sett, och har sedermera under ett tämmeligen långt lif sällan träffat en krets, der dessa båda voro så hemmastadde och så lyckligt förenade. Iag har träffat flere hus, der endera af de nämde orden kunnat tillämpas; men ej sällan har »godheten» varit förenad med pjunk, eller »glädtigheten» med lättsinne. Den hjertliga fromhet, som genomandades denna familj hade ock en särdeles tilldragande karakter: den var å ena sidan alls icke blandad med surmulenhet, och å andra sidan lika litet med stel formalism. Den gjorde därför ett på samma gång mycket tilltalande och mycket behagligt

intryck. Guds ords dagliga bruk var här en regelbunden sed; och oaktadt denna tid var fattig på sådane böcker, som särskildt afsågo den husliga andakten, (man ägde inom vår litteratur knappt mer än ett enda verk med betraktelser för hvar dag i året, och detta ett mindre godt), så förstod den ädla värdinnan att uppleta passande läsning, så att sådan aldrig fattades. Under passionstiden lästes alltid om Christi lidande, och man var då mer än vanligt uppmärksam och intresserad. — Det var också ifrån detta hus jag erhöill de intryck, hvilka i en långt sednare tid fingo sitt uttryck i mina för huslig andakt författade böcker: »Hemmets Altare», »Christliga betraktelser för hvar dag i året», »På Vägen» m. fl. Det var ock härifrån mitt beslut hade sin upprinnelse, att, ifall jag sjelf någon gång fick ett eget hem, der införa och vidmakthålla huslig andakt.

För den fattige studentens ekonomiska ställning hade den goda grefvinnan och hennes syster ett vänligt öga. Den första vinter jag tillbringade der, märkte man att jag icke ägde annat ytterplagg än en tunn och luggsliten vadmalsskappa. Att jag vid den ofta till 20 grader uppgående kölden, skulle frysa jämmerligt, iklädd endast detta föga värmande plagg, låg öppet. En dag fann jag i mitt rum en ny, stor och vacker kappa af tjockt blått kläde, — och vid närmare påseende fann jag att den var ämnad åt mig till ersättande af den tunna och utslitna. — En annan gång voro mina skodon i så uselt skick, att det väckte uppmärksamhet. Jag måste beställa mig nya, ty mina egna försök att om nätterna med nål och tråd söka ihoplappa det trasiga, hade blott föga framgång; jag hade dock icke att betala med, när stöflarne jemte den tämmeligen högt tilltagna räkningen ankom. Man märkte min förlägenhet och afhjelpade den genast på det vänligaste sätt. — Åter en annan gång befann sig min hufvudbonad i ett sådant skick att den knappt kunde visas å hufvudstadens gator. Grefvinnan proponerade då ett byte mellan min utslitne hatt och en ny dylik, som blifvit hemköpt för betjentens räkning, men befanns något för fin för denne. — På detta och andra sätt, alltid med hjertlig välvilja, afhjelpade de mina behof, så att jag undgick anlita min lilla lön, hvilken ju borde besparas för att dermed kunna bekosta den stundande vistelsen vid akademien, när tentamina och examina skulle företagas.

I familjen umgingos åtskilliga musikaliska personer, bland andra ett fruntimmer med ovanligt vacker röst och ganska be-

märkansvärd talang för komposition. Tydligtvis hade jag här af mycket nöje, helst man uppmuntrade mig att öfva min lilla obetydliga röst för att kunna sjunga duetter med henne. Man uppmunade mig att försöka mig i composition, hvilket jag ock gjorde, ehuru naturligtvis med föga framgång, enär jag icke hade studerat harmonilära. Ett par stycken med accompagnement för Guitarre vunno dock bifall, och man sade sig höra dem gerna. Så godt jag förmådde, satte jag äfven ett par sångstycken till piano, hvilka sedermera blefvo från trycket utgifne. — Då man märkte mitt stora nöje af musik, bevisade man mig artigheten att e som oftast bjuda mig biljetter till Kongl. Operan. Der uppträdde då såsom elev den sedermera så ryktbar vordna Mamsell Ienny Lind. I Trollflöjten, der jag oftast såg henne, var hon så intagande, att jag saknar ord att uttala min hänförelse. Fler än en gång intog jag min plats i Theatersalongen med bestämd föresats att icke blifva förtjust eller applådera. Men knappt hade den stora sångerskan sjungit fem minuter, innan alla dylika föresatser voro glömda och min hänförelse lika stor som alla andras, d. v. s. gränslös. — Jag fick under de följande åren, då Ienny Lind gjort sina segertåg genom Europa och vunnit verldskunnighet, tillfälle att ånyo höra henne dels i operor, dels på conserter; och oaktadt hennes röst då märktes mera utvecklade och hennes tekniska skicklighet vida större, hvarigenom alla svårigheter med största lätthet öfvervunnos, måste jag bekänna, att hennes första uppträdande såsom elev och debutante alldramest hänförde mig. Det var neml. då nästan endast natur: konsten hade ännu sin plats i bakgrunden; hon sjöng såsom barnet sjunger, af fullaste hjerta, utan afseende på något annat än välljud; allt var så enkelt, så okonstladt, så fritt, så helt och hållet naturligt, att icke en skynt af manér eller lärdom røjde sig; och detta intog mig mest af allt.

Ett obehag blef dock följden af de många tillfällen, mig erbjödos att höra Ienny Lind, och det var, att jag blef mycket nogräknad och kinkig vid sång. Det utomordentligt ypperliga, jag så ofta hörde, verkade väl icke förakt, men likgiltighet för det medelmåttiga. Detta var ett obehag, emedan jag derigenom förhindrades att njuta af en musik, som ju kunde vara rätt bra, fastän den icke stod att jämföra med hvad man fick till del vid Ienny Linds uppträdande. Sedan man länge druckit fint vin, smakar icke det medelmåttiga. — Mer än en gång har jag seder-

mera varit färdig att afundas personer, som känt stor förnöjelse af sådan musik, som jag tyckt vara ganska samtagen; och sådan är ju i sjelfva verket den mesta, som bjudes. Stjernor af första ordningen höra till undantagen på konstens himmel, såväl som på den naturliga.

XVI. Man sammanträffar stundom med christna, hvilkas uppfattning af den himmelske mästarens lära är sådan, att en allvarlig och rättskaffens bekännare af denne mästare hvarken kan eller får deltaga uti eller sysselsätta sig med sådant som hör till skön konst. Att spela med i en orchester, att bevista en opera, att åskåda en pantomime eller en ballette, att läsa en roman, att componera en glädtig sång, med mera dylikt, förmena de vara för en christen idel otillättna ting.

Jag har mer än en gång frågat mig: kan detta verkligen vara en rätt uppfattning af christendomen? Vid en period af mitt lif har jag sjelf varit nära att blifva fattad af samma åsigter, så nära, att jag för en spottpenning bortsålde en vacker samling af svenska skaldeverk, som jag med mycken uppoffring inköpt och låtit inbinda i passande band. Försäljningspriset uppgick knappt till bandens värde, och det betänkligaste var, att bland det sålda fanns åtskilligt, som numera icke är tillgängligt i vår bokhandel, hvadan förlusten i denna del var oersättlig.

Det är icke min mening att här inlåta mig uti granskandet af ofvan nämde uppfattning. Det må blott nämnas att den familj, der jag hade lyckan tillbringa ett par angenäma år såsom student och röntte oförgätlig välvilja, icke delade densamma, under det den likväl hyste all aktning för andras åsigter, lemnande hvar och en rätt att enligt Apostelens ord »pröfva allt» och se till att »han må blifva viss i sitt sinne», samt vid sitt görande eller underlåtande väl minnas, att det bör »ske i Herranom»; allt enligt den tämmeligen tydliga undervisning härom, som Apostelen Paulus gifvit oss i Rom: 14 Cap. 1—10 v.

Här var således ett glädtigt och i alla hänseenden angenämt hus. Trumpna anleten och sura miner varseblef man der aldrig. Det kändes på samma gång upplyftande och uppfriskande att komma dit och vistas der. Små familjehögtider tillställdes allt som oftast, synnerligen vid tillfällen af födelsedagar. Vid dessa högtider kom det vanligen på min lott att sörja för den musikaliska delen der af. Detta skedde medelst små improviserade duetter för Harpa och Flöjt eller duetter för sång med

accompagnement af Harpa. I huset fanns nemligen en dame, som spelade detta nu mera sällsynta instrument och var försedd med en god pedalarpa. När man sedermera vid ett tillfälle kommit under fund med att jag stundom roade mig med att skriva vers, uppdrog man [åt] mig att författa högtidscantaten, hvilket jag, med ungdomens vanliga slösaktighet, gerna åtog mig, sålunda ströende omkring mig en massa mer och mindre lyckade poemer. De betraktades af mig sjelf med så stor likgiltighet, att jag icke ens behöll en afskrift deraf.

Såsom en profbit på huru man här firade födelsedagar, vill jag nämna ett tillfälle då det var värdinnans egen. Det måste naturligtvis vara svårt att henne ovetande ställa till någon fest i huset, helst hon hade sitt öga öfverallt och visst icke var lätt att narra. Emellertid borde så ske. Äldste sonen, numera en ganska högt uppsatt embetsman, då student i Upsala, åtog sig saken, och det blef öfverenskommet att vi alla borde låtsa som vi alldeles glömt att det var grefvinnans födelsedag. I hemlighet hade dock bjudning till grannar och släktingar från hufvudstaden utgått, och hushållerskan fått uppdrag att obemärkt hafva i ordning en god soupé. Dagen gick sin lugna gång, och när middagskaffet var drucket proponerade ofvannämde äldste son, att man skulle göra en promenad i släde utåt landsvägen, der ett ypperligt slädföre just inbjöd dertill. Propositionen antogs och man lät spänna för, hvarefter alla husets medlemmar, utom grefvinnans svägerska, hoffröken hos en nu mera afliden kunglig person, insveptes i fällar och begåfvo sig åstad. Bemålde hoffröken, en synnerligen qvick och rolig person, uppgaf sig hafva hufvudvärk och önskade derföre blifva hemma. Sedan slädpartiet åkt en half mil eller något mer, stannade äldste sonen, som körde första släden, och frågade om vi ej ville besöka en aflägsset liggande arrendegård, som hörde till godset, och dit han på en skogsväg sade sig mycket väl hitta. Äfven detta antogs, och man vände nu af inåt en föga bekant mindre väg, som skulle föra oss till nämde gård. Vi körde och körde väl en timma eller halfannan, så att grefvinnan yttrade otålighet och fruktan att vi kört vilse. Sonen lugnade henne och pekade på ett aflägsset ljus, som just skimrade fram mellan träden. »Der, sade han, är målet». Det syntes dock såsom skulle der vara någon fest, ty alla fönstren voro upplysta. Straxt derpå körde vi in på gården, och funno att vi, istället för att komma till det uppgifna arrendehem-

manet, hade på omvägar, och utan att vända, kommit hem. Grefvinnan, som ingenting anade, blef öfverraskad, och detta ännu mer, då förstugudörrarne öppnades och ett strålande ljusflöde mötte henne tillika med de ankomna, festligt klädda grannarne, hvilka lyckönskande omgäfvade henne, aftogo hennes ytterplagg och införde henne i den smyckade salongen, der versar, sång, musik, thé och annat dylikt väntade. Under allt detta syntes hon dock en smula orolig, emedan hon tänkte på passande soupé åt så många oväntade gäster. Så snart hon derföre kunde komma loss skyndade hon ned i matsalen, der en ny öfverraskning väntade: bordet stod praktfullt dukadt, och husets hela tjenare personal kom högtidsklädd henne till mötes med sina lyckönskningar. Aftonen tillbringades sedan på det glädtigaste och angenämaste.

Den öfverraskning, som en gång lyckats, kunde emellertid icke oftare upprepas. Man fick fördenskull vara betänkt på att uppfinna nya sätt att bereda husets medlemmar oväntadt nöje. Öfningen gjorde oss alla fintliga, och det var icke det minst roliga, att i hemlighet uppgöra små planer och i tysthet förbereda allt till sådane festligheter. Det uppstod en förtrolighet och hjertlighet mellan husets alla medlemmar, hvilken jag icke utan stort nöje ännu i dag kan påminna mig.

Man må dock icke föreställa sig, att allt här utan afbrott var idel ljus och lust. Ack, intet jordiskt hem är befriadt från besök af sorgen och döden.

Under mitt vistande på E. gick en af medlemmarne i huset bort genom döden. Det var ett äldre ogift fruntimmer, som efter en långvarig sjukdom slutade sitt jordelifs lopp. Att se grefvinnan vid denna sjukbädd var i sanning lärorikt. Den innerligaste ömhet förenad med djupt och heligt allvar tillkännagaf sig i hela hennes beteende. Regelbundet hvarje dag läste hon för den sjuka något af Arndts Sanna Christendom och Bibeln. Jag fick stundom vara tillstädes i sjukrummet och har derifrån minnen af heliga stunder. Den sjuka var också innerligt tacksam, och slöt ändteligen sina ögon samman, såsom det tycktes, i salig tro på den för hela världens synder dödade Försonarens evigt tillfyllestgörande rättfärdighet. Jag följde den döda till grafven, och glömmar aldrig det intryck denna sjuk- och dödsbädd gjorde. Man uppmanade mig att skriva några versar med anledning af dödsfallet, icke för att tryckas och utdelas vid begrafningen, utan för att gifva oss alla, unga såväl som gamla, ämnen till begrundande

af lifvets vigt, dödens allvar och evighetens outgrundlighet. Jag gjorde det gerna, och dessa versar, hvilka jemväl äro förkomna, så att jag icke äger en afskrift, blefvo för mig sjelf anledning till sådane betraktelser, som blott sällan vid de år, jag då hade, få någon varaktigare plats i sinnet. Att grefvinnans ögon, då jag för henne uppläste dem, fylldes af tårar, blef mig en värderad belöning.

Det må kanske synas oväntadt, men äger sin fulla riktighet, att jag under vistelsen i detta hus stadgade mitt förut påtänkta uppsåt, att studera theologi och blifva prest. Så glädtig i allmänhet tonen var i denna familjekrets, så djupt allvarlig var den på botten. Så snart de båda systrarne fingo del af min föresats, gäfvade de mig ett uppdrag, hvars betydelse jag icke genast insåg, men hvars väl genomtänkta beskaffenhet jag sedermera ej sällan beundrat. Uppdraget var att under mellanstunderna mellan arbetet med disciplarne [och] de mera allvarliga egna studierna, såsom recreation skriva en bättre och mera tidsenlig öfversättning af Ioh. Arndts Sanna Christendom. Den gamla öfversättningen var till språket föråldrad och företedde under läsningen vid den husliga andakten åtskilliga svårigheter. Behovvet af en annan öfversättning var stort, men ingen tycktes denna tid hafva ämnat uppfylla detta behof. Arbetet var visserligen stort, men det förkortades för mig icke blott genom den stora fröjd sjelfva begrundandet af det ypperliga verket medförde, en fröjd, som mer än en gång kändes så stor och så innerlig, att mitt hjerta fylldes af hänförelse och ögonen af tårar; utan ock af det deltagande och den uppmuntran de båda systrarne visade, i det de förmådde mig att capitel efter capitel uppläsa för dem min öfversättning i den mån den blef färdigskrifven. De anskaffade ett praktexemplar af boken på tyska, från hvilket öfversättningen verkställdes. Detta äger jag ännu kvar; men sjelfva öfversättningen, hvilken jag sedermera fann behöfva fullständig omarbetning, skänkte jag i manuscript till en vän, som önskade äga den. Då det var mitt första försök i öfversättningsväg, må icke förundra att bristerna voro många. Ändamålet var också icke att utgifva arbetet från tryck; det var snarare att införa mig i den åskådning af christendomens väsende, som den förträfflige kyrkofadren framställer i denna bok. Jag tackar Gud för hvarje stund af helig glädje, som detta arbete skänkt mig. Det var i sanning en af de bästa förberedelser till mitt blifvande embete, vida bättre än mången akademisk föreläsning, som jag sedermera bevistade.

XVII. Wistelsen i den älskeliga familjekretsen utsträcktes vida längre, än ämnadt var. De tre månaderna spunno sig så småningom ut till inemot tre år, med afbrott allenast af de besök, jag gjorde i Upsala för att tentera till min examen.

Sista sommaren medförde ett stort och opåräknadt nöje. Det var en längre resa, till hvilken jag blef inbjuden af min goda värdinna, en resa, som utsträckte sig kring en icke obetydlig del af fäderneslandet, och berörde åtskilliga märkeliga trakter. Gränsen i söder var Motala och gränsen i norr Gustaf Erikson Wasas många uppehållsplatser under sin romantiska vandring i Dalarne innan han blef konung. Resan företogs i egna bekväma vagnar med begagnande af skjutshästar. — —

XVIII. Att den allvarliga beredelsen till det blifvande församlingslärarekallet icke försummades, oaktadt det vänliga familjelifvet och de uppmuntrande resorna, bevitnas af anteckningar från denna tid, skrifne med fin och tät stil, öfver dogmatiska, kyrkohistoriska och exegetiska ämnen, vid läsningen af de theologiska skrifter, som funnos i Bibliotheket på E.; Det lilla poetiska anlag, hvarmed jag blifvit begåfvad, började vid denna tid vända sig till andeliga ting. Hjertats inre beskaffenhet och hvad der tilldrog sig afspeglar sig uti de poetiska uppsatserna från denna period.

När tiden var inne, att jag enligt föreskrifterna i lagen kunde öfvertaga predikoämbetet, hade mina studier också hunnit så långt, att jag kunde anmäla mig till de slutliga examina, som vid universitetet fordras för inträde i detta ämbete. Månaderna näst förut tillbringade jag i Upsala, och det under ansträngande studier. Äfven nätterna måste tagas till hjälp för att medhinna en högre kurs, som jag föresatt mig. Detta gick till en början godt nog; men småningom tog naturen ut sin rätt, så att det blef mig nästan omöjligt hålla ut att vaka, oaktadt jag stundom sökte få ögonen att vara öppna medelst svafvelstickor, med hvilka jag spärade upp de tunga ögonlocken. Svedan dervid höll mig visserligen vaken, men förhindra ock den ostörda uppmärksamheten på det lästa, så att jag snart fann denna studentmetod oduglig. Slutligen påfanns något bättre. En kamrat, som bodde i samma hus, öfverenskom med mig att vi hvarannan morgon skulle besöka och väcka hvarandra kl. 3, och då icke släppa, förr än vi voro fullt vakna. Det gick den första veckan bra; men redan andra veckan voro de ansträngda krafterna så medtagna, att vi båda, sedan

vi stigit upp, klädt oss och satt oss vid böckerna somnade igen. Det var också ej underligt, ty vi slutade först inemot kl. 12 föregående afton, och man må säga hvad man vill, 3 timmars sömn är dock för litet, så snart det gäller att dermed hålla ut en längre tid, helst vid unga år. Vi företogo oss då att sluta om aftonen kl. 11, och åter begynna läsningen klockan $\frac{1}{2}$ 4, sedan vi först gjort en promenad från vår bostad till den s. k. Slottskällan, der vi drucko ett glas kallt vatten. Dessa tidiga morgonpromenader under den vackra våren, Aprill och Maj månader, gjorde oss mycket godt, och efter hemkomsten från källan voro våra lifsandar så uppfriskade, att vi med full kraft kunde fortsätta läsningen, utan att hindras af sömn eller trötthet.

Examina gingo väl. Betygen blefvo för mig bättre än jag väntat. Den snillrike Biskop Fahlerantz, som då var theologie professor, hade den godheten att efter slutad tentamen bjuda mig kvar, sedan de öfrige tentandi gått, hvarvid han vänskapsfullt frågade mig om jag ej ville stanna kvar vid Universitetet, der han önskade, att jag måtte ingå bland dem som ägnade sig åt ytterligare theologiska studier, och ville han, när tiden var inne, kalla mig till Docens i hans ämne. Detta vänskapliga och smickrande tillbud strandade dock mot min fullkomliga medellöshet, som hindrade vidare vistelse vid universitetet. När jag öfverlagt saken och sagt den gode Professorn mitt svar, som mycket kostade på mig, var han så vänlig, likasom för att trösta mig, enär han såg tårar i mina ögon, att visa mig sina många och sköna målningar, till en del hemtade från Italien, der han gjort långvariga och högeligen intressanta resor. Han berättade något deraf och utpekade åtskilliga målningar, dem han låtit af i Rom och Neapel boende artister för sin räkning utföra efter de store forntida mästarnes taflor. Att detta skulle högeligen glädja mig, kan man lätt förstå, helst jag redan börjat få smak för de sköna konsternas alster genom täta besök i målningssallerierna och det s. k. stensemuseum i Stockholms slott.

Äfven en annan plan att hålla mig kvar i Stockholm, der en lärareplats uti en då nyligen inrättad högre skola var ledig, måste öfvergifvas, och jag återvände till min fattiga födelsebygd, der min äldrige fader väntade mitt biträde i sin tjänstgöring.

Tvenne visserligen till det yttre obetydliga, men för mitt inre stärkande tilldragelser från denna tid, vill jag omnämna. I Upsala ägde jag å mitt rum ingen mjuk eller bekväm soffa. Möb-

lerna voro helt simpelt målade trästolar och dylikt. När jag, trött af den hårda trästolen ville taga mig någon hvila, och dervid kände behof att utgjuta hjertat för Gud i bönen, knäböjde jag vid sängen. Här blef det mig under bönen stundom outsägligen ljufligt, och de då och då vaknade tvifvelsmålen om min verkliga kallelse till det dyra predikoembetet, rann det mig i sinnet att jag skulle få besvarade på det sätt, att ifall den förestående examen gick illa, så att jag deruti blef underkänd, skulle jag taga det såsom en vink att jag borde öfvergifva den utvalda lefnadsbanan och ägna mig åt något annat; men ifall examen gick väl, så att jag icke blott blef godkänd, utan erhöll någorlunda hedrande betyg, skulle jag taga det såsom en Guds vink, att den presterliga vägen voro för mig Hans vilja. Som nämndt är, gick examen öfver förväntan väl, och mitt sinne blef deraf icke litet uppmuntrad. — När jag sedermera efter prestvigningen i den vackra C. domkyrka, der denna verkställdes, ännu djupare greps af känslan för embetets helighet och höghet, men min egen ovärdighet och oskicklighet, — hände sig, att den skjutsbonde, som skulle föra mig på sin simpla kärra från stiftstaden på vägen mot min blifvande första plats såsom adjunct, började förtroligt tala med mig om prestembetet och dess höga vikt. Han var en gammal man och hade i domkyrkan hört min profpredikan före prestvigningen, och sade sig deraf hafva förstått, att Herren ville begagna mig till ett utkoradt redskap i församlingen. »Våra prester», sade han, »äro, Gudi klagadt, mången gång annorlunda än församlingarne behöfva. Stundom predika de så lärdt, att vi fattiga bönder icke förstå dem, stundom så liknöjdt och kallt, att deraf endast kommer andelig och lekamlig sömn. Christus och hans förtjenst få vi allt för föga höra omtalas. Herrn är helt ung, men jag tyckte mig i Herrns profpredikan märka, att denna vår välsignade hufvudlära icke är för Herrn obekant. Föraktar Herrn icke ett ord af en enfaldig bonde, så ber jag Herrn lägga sig vinn om att predika Christus och hans förtjenst. Det är kärnan af alla Apostlarnes skrifter.» — Dessa ord af den gamle skjutsbonden voro mig lika oförmodade, som vederqvickande. Jag tänkte: är det sådant allmogen vill hafva förkunnadt och predikadt, så vill jag med Guds hjälp gå frimodigt fram i mitt nya embete; detta lärostycke har också jag insett vara det förnämsta, och vill flitigt förehålla både mig och min församling detsamma. — Och så fortsatte jag hoppfull och glad den långa vägen till min första adjunctsplats.

XIX. Det var en ganska stor och märkbar skiljnad mellan det lif jag under några år fört i Stockholm, omgifven af hufvudstadens lyx och beqvämlighet i en grefflig familj med förnämt umgänge, ägande tillfälle att förnjöjas af det yppersta landet den tiden ägde i musik och andra företeelser af skön konst, — och det lif jag nu kom att föra i en aflägsen landsort, långt från städer, långt från herregårdar, i en församling der ingen enda ståndsperson fanns boende, mer än presten, der allmogen, just för aflägsenhetens skull från städer och större gårdar, bibehållit flyddas århundradens stora tarflighet, gammaldags seder och tänkesätt. — Jag minnes ännu huru förlägen jag blef redan första aftonen i det anspråkslösa Comministerbostället, der utrymmet var till den grad inskränkt, att jag icke ens kunde erhålla ett eget rum, utan måste ligga i den för husets medlemmar gemensamma stugan. Det var i December månad och tämmeligen kallt, hvadan det enda gästrum, som fanns, uppe på vinden, dit en halsbrytande trappa ledde, icke kunde begagnas, enär det saknade eldstad. En säng inbars och bäddades åt mig i nyssnämde gemensamma stuga, der jemväl en till prestgården på aftonen ankommen bondhustru tillbringade natten. Denna hustru ägde hemma ett dibarn, hvaraf följden var att hon vid läggdags måste söka tömma sina uppsvällda bröst, en åtgärd, som för henne och öfrige, vid detta landtligt okonstlade lif vände, föreföll så helt naturligt att ingen deråt lemnade någon uppmärksamhet, men som för mig, ovan vid allt sådant, föreföll så egendomligt, att jag rodnade som ett barn och hade svårt att dölja min öfverraskning. Lyckliga och landtliga enkelhet, fri från allt pryderi och förkonstling!

Tjenstgöringen i denna församling var ganska besvärlig. Afstånden i den glest bebodda trakten äro så stora, att några hemman ligga mer än 2 mil från sockenkyrkan. Vägen från prestgården till kyrkan går till en del genom ödsliga ljunghedar, der särdeles om vintern, då snön i sin vilda fart öfver den skoglösa nejden, lägger sig i ofanteliga drifvor, färden blir nästan lifsvådlig. Trettondedag Jul, efter ett starkt yrväder, hade vägen till den grad yrat igen, att det var omöjligt tänka på begagnandet af något åkdon. Jag måste sätta mig upp på en häst och försöka ridande genomvada den djupa snön. Detta var dock ingen lätt sak, helst den vanliga körvägen på flere ställen måste öfvergifvas, emedan flere alnars djup snö betäckte den, hvarhelst den på något sätt låg i en fördjupning af terrängen. Den manliga befolk-

ningen i hemmanen närmast kring prestgården samlades om morgonen opåmint för att beledsaga presten till kyrkan, och företrädd af omkring 20 starka karlar, som gående sökte trampa väg i snön, anträdde jag färden. Denna blef dock, oaktadt dessa karlars vänliga hjälp, så besvärlig, att inemot 2 timmar åtgingo för tillryggaläggandet af den halfva milen till kyrkan. Genomfrusen framkom jag, och måste genast ställa mig på den kala och blåsiga kyrkogården för att begravva lik. Jag frös dervid till den grad, att orden knappt ville fram öfver de blå och skälfvande läpparne. Nästan ännu värre blef det i kyrkan, der kapprocken måste aftagas och blott den tunna syrtuten begagnas, och ingen kroppsrörelse lifva blodomloppet i de darrande lemmanne. Jag undrar ännu öfver att jag denna trettondedag Iul icke ådrog mig en svår sjukdom. —

Lika besvärliga voro de många sjukbesöken, hvartill presten stundom kallades midt i mörka och regniga natten eller under hvirflande snöyra. Det hände ej sällan att presten, uppväckt ur sin sömn vid midnatt, fick ridande begifva sig af till något 2 mil aflägsset torp eller bondgård, hvarifrån han icke återkom till hemmet förrän följande eftermiddag, emedan ridten icke kunde ske fortare än den gående vägvisaren hann att till fots medfölja. Var då den sjuke, till hvilken han kallades, en i synden grånad, eller i egenrättfärdighet förstened människa, hos hvilken allt, hvad som sades, var taladt för döfva öron, och hvilken ingenting annat ville presten, än få nattvarden, såsom ett universalmedel mot alla slags synder och såsom ett säkert resepass till himmelen, så är lätt att inse huru svårt det hela måste förefalla. Någon gång hände, att den sjuke, till hvilken man kallades, redan aflidit innan man framkommit. I sådant fall blef arbetet svårt med de kvarlevande, hvilka upphäufde gälla klagoskrän att den döde icke hunnit få nattvarden, och således icke kunde vara viss om Guds rike. —

Den öfriga delen af de presterliga göromålen föreföllo snarare angenäma än besvärliga. Predikandet och catechumenundervisningen var ett nöje. Likväl blandades äfven häruti en droppe galla, förmedelst det på denna ort gängse bruket, att »personalier» måste hållas öfver hvarje afliden, till och med små nyfödda barn. Dessa personalier blefvo påkostande icke blott för de omsägelser, som nödvändigtvis måste förekomma, utan förnämligast för den ovänskap, presten ådrog sig af de efterlevande släktingarne till den döde, då inga beröm kunde i lefnadsteckningen förekomma,

utan snarare motsatsen. När t. ex. en ökad svärjare, drinkare, verldsträl eller dylikt begrofs, och hans lefnad skulle skildras i personalierna, måste presten råka i svår ställning: å ena sidan sanningens och samvetets kraf, och å andra sidan de efterlevandes förbittring. Jag har sällan känt mig i så svår ställning, som här vid lag. Ganska väl visste jag, att af »förbittring» blir ingen »förbättring»; men likasåväl var det mig tydligt, att Herrans ve måste drabba den som kallar det onda godt. Efter mycken strid fattade jag dock mitt beslut, och följde det oryggligt, oaktadt alla de svårigheter, som deraf måste uppstå. — Glad och tacksam blef jag, när jag sedermera kom i ett läge, der dessa personalier icke behöfdes.

Hvad predikningarne beträffar, hade jag beslutat skriva dessa fullständigt. Detta beslut vidhöll jag under loppet af mina 10 första prestår. Derefter försökte jag så småningom öfvergå till det fria föredraget, först i kortare tal, t. ex. skriftermål och dylikt, sedermera i Bibelförklaringar, och ändteligen i hela predikningar. Likväl har jag aldrig uppträdt utan ett förut eftertänkt och skrifteligen uppsatt utkast. En predikan förefaller mig såsom ett allt för viktigt föredrag, att man skulle våga hålla det utan grundlig förberedelse. Jag fordrar, att det skall spåras logisk ordning och reda i tankeföljden, noggrant sammanhang och helgjutenhet i föredraget, så att åhöraren må kunna få en i möjligaste mätto fullständig och klar bild af det ämne man valt. Att vidlöftigt och sammanhangslöst orda hit och dit, anser jag i en predikan vara alldeles otillständigt; likasom jag å andra sidan icke kan finna mig uti den motsats härtill, som några här och der bruka vid sina predikoföredrag, nemligen att framlägga blott, så att säga, ett benrangel i afdelningar och underafdelningar, hvaraf den åhörandes tanke vida mer sysselsättes, än hans hjerta tilltalas. — Frågan huruvida en och annan liknelse, en och annan berättelse får förekomma i predikningar, anser jag vara till fullo besvarad af sjelfva den heliga Skrifts exempel. Icke blott i profeternas skrifter, utan jemväl i Frälsarens egna tal förekomma sådane. Der en liknelse är träffande, der en berättelse är på samma gång kort och upplysande, må den, efter min åsigt, gerna brukas; likväl måste man vara sparsam dermed, på det åhörarens nyfikenhet icke må allt för mycket äggas. Här gäller, såsom så mångenstädes eljest, det skriftens yttrande: *ett ord i sinom tid är såsom ett guldäpple i silfverskålar.*

Hvad altartjensten i kyrkorna angår, bekänner jag att den alltifrån mina första prestår förefallit mig särdeles uppbyggande. Huru tilltalande är icke dess begynnelse med de högtidliga orden: »Helig, Helig, Helig, Herre Gud allsmäktige! Fulle äro himlarne och jorden af din härlighet!» Huru gripande är icke Syndabekännelsen med sina allvarliga, värdiga och trösterika ord! Huru passande den bibliska läsningen i söndagarnes epistlar! Det är något »lagom» i hela vår altar ritual, som lyckligt undviker såväl catholicismens öfverlastade mångfald och den reformerta kyrkans nakna fattigdom. Jag anser att det är illa, när en prest med värdslöshet eller allt för stor skyndsamhet framsäger altar ritualens vackra ord. Vi äro komna i kyrkan icke endast för att afhöra predikan, utan ock för att tillbedja och lofsäga Herren, bekänna våra synder och med församlingen uppstämman sånger till hans pris och vår egen tröst eller uppmuntran. Sjelfva messandet, som jag eljest icke tycker synnerligen om, kan dock utföras på ett sådant sätt, att det väcker andakt och skänker uppbyggelse. Det får då icke i ringaste mån påminna om konsert sång, likasom icke eller vara falskt och illa ljudande. Har presten till en värdig och andaktsväckande messning inga gåfvor, så må han heldre läsa än sjunga.

I den församling, der jag fick min första station såsom prest, fanns ingen orgel. Klockaren var utan ringaste tillstymmelse till musikalisk bildning (— han kunde icke sjunga en enda choral, och kände icke ens noternas namn —); kyrkosången var därför till den olyckligaste grad dålig. Hvar och en sjöng de förekommande psalmerna på sin egen melodi, hvilken ofta icke var någon melodi alls. Detta var mig verkligen en pröfning, vand som jag var vid att höra utmärkt musik i hufvudstaden. Fler än en gång tänkte jag: ack, om här ändå funnes en orgel. Och dock, — jag skulle sednare få erfara, att kyrkomusiken kan vara beklagansvärdt dålig, äfven der orgel finnes. Organister finnas nemligen, som icke hafva någon annan talang än att misshandla såväl sitt instrument, som kyrkobesökarnes öron. Allravärst föreföll mig de s. k. preludierna och utgångsspelet. De förra äro ofta oskäligen långa och oskäligen fula; de sednare, som ej sällan bestå i en lättsinnig militärmarsch, till och med ett dansstycke, rent af vedervärdiga. Så vidt min makt har sträckt sig, har jag fördenskull hvart jag såsom prest kommit, sökt förbjuda dessa sednare och förmå organisten i möjligaste måtto afkorta de förstnämde. Detta har dock

nästan öfverallt väckt mycket motstånd, och det mer i samma mån organisten haft brist på musikaliskt sinne. Jag har träffat organister, som gjort halsbrytande löpningar både med händer och fötter vid preludierna till psalmer äfven med det allvarsammaste innehåll; ja till och med har jag måst höra huru en organist efter en långfredags gudstjensts slut spelade upp en polka. I intet fall har jag funnit flertalet organister så omedgörliga och oeffterrättliga som i fråga om afskaffandet af dessa vandaliska bihang till kyrkomusiken. — Dock, en bättre tid randas snart i denna del, tack vare Musikaliska akademiens utmärkta och högeligen berömvärda arbete till bildande af värdiga organister.

XX. Från den plats, der jag såsom prest hade min första tjenstgöring, förflyttades jag snart och oförväntadt till ett pastorat, från hvilket förre kyrkoherden bortflyttat utan att ännu ny själasörjare blifvit utsedd. Här förordnades jag således till vice pastor.

Prestgården var alldeles tom och dörrarne tillstängda. Att bo i de öde rummen, der icke en människa, icke ens en stol fanns, var omöjligt. Jag måste därför se mig om efter annan boningsplats i församlingen. Efter att hafva försökt blifva inaccorderad i någon bondgård, hvilket dock icke lyckades, blef jag ändteligen, snart sagdt af gunst och nåde, emottagen i en afskedad lägre tjenstemans hus, mot vilkor att undervisa hans tvenne söner. Platsen var icke särdeles behaglig, men i församlingen funnos åtskilliga allvarliga christna ibland allmogen, hvilkas tillgifvenhet och vänskap snart gjorde mig mycken glädje. Redan efter första söndagsgudstjenstens slut kom en af kyrkovärdarne, en stark, frisk och vacker karl, emot mig, då jag gick ut från kyrkan, och bjöd mig på det hjertligaste välkommen, tackande Gud, att en sådan lärare blifvit sänd, som ägde bekantskap med syndares Frälsare. Den förträfflige mannen blef mig till mycken hjälp och mycken uppmuntran under hela min vistelse härstädes.

Comministern i annexförsamlingen var en gammal man, till den grad utfattig, att han icke ens ägde det nödvändiga. Vid ett mitt besök hos honom en vinterdag, fann jag i ett af hans boställes 3:ne rum, det bästa bland dem, en stor snödrifva, som genom det trasiga fönstret yrt in på golfvet. Pigan fick bråttom att med en qvast sopa ut snön, hvarefter hon i ilande fart skyndade ut i ängen, straxt utom boningshuset, nedhög der en ung björk, af hvilken hon med kraftig arm högg ett halft tjog gröfre

grenar, för att dermed uppgöra en eldbrasa i rummet, till ära för den ankomne gästen. Man eldade icke detta rum oftare än fremmande ankom; den gamle Comministern och hans ännu äldre hustru tillbringade sin tid uti ett litet kyffe intill köket, der utrymmet var så ringa, att en gäst icke kunde inbjudas. För första gången i mitt lif såg jag här, att man begagnade beckadt garn i stället för ljus...

Husförhören, hvilka jag i detta pastorat för första gången förrättade, gjorde mig både möda och bekymmer: möda genom det trägna och ansträngande arbetet, som räckte nära en månad, dag efter dag från morgon till qväll, och det i ända till trängsel uppfyllda bondstugor, der hettan och qualmet blef nästan outhärdeligt; och bekymmer genom det kalasande och bränvinssupande, som efter förhörens slut var vanligt, och som räckte långt in på aftnarne, hvarvid larmet och stojet mer och mer tilltog i samma mån bränvinsdunsterna stego i hufvudet. Förgäfves sökte jag afstyra det. Min röst förklingade ohörd i stojet, och mitt inflytande hade ingen makt öfver det i mansåldrar öfvade bruket. Slutligen tog jag det parti, att resa min väg, genast förhöret ändats, för att slippa blifva vittne till det uppträde jag afskydde. Oaktadt detta af bönderna ansågs för en förolämpning mot dem, underkastade de sig denna heldre, än att afstå från kalas och bränvin.

Så snart den nye kyrkoherden ankommit, lemnade jag min plats och inträdde i en annan. Äfven här blef vistelsen icke långvarig. Ett nytt förordnande sändes af Domcapitlet, och ånyo måste presterlig befattning ombytas. Detta är extraordinariers vanliga lott. Det har sina obehag, men ock sina fördelar. Man känner sig nästan såsom städse stadd på resa; men man får se åtskilliga trakter, kommer i beröring med en mängd personer, får göra hvarjehanda erfarenheter, blir kurerad för ensidighet, ifall sådan frestelse skulle ligga i lynnet.

XXI. Tvenne gånger under min tjenstetid såsom extraordinarie har jag innehåft presterlig befattning i städer. Den ena gången såsom vice Pastor i den vackra lilla staden G., — den andra gången såsom huspredikant och pastorsadjunct i hufvudstaden. Åtskilliga minnen, — smärtsamma såväl som fröjderika, — följa från båda platserna.

Staden G. har en utomordentligt vacker belägenhet, och dess kyrkogård är så egendomlig, att man icke mångenstädes ser dess

like. Den ligger på en sluttning omkring kyrkan och har till gräns å ena sidan stadens största gata och på andra sidan den lodräta bergväggen af den ås, som i en båge innesluter staden och dess närmaste omgifning. Denna bergvägg är så hög, att den skjuter högt uppöfver tornets spira, och man kan svårigen föreställa sig en vackrare tafla, än den som utbreder sig för betraktarens blick, då han, sittande på en soffa eller torfbänk tätt invid denna bergvägg, skådar ned öfver kyrkogården, templet, staden, de fruktbara fälten och den klara stora sjön dernedanom, med sin vackra ö i midten, samt den blånande stranden på motsatta sidan af sjön i det aflägsna fjerran.

Tillståndet i staden var på denna tid icke det berömvärdaste. Under 40 år hade en kraftfull man predikat torr och stel orthodoxy, uti hvilken ingick en god portion polemik mot de börjande andeliga rörelserna i landet. Betecknande är hans ansökan hos Domcapitlet, att man ur skaran af unga prester måtte sända honom till medhjelpare en person, »som var orthodox, men icke hade någon bismak af läseri.» Innan jag hunnit ankomma till platsen, hade den gamle mannen aflidit. En kraftfull ande, som i 40 år verkat på en och samma plats, måste nödvändigtvis hafva lemnat spår efter sig. Jag märkte genast sådana. Yttre ordning, utvertes aktning för presten och hans embete, rediga räkenskaper och kyrkoböcker m. m.; men jemte detta en hemlig otro, maskstungna seder, djup okunnighet i christendomens kärn- och hjertpunkter, phariseiskt gerningsväsende och stolt egenrättfärdighet, jemte panisk förskräckelse för all lefvande christendom. Man gick i kyrkan och till nattvarden, gjorde regelbundet visit i prestgården, der man djupt bugade sig för den gamle herrskaregestalten, spelade kort, drack toddy, dansade, svor smått, förtalade läseriet och befolkade barnhuset med telningar, som icke kände sin far.

En 25 årig yngling af föga imponerande utseende, vekt sinne och blyga åthäfvor, skulle nu såsom vice pastor träda in i den bortgångne och beprisade kraftfulle gamle ordinarie Pastorns embete och söka fylla hans plats. Uppgiften var icke lätt.

Att här skulle blifva strider, var att förvänta. De uteblefvo icke.

XXII. Ett särskildt bekymmer gjorde mig fylleriet i församlingen. Både i staden och på landet funnos talrika, beklagansvärda offer för denna nedsliga lusta. En af de rikaste borgarena

var till den grad begifven derpå, att täta slagsmål föreföllo mellan honom och hustrun, hvarvid det stundom gick så långt att fara var för den sednares lif. Och hvad landförsamlingen angick, må derom vara nog sagdt, att i en enda by funnos elva hemmansägare enkor, hvilkas män aflidit till följe af omåttligt bruk af bränvin. Krogar funnos i myckenhet, och ingen marknads- eller torgdag förflöt, utan att raglande och skrålande menn'skor med sin vedervärdiga anblick sårade ögat. Sjelfva Stadsfiskalen bar på sitt anlete tydliga märken att han gjort nära och långvarig bekantskap med »Iungfru Clara.» — Att här något måste göras, blef mig snart tydligt; men frågan var »hvad och huru». Saken var svår, ty alla söpo, — naturligtvis många såsom det heter »måttligt», och hos dessa hade man måhända än mindre att påräkna någon sympati för absolut nykterhet, än hos sjelfva fyllbultarne. Till och med kvinnorna voro obenägna för nykterhetsreformen, hvarom jag blef öfvertygad genom hvad som tilldrog sig i ett hus, der mannen, som dagligen vid alla tre sina måltider tog en distillerad sup, men deraf befann sig illa, nästan af sig sjelf beslöt att upphöra med begagnandet af rusdrycker. Hustrun, — hon var dock en bättre uppfostrad kvinna, — blef öfver detta hans beslut så illa till mods, att hon bönföll hos honom att icke blifva någon nykterhetsfantast; hon gick sjelf efter bränvinsflaskan och hælde i den ädla drycken. Mannen ville icke göra henne emot, öfvergaf sina »nykterhetsgriller», fortsatte med förtärandet af bränvin, conjak, toddy o. d. Några år derefter var han en ökad drinkare, öfver hvars beteende under ruset samma hans hustru mer än en gång måste utgjuta bittra tårar.

I jag grep emellertid saken an så godt jag förstod och förmodde. I staden misslyckades det alldeles. Man skrattade mig upp i ansigtet. På landet lyckades det bättre, och jag fick en nykterhetsförening bildad, deruti icke få ingingo, och der jag med säkerhet vet, att åtminstone några människor räddades ur fylle-riets elände. Bland dessa var en smed, som, ehuru skicklig i sitt yrke, med hvart år blef allt fattigare till följe deraf att förtjensten vandrade till krogen, hvadan hustru och barn voro nära att få fatta tiggarsstafven. Denne smed blef gripen af ett nykterhetstal, fattade ett raskt beslut att ingå i nykterhetsföreningen, hade nog karakter att uthärda speorden och smädelserna från de förre krogkamraterna; och kom efter ett års förlopp till mig med innerlig tacksamhet för sin räddning. Han var nu väl klädd och bör-

jade blifva i goda omständigheter. Hans yttrande var egendomligt nog: »allt sedan jag inskref mig i föreningen», sade han, »hafva penningarne, som jag förtjenat, förunderligt stannat kvar i plånboken. Förut hade jag knappt fått in dem, förrän de voro borta igen.»

XXIII. Utdrag af Dagböcker för åren 1844—46.

Den 5 Aug.

I dag på morgonen kom en ung kvinna in till mig med tårar i ögonen och förskräckelse i hjertat. Hon såg uppskakad och förskrämd ut såsom en dufva, jagad af höken. Hvad hon berättade var följande. Hon hade i går besökt kyrkan, men emedan hon har nära sex mil hit, kunde hon icke återvända förrän hon hvilat öfver natten. Straxt på morgonen i dag, då hon skulle begifva sig af, hade en polisbetjent påträffat henne och släpat henne med till Borgmästaren, som med hotelser och svordomar frågade henne hvad hon hade i G. att göra, och sade att han skulle förpassa henne in till länshäktet derföre att hon icke hade pass. Qvinnan redogjorde för sig, omtalade att hon i går varit i kyrkan, och nu ämnade sig hem, förmenande att hon ingenting ondt eller olagligt gjort dermed att hon kommit hit för att höra en predikan. Borgmästaren läste lagen för henne och förklarade att hon icke var berättigad att gå till någon annan kyrka än sin egen (?!), och att han derföre vore berättigad att föra henne på fångskjuts till I.; men att han »för denna gång» vill låta nåd gå för rätt, såvida hon aldrig mer ville återkomma. Derpå släppte han henne och lät henne gå... Innan qvinnan återvände hem, gick hon in till mig och berättade förloppet, och skyndade derefter som en jagad hind ur staden... I jag kunde icke undgå tänka på huru personer från samma ort ofta kommo hit till de dansnöjen, som här ej sällan hållas, och huru nästan hvarje torgdag personer köra hit bränvinstunnor från samma trakt, hvilkas innehåll här försäljes och hvarpå många människor förstöra både penningar, förnuft och helsa; men aldrig har jag hört att polisbetjenter och Borgmästare röra sig af stället för att efterfråga dessas pass eller hota dem med fångskjuts och länshäkte. Kommer deremot en värnlös kvinna för att afhöra en predikan i Guds hus, straxt rusa de fram och behandla henne såsom en förbryterska.

Den 11 Aug.

Hvarhelst Guds ord får intränga i hjertat, der verkar det förändringar. I dag kom en stor, stark, groflemmad karl in till

mig, bedröfvad och nedslagen, begynnande under strida tårar beklaga sin syndanöd. Han hade under loppet af åtskilliga år från sitt husbondefolk stulit säd vid tröskningen. Alla hans kamrater hade deltagit deruti och städse då säden å logen kastades, undansnillat något deraf. Nu hade han fått läsa Fresenii communionbok, och dels der, dels genom mina predikningar kommit till insigt af det afskyvärda uti detta tillgrepp. Det var eget att se den store starke mannen, der han stående framför mitt skrifbord grät och snyftade som ett barn. Jag gaf honom de råd, som under sådane förhållanden voro enliga med Guds ord, och bad honom med lika mycket allvar jaga efter Guds rike, som han förut hastat fram på förderfvets väg.

Den 26 Sept.

Eländet i den församling, som blifvit mig anförtrodd att förestå, gör mig högeligen bekymrad. Mer än en gång har jag varit på väg att blifva rent af öfvergifven och begära förflyttning härifrån. Med blödande hjerta återvänder jag från nästan hvartenda sjukbesök vid dödsbäddar. Talet om korset är här en obekant hemlighet. Predikan om omvändelsens nödvändighet en galenskap. Några exempel ur lifvet skola göra det klart.

Ur dopboken för stadsförsamlingen inhemtas, att af under året födda barn halfva antalet är oägta... Vare detta nog i afseende till 6:e budet. Ur kyrkoboken för lysningar till äktenskap inom landförsamlingen inhemtas, att en af fruntimmers bibelsällskapets Biblar har legat i pastorsarkivet under sju år, utan att kunna utdelas, af brist på sådane brudar, som kunna den emottaga, enär föreskriften är, att denna Bibel skall utdelas till ett kyskt brudpar. — I afseende till 3:e budet kan hvilken resande som helst öfvertyga sig, att handelsbodas och handtverkslokaler om söndagarne hållas öppna, och detta utan åtal. Borgare hafva erkänt att söndagarne inbringa mera än någon annan dag i veckan. — I afseende på fylleri må antecknas, att 2:ne socknens anseddaste och förnämsta bönder, som på sockenstämmor och i afseende på kommunalärender hafva mest att säga, äro allmänt kända såsom oförbätterliga drinkare. Den ene af dem har dessutom varit tilltalad för häststöld, och båda pliktfällda för fylleri, den ene till och med i kyrkan. Krogarne äro hela söndagen fullsatte. Jag har gått förbi dessa hemska tillhåll och hört sorlet af de drickandes röster ut på gatan, under söndagarne. Jag har sett hela rader af frysande hästar bundne vid räcket utanför krogarne,

under det ägarne suttit derinne. Utom de privilegierade krogarne, finnas lönkrogar i hvarje by. På en af dessa, i byn U. har vid visitation funnits klädespersedlar, husgeråd, yxor, garn, till och med vigselringar, som blifvit lemnade i pant för bränvin. Vid en nattvardsgång i kyrkan öfverraskades jag af en person, som icke var i stånd att ligga stilla vid altarringen, utan skakade och darade, såsom hade han varit i ett convulsivt tillstånd. I förmodan att mannen var sjuk, frågade jag en närstående kyrkobetjent huru det förhöll sig, och fick till svar: »han har varit sådan i många år», och fick sedermera veta, att han erhållit denna åkomma till följd af bränvinsdrickande. Åtskilliga mål hafva varit för kyrkorådet till behandling, der mannen under ruset illa misshandlat hustru och barn. — I afseende på 7:e budet behöfs blott anmärkas, att enligt anteckningar i Husförhörboken har en hel rad bönder, bland hvilka jemväl en nämde man, undergått enskild skrift för del i tjufnadsbrott. I min enskilda själavård har jag hört bekännelser i detta fall, som verkligen förskräckt mig. — Hvad det husliga lifvet angår, har jag varit vittne till huru frun i ett rikt och ansedt borgarhus, rusat skrikande ut på gatan, slagen blå och blodig af den vildsinte mannen. I ett annat hus hafva de husliga trätorna slutat så, att mannen intagit förgift. — I afseende till Nattvardsgångar, har jag påträffat jemväl qvinnor, som icke begagnat detta dyra sakrament på 16 år. Vid sjukbesök har jag ofta erfarit, att man blott velat hafva Nattvarden för att dy-medelst vara säker på en salig död. Vid ett tillfälle nekade jag en mycket gudlös person att meddela honom sakramentet förrän han ville på något sätt tillkännagifva, att han ångrade sina synder och sökte förlåtelse. Härför blef jag offentligt skymfad i en tidning. Jag hade lofvat återkomma till den sjuke så snart han sände mig bud. Han gjorde det icke, och afled utan att hafva fått Nattvarden.

XXIV Sedan inemot 4 år förflutit under de förhållanden, som i någon mån betecknas genom ofvanskrifne utdrag af dagboksanteckningar, ankom den utnämde ordinarie pastorn, hvarefter min befattning såsom tillförordnad upphörde. Denne ordinarie pastor var en på hvarjehanda sätt originel man. Han hade aldrig studerat theologi och var i presterliga ämnen fullkomligt utan både insigt och vana. Ifrån sina unga år hade han sysselsatt sig med matematiska studier och utgifvit läroböcker i Geometri och Algebra. Lika skicklig som han var i dessa ämnen, lika oerfaren

var han i allt, som prestembetet tillhör. Det var ännu under denna tid sed, eller snarare osed, att gamla uppslitna lärare vid Gymnasier och skolor, när de der icke längre kunde användas, skulle pensioneras med ett pastorat. Så hade han blifvit utnämnd till kyrkoherde i G. Jag vet icke om han någonsin i sitt lif predikat förrän han höll sin profpredikan. Att han aldrig förrättat någon annan presterlig handling, då han blef utnämnd till sitt pastorat, är säkert. Hans förlägenhet var också tämmeligen stor, när han skulle på något sätt fungera i sin tjenst. Jag mins huru han vid tillfället af en examen i en skola anmodades att afsluta förhöret med »Fader vår» och »välsignelsen». Han kunde naturligtvis icke neka, men dervid gick det så illa, att han, till alla de församlades stora förbluffelse, kom af sig och kunde icke sluta denna bön. Arma församlingar, som få sådane herdar! Mannen var eljest hvad man kallar en »hederspascha»; rökade oerhördt tobak, drack kaffe dagen igenom och hade sitt nöje i hvarjehanda klyftiga kalkyler. Frun älskade dans och tillställde sådan i prestgården så ofta det erbjöd sig någon anledning. På socknestämmor behandlade han folket såsom han varit van behandla piltarne under sina matematiska lectioner på Gymnasium, hvarföre det också gick helt märkvärdigt till vid dessa stämmor. Då han icke kunde få de alla på en gång talande bönderna till tystnad, slog han sin trogne följeslagare snusdosan med sådant eftertryck i bordet, att den gick sönder. Processer uppstodo, hvarvid man påstår att parterna så förrifrat sig, att de å ömsesidor fingo plikta för oskickligt skrifsätt.

Det blef mig nu än mera trångt på denna plats, och då v. Pastors beställningen i det pastorat, der min far var Comminister, blef ledig, antog jag med glädje anbudet att flytta.

Nu kom jag ut till en tyst och aflägsen landsförsamling. Lugnet var här stort, men ensamheten har ock sina besvär och freselser. På denna ort lyssnade man väl till Evangelii predikan med icke så liten uppmärksamhet och glädje; men prestgården var belägen på en osund plats, tätt invid ett kärr, hvarifrån ohelsosamma dunster oupphörligt uppstego. Då hösten kom ådrog jag mig en förkylning, hvilken af den osunda luften så förvärrades, att jag nedlades i en lifsfarlig sjukdom. Lång, plågsam och i alla hänseenden svår, fängslade den mig vid sjukbädden flere månader. Jag bodde ensam i den öfvergifna prestgården och hade flere mil till närmaste läkare. Hvad jag här led, var utesägligt. Iemväl

tjenstens skötande gjorde mycken oro, i denna glest bebodda trakt. Och hade icke min då redan ålderstigne fader ansträngt alla sina krafter för att hjälpa mig, så vet jag aldrig huru det slutat. Herren hade dessutom i sin vishet och nåd ställt det så, att jag erhållit en gammal, gudfruktig, allvarsam och trogen piga, som skött den vanmäktige sjuklingen hela denna långa pröfvotid och blef mig till mycken hugnad äfven genom dagligt föreläsande af Guds ord. Under convalescenstiden lärde jag mig utantill åtskilliga sköna Capitel i Bibeln, för att under de sömnlösa nätterna kunna fröjda mig åt detta dyrbara lifsbröd.

Sedan jag tillfrisknat och åter börjat tjänstgöra, blef jag af S. Sveriges Nykterhetsförenings bestyrelse anmodad, att deltaga i ett nykterhetsmöte och dervid predika. Jag åtlydde denna anmodan med glädje. Jag hade redan sett mer än nog för att vara djupt och oryggligt öfvertygad om dryckenskapens förfärliga elände, denna last, som i vårt fädernesland beklagligen blifvit en verklig nationalsynd. Min nykterhets predikan lyckades, efter som man sade mig, väl. Men det dröjde icke länge innan jag fick erfaras, att den som rör sig vid bränvinet och krogväsendet i Sverige, han sticker handen i ett getingbo. Personer, som förut varit vänner och gynnare, drogo sig tillbaka och blefvo fiendtliga. Pikord om »nykterhetsfantaster» och »thevattenspojkar» o. d. mötte. Slutligen kom till och med från DomCapitlet ett hvasst bref med förfrågan hvem som hade gifvit mig tillstånd att resa utom stiftet och hålla nykterhetsföredrag. Jag svarade på denna fråga mycket saktmodigt, att jag rest till ifrågavarande möte på särskild enträgen anmodan, att ingenting i min tjenst blifvit försummadt under de få dagar jag varit borta, att jag icke kände någon lag, som förbjöd en prest att på ett par dagar resa utom stiftet, helst när man, såsom händelsen är med det pastorat der jag tjenstgjorde, bodde alldeles intill stiftsgränsen; men att jag, ifall något, emot min afsigt, var brutet, underkastade mig straffet derför. Dom Capitlet fann sig föranlätet ytterligare sända mig en skrifvelse med förmaning att icke deltaga i agitationer mot lagligt grundade inrättningar i samhället. Dessa »lagligt grundade inrättningar i samhället» voro förmodligen krogarne och brännerierna, utaf hvilka sednare det den tiden fanns en oerhörd mängd, ty man kokade bränvin nära nog i hvarannan stuga. Föröfrigt ådömdes jag icke något straff, men hörde enskildt, att man i stiftsstaden tagit mycket illa upp att jag blifvit nykterhetsvän.

Då man ännu är ung och följaktligen icke förlorat sin tro på att det goda älskas och det onda hatas och afskys af hvarje hederlig människa, gör det ett mycket smärtsamt intryck finna motsatsen. På min förra plats hade jag fått dricka mången bitter dryck för Evangelii predikan, när denna ansågs för en ny, nära nog ochristlig lära. På den närvarande fick jag smaka likartad bitterhet för ett ringa arbete till befrämjande af nykterhet.

Tankarne vändes dock snart bort härifrån genom ett oförmodadt tillbud att utgå såsom missionär till hednaländerna. Det lilla jag läst om tillståndet i hednaverlden hade upptändt min innerliga önskan att kunna något göra för afhjelpandet af den gränslösa nöden. I Sverige var missionslitteraturen denna tid nära nog inskränkt till en enda missionstidning, den af Grosshandlare Kejser utgifna. Någon svensk Missionshistoria fanns icke, och under hela min prestbildning hade icke ett ord talats om missionen. Ur utländska källor hade jag dock inhemtat nog för att inse huru hvarje allvarlig christen borde, såsom sådan, vara en afgjord missionsvän, och jag hade blifvit det. Anbudet att utgå såsom missionär innebar fördenskull en ganska stor lockelse; och hade icke den kroppsliga svaghet, som ännu vidlåde efter den svåra sjukdomen, lagt hinder i vägen, så vet jag icke huru denna sak aflupit. Efter mycket betänkande, mycken pröfning och rådgöring med allvarliga vänner, afböjdes anbudet, ehuru med saknad, så mycket mer, som tjenstgöringen i stiftet icke var synnerligen inbjudande. Men med detsamma stadgades beslutet att verka här hemma hvad i min förmåga stod. De missionsföredrag, jag sedermera höll i pastoratets kyrkor, väckte rätt stort deltagande, och det var rörande se huru äfven de fattigaste med glädje lemnade sin skärf till befordran af den goda saken.

En natt, då jag låg i min goda sömn, väcktes jag genom ett häftigt bultande på dörren. Yrvaken öppnade jag, i förmodan att det var någon dödssjuk, som fordrade mitt besök. Så var dock denna gång icke händelsen. I dess ställe lemnades mig ett bref af okänd hand, med uttrycklig tillsägelse att svar derå borde lemnas redan samma natt. Förundrad öppnade jag brefvet, och fann till min öfverraskning ett anbud att komma till Stockholm för att åtaga mig en der ledig presterlig befattning i förening med undervisning af en förnäm yngling, enda barnet till en enka, som var född engelska. Den lemnade betänketiden gaf icke tillfälle att rådgöra med vänner och anhöriga. Svar måste lemnas inan morgonen grydde. Och jag betänkte mig icke heller länge, utan svarade med

tacksamhet ja. — Det blef mig sedermera klart, att om jag erhållit längre råderum, så hade den erbjudna platsen måst afslås. Min gamle fader blef bedröfvad. Han hade önskat hålla mig kvar hos sig såsom stadigvarande biträde, och hade dessutom en panisk förskräckelse för stora städer. Min fästmö tog också mycket illa vid, sannolikt af fruktan att jag skulle allt för mycket bländas af hufvudstadens glans, och till och med glömma henne. Det var icke lätt att lugna dem båda. Men löftet var gifvet; och då platsen erbjöds utan att vara sökt, och dertill var den andra, som under kort tid ställdes i mitt val, betraktade jag det såsom en Guds skickelse. Jag har sedermera sett, att det verkligen så var. Utan allt tvifvel skulle jag icke vunnit så tidig befordran till pastorat, som sedermera skedde, om icke denna förflyttning ägt rum. Det ordet gaf mig dessutom lugn: »den Herren gifver en syssla, den gifver han också förmåga att sköta densamma.» — En annan omständighet verkade jemväl till mitt beslut. Jag hade neml: nyss förut till en bekant i stiftsstaden insändt min ansökan till en ledigvarande comministratur i samma trakt der jag bodde. Jag var der känd och skulle helt visst af kyrkoherden i pastoratet med nöje emottagits, när han var en allvarlig christen, varm missions och nykterhetsvän. Förslaget hade jag ock ofelbart vunnit, när icke mer än *en* sökande fanns. Men den gode kommissionären i stiftsstaden glömde helt simpelt att inlemna min ansökan, hvadan jag gick miste om förslaget. Denna otur, så högeligen den för tillfället förtretade, blef dock en verklig tur, i det att den gjorde sitt till att stadga mitt beslut att emottaga den erbjudna platsen i Stockholm, förutan hvilket beslut min lefnadsbana visserligen vändt sig åt helt annat håll. — Detta är ett af de många bevisen på Guds trogna deltagande i mina ringa lefnadshändelser. Prisadt vare hans namn!

XXV. Den fattige S. m. adjuncten hade sålunda blifvit Stockholmsprest och tillfällig medlem i ett rikt hus. Att vänja sig vid ett bättre, än man förut haft, går lika lätt, som det är svårt vänja sig vid ett sämre. I den vackra Adolf Fredriks kyrka utförde jag min första predikan. Det skulle hafva skett med en viss häpnad, omgifven som jag der blef af en mycket fordrande åhörarekrets, der jemväl åtskillige högt stående personer befunno sig, om icke medvetandet att vi *alla* behöfva Evangelii mjölk, och att vi *alla* äro arma syndare, för hvilka intet bättre kan frambäras än nådens fröjderika budskap, gjort mig trygg och viss. Att detta

budskaps förkunnelse emottogs af icke få med glädje, kunde jag märka af den med hvarje söndag ökade åhörarskaran, hvilken slutligen blef så stor, att den icke fick plats i den ganska rymliga kyrkan.

Att jag i Stockholm fick göra bekantskap med åtskilliga högt aktade personer, var mig kärt och dyrbart. Grosshandlare Kejser, Assessor Björnström, Lagman Cassel, Doctor Rothlieb, Biskop Wingård, Doctor Sandberg, Magister Rosenius, Prosten Fröst, Härads höfding Hasselberg, — se der några namn, hvilka för mig framkalla idel angenäma minnen. Att bredvid dessa minnen äfven andra af obehaglig beskaffenhet måste finnas, är naturligt. Såsom karakteristiska vill jag anteckna ett par. En dag vardt jag bjuden till en mycket högt stående embetsman, en af konungens rådgifvare. Jag vet icke om jag bugade mig något för litet, eller tvertom något för djupt; men det vet jag, att jag icke fann behag för hans ögon. Det vankades en lång föreläsning om »öfverdrifven» gudaktighet, om trångbröstadt »läseri», om oförskämheten att sára bildade människors öron med nämnandet af synder och laster, om nödvändigheten att iagttaga behörig måtta, i fall man ville hafva befördran m. m. Föreläsningen skulle icke direct gälla mig, — enligt hvad den förnämde mannen sade, — utan en annan namngifven prest; men jag märkte inom kort tydligt nog, att han tog denne för att med honom såsom karbas gifva mig vederbörlig upptuktelse. Min ställning härvid blef så mycket mer obehaglig, som jag på min plats var ställd i ett visst beroende af den förnämde föreläsaren. Att jag tog den namngifne prestens försvar emot illvilliga beskyllningar, inan jag förstått hvart ut saken egentligen syftade, ökade blott strängheten. Så snart jag märkt hvartut saken syftade, teg jag och tog emot den ena dufningen efter den andra. Föreläsningen blef mig till nytta, såsom en allvarsam maning att iagttaga noggranhet och försigtighet både i ord och vandel. — En annan dag blef jag bjuden till gäst vid en begrafning. Jag kände icke den aflidne, men jag bjöds såsom en af församlingens prester. Ankommen till sorghuset fann jag att det var en större — krog. Den aflidne var värden på stället. Ångor af vin, punsch och bränvin mötte mig genast och man bjöd med största förbindlighet och ifver af dessa drycker, den ena efter den andra. På min fortsatta vägran att deltaga i den välfägnaden, började man halfhögt mumla tämligen ohöfliga ord mellan tänderna, dem jag naturligtvis icke låtsade att jag hörde.

Ändteligen var processionen färdig till uppbrott. Men en ohyggligare likprocession har jag aldrig bevittnat. Bärarne voro så öfverlastade att de raglade med likkistan och voro flere gånger på väg att falla. Ankomna till grafven, befanns att det nästan var omöjligt få liket ned, enär de bärande synbarligen voro färdige att tumla öfverända ned deruti. De halfrusiges svordomar häröfver läto ohyggligt omkring likkistan. När slutligen kistan kommit ned och jordfästningen skulle försiggå, kunde de beklagensvärde icke stå på sina ben, utan måste hållas under armarne af dem i sällskapet, som voro en smula mindre rusige. Jag vände med afsky hem från denna begrafning, utan att lyssna till de enträgna bjudningar att följa med till begrafningshuset. — Åter en annan gång fick jag besök af en mycket fin och mycket tjock herre, som lät en dräng inbära en korg flaskor, dem den tjocke herrn, som till yrket var bryggare förklarade vara ämnade mig, ifall jag, som det året hade undervisat den afdelning af nattvardsbarnen, som utgjordes af gossarne, ville låta hans son, som för ytterlig okunnighet, sturskhet och annat okynne blifvit tillbakavisad, komma fram till Nattvarden med de öfrige barnen. Huru jag afvisade den tjocke mannen och hans buteljorg, kan lätt tänkas. — Ännu en annan gång hände det, att då jag inträdde i den sal, der nattvardsungdomen undervisades, befanns en af gossarne till den grad rusig, att han icke kunde stå. Jag måste låta honom lägga sig bredvid mig på bänken för att sofva ruset af sig, inan jag kunde börja undervisningen. — Fler än en gång inträffade, att nattvardsbarnens bekanta omringade dessa, då de kommo ut från undervisningsstället, och med de otäckaste ord, svordomar och liderliga visor sökte, såsom de sade, »utjaga den inproppade heligheten» ur de arme catechumenernas sinnen, ett tilltag, som sannolikt allt för väl lyckades. — Ett år kom det på min lott att hålla husförhör. I den krets fint klädda herrar och af sidenkjolar frasande damer, hvaruti jag dervid stundom kom att befinna mig, var det kanske ursäktligt att jag föreställde mig kunna framställa en och annan något svårare fråga, än dem man vanligen vid sådana tillfällen framställer för en församlad husförhörs rote bland allmogen. Jag blef dock snart tagen ur min villfarelse. Ingen af mina frågor besvarades. De eleganta damerna stirrade på mig såsom undrade de hvad jag menade. Jag framställde då lättare frågor. Förgäfves. Ändteligen grep jag mig an med de aldraelkaste och lättaste, som kunde uttalas. Nu först

fick jag ett och annat, dock ofta till hälften bakvändt svar. Efter en timmas förhör blef jag fullt öfvertygad, att okunnigheten bland Stockholms befolkning, äfven den till utseendet bättre, ingalunda är bättre, snarare vida sämre än bland landsbygdens menige allmoge. Det som icke kan ursäktas, är den lättsinnighet, som jag till min smärta varseblef vid dessa husförhör bland de prester, som voro tillstädes. Under det jag anställde förhör och sökte efter bästa förmåga förklara våra heliga läror, sutto dessa prester, skrattande och pratande, ofta mer än halfhögt, i samma rum, ja berättande för några herrar, som voro tillstädes tvåtydiga historier, hörande till la chronique scandaleuse. Jag måste göra våld på mig sjelf för att icke nödgas afbryta förrättningen af harm öfver detta beteende. Icke underligt, att många åhörare visa förakt för en lära, hvars förkunnare sjelfve ådagalägga ett så uppenbart förakt för densamma; icke underligt att raderna glesna vid dessa husförhör, der af presterna så föga allvar ådagaläggas. —

Det hus, hvaruti jag fått mitt hem, var ett i alla hänseenden aktningvärdt. Min discipel var den älskligaste yngling, om också icke synnerligen högt utrustad af naturen. Guds ord begagnades hvarje dag, och jag anmodades alltid hålla gudstjenst hemma i biblioteket, när opasslighet eller annat förhinder gjorde att husets medlemmar icke voro i kyrkan. Att dessa husliga andaktsstunder icke blott voro angenäma, utan blefvo till välsignelse, må jag med tacksamhet omnämna. De voro ett passande tillfälle för mig att öfva föredrag ex tempore. I kyrkorna inför en stor blandad menighet hade jag ännu aldrig vågat detta. Det är ock min åsigt att unga prester göra klokast att under sina första tjänstgöringsår skriva sina predikningar. Ordning, tankereda och ett värdigt språk befordras dermed. Beklagligen saknas detta hos rätt många bland våra extemporatörer, likasom det hos dem fattas förmåga att deklamatoriskt riktigt uttala vår högtidliga altartjensts sköna ord.

Wid denna tid rörde sig i de djupare kretsarne af hufvudstadens befolkning ett begynnande allvarligare religiöst lif. Verkningarne af den ädle metodistpredikanten Pastor Scotts arbete började visa sig, och dessa verkningar befordrades af C. O. Rosenius, dels genom muntliga föredrag, hvilka mycket flitigt besöktes, dels genom den tidskrift, Pietisten, som han utgaf, hvilken flitigt lästes. Jag blef bekant med denne C. O. Rosenius, och fann i honom en djupt allvarlig och rättskaffens man, som man icke

kunde annat än högt värdera. Den honom mycket högt värderande, till antalet visst icke obetydliga del af Stockholms befolkning, hvartill slöt sig många tusende af landsortens innevånare, hade det varit honom lätt att fanatisera och draga ut från kyrkan, ifall han haft sådane afsigter. Men han gjorde det icke. Han ville föra själar till Herren Christus, men ville icke bilda ett parti, för att der blifva chef. I detta fall står Rosenius vida framom många af de män, som fått ett namn inom Kyrkans häfder. Jag kan icke säga, att hans begåfning såsom talare var så synnerligen stor; men det låg något så ärligt och allvarligt i hela hans väsen och uppträdande, att det vann själar. Också blef saknaden djup när han afled. Den blef ännu större, när man fick rätt känna den man, som upptog hans arbete och hans tidskrift. I honom uppträdde »partimannen» ex professo och tillställde svåra slitningar.

Det var i sanning ljufligt att deltaga uti de andaktsstunder, som leddes af Rosenius. Jag fick tillfälle göra det många gånger och fann mig deraf innerligt uppbygd. Deremot var det smärtsamt att, särdeles om söndagsaftnarne, återvända hem genom Stockholms gator och gränder. Ty gudlösheten, fylleriet, liderligheten framträdde der ofta till den grad fräckt, att högljuda skällsord utöstes öfver mig och andra, som man såg vara prester. Qvinnor uppträdde dervid understundom lika oförskämda som männerna.

År 1848 var i åtskilliga hänseenden ett sorgligt år. Politiska oroligheter skakade, såsom vi vete, många af Europas länder. Äfven till Sverige vältrade sig några af de grumliga böljorna med sitt fräsande. Vid dessa oroligheter inslogos fönstren på många ställen, der för pöbeln misshagliga personer bodde. Äfven till icke politiska personers hem sträckte sig våldsverkandet. Så blef jemväl i min värdinnas boning genom fönstret ett stor sten inslungad, som lyckligtvis icke träffade någon människa, men som dock skadade de föremål i rummet, som han nådde. Den var så stor, att den mycket väl kunnat döda den som deraf träffats. Som bekant är, måste militär inkallas till hufvudstaden från landsorten för att hålla pöbeln i styr och freda medborgares lif och egendom. En afton var jag nära att komma illa ut vid dessa oroliga dagar. Jag hade varit bjuden till middag hos en christlig familj på Söder, der man ock, efter middagen, höll en andaktsstund. Efter dess slut, då ännu icke skymningen inträdt, ville jag återvända hem, varnad som jag blifvit af en högt stående embetsman, att icke vara sent ute om aftonen. Min bostad var på norr, hvarföre jag måste

passera genom den trånga egentliga staden. Ankommen till närheten af Storkyrkobrinken fann jag gatan fullkomligt spärrad af illa klädda menniskor, som hvarje minut tillströmmade från alla håll. Jag ville då vända om, men hindrades af dessa sluskiga pöbelhopar, som hänfullt grinande trädde mig i vägen, under yttrande af med svordomar späckade hotelser. Jag visste knapt hvart jag skulle vända mig och måtte hafva sett mycket förlägen ut. Ty en äldre qvinna, som stod i en portgång, kom några steg ut på gatan och vinkade mig att följa sig, under yttrande att hon ville visa mig en hemlig väg genom husmassorna, der jag skulle komma undan pöbeln. Hon hade igenkänt mig såsom en prest, den hon gerna hört i Guds hus. Glad och tacksam följde jag den vänliga anvisningen och undkom sålunda trängseln samt nådde den öppna platsen framför kongl: slottet. Ankommen hit, lemnade mig ledsagarinnan; men jag hörde i samma ögonblick gevärssalvorna smattra. Man hade börjat skjuta just på den gata, hvarifrån jag blifvit ledsagad. Med ännu hastigare steg skyndade jag nu mot hemmet, men mötte derunder en mängd folk, illa klädda och med mederstyggliga anletsdrag, hvilka med lika hastiga steg skyndade dit, hvarest gevärssalvorna ljödo. Obegripligt hvarifrån dessa menniskor kommo. Jag hade ju flere år bott i Stockholm och dess närmaste granskap, men aldrig förr hade jag der skådat en sådan mängd hemska och vilda gestalter. Det var såsom hade de stigit upp ur jordens inandömen. Jag glömmmer icke lätt dessa galgfysionomier med eldsprutande ögon. Man berättade sedan att en myckenhet bränvin gratis utdelats på krogarne samma och föregående dag. Det var krogarnes befolkning, som på en gång rusat ut från sina otäcka samlingsplatser. Jag önskar i sanning, att våra bränvinsbrännare, hvilka ofta bo i ståtliga herregårdsboningar, måtte någongång blifva omringade af denna befolkning; de skulle då se hvilket verk de befordra med sin stinkande industri.

Sedan dessa oroligheter ändteligen upphört och lugnet till det yttre blifvit återställt, började jag, vid besinnandet huru föga Evangelii predikan dock berör de aldri djupaste samhällets lager, der dock Guds kraft företrädesvis behöfde göra sin inflytelse gällande, finna mitt arbete nästan hopplöst i den stora staden, och greps mer och mer af längtan att komma derifrån. Min goda och ädla värdinna såg och förstod min längtan. Hon tillbjöd mig derföre att göra en resa till Skåne för att tillsammans med hennes

son, min discipel, begagna hafsbaden i Helsingborg. Denna resa blef af stor betydelse för min framtid. Vi hade blifvit inbjudne att bo uti General E:s hus, som låg så till, att den skönaste utsigt öfver Öresund med sina hundratals segel och Helsingör med Kronoborg ständigt mötte våra ögon, då vi blickade ut genom fönstren. Mig erbjöds uti Generalens eqvipage utflygter till omkringliggande natursköna platser: Ramlösa, Kullagunnarstorp, Höganäs m. fl. Doctor Wieselgren, som den tiden var kyrkoherde i H: uppmanade mig gång efter annan att predika i stadskyrkan, likasom att hålla Bibelförklaring och Nykterhetstal. Jag antog uppmaningen med glädje. Derunder hade jag bland andra åhörare jemväl en af Skånes största possessionater, Baron H: R: med sin Friherrinna. Denne Baron H. R. var en af de största bränvinsbrännare i provinsen, och var tillstädes då jag höll ett mycket skarpt nykterhetstal. Förunderligt nog beslöt han derunder, att kalla mig till kyrkoherde uti det pastorat, der han ägde patronatsrätt! Kanske hade han i någon mån blifvit gripen af de mörka skildringarne af dryckenskapens följder, dem jag, med minnet lifligt af det jag upplefvat vid oroligheterna i hufvudstaden, skildrade. Kyrkoherden i ofvannämde pastorat, Skalden Assar Lindeblad, hade nyss aflidit. Beslutet att kalla mig till hans efterträdare anade jag icke; kände icke ens att Baron R. ägde att bortgifva pastoratet och hade således icke eller kunnat anmäla mig såsom sökande. Det var först sedan jag återkommit till Stockholm ett bref från honom träffade mig, hvaruti han nämde, att han ägde ett pastorat att tillsätta och bad att jag ville göra honom ett besök på hans gods Ö: Cl., för ömsesidig bekantskap. Öfverraskad och glad begaf jag mig åstad med ångfartyg till Ystad, och derifrån i Baron R:s eqvipage, som väntade vid hamnen, till det stora och vackra herresätet. Denna del af Skåne hade jag aldrig besökt, och blef intagen af dess bördighet icke mindre än dess skönhet. Efter hållen profpredikan i Ö:s kyrka, återvände jag till Stockholm, utan att veta utgången af Baron R:s beslut. Det dröjde några veckor innan denna blef för mig bekant, och jag hade i det närmaste slagit tankarne på denna befordran ur hogen.

Ett innerligt vänskapsband blef under denna tid knutet mellan Häradshöfd: Hasselberg och mig. Den innerligaste sympati förenade oss; samma själsriktning, samma lifsåskådning drog oss tillsammans. Vi tillbringade många och ljufliga aftnar tillhops. Väl har det händt mig att jag erhållit vänner; men också att dessa

vänner snart kallnat, när de varseblifvit ett och annat i min karaktär, som syntes dem för mycket allvarsamt, eller ock för mycket frisinnadt. Sådant inträffade icke med denne vän. Vi sympatiserade i djupaste grunden och vår vänskap har fortfarit ända tills nu, då han fyllt 70 år. Och helt visst lärer den icke kallna hädanefter. Vår correspondance, sedan vi blifvit vidt åtskilde, har icke afstannat. Dagarne då vi erhålla hvarandras bref äro högtidsdagar.

Som sagdt, jag hade nästan slagit förhoppningarne att blifva kallad till Ö: ur hogen, då en dag ett bref med friherrligt sigill ankom; det var från Baron R:, och innehöll kallelse att blifva kyrkoherde i Ö: pastorat, »ett förtroende (såsom han skref), hvilket var det högsta han kunde lemna». Glädjen blandades dock med någon häpnad, enär jag icke ännu tagit pastorexamen, — jag hade nyss fyllt 31 år, — och svar begärdes omedelbart.

Det blef brådska af. I största hast sammanskrefvos 10 latinska theser till disputationssprofvat, hvilket denna tid alltid hölls på latin. Under loppet af 14 dagar repeterades i flygande fläng dogmatik, kyrkohistoria, symbolik, kyrkolag, isagogik m. m., och inom kort satt jag på skjutskärren för att begifva mig till Wexjö, der pastorexamen skulle absolveras. Sällan har väl denna för någon gått så hastigt. Inom 3 veckor var disputationen hållen, (med betyg: *cum laude*), tentamen för samtelige examinatorena verkställd, examen afslutad och betygen afsända till DomCapitlet i Lund. Till möjligheten af denna hastiga afslutning bidrog icke obetydligt, att jag under loppet af åtskilliga år sysselsatt mig med äldre gossars undervisning i hvarjehanda vetenskapliga ämnen, bland annat jemväl i latin, hvadan det icke föll sig synnerligen svårt att tillfridställa de fordringar man gjorde. — Återvägen från W: till hufvudstaden blef för mig en af de svåraste jag utstått. Det var i December. Vägarne voro bottenlösa. Regn strömmade natt och dag från himmelen. Inga jernbanor funnos. På en skjutskärre, utan fotsack, måste de 5 dagar under hällregnet tillbringas, som åtgingo, att med skjutshästar hinna målet. Nattquartern voro iskalla. Stormen röt. Hästarne tröttnade här och der i de uppblötta vägarne. Kläderna dröpo af regnet. Stundom var jag våt ända in på kroppen. Det var ett under att jag icke under denna långa och besvärliga resa ådrog mig en svår sjukdom. Men Herren hjälpte; och jag kunde efter den korta bortovaron åter begynna mina förra sysselsättningar i hufvudstaden, under afvaktan på den tid då mitt nya embete skulle tillträdas.

Att denna väntanstid blef en bönetid, att Herren måtte gifva mig vishet och nåd att rätt sköta det mig förtrodda kallet, behöfver knapt sägas.

XXVI. Det sista halfår, jag såsom prest tillbringade i Stockholm, blef mer angenämt än vanligt genom den vänskap och välvilja, som ägnades mig från åtskilliga håll. Min offentliga prestverksamhet hade rönt någon uppmärksamhet, så att kyrkorna voro öfverfyllda hvarje gång jag predikade; och den enskilda verksamheten blef tagen i mycket anspråk genom ständiga besök i själavårdsärender. Synnerligen högt skattade jag dock icke denna uppmärksamhet, eftersom jag väl viste, hurusom till och med på dessa områden de ombytliga moderna hafva betydligt inflytande. En prest kan komma på modet, — och då löper hela publiken till de ställen, der han uppträder. Detta har sin tid. Snart kan en annan blifva modern, och då glömmes och öfvergifves den förre för den nu uppgångna stjernan, fastän dennas ljus icke alls är klarare eller renare. Folkgunst är och har alltid varit en ombytlig sak. Jag anmodades att predika oftare och på flere ställen, än det var mig möjligt; jag anmodades uppträda såsom talare vid hvarjehanda offentliga möten och sammankomster m. m. Iemväl högt uppsatte personer, såsom statsråder m. fl. sade mig artigheter. Jag uppskattade dessa blommor för dagen till sitt värde. — En reel fördel medförde dock denna hyllning, nemligen att Bokhandlare begärde få trycka mina predikningar och erbjödo sig blifva förläggare till så många skrifter jag ville utgifva. Då mina tillgångar i pekuniert hänseende voro ganska små, kom detta verkligen mycket väl till pass, helst en bosättning med dess stora utgifter förestod. Jag sålde följaktligen förlagsrätten till åtskilliga arbeten. Min allt för stora naturliga tillbakadragenhet, misstro till mig sjelf och anspråkslösa uppfattning af min författare förmåga gjorde dock härvid ganska svåra streck. Icke nog med att jag åtnöjdes med ganska ringa författarearvode, föreställde jag mig derjemte, att det aldrig kunde komma i fråga utgifva nya upplagor, hvadan jag icke förbehöll mig någon rätt till sådane, icke ens någon liten ersättning för möjliga dylika. Tvert af och på en gång sålde jag mina manuskript för en obetydlig penning, och fick aldrig ett öre mer, ehuru somliga af mina arbeten utgäfvos förnyade gånger i betydliga upplagor. Exempelvis vill jag nämna, att en andaktsbok, för hvilken förläggaren betalt 150 kronor, af honom utgafs i *nio* upplagor, hvar-

dera å 3000 exemplar. Boken inbringade förläggaren mer än 8,000 kronor, men på min lott föll aldrig mer än nyssnämde 150. Så var händelsen med flere arbeten. Min erfarenhet af bokutgifning hade dock föranlett mig att heldre taga en liten obetydlig summa contant, än att sjelf på egen bekostnad utgifva manuskripterna. Några smärre skrifter hade jag sjelf låtit trycka. Men ehuru de såldes ganska godt, blef min behållning nästan ingen, enär flere bokhandlare aldrig redovisade för hvad de sålt. Ännu efter mer än 30 år har jag icke fått full redovisning för en af dessa skrifter. Det lilla jag erhöll räckte nätt och jemt till att betala tryckningskostnaderna. Personer, som äro obekanta med förhållandena, föreställa sig, efter hvad jag hört, att jag vunnit stora summor på min skriftställareverksamhet, enär jag ju utgifvit en hel del böcker; men detta är icke förhållandet. Det lilla jag förtjenat blef dock välkommet för bosättningen, till hvilken jag, detta förutan, icke skulle hafva ägt några tillgångar.

XXVII. På den plats, dit jag blifvit kallad att vara ordinarie pastor, hade Skalden Assar Lindeblad verkat en del år. De som sågo honom de sista åren af hans lif, omtala att han gick såsom lutande mot grafven. Hans af naturen glädtiga lynne hade blifvit nedtyngdt af ekonomiska bekymmer. Ö:s pastorat är ett af de minste i stiftet, och gaf under Assar Lindeblads tid ännu mindre än nu, enär bostället då icke var uppodladt och således lemnade föga afkastning. Han var omgifven af en skara barn, var van vid studentlifvets glada umgänge, förstod icke konsten att göra små inkomster dryga, hade ungarlsskulder att betala. Detta och annat dylikt gjorde svårigheterna betungande. Skulderna ökades år efter år, i stället för att minskas. Förgäfves gjorde han ett försök att öfvertaga bostället i eget bruk, för att deraf erhålla en bättre afkastning. Han förstod icke landtbruk, utan måste lemna ledningen åt drängar och pigor; han ägde icke kapital att nedlägga i behöfliga odlingar, hvaraf större skördar skulle härflyta. Klart var, att försöket att blifva landtbrukare ex professo, under sådane omständigheter, skulle misslyckas. Han insåg detta snart, och afstod från jordbrukets bedrivande med eget folk, sedan dock af experimentet den ekonomiska ställningen blifvit än sämre. Slutligen nedlades han på sjukbädden. Hans sista i postboken inskrifna bref voro adresserade till Statsrådets ledamöter i Stockholm med anhållan om deras välvilliga åtanka vid tillsättandet af ett större pastorat, som han sökte. Sjukdomen tog

öfverhand och han besparades att upplefva underrättelsen om att han blifvit förbigången vid det sökta pastoratet. Att Assar Lindeblad de sednare åren af sitt lif fått en riktning till en mera allvarlig presterlig verksamhet, än hans tidigare skrifter gifvit anledning förmoda, måste med glädje anmärkas. På hans begravningsdag yttrade en af Contractets prester till Patronus ecclesie Baron R: »det torde blifva svårt att få hans plats ersatt med en man, som uppgår mot den aflidne icke blott i snille, utan ock i presterligt allvar.» Baron R: instämde häruti, och blef synbart allvarsam hela den återstående dagen.

Ö:s pastorat utgöres af Ö:closters gods, hvartill dessutom hörer ännu mycket mer, ty godset är ett af de större i Skåne. Der fanns således ingen enda sjelfägande person inom gränserna, mer än blott godsets besittare. Alla andra jordinnehafvare voro dagsverksskyldiga bönder eller husmän. Det så kallade »hofveriet» var således i sitt flor. Lagstiftningen hade ännu den tiden icke borttagit käppens begagnande mot arbetare, huru ålderstigna de än måtte vara. Upprörande berättelser om pryglingar af äfven gammalt folk mötte mig, då jag kom till min nya verkningskrets. Kanhända voro de öfverdrifna. Men det säkra är, att sjelfmord hade nyligen blifvit begånget af en person, som erhållit förfärligt mycket stryk vid en s. k. husaga. Folkets ödmjuka, snart sagdt slafviska bugande och handkyssning, till och med kyssande på kläderna, vid helsandet på en herreman, frapperade mig högeligen vid min ankomst. Klädedräkten syntes ock egendomlig: hvit stieckad mössa utan skärm, hvita linnebyxor äfven vid kallaste vinter, kort jacka och träskor jemväl vid kyrkobesök. Stora skaror drängar och pigor samlades från godset hvarje dag till arbete vid »Högården» (herregården), och bland dessa skaror voro samtal och seder icke de vackraste. — Sedan jag blifvit något mera bekant med den humane, öppne och tillgänglige ägaren till det stora godset, inledde jag samtal öfver detta förhållande och yttrade, »att det icke blott i sedligt hänseende, utan jemväl i ekonomiskt, skulle å ömse sidor blifva till mycken fördel, om hofveriet afskaffades och jorden utarrenderades till bönderna emot bestämda afgifter.» Denna lika enkla som naturliga tanke ville han i början alls icke lyssna till. Men efter några år fann jag, att den dock slagit rot i hans sinne, och till den grad slagit rot deruti, att han verkligen började sätta den i verket. Arrendegårdar byggdes, stenbundna fäladsmarker odlades och arrendekontrakter upp-

gjordes. I den stund detta skrives är nästan hela godset förvandladt från hofverihemman till arrendegårdar, och följderna deraf hafva blifvit större, än jag någonsin anat. Icke blott afkastningen har för ägaren tredubblats, utan äfven böndernas ekonomiska ställning har till märkvärdig grad förbättrats. Välmågan börjar synas öfverallt, der fattigdomen förr framträdde; och hvad det sedliga tillståndet beträffar, måste äfven sanningsenligt sägas att det blifvit mera tillfridställande. Ty värr hålles dock detta sednare tillbaka genom bränvinet, som flödar från det stora och ifrigt skötta bränneriet.

Vid min flyttning från Stockholm till Skåne måste 6 dagar tillbringas på vägen. Iernbanor funnos den tiden icke. Man måste begagna skjuts; och ehuru hästar voro beställda, kunde icke mer än vid pass 10 mil tillryggaläggas hvar dag. Det var mycket tröttsamt. Nu är det annorlunda: man kan förmedelst jernbantågen komma från hufvudstaden hit på mindre än ett dygn, om man begagnar snälltåg. Fordom reste man och skakade på steniga vägar; nu nästan flyger man öfver jernskenor; och det märkeliga är, att priset derjemte är vida billigare. — Vägen togs öfver Wexjö, i hvars granskap min gamle fader bodde. Till sällskap hade jag min älskelige discipel, Baron L. Då jag vid afskedet från honom tryckte hans hand, anade jag icke att det var sista gången, ännu mindre, att han, den unge starke oförderfvade ynglingen, skulle finna sin graf långt förr än jag. Han hade blifvit sjuk af en, såsom man vanligen anser, obetydlig sjukdom. Man påstår att läkaren tog miste vid diagnosen och till följe deraf behandlade den sjuke på helt och hållet förvändt sätt. När ändtellig en annan läkare tillkallades, voro ansträngningarne att återbringa den förlorade helsan förgäfvade. Förgäfvade besöktes också sydligare klimat. Blott några år höllo krafterna ut. Han dog i tron på sin Frälsare.

Bostället, der jag fick mitt hem, var icke blott till jorden vanvårdadt utan jemväl till husen. Enär det blef konkurs efter min företrädare, kunde jag icke erhålla ersättning för bristerna utan att sterbhuset skulle blifva ytterligare utblottadt. Iag efterskänkte fördenskull hela husrötan, utbetalande till fullo, utan afdrag, öfverbyggnadssumman. Väggarne i boningshuset voro så eländiga, att en student, som tillfälligtvis gästade hos mig, roade sig med att sparka ut dem med fötterna. Golfven i rummen voro så glesa, att en brosch, som tappades, föll ned mellan springorna och måste

metas upp med en eldtång. Öfver kakelugnarne voro stora öppna hål, hvarigenom värmen fritt strömmade ut när man eldade, hvidan temperaturen i rummen, huru mycket man eldade, icke kunde uppbringas till mer än 15 grader C.: Öfre loftet var förstördt af röta från takdroppet. Ladugårdshusens väggar måste uppehållas med anbringade trästöttor, för att kunna stå. I detta skick emottog jag mitt nya hem. Lyckligtvis voro priserna på byggnadsmateriel och arbete den tiden icke på långt när så höga, som nu. Det gick derföre lätt nog att få husen i tämmeligen godt skick, och må jag tacksamt erkänna min Patrons välvilja att härvid till en del hjälpa mig. Obekantskapen med byggnadssättet i Skåne gjorde dock att fel begingos, som jag sedermera länge fått ångra. Att de mera erfarne icke härvid gäfvade mig behöfliga råd, är nästan oförlätligt. Den besvärliga och nästan outroteliga fukten i boningsrummen, likasom källarens vattenhalt, äro följder af denna deras liknöjdhet.

Att jag med föga vänliga ögon emottogs af några personer i orten, föreföll mig till en början alldeles obegripligt. Iag var dem fullkomligen obekant och kunde icke hafva gjort dem något ondt. Gåtan löstes dock snart. Det var afundsjuka. Några släktingar till en obefordrad prestman hade gjort sig räkning på att denne skulle erhålla pastoratet. När detta slog fel, vändes harmen mot den nykomne. Så snart jag fått kunskap härom, sökte jag bemöta både dem och deras kandidat med så stor välvilja, som det var mig möjligt, och det lyckades mig verkligen att göra den sistnämde ett par betydliga tjenster. Ovänligheten ville dock på länge icke försvinna. Slutligen tog jag saken lugnt. Det var icke min skuld att mannen blef förbigången. Men hvarjehanda bittra bågare hafva emellertid under årens lopp blifvit mig räckta att dricka. Skamlöst har man dervid många gånger förfarit. Då jag ensam sammanträffat med personerna i fråga, hafva de visat mig utsökt artighet; men när vi sammanträffat i sällskaper, har man begagnat alla tillfällen att bevisa ohöflighet, till och med grofhet. Den taktiken har jag varseblifvit från flere håll. Dessutom har man använt det verksamma medlet »baktal». Iag kan härvid icke annat än tänka på huru skorpionen har sin gifttand i — stjerten!

I min kyrka blef snart utrymmet för trångt, enär åtskilliga kyrkobesökande kommo från kringliggande pastorater, så att många måste, stående på kyrkogolfvet, afhöra predikan. Min väl-

villige Patronus afhjelpade detta, utan att jag derom bad, medelst tvenne rader bänkar som ställdes på den breda midtelgången, ämnade för åhörare från fremmande socknar.

Man hade för mig med bjerta färger afmålat svårigheterna och obehagen för en pastor i patronela pastorater. För min del har jag en alldeles motsatt erfarenhet. Min patronus icke blott visade mig personligt mycken välvilja och aktning, utan gick mig på många sätt till mötes vid fråga om kyrkeliga ting. Sjelf var han, såsom ock hans familjs öfrige medlemmar, en flitig kyrkosökare. Aldrig föll oss emellan ett ovänligt ord. Och sådan min förste patronus var, sådan blef ock hans son.

Ända till början af 1800-talet hade i Ö:s pastorat funnits två kyrkor. Den ena af dem, den egentliga moderkyrkan, hade på 1830 talet blifvit nedrifven. Åtskilliga äldre personer i den socken, som är belägen omkring denna nedrifna kyrkas plats, klagade för mig under saknadstärar öfver att gudstjensten der upphört och att de nu måste gå flerdubbelt längre väg för att höra Guds ord. Jag började till följe häraf att i det å den nedrifna kyrkans plats uppförda skolhusets sal söndagligen hålla bibelförklaringar, under hvilka årets epistoliska texter genomgingos. Detta emottogs med glädje, och fler än en skrynklig kind strålade af fröjd vid tacksägelsena derför. Men, besynnerligt nog, väckte denna min åtgärd ond blod hos några af granskapets prester. Det var, enligt deras förmenande, »en onödig nyhet», som tjenade till att nedsätta deras ämbetsnit, hvilka icke höllo bibelförklaringar i sina församlingar. Jag var verkligen den förste i hela orten, som inrättat dylika. På Lunds biskopsstol uppträdde emellertid snart en man, som icke ansåg dylika andaktsstunder såsom »en onödig nyhet», utan uppmuntrade dem, ja till och med lyckades att på ett prestmöte genomdrifva beslutet att sådane skulle, under den blidare årstiden, hållas i hvarje pastorat.

Hvad skolväsendet angår, var det vid min ankomst i ett sorgligt förfall. I båda skolorna tjenstgjorde utlevade gubbar. Den ene en afsigkommen student, som aldrig mäktat taga prestexamina; den andre en fullständigt obildad bonddräng. Den förre, rent af oduglig för sin plats, den han blott för att blifva född hade antagit, kunde hvarken uppehålla ordning eller lära barnen hvad de borde inhemta. Det åtgick 3 år i hans skola innan de stackars piltarne hunnit lära läsa i bok. Något vidare, än catechesen och en smula räkning, lärdes icke. Knappt halfva antalet barn fingo sätta

penna på papper. Den sistnämde var så okunnig att han icke ens kunde tala sitt modersmål något så när riktigt. Han sade t. ex. »jordkludden» i stället för jordklotet, »biblixan» i stället för biblisk historia, »gå te hoa» i stället för gå till herregården, »framtia» i stället för våren, »jutta se» i stället för gifta sig m. m. Sjelf måste han sönderhugga de vedknutor, som framkördes till skolsalens uppvärmning, och då dessa knutor ofta voro vresiga ekestubbar, måste han arbeta i sitt anletes svett till den grad att fingrarna blefvo krokiga. Han hade varit dräng vid ett närbeläget hemman, då han sattes till skolelärare, och detta utan någon slags examen eller undervisningskurs. — Hvar och en kan förstå huru smärtsamt jag skulle blifva berörd af ett sådant skolväsen. Att afsätta båda de oduglige skolemästarne var icke så lätt. De voro i yttre hänseende oförvilliga män, och med detsamma de blifvit skilde från sin tjenst hade de hemfallit åt fattighuset. Jag måste gå saktmodigt till väga. Med stort besvär utverkade jag anslag till vicarie i den ena skolan, med bibehållande af oförminskad lön åt den ordinarie. På det sättet blef den ena skolan hjälpt. I den andra var sådan utväg omöjlig. Lyckligtvis gjorde döden här slag i saken. Den gamle drängen dukade under för ansträngningarne vid sina ekeknubbars sönderhuggning, och lemnade sin mödosamma plats, den han aldrig bordt antaga. Frid öfver dem båda. De gjorde hvad de kunde, fastän detta var ytterst litet. Den lön dem bestods var ock liten, så liten att jag knapt vågar utsätta beloppet: några få tunnor korn och vid pass 50 kronor i penningar. Af personer med sådan lön kan icke mycket begäras. Till heder för min patrons minne må jag nämna, att han på min begäran lät uppbygga 2:ne nya skolhus och fogade anstalt om lärares aflöning derstädes, så att skolornas antal i pastoratet fördubblades. Till heder för folket må jag nämna, att innevånarne i de byar, der de nya skolorna inrättades, icke funno dessa vara onödiga, såsom man dock å andra orter hört.

XXVIII I det contract, hvaruti mitt pastorat är beläget, finnas 20 församlingar, omfattande 11 pastorater.

Jag blef öfverraskad öfver att hafva blifvit vald till kontraktsprost och skulle gerna redan då sett att det utfallit annorlunda. Likväl anade jag icke, vid denna befattnings öfvertagande, de många svårigheter, den myckna afund och det stora besvär, som jag sedan fått erfara att der medföljer. Jag tog ifrån början befattningen på ett *presterligt* sätt, d. v. s. jag önskade kunna vid

visitationer och eljest låta det egentligen presterliga stå framom det ekonomiska och kamerala.

XXX. Under den tämmeligen långa tid, som jag förvaltat pastoralvården härstädes, hafva visserligen ganska många ärenden förekommit att handhafva, men dessa i allmänhet af helt vanlig beskaffenhet.

Under en period af min tjenstetid blef det snart sagdt en smittosam sjukdom ibland unga personer att vilja flytta ur landet, till Tyskland, Danmark och Amerika. Huru mycket man än föreställde dem osäkerheten af den framtid de vid emigrationen gingo till mötes, huru lefvande man skildrade svårigheterna, som de ofelbart fingo röna i de fremmande länderna, och huru uppenbart man visade lögnaktigheten af åtskilliga bland de uppgifter, som i bref från emigrerade bekanta och ännu mer mundteligen från emigrantvärfvare blifvit dem till del, hjälpte detta icke.

En bland de af Amerikafebern smittade blef kurerad på ett rätt eget sätt. Det var en ung stark bonddräng, som kom till mig för att begära sitt betyg i och för resan. Det föll mig i ögonblicket in att i stället för den fåfängt använda öfvertalningsmetoden, gripa till en annan. Jag tilltalade honom således på latin. Vid allt hvad han sade, svarade jag på latin och upprepade dervid jemväl åtskilliga i minnet återkommande versar ur Virgilius. Den förbluffade drängen gjorde stora ögon. När han sade sig icke förstå ett ord af hvad jag sade, svarade jag med att tilltala honom på fransyska. Detta fortsattes en tämmelig stund, till dess jag började märka att drängen mente att jag förlorat förståndet, och häpnande ville draga sig tillbaka. Nu tog jag till modersmålet och sade honom på redig svenska huru dåraktigt han gjorde, som gaf sig ut till ett aflägset land, hvars språk han alldeles icke kände. »Du säger dig icke hafva förstätt ett ord af det jag här talat till dig; huru menar du det då skall gå dig när du kommer till Amerika, utan att förstå ett ord Engelska? Begriper du icke, att du der kan blifva illa lurad af hvem som vill bedraga dig, och inpiskade bedragare är det godt om i det landet. Huru kan du vara så obetänksam att våga dig ut på sådan äfventyrlig färd?» Drängen blef alltmer och mer betänksam, och sade slutligen: »ja, det är kanske bäst att jag blir hemma.» För att ytterligare styrka honom i detta beslut tog jag fram en engelsk bok, sägande: »du kan ju läsa innantill?» Han tog den framlagda boken och skulle försöka. Men när han stått en god stund och sett deruti, försö-

kande läsa och stafva, lade han boken ifrån sig med det ordet: »nej, det går intet; jag begriper aldrig ett ord. Är detta det språk, som brukas i Amerika?» »Ja, min gosse, det är en engelsk bibel, och jag vet att du läser bra i din svenska bibel. Nu kan du sjelf se hur det går med den engelska». Nu var reselusten slut. Drängen tog afsked med fast beslut att stanna i sitt land; och der har han förblifvit.

En sak har i mitt embete varit mer än vanligt motbjudande, nemligen att sysselsätta mig med personer, som ämnat aflägga värjemålsed. De hafva visserligen här icke varit särdeles många, men, tyvärr, sådane till sinnesbeskaffenhet och uppförande, att jag icke kunnat tveka det de skulle blifva menedare, om de fullföljt sitt uppsåt. Det har genast vid första samtalet tydligt bemärkts, att de föresatt sig icke låta äfven de mest allvarliga eller bevekande ord göra något intryck. Den uppsåtliga förhärdelsen har visat sig i hela deras beteende. En och annan har det dock lyckats att förmå öfvergifva det hemska beslutet att genom ed befria sig från anklagelsen, och desse hafva sedan med synbart lättadt sinne, efter bekännelsens afgifvande, gått sin väg. Men de fleste hafva orubbligt framhärdat i sitt uppsåt och verkligen aflagt eden. Att denna varit falsk, derom har jag i de flesta fall varit öfvertygad. Ett af dessa fall vill jag anteckna. En dräng af mycket egendomligt utseende såväl till anletsdrag som växt, blef anklagad af en piga att vara fader till hennes nyss framfödda barn, med begäran att han skulle ådömas uppfostringshjelp till barnet. Drängen nekade, och ehuru mycket graverande omständigheter förekommo, kunde han dock emot sitt envisa nekande icke dömas, efter som full bevisning saknades, utan ålades värjemålsed. Fräckheten i hans hela beteende, då han kom till mig för att varnas för mened, var ovanligt stor. Jag använde derföre ovanligt mycken möda för att söka förmå honom öfvergifva sitt vådliga uppsåt, helst det, förutom allt annat, var för mig, jemväl till följe af barnets alldeles särskildt märkvärdiga likhet med honom, tydligt, att han verkligen var barnets fader. Denna likhet har sedermera, sedan barnet uppvuxit, blifvit så frappant, att ingen den minsta tvekan är möjlig. Men alla mina bemödanden oaktadt, — jag gjorde nästan mer än jag borde, för att förmå honom afstå från värjemålseden, — aflade han denna ed, och blef dymedelst fri från betalandet af uppfostringshjelp åt barnet. Några få år dröjde han ännu i mitt pastorat, hvarunder hans ansigte mer

och mer antog den hemska pregel, som brottet ofta sätter på dess utöfvare. Slutligen gifte han sig med en annan qvinsperson i en annan församling. Här föll han snart i en dödlig sjukdom. Under denna sjukdom plågades han af de gräsligaste samvetsqual, låg hela timmar med de 2:ne fingrar upplyftade, hvilka han vid edens afläggande hade hållit på Bibeln, gjorde dervid hvarje-handa åthäfvor, såsom om han varit stadd i edens uttalande, så att de kring honom samlade personerna med förfäran sågo, att det var denna ed, som ideligen sväfvade för hans tankar, och han afled ändteligen under upphäfvande af förtviflans skrän, hvilka kommo håren att resa sig på de tillstädesvarande. De intygade sedermera, att de aldrig sett någonting hiskeligare än denna dödsbädd, och sade sig der hafva förnummit sanningen af det ordet: »Gud låter icke gäcka sig.»

Näst intill den smärta dessa olyckliga värjemåsedens missbrukare förorsakat mig, vet jag knapt något, som gjort mig större bekymmer, än de hit inflyttade danskars och tyskars förhållande med hänsyn till Kyrkan och christendomen. Wissnerligen hade jag, innan här bosatt sig sådane, hört omtalas deras okyrklighet och christendomsförakt, likasom deras starkt utpräglade världssinne och hänsynslösa vinstbegär, men jag hade icke föreställt mig att detta kunnat framträda i så hög grad, som erfarenheten visat mig sedan jag fick detta slags folk till medlemmar i mitt pastorat. En arrendator berättas göra det förbehåll då han antager drängar och pigor i sin tjänst, att han aldrig vill se dem taga en bok i handen, ty menniskor som läsa vill han icke hafva i sitt hus; en annan sådan man har heldre med mångdubbel kostnad hållit privatlärare i sitt hus för de små barnen, än han velat sända dem till skolan, emedan »de der få höra talas om Iesus;» en annan yttrade i flere personers närvaro om en af sina söner, som börjat vilja gå i kyrkan och hade skaffat sig en bibel, att han »skulic piska honom så länge han såg lif i honom, om han icke ville upphöra med den galenskapen». — Att inflytelsen ifrån sådane husbönder måste blifva förderflig icke blott på tjenare och husfolk, utan jemväl på hela umgängeskretsen, ligger för öppen dag. Sorgen häröfver har vållat mig många sömnlösa timmar under nattens enslighet. Mången gång har jag önskat mig långt bort, skiljd från både embete och lön, för att i den tarfligaste koja lefva ett bortglömdt lif; ty dessa svårigheter hafva gått såsom djupa vågor öfver mitt hufvud.

Ernst G. F. Olbers: Mitt lifs historia.

Inledning. Då jag nu ser tillbaka på mitt långa lif och vill skildra dess historia; då jag tager en öfverblick af det som en helhet, så framstår det för mig — såsom väl hvarje människas lif det gör — i en underlig blandning af skiftande öden. Mycken glädje har jag erfarit men också mycken sorg; mycken strid och mycken frid; tärande bekymmer och underbar hjälp; varm vänskap och slö likgiltighet; många fel och brister, ringa förtjänst; framgång och motgång. Därvid tränger sig alltjämt fram ett tvifvel, om det icke kunnat vara annorlunda, om jag handlat på annat sätt än jag gjort, om jag valt andra vägar, än dem jag vandrat, om jag visat större själfständighet, mindre vacklande i beslut och handling. Särskildt hvad detta sista angår, kan jag icke frigöra mig från den själföfvebräelsen, att jag, säkerligen på grund af en svaghet i karaktären, varit alltför benägen att lyssna till andra människors råd och låta deras inflytande vara bestämmande för mina handlingar. Men under allt detta och genom allt detta går den fasta förvisningen, att Herren Gud i nåd och barmhärtighet ledt mina steg, och i trosvisst hopp om samma barmhärtighet ser jag med tack och lof för hvad som varit, hän mot ännu återstående dagar och ett godt slut på detta långa lif, hvars historia jag nu går att tälja för barn och barnbarn.

Hembeskrifning. Jag föddes i Skara den 8 november 1837. Mina föräldrar bodde då i ett hus midt emot den stora västra portalén till domkyrkan, och min mor har ofta berättat, att jag föddes, just då klockan i domkyrkotornet började ringa aftonringningen klockan nio. Detta hus har sedermera blifvit ändradt, och då jag senast besökte Skara, upptogs nedre bottnen af en handelsbod. Mina föräldrar bebodde ensamma hela huset. På nedre bottnen låg då kök och jungfrukammare, matsal, min fars rum och ett rum inåt gården, som beboddes af mina äldre bröder. I öfre våningen kom man först in i en salong, från hvilken dörrar ledde åt höger till förmaket, åt vänster till mina systrars rum. Från förmaket kom man in i den åt gårdssidan belägna sängkammaren, från mina systrars rum in i ett motsvarande gårdsrum, som användes för olika ändamål. Från båda dessa gårdsrum ledde särskilda dörrar ut till svalen och den därifrån ledande trappan till nedre förstugan, hvare midt på husets åt gården vända fasad utgångsdörren fanns. Från gatan fanns då ingen ingång. På ömse

sidor om den ganska rymliga gårdsplanen lågo två flyglar, den ena inrymmande drängkammare och magasin på nedre bottnen, ett par mindre rum i öfre våningen, den andra inredd till stall och ladugård med tillhörande foderloft. Bortom gårdsplanen låg en rätt stor trädgård med härliga fruktträd, särskildt vidt berömda plommonträd, och i öfrigt ordnad på vanligt sätt med trädgårdsland och rabatter. Jag har varit utförlig i beskrifningen af detta mitt första hem, emedan jag anser den gifva en bild af huru en någorlunda välbärgad familj på den tiden hade ordnat sin bostad i ett mindre stadssamhälle.

Utom detta hus i Skara ägde min far hälften af egendomen Lunden i Flundre härad af Älfsborgs län. Denna egendom hade af min mors farfar, som tillika var min fars morfar, gjorts till ett slags släktfideikommiss genom förordnande, att den för evärdeliga tider skulle gå i arf till testators döttrar och deras afkomlingar i rätt nedstigande led. Härigenom hade Lunden tagits i arf af min far och min farbror, hvilka brukade den i s. k. hälftenbruk; men som min farbror Anders Olbers, död såsom prost och kyrkoherde i Husaby, hade sin verksamhet på helt annat håll, beboddes Lunden endast af min far. Dit reste hela familjen från Skara, när våren var inne, och somrarne tillbragtes oföränderligen på Lunden. Detta fortgick så till år 1844 på hösten, då min far sålde sitt hus i Skara och sedan bosatte sig året om på Lunden intill år 1853, då vi flyttade till Göteborg.

Mina tidigaste barndomsminnen äro alltså fästa vid *Skara*.

Originella hyresfruar. Icke ens å spinnsidan saknades på den tiden i Skara personer, som skilde sig från det vanliga måttet. Till dessa hörde mamsell Betty Ekström, som i många år hade ett slags pensionat för skolgossar och äfven hyrde ut rum och höll mat åt en eller annan lärare. Hennes förhållande till gossarne bar mindre spår av moderlig ömhet än af respektingivande myndighet, hvartill väl äfven ett par rätt prydliga mustascher bidrogo. Under hennes tuktande hand hade emellertid gossarne mycket bra, åtnjöt en ypperlig kost och rättvis behandling samt fäste sig i allmänhet med stor tillgifvenhet vid mamsell Betty. Hon hade en syster, som likaledes var bosatt i Skara, Agata; denna hade varit gift och var sedan många år änka efter en Thengberg. Hon var mor till docenten Adrian Thengberg, gift med Jane Miller, sedermera omgift med professor Carl Norrby.

Agata Thengberg var af helt annat lynne än system Betty, mild och foglig, stillsam och försynt. Äfven hon hyrde ut rum åt såväl lärare som skolynglingar; däremot kan jag ej erinra mig, att hon hade några inackorderingar.

Originella lärare. Min skolgång började hösten 1845 i nedre första klassen i Skara läroverk och fortgick sedan i regelbunden ordning. En af mina första lärare var dåvarande kollegan *J. W. Warholm*, död vid några och nittio års ålder som kontraktsprost och kyrkoherde i Amnehärad af Skara stift. Af honom har jag knappt något annat minne, än att jag fick en lugg för slarf med en skrifning.

Af mina öfriga lärare minnes jag särskildt *lektor Brodén*, sedermera kyrkoherde i Förslöf af Lunds stift, teologie doktor och föreslagen till biskop i Skara men förbigången af biskop Beckman. Med Brodén sammanträffade jag många år därefter i Stockholm, då vi båda under sommaren 1873 voro kallade till medlemmar af en kunglig kommitté för behandling af läroverksfrågor. Vid det samkväm, som kommitterade höllo första mötesdagen å Strömsholmen, där det då fanns en restauration, vände sig Brodén särskildt till mig och yttrade till stor munterhet för de öfrige kommittéledamöterna: »Ja, min käre Olbers, det trodde jag aldrig, att det skulle bli en så'n karl av dig, för du var en lat lymmel och litade bara på ditt goda hufvud!» — Karakteristiken var nog träffande; den berörde en ömtålig punkt i mitt lif, ty nog har jag varit lat, icke velat mycket besvära mig med ihärdigt arbete utan litat på att det nog skulle gå ändå. Kanske hade mitt lif gestaltat sig annorlunda, om så ej varit.

De största originalerna voro bröderna *Salander, Nils*, som var lektor, och *Jonas*, som var kollega. Jonas var gammal ungarl, bodde hos sina goda vän fru Thengberg och förde en mycket stillsam och tillbakadragen vandel. I skolan visade han en stränghet, som dock oftast utmynnade i ord. Ett stående ordstäf var: »Akta er, pojkar, för endera da'n så smäller det; inte vet jag, om det blir i dag, och inte håller, om det blir i morgon, men endera da'n så smäller det!» — Så hände sig, att sinnet någon gång rann öfver, och då »small» det, hvilket tillgick så, att Jonas dref hela klassen in i en vrå och sedan slog med käppen i högen. En enda gång såg jag honom utdela en individuell bestraffning; det var då en odåga till pojke, som bodde hos en svåger till honom, som var handlande, hade smugit sig till att dricka vin i handelsboden och

kom till skolan skäligen onykter. Olyckligtvis kallade Jonas fram honom till taflan för att utföra ett räkneexempel och upptäckte då, huru det stod till. Med utropet: »Jag tror, du ä' full!» — grep han pojken i kragen och körde honom efter några dryga käpprapp på dörren. Pojken togs sedan skyndsamt ur skolan för att undvika relegation. — Jonas gick sin jämna lunk till och från skolan och skötte sitt kall med orubblig trohet. Då jag år 1863 träffade honom vid läraremötet i Göteborg, hade nyss gått genom pressen en notis om huru många år Jonas tjänstgjort utan att försumma en enda timme. Han hade därom intet annat att säga än det enda ordet: »Dumheter!» — Hans omdöme om diskussionerna vid mötet inskränkte sig till, att »di där Stockholmarne ä' så oppkäftiga». I fråga om trägen tjänstgöring hade Jonas en medtäflare i brodern Nils. När denne utan en timmes tjänstledighet arbetat vid skolan etthundra terminer, fick han, som redan innehade Nordstjärne-orden, en stor guldmedalj. Jonas var då död, eljest hade helt visst hans omdöme åter blifvit: »Dumheter!» Så oeftergiftigt pliktrogen i ämbetet var Nils, att han reste sig från broderns dödsläger med orden: »Adjö med dig, Jonas; jag måste gå till lektion!» I ett svek Nils Jonas' förhoppningar: han förlofvade och gifte sig. Nils inpräglade hos Jonas, att han skulle kalla hans fästmö »du», och Jonas svarade: »Ähja, de' hör la' te pjäsen!» — På första lysningsdagen skulle Jonas förära broderns fästmö en present, och den blef nog både gedigen och dyrbar, men öfverlämnandet skedde så, att just som Jonas skulle gå, bockade han med ryggen åt fästmön och händerna på ryggen, hållande presenten, hvarvid Jonas öfver axeln mumlade: »Se där har ho'!» — Nils blef lyckligt gift och fick flera barn samt fortsatte sin lärareverksamhet ännu mycket länge. Han hörde i allo till den gamla skolan och ansåg nyare tiders pedagogiska åsikter — för att tala med Jonas — som »dumheter». När det nya läroverkshuset skulle byggas och diskussionen rörde sig om luftväxlingen m. m., yttrade Nils föraktligt: »Luft! — de' ä' bara prat!» — Han hade därom också sina egna åsikter; han hade förmåtts att följa sin hustru till en badsejour i Marstrand men återvände efter ett par dagar med förklaring, att den luften kunde han inte andas.

När jag år 1884 kom åter till Skara och mina båda äldsta söner då öfvergingo från läroverk i Stockholm till läroverket i Skara, blef Nils Salander äfven deras lärare. Vid vårt första sammanträffande sade han till mig: »Här går jag som ett gammalt spek-

takel». Hans läroämne var grekiska, och när mina söner vid första lektionen började läsa upp texten med det modernare uttal, som de inhämtat i Stockholm, smålog Nils för sig själf men sade blott: »I ha' la' läst så!»

Nils Salander tog till sist afsked med pension, men från den dagen föll han ihop och aftynade alltmer, till dess döden snart därefter följde.

Latinskolans rektor, *Nils Ahlberg*, var kusin till både min far och min mor och var en af våra närmare umgängesvänner, så länge föräldrarna bodde i Skara. Han var sträng i sitt ämbete och höll en synnerligen noggrann disciplin. Bland skolungdomen gick ett ordstäf: »Stryk ska' ta, sa' rektor Ahlberg». Jag vet ej, om han någonsin fällt yttrandet; åtminstone såg jag honom aldrig utdela annan aga än efter rannsaking och dom. Hans hufvudämne i undervisningen var geografi, däri han dref en ytterlig noggrannhet med alla floder och berg. Han omfattade mina bröder och mig med mycken välvilja, bjöd oss emellanåt hem till sig (han förblef länge ungarl men hade en förträfflig hushållerska och ett synnerligen treffligt hem i eget hus med vacker trädgård), och vid dessa våra besök förevisade han gärna sin samling af åtskilliga kuriosas. Först sedan vi lämnat Skara skola gifte han sig, och jag hörde berättas, att han i bref till sina närmaste vänner till och med bedt om ursäkt för att han gifte sig. Hans äktenskap blef mycket lyckligt men barnlöst. Sista gången jag träffade morbror Nils och hans fru var vid ett besök på Sätenäs, där de gästade hans syster och svåger kapten Kylberg.

En af de kvickaste och roligaste personer jag känt var dåvarande gymnasii-adjunkten, sedermera kyrkoherden i Sunnersberg *J. K. Lindskog*. Gymnasii-adjunkturen, en på den tiden befinthlig, högst egendomlig tjänstebefattning, hvars innehafvare skulle vara beredd att ingripa i hvilket läroämne som hälst, där hans hjälp behöfdes, var mycket dåligt aflönad, hvarför Lindskog tillika tjänstgjorde såsom präst i församlingen och äfven inom andra befattningar. Det är underligt att tänka sig, huru det på den tiden var möjligt för en del små löntagare att icke allenast nödtorftligen kunna draga sig fram utan därjämte uppfostra en hel skara barn. Så var förhållandet i det Lindskogska hemmet, från hvilket fyra eller fem söner gingo ut som dugande män i statens och kyrkans tjänst, bland dem min gode vän kyrkoherden E. V. Lindskog i Reslöf. Från den äldre Lindskogs tjänstgöringstid i Skara

stammar en historia, som jag t. o. m. sett någonstädes återgifven i tryck men som jag hörde honom själf berätta. En flicka i konfirmandskolan, som icke kände ordet »ho» i annan form än som västgötaförkortningen af pronomen »hon», läste upp bibelspråket om öfverheten i följande form: »*Ho'* sätter sig emot öfverheten, och *han* sätter sig emot Guds skickelse», hvarvid Lindskog utbrast: »Bevars, kära barn, det var ett förskräckligt sällskap!»

Mathesius d. ä. hade den otacksamma uppgiften att undervisa på gymnasiet i de då mycket försummade naturvetenskaperna, företrädesvis botanik. Numera, då naturvetenskaperna intaga en hufvudpart af undervisningen, är det underligt att tänka på deras undanskymda ställning under den tid, hvarom jag nu talar. Det var med knapp nöd de tåldes, och ringaktade blefvo de i högsta grad. *Mathesius* gjorde nog, hvad han kunde, och värfvade åtskilliga lärjungar men hade rätt svårt att väcka något lifligare intresse för sitt ämne och i följd däraf äfven att upprätthålla disciplinen. Detta visade sig särskildt vid de exkursioner han tid efter annan företog med gymnasisterna. Då bedrefs allehanda ofog med i smyg medförda dryckesvaror m. m. Af någon anledning hade *Mathesius* fått öknamnet »hästen», och till nöjena hörde att afbryta honom med uppstämmande af den dialog ur »*Gluntarne*», där det heter: »Du talar som en häst» o. s. v.

Musik- och sångläraren, *direktör Zanders*, tillika organist vid domkyrkan, hörde till den närmare umgängeskretsen i mitt föräldrahem och bildade där en liten krets för idkande af musik, i hvilken han själf spelade basfiol, mina systrar piano och tillfälliga rekryter fiol och flöjt. Bland min syster *Alidas* små skisser finnes en, som afbildar sällskapet vid en sådan musikafton.

I sin undervisning var *Zanders* en sträng herre, och örfilarne voro icke långt borta. Han ledde sången med hjälp af en fiol, som han alltjämt höll i handen, och med hvilken han angaf tonen. Hans vanliga mening lydde: »Se på mej, gossar, se på mej!» — för att vi skulle följa med i takt.

Skolgång i Skara. Först i november 1845 fyllde jag åtta år, en ålder som var villkor för inträde i läroverket. Därför var jag till en början ett slags extra elev i första klassen, men skillnaden var just ingen. På den tiden var läroverket deladt i tre skilda afdelningar: de s. k. apologist-klasserna, motsvarande närmast en högre folkskola, med sin särskilde rektor, den s. k. konrektorn; vidare: latinskolan i fyra tvååriga klasser (öfre och nedre) med

sin rektor och lärare; slutligen: gymnasium i tre s. k. ringar med rektor, som årligen ombyttes i tur och ordning, samt lektorer. Åtskillnaden mellan dessa tre afdelningar var ytterst sträng; det kunde icke falla någon af latinskolans lärjungar in att umgås som kamrat med en apologist, och hvad gymnasisterna angår, så kräfdes de underdånig hälsning af latinarne. Äfven inom gymnasiet rådde en sträng klass-skillnad, i det att den första (lägsta) ringens lärjungar voro underkastade en högst besvärlig penalism. Det ålåg dem att vara ett slags upppassare åt herrarne i de öfre ringarne; detta kallades att »kedda» och första ringen benämndes därför ofta »kedd-flyttningen». Hvarje försummelse bestraffades rigoröst. Ett exempel skall jag anföra. Det ålåg dem som voro i tur att »kedda» att underrätta herrar gymnasister, om någon ändring i lektioner eller dylikt inträffade. Sent en eftermiddag meddelades, att en af lektorerna inställt sin lektion dagen därpå; och keddarne gnodde omkring för att meddela detta. Nu bodde en af gymnasisterna ett godt stycke utanför staden bortåt Götala, och den »kedde», som borde underrätta honom, ansåg sig med rätta vara ursäktad, om han i mörker och oväder icke gick den långa vägen dit. Men dagen därpå kallades han i förhör, och den icke underrättade gymnasisten yrkade, mäktat förgrymmad, på strängt straff. En af domarne, som tyckte synd om delinkventen, menade, att skadan icke var så stor, eftersom gymnasisten, känd för sin lättja, antagligen icke kostat något arbete på förberedelser för den inställda lektionen. »Nänä», genmälde denne, »men det kunde ju *händt*, att jag gjort det!» — Emellertid hade den andre fått skrattarne på sin sida, och »kedden» slapp temligen lätt undan, hvilket eljest visst icke var fallet. —

Enligt den tidens skolordning, som lade hufvudsaklig vikt vid de klassiska språken, började jag läsa latin redan vid 7 års ålder. Man hade då inga af den nyare tidens s. k. elementarböcker, utan den första läsebok, som sattes i min hand, var en förskräckligt tråkig bok, som hette »*Gramatista philosophans*». Af denna minnes jag ingenting mer, än att där måste hafva förekommit en framställning om matsmältningen, och detta minne grundar sig därpå, att jag i ett sådant sammanhang första gången mötte ordet »*concoquo*», som blef första anledningen till att slags jämförande språkforskning. Omedelbart efter latinet följde grekiskan, alla öfriga ämnen betraktades som bisaker utom naturligtvis kristendomsundervisningen, hvilken dock hufvudsakligen inskränktes

till katekesen och på ett högre stadium Norbecks teologi. Någon bibelläsning utom vid bönestunderna förekom icke, så framt ej dit skall räknas, att vi läste novum Testamentum på grekiska, d. v. s. nöddorfteligen öfversatte hvad som kunde medhinnas på en eller annan halftimme i veckan. I svenska språket och dess litteratur förekom aldrig någon undervisning, undantagande några kria-skrifningar, och ännu i studentexamen fick jag en förebräelse för att jag icke kunde nöjaktigt redogöra för deklinationerna i svenskan. En fördel erbjöd emellertid detta undervisningssystem framför det moderna, nämligen att man läste mycket mera på egen hand, än som nu torde vara vanligt. En god del af det vetande vi ägde hade vi inhämtat utom skolan liksom utan att veta, huru vi fått det. Icke dugde det då att komma med den nu vanliga ursäkten: »det hafva vi inte läst i skolan»; försöktes den, så ljöd svaret: »Sådant skall man veta ändå». Också gäfvo de långa ferierna rikligt tillfälle till läsning på egen hand. Höstterminen började nämligen i september och fortgick till början af december, vårterminen tog sin början i februari och fortgick — med fjorton dagars påsklof — till början af juni. Den sammanlagda lästiden utgjordes således omkring 30 veckor af årets 52, föga mer än halfva året. Och ändock sätter jag i fråga, om icke vi efter slutad skolgång *visste* mera än nutidens skolynglingar, fastän vi helt visst icke kunde våra examenspensar på långt när så väl som de senare. Ty det skall villigt erkännas, att de kunskaper, som vi ådagalade i studentexamen, numera knappast skulle berättiga till inträde i gymnasiet. Och likväl höras nu från universitetet klagomål, att studenterna äro sämre förberedda för självstudier, än de voro förr.

Den dagliga lärotiden var kl. 7—9 på morgonen, 10—12 på förmiddagen och 3—5 på eftermiddagen. Morgonbönen hölls kl. $\frac{1}{2}$ 7, och dessförinnan skulle »custos» hafva öfvervakat, att allt var i ordning i klassrummet. Det var just ingen småsak för en gosse på åtta eller nio år att en mörk vintermorgon i ur och skur skola gifva sig ut omkring kl. 6 på morgonen, trefva sig upp för två trappor i det gamla biskopshuset, där skolans vaktmästare bodde, för att hos denne, som låg och drog sig i sin säng vid en skön eldbrasa, afhämta nycklarne, hvilka herr vaktmästaren anvisade med en nådig gest och de sömnigt uttalade orden: »nycklarne hänga där!» — samt därefter begifva sig till skolhuset för att öppna dörrarne för ett par städerskor, som sopade och eldade

rummen. Så gick det till på den tiden, och jag undrar, hvad vår tids skolynglingar skulle säga — med bugande vaktmästare, värmeledning o. s. v. — om något sådant fordrades af dem. Icke håller voro bekvämligheterna i skolan mycket stora; vanligen raka bänkar utan ryggstöd lämnade sittplatser, och när en skrifning på lärorummet förekom, ordnades saken så, att »svarta taflan» lyftes upp och lades tvärs öfver bänkarne, hvarefter lärjungarne fingo, så godt de kunde, skaffa sig plats att skriva vid denna. Men så förekom sådan skrifning sällan mer än en gång i terminen. Så inrotad var emellertid denna enkla anordning, att när det längre fram ur rent hygieniska skäl föreslogs att anskaffa bänkar med ryggstöd och pulpeter, väckte detta starkt motstånd från de äldre lärarnes sida, och en af dem föreslog ironiskt, om man icke borde anskaffa stoppade länstolar. Jag har redan talat om Nils Salanders åsikt om luft, och jag är viss om, att han delade sist anförda åsikt om sittplatserna. På min tid var dock den s. k. gamla skolan öfvergifven, ehuru den då ännu stod kvar som en ruin, och ett nytt läroverkshus var uppfördt, hvilket dock sedan fått vika för det nuvarande. I den första »gamla skolan», hvilken jag — som sagdt — ännu kan minnas, fanns ingen fördelning i klassrum, utan alla klasserna läste gemensamt i en enda stor sal, som därtill var oeldad midt i strängaste vinter. Det ansågs därför, att vi hade det synnerligen bekvämt; hvad skulle de gamle sagt om vår tids skolpalats med alla dess bekvämligheter? Ännu en sak måste jag nämna; belysningen, som nu sker med elektriskt ljus, var på min skoltid så anordnad, att midt i hvarje skolrum hängde en krans af beck med ljuspipor (fyra eller sex, alltefter rummets storlek) och i denna sattes talgljus. När nu dessa ljus alltsomoftast behöfde »snoppas», så gick »custos» bort och firade ned »kronan», som hängde i ett vanligt segelgarnssnöre, fäst vid en krok i väggen, steg så fram och »snoppade» ljusen och hissade så upp kronan igen. Detta gaf anledning till åtskilligt okynne från ungdomens sida; en yttring däraf var att i smyg spotta i ljussaxen, i följd hvaraf, när den användes, ljuset släcktes under ett starkt fräsande. Mindre oskyldigt var företaget att oförmärkt smyga in i ljussaxen en liten nypa krut. Detta upprepades dock sällan, emedan det vållade en liten explosion, vid hvilken ljussaxen stundom slungades åt sidan till fara för lärjungarne själfva. Under alla förhållanden gällde det för »custos» att hafva ljussaxen så väl förvarad som möjligt, hvilket icke hade sig så lätt i saknad af pulpet eller annat lämpligt förvaringsrum.

Det har icke varit min mening att förorda eller ens försvara dessa primitiva förhållanden, som i många fall gingo till öfverdrift, men visst är, att vi uppfostrades till enkla seder, vandes att passa oss själfva och icke lita till andras hjälp samt lärde oss — för att begagna ett vulgärt uttryck — att »veta hut», och af allt detta har ungdomen nog nytta. —

— — — — — Mina bröder, jag och Adolf Treffenberg hade eget hushåll, hvilket förestods af vår ovärderliga trotjänarinna Katrina. Hon skötte oss med moderlig omsorg men höll också sträng ordning. För mig, som hon skött alltifrån min späda ålder, hade hon en viss svaghet, och när det gällde att utverka någon särskild förmon, sändes jag som böneman till henne.

Hemskola. 1850 fick min broder Max afgangsbetyg från gymnasium för att fortsätta studierna i Uppsala. Då alltså endast min broder Albert och jag voro kvar som skolgossar, beslöto mina föräldrar att till en början låta oss stanna hemma under enskild information. Tillika mottogo de gossar till gemensam undervisning med oss, och så bildades där på Lunden en liten skola, i hvilken lärjungarna voro min bror Albert och jag, Adolf Treffenberg (död som kapten i Göta artilleri-regemente), Axel Boustedt (kapten i Bohusläns regemente), Janne Olander, son till rådman Olander i Lidköping, (blef sjöman) och Ture Redec från Göteborg (om hvars senare lefnadsöden jag är alldeles okunnig). Vi hade tre informatorer efter hvarandra: först en kortare tid Frans Huss, bror Max's ungdomsvän och kamrat, död som chef i musikhandelsfirman Huss & Bähr i Stockholm, sedan en gymnasist J. A. Lindberg och till sist John Hellstenius, sedermera docent i Uppsala och tjänsteman i Statistiska byrån. Äfven den sistnämnde var vår lärare endast en kort tid.

Lindberg blef sedermera komminister i Fredsberg och dog som kyrkoherde i Slöta. Hans lefnadsöden hafva bekräftat en erfarenhet, som jag gjort många gånger, att de personer, om hvilka man allraminst tänkt det, i en senare tidpunkt af lifvet visat sig äga en begåfning, som man aldrig tilltrött dem, och mäktat utföra värf, som man skulle ansett ligga långt utöfver deras krafter. Detta gäller icke minst inom det kyrkliga området.

Skoltid i Göteborg. Nyåret 1852 upplöste mina föräldrar det lilla pensionatet på Lunden, och i februari samma år sändes jag till Göteborg för att söka inträde i allmänna läroverket där. Min bror Albert var nu ensam hemma, men som han hela sitt lif igenom

varit sjuklig och nu nått en ålder af 17 år, ansågs hans uppfostran afslutad. I Göteborg inackorderades jag hos en änkefru Abelin, som höll en liten middagsspisning för några herrar och jämväl mottog ett par pojkar till hel inackordering. Min vistelse hos henne blef ej långvarig, emedan mina föräldrar redan på våren 1853 flyttade till Göteborg. Fru Abelin dog kort därefter i kolera.

I skolan gick jag en termin i femte klassen och flyttades på hösten 1852 upp i gymnasium. Om mina skolminnen skall jag icke blifva vidlyftig, emedan min vän professor Fredrik Wulff i Lund på ett förträffligt sätt skildrat lifvet och förhållandena vid Göteborgs gymnasium vid denna tid, och jag således endast behöfver hänvisa därtill.

Studentexamen. På våren 1856 aflade jag afgangsexamen vid gymnasium, och på hösten samma år tog jag en skäligen klen studentexamen i Lund. Denna examen skedde då inför universitetslärarne, och naturligt var ju, att dessa under ett förhör, som icke kunde utsträckas alltför långt, icke kunde bilda sig någon grundligare insikt om examinandernas kunskaper. Mycket berodde också på examinandens förmåga att föra sitt lilla vetande till torgs. Som ett exempel kan jag nämna, att min examinerare i botanik, i hvilket ämne jag var ganska underhållig, vänligt uppmanade mig att icke vara rädd för att tala om, hvad jag visste, således tydligen under intryck af att min svarslöshet berodde på rädsla, då den i själfva verket härflöt af okunnighet. Visst är, att om studentexamen nu för tiden vid läroverken synes väl svår, så aflades den vid universitetet alltför lättvändig. Till hjälp hade man också privatlärare, som gjort till sin uppgift att förbereda studentkandidater och genom mångårig erfarenhet och noggrann kännedom af examinerarens egenheter lätt nog kunde inpränta hos examinanden just det mått af kunskap, som han behöfde för att reda sig i examen. Jag kom längre fram under min studenttid att själf gifva sådana lektioner, så att jag talar af erfarenhet. Jag minnes ännu med stor blygsel, att jag satte upp ett slags allmänt schema för den svenska uppsatsen, hvilket den olycklige kandidaten fick lära sig nära nog ordagrant för att efter behof kunna använda. Det innehöll fullt utskrifna krior öfver olika ämnen med tillämpning på ämnen af liknande art. Då hade man redan afskaffat ett skrifprof, som vid tiden för min studentexamen utgjorde en stöttesten för mången examinand, nämligen ett rättskrifningsprof efter diktamen. Det gällde att rätt stafvadt nedskrifva ett

stycke, som ganska slarfvigt lästes upp af examinator, hvars för examinanderna okända organ och uttal redan utgjorde en svårighet. Också drefvos de förberedande öfningarna för detta prof nästan som ett slags konstproduktion af en öfverliggare Kylén, som jag många år efteråt till min förvåning återfann såsom välbeställd adjunkt vid läroverket i Skara, då redan pensionerad och anställd i Sparbankens tjänst. Hans liksom många andra öfverliggares räddning hade blifvit den nya läroverksorganisationen år 1859, i följd af hvilken en stor del sådana öfverliggare antogos till adjunkter vid läroverken med dispens från akademisk examen. Kylén var ett stort original och hade blifvit monoman på svensk rättstafning. Han brukade bland annat vid besök på värdshus taga sig för att rätta möjligen förekommande staffel på matsedeln och med anledning däraf hålla en föreläsning för kyparen. Det påstås, att han brukade rätta felen i sin fästmörs bref och återända dessa med uppmaning att gifva akt på rättelserna, hvilket — säges det — föranledde fästmön att slå upp förlofningen; detta hade ju icke heller varit underligt, om nu historien öfver hufvud taget är sann. Hvad som är verkligen sant, det är, att han en gång skildes från en skara elever med uttrycket: »Gud välsigne Er!» — och omedelbart vände sig till en af dem med frågan: »Hur stafvar Mannerskans till välsigna?» — Jag tror för resten, att Svahn skildrat Kylén i »Våra öfverliggare».

Pr skjuts. Jag hade således lyckligen blifvit student och återvände efter julferierna, som jag tillbragte i föräldrahemmet i Göteborg, till Lund för att fortsätta studierna. Både uppresan till Göteborg och återresan till Lund företedde åtskilliga egenheter, som torde vara af intresse i en tid, då man bekvämligen tillryggalägger denna väg på några timmar i uppvärmd järnvägs-kupé.

Resan till Göteborg begynte vid middagstiden en dag; målet för den dagens resa var Helsingborg. Åkdonet var den sedvanliga »rapphönan», en tvåhjulig kärra utan fjädrar. Natten tillbragtes i Helsingborg, sedan man försäkrat sig om att den förut beställda platsen i diligensen till Göteborg stod till förfogande. Dessa diligenser voro stora, oformliga åbäken till vagnar med platser för sex passagerare inuti och två på kuskbocken. När så därtill kom, att hela posten fördes i stora lädersäckar på taket, så kan man väl förundra sig öfver, att hästarne orkade draga det tunga åkdonet upp för backar, äfven om där vanligen tillsattes en eller två,

så att man körde med tre eller fyra hästar för vagnen. I detta fordon börjades så resan kl. 6 på morgonen och fortgick hela dagen, till dess vi omkring kl. 12 på natten hade hunnit till Falkenberg. Uppehåll hade gjorts i Engelholm för frukost- och i Halmstad för middagsspisning. I Falkenberg funnos några bäddade sängar för passagerarne, ehuru ingen klädde af sig, och man fick rymmas två i hvar säng. Emellertid somnade man ju af ren trötthet med den vänliga förmaningen af kusken, som sof i samma rum, att vara vaken igen kl. 5 för att fortsätta resan. Så skedde, och efter uppehåll i Varberg och Kungsbacka kommo vi äntligen fram till Göteborg omkring kl. 11 på kvällen. Alltså — om jag räknar från utgångspunkten i Lund till avslutningspunkten i Göteborg — en färd på 57 timmar, som nu tillryggalägges på 9 à 10 timmar! —

Återresan till Lund i slutet af januari 1857 blef ändå besvärligare. Då jag infann mig på diligenskontoret för att beställa plats, befanns det, att alla platser redan voro upptagna. Som diligensen, om jag minnes rätt, afgick endast två gånger i veckan, betydde detta ett afsevärdt uppskof. I samma predikament som jag befann sig en dittills för mig obekant person, kyrkoherden Schönbeck från Skåne (han var då kyrkoherde i Hesslunda men blef sedan kyrkoherde i Kvistofta och Glumslöf och var mycket känd som liberal oppositionsman) för att aflägga prof för domprosteriet i Göteborg, till hvilket han blifvit kallad, men som Wieselgren sedan fick. Schönbeck ämnade nu göra en titt ned till Skåne och hade således ännu mindre än jag tid att afvakta nästa diligenstur. Medan vi stodo där och funderade, kom en man fram och sade: »Jag kan erbjuda herrarne skjuts i en dröska till Helsingborg för samma pris, som det skulle kosta på diligensen». Efter någon öfverläggning och ömsesidig presentation beslöto vi antaga förslaget, och mötesplats utsattes, där kusken skulle afhämta oss nästa morgon. Så skedde, och resan anträdde. Schönbeck var en ytterst angenäm sällskapsman, full af historier, ofta nog af bitande kvickhet för att icke säga elakhet. Han var ju känd för detta, och min gode farbror Carl i Lund såg mycket betänksam ut, när han fick höra, att jag haft sällskap med Schönbeck. Vi frukosterade i Kungsbacka och fortsatte då till Varberg, där vi åto middag. Det hade börjat snöa, och när vi lämnade Varberg, då det redan var ganska skumt, föll snön tätt. Schönbeck inlade en kraftig protest mot att endast en minderårig skjutspojke följde

med för att återföra hästarne från Falkenberg, då Schönbeck med skäl ansåg, att i mörker och snöyra en kraftig karl väl hade behöfts. Detta hjälpte dock icke, fastän Schönbeck t. o. m. framvisade sin riksdagspolett för att imponera; vi måste gifva oss af med pojken på kuskbocken. Vi hade icke hunnit synnerligen långt, förrän vagnen välte i en snödrifva. Det var att krafla sig upp ur snön och få vagnen på hjul igen, och så fortsatte vi för att efter en stunds färd sitta ohjälpligen fast i snön. Detta inträffade i närheten af en smedja, från hvilken vi fingo hjälp, men efter ett samtal med smeden kom vår kusk fram och sade: »Detta blir för besvärligt för herrarne, men strax här bredvid bor en härads-skrifvare (jag har glömt namnet) på Jonstaka, och mitt råd är, att herrarne taga in hos honom öfver natten — han tager gärna emot besök — och så i morgon söka med någon lättare skjuts komma fram till Falkenberg, där jag skall försöka få medar under hjulen och så invänta herrarne.» Efter någon tvekan beslöto vi antaga hans råd och åkte så upp till Jonstaka. Här redogjorde vi för situationen och klagade vår nöd samt blefvo ytterst vänligt mottagna, jag till och med med dubbel vänlighet, emedan det vid presentationen befanns, att häradsskrifvaren var gammal vän till farbror Carl, som någon tid tjänstgjort i dessa trakter som pastorsadjunkt. Vi inbjödos först på rykande toddiar och sedan på en bastant supé, hvarefter vi kröpo ned i skönt bäddade sängar, under det att snöstormen rasade utanför. Klockan fem på morgonen väcktes hela huset af starka bultningar på ytterdörren; det befanns vara vår förut omtalade skjutspojke, som först då återvände med hästarna och aflämnade ett bref eller rättare en lapp från vår kusk med följande innehåll: »Nu är jag i Falkenberg efter att hafva vält elfva gånger och inväntar herrarne här.» Glada öfver att icke hafva behöft rulla i snön hela natten, intogo vi en präktig frukost, och så körde fram en lätt släde med en ung, vacker häst för, hvarjämte tre karlar inställde sig för att skotta väg. Efter ett hjärtligt afsked från vår vänlige värd satte vi oss upp, och så bar det af, stundom på landsvägen, stundom öfver nedbrutna gärdesgårdar på gården och åkrar, allt eftersom snödrifvorna gånge största utsikt att komma fram; att utsikterna icke voro stora, kan man finna däraf, att de medföljande karlarne flera gånger måste skotta upp själfva hästen, då denne sjunkit alltför djupt i drifvorna och trots kraftigt pulsande och drypande af svett icke förmådde taga sig upp. Hvad oss resande an-

går, så var det nog minsta tiden vi sutto i släden, som för resten snart var full af snö; mesta tiden var det att klifva på i spåren efter släden, så godt man kunde. Så arbetade vi oss fram till Falkenberg, där vi träffade vår kusk och kunde hemförlofva de medföljande karlarne med häst och släde. — Vi fortsatte resan från Falkenberg i den nu med slädmedar försedda droskan och kommo utan äfventyr till Halmstad, där vi sammanträffade med diligensens passagerare. Den tunga diligensen, som var omöjlig att fortskaffa genom drifvorna, hade måst nedsättas, och passagerarne fingo färdas i stora, öppna slädar, som apterats med sittbräden. När vi bröto upp från Halmstad, följde vi omedelbart efter dessa slädar, och däraf hade vi stor nytta. På vägen till Laholm fingo vi se, huru först den ena och sedan den andra släden plötsligt låg öfver ända i diket. De hade kommit af vägen, som otydligt skönjdes i det endast af snön upplysta mörkret, och så stjälpit. Vår kusk höll genast in hästarne för vår vagn, letade upp vägen och körde oss in på den, så att vi undgingo att stjälpas. Som passagerarne fallit i den djupa snön ganska mjukt, led ingen någon skada, men otrefligt var det ju att midt i natten krafla omkring i snön och söka rätt på medhafda persedlar. Det största obehaget uppstod senare, då en af passagerarne, en baron Leuhusen, öfveröste postiljonen med ovelt, hvaraf uppstod ett storartadt gräl.

När vi kommit till Engelholm, öfvertalade Schönbeck vår kusk att i stället för att därifrån köra oss till Helsingborg taga af längre åt söder till ett ställe, där Schönbecks egna hästar mötte för att föra oss till Hesslunda, dit han inbjöd mig att göra honom sällskap. Så skedde också; på aftonen voro vi på en julbjudning i trakten, och efter en natts skön hvila efter alla strapatser fortsatte jag dagen därpå med skjuts till Lund, dit jag anlände utan äfventyr. Jag gjorde sedan resan mellan Lund och Göteborg och vice versa flera gånger men alltid om somrarne och med ångbåt, så att jag slapp de med en landtresas på den tiden förenade svårigheterna.

Student-åren. Under min studenttid i Lund bodde och åt jag hos min farbror Carl vid Sandgatan med undantag af att jag ett par år hade min bostad på annat håll.

Från denna tid har jag endast angenäma minnen. Någon öfverdrifven flit ådagalade jag just icke, men fullgjorde efter hand tentamina för filosofie kandidat-examen. Inom Göteborgs nation, hvars

inspektör då var sedermera ärkebiskop Sundberg, och hvars kurator var sedermera professor Thengberg, lefdes ett friskt men skickligt lif. I den mån jag steg i graderna, fick jag mera inflytande på nationslifvet och såsom sexmästare införde jag ett slags mindre samkväm en gång i månaden, hvarvid sång och skämt spridde glädje. Själf skref jag allt emellanåt vers, som jag läste upp, och en gång skref jag t. o. m. ett litet spex, som uppfördes inom nationen af medlemmar inom densamma.

Bland de akademiska lärarne under min studietid funnos åtskilliga mer eller mindre originella. Af dessa afgingo strax efter min ankomst till Lund Brunius, som sedan helt ägnade sig åt Domkyrkans s. k. restauration (den gjordes sedan mera helt om af Zettervall), och Westman, med hvilken jag dock sammanträffade hos farbror Carl, då han spelade med i hans stråk-kvartett. Tyst och sluten i allmänhet kunde Westman någon gång gifva uttryck åt en bitande satir och föreföll i det hela som en misantrop med djupt förakt för människor. Emeritus var också Sven Nilsson, om hvilken Westman afgaf vitsordet: »Hälften lord och hälften bonde; hälften Asmundtorp och hälften Oxford.» (Asmundtorp var Sven Nilssons födelseort.) Det berättades, att Sven Nilsson och Brunius, hvilka hvardera hade en son, som tenderade till filosofiska graden, i sin motvilja mot hvarandra roade sig med att ömsesidigt »kugga» sönerna i tentamina, till dess tredje man trädde emellan och förmådde dem att byta betyg, så att Nilssons son fick Laudatur i grekiska, under det att Brunius' son fick samma betyg i naturvetenskap.

Den teologiska fakulteten var på min tid representerad på ett i sanning lysande sätt. Äldste professor och domprost var Melin, den kände bibeltolkaren; näst honom kom Bring, sedan biskop i Linköping, så Sundberg, sedermera ärkebiskop, och slutligen Flensburg, sedan biskop i Lund. Ungefär ett år efter det jag lämnat Lund inträdde min farbror Carl Olbers i fakulteten såsom professor; han var under min studie-tid förste adjunkt. Hans obevekliga konservatism, som egentligen bottnade i en naturlig envishet, samt en viss snarstickenhets, som lät honom se ringaktning, där ingen sådan i verkligheten fanns, kommo att försätta honom i en skef ställning till åtskilliga personer och gjorde, att han icke fullt uppskattades, så som han hade förtjänt. Han påstods vara mycket kinkig i sina tentamina och åtnjöt aldrig någon popularitet inom studentkåren utom i Göteborgs na-

tion, där han däremot var mycket afhållen och högt värderad, hvilket ju också bevisades, då nationen reste hans grafvård på klosterkyrkogården i Lund. Man kan nog säga, att det var egentligen först efter hans död som man lärde att uppskatta honom. Utom det att han var en lärd och fint bildad man, fanns där i hans karaktär en fasthet och omutlig känsla för rätt och sanning, som ställde honom långt öfver måttet af vanliga människor. Att han missförstods och misskändes, ofta nog förlöjligades, det berodde, såsom jag förut sagt, på hans envishet och misstänksamhet. Dessa hans fel inverkade ock i hans umgänge, t. o. m. i hans husliga lif under de första åren af hans äktenskap. Hans lynne blef med åren mildare och fogligare, och jag tror, att hans senare lefnadsår voro för honom odeladt lyckliga. Som talare och debattör var han obestriddigen misslyckad, framför allt på grund af den otroliga långsamhet, hvarmed han yttrade sig. Jag tror att t. ex. inom kyrkomötet, där han flera gånger representerade fakulteten, ingen var rätt nöjd med hans till innehållet nog så gedigna anföranden utom stenograferna, för hvilka hans yttranden medförde verkliga latstunder. Men det kan jag säga, att hans vänner höllo innerligen och trofast af honom och bevara honom i kärt minne, samt att hans förtjänster blifvit alltmer framträdande för dem som efter hans död haft anledning att bedöma hans lifsverk. Personligen står jag till honom i den djupaste tacksamhetskuld för hjälp och råd under min Lunda-tid och för en aldrig svikande faderlig vänskap och tillgifvenhet.

De lärare, med hvilka jag mest hade att göra, voro naturligtvis de, hvilkas föreläsningar jag åhörde, och för hvilka jag tenderade. Om jag äfven härvid skulle börja med originalen, så står tydligtvis i första rummet professor Svedelius, som vid denna tid var professor i Lund för att snart efter det jag lämnat Lund återgå till Uppsala. Berättelserna om hans originalitet och distraktioner äro ju otaliga, och jag skall icke uppehålla mig vid dem. Ett par, kanske mindre kända, från hans Lunda-tid skall jag dock meddela. Att Svedelius satte stort värde på mat är ju allmänt bekant och vitsordas tydligt genom det kontrakt han upprättade med sin husföreständerska i Uppsala, och i hvilket särskildt stipulerades, att skinnet å de spädgrisar, som emellanåt skulle förekomma på matsedeln, skulle »knapra». Detta erinrar mig om en Nordisk fest i Lund, vid hvilken Svedelius inmundigat en försvarlig portion af den helstekta gris, som hörde till afton-

måltiden, men icke dess mindre, just då uppassarne vid afdukningen skulle bära ut fatet med kvarlefvorna af grisen, rusade fram och med fingarne grep ett stycke, som han sedan med stor njutning förtärde. Som bevis på hans förkärlek för mat, hvilken han ju för öfrigt själf vidrör i sin lefnadsteckning, berättade professorskan Bolméer (bekant från Tegnérsminnena), hos hvilken Svedelius intog sina middagar, att han för henne berättat, att han en eftermiddag, då han låg och hvilade på sin soffa, haft en vision, i det han tydligen såg ett par unga, vitklädda flickor komma in, bärande emellan sig ett stort fat, fyllt af blancmanger. Att hans mage icke tålde vid extravaganser i mat, fick han erfara och måste söka läkare, som gaf nödig ordination om hvad han skulle intaga på bestämda tider. Detta iakttog Svedelius så noga, att han vid en resa till Malmö medförde medicinen i en flaska och, när tiden var inne, midt på gatan satte flaskan för munnen och tog en klunk. Så spriddes historien, att professor Svedelius gick på gatorna i Malmö och söp.

Som tentator var Svedelius mycket human, om han också icke alltid enligt den kända berättelsen själf lade svaret i munnen på tentanden. Oftast lät han denne själf diktera betyget, och det har mer än en gång förargat mig, att jag icke var litet mera oförskämd vid min tentamen för honom. På hans fråga efter tentamens slut: »Hvad har herrn» (på den tiden var det icke sed att kalla en student, som ännu icke aflagt någon akademisk examen, »kandidat») »tänkt sig för betyg?» — svarade jag, att jag icke pretenderade mer än approbatur, hvarpå Svedelius ifrigt utbrast: »Ja, det får herrn gärna!» — hvaraf jag drager den slutsatsen, att hade jag sagt cum laude, så hade jag fått det. Icke alltid torde dock Svedelius varit så benägen att gifva ens approbatur att döma af en historia, som berättades. Min ärade vän Cornelius Sjöcrona, sedan landshöfding i Mariestad och en framstående man i riksdagen, bodde då hos sin moder i Lund och tenderade för filosofiska graden, hvilken han också tog och promoverades år 1859. Vare det nu sagdt utan något förklenande af hans minne, men hans tentamen för Svedelius hade nog gått dåligt. Dagen där-efter mötte Svedelius' städerska fru Sjöcronas jungfru på torget, och följande samtal uppstod. *Städerskan*: »Det måtte gått dåligt för er Cornelius hos professorn i går.» *Jungfrun*: »Hur så då?» — *Städerskan*: »Jo, för när jag städade hos professorn i morse, gick han fram och tillbaka och rökade sin pipa, och rätt som det var sa' han: Han — den där Cornelius Sjöcrona va' allt bra klen!»

Efter min Lunda-tid sammanträffade jag endast en gång med Svedelius. Det var på en bjudning hos kyrkoherde Staaff i Adolf Fredrik år 1870, kort efter den stora katastrofen vid Sédan. En stund före supén fanns Svedelius sittande ensam i en soffa i ett mindre kabinet, försänkt i djupa funderingar. Vid Staaffs fråga, hvad det var han funderade på, svarade Svedelius: »Jag sitter och tänker på, att det icke är omöjligt, att Napoleon, då han öfverlämnade sig, bar Svärdsordens stora kors». Napoleon var en af de få innehafvarne af denna förnäma grad, hvilken icke ens någon svensk konung efter Carl Johan haft rätt att bära, och Svedelius' fundering gick väl egentligen ut på, huruvida det kunde anses förnärmande för Sverige, om Napoleon bar denna orden, då han, slagen och tillintetgjord, öfverlämnade sig åt fienden.

En annan af dem, för hvilka jag tenderade, och som också företedde en viss grad af originalitet, var professorn i Österländska språk Tornberg. Han var mest känd för den orientaliska fantasi, som bröt fram, så snart han berättade något. Tornberg var en i sitt fack mycket lärd man, kanske mest i arabiskan, hvarpå han också gaf öfvertygande bevis i utgifna skrifter. Såsom tentator var han noggrann men icke öfverdrifvet fordrande; till kursen för laudatur (som jag fick) hörde läsandet af opunkterad hebreisk text äfvensom syriska, men dessa uppsköt Tornberg till själfva examen, som ju hölls pro forma och — fastän den skulle vara offentlig — sällan åhördes af någon. För de indiska språken intresserade sig Tornberg alls icke, och när jag infann mig hos honom med manuskriptet till min gradual-afhandling (en öfversättning och kommentar från sanskrit) för att få påskrifvet hans »imprimatur», svarade han helt oförbehållsamt: »Den får kandidaten gå till min adjunkt (Brag) med, för det språket känner jag icke.»

Professorn i latinska språket Ek har blifvit ganska omildt bedömd af min vän professor Wulff. Jag kan förstå, att denne, som stod lektor Ljungberg mycket nära och är en beundrare af allt hvad denne skrifvit, tagit anstöt af Eks nog bittra utfall mot Ljungbergs »förbättringar» af den Horatianska texten. Men utan att inlåta mig på någon debatt om själfva tvistefrågan kan jag, som också afhörde de föreläsningar af Ek, i hvilka utfallen skedde, icke säga annat, än att jag finner Eks förbittring rätt förklarlig. Man bör besinna, att Ek själf var ifrig forskare just i fråga om Horatius och hade öfversatt hans oder och epoder till svenska.

Att nu helt plötsligt se hela den horatianska texten utsatt för en våldsamt och i vissa fall rätt godtycklig omredigering, hvilken icke kunde förefalla Ek annat än som en vandalisering, måste hos honom väcka en förbittring, som nog kunde taga sig uttryck i starka ord, hälst som Ek just det året föreläste öfver Horatius. Att vid dessa föreläsningar helt ignorera Ljungberg hade väl varit en större förolämpning, äfven om kritiken var skarp. Dessutom riktade sig aldrig Eks utfall mot Ljungberg personligen utan endast mot hans utgifna skrift och de däri uttalade åsikterna. Äfven jag hade varit Ljungbergs lärjunge i Göteborg och bör således kunna anses lika sinnad gent emot båda parterna. —

Efter aflagda tentamina tog jag filosofie-kandidat-examen den 30 april 1862 och började omedelbart skriva på min gradualafhandling för att kunna komma med vid den förestående doktorspromotionen. Ämnet för min afhandling var »Nionde och tionde sångerna af Nala och Damojante, från sanskrit öfversatta och kommenterade». Den väckte ett visst uppseende såsom den första afhandling i sanskrit. Den renderade mig många år efteråt ett presentexemplar af Hammerichs »Sakuntala», hvilket författaren tillställde mig genom ecklesiastik-departementet. Då hade jag länge sedan öfvergifvit sanskrit-studierna. Min afhandling ventilerades den 22 maj, och den 31:e s. m. promoverades jag till filosofie doktor.

Jag hade nu att bestämma min lefnadsbana; valet stod egentligen emellan att fortsätta studierna och blifva präst eller att gå in på lärarebanan. Farbror Carl hade nog gärna sett, att jag valt det förra, men själf var jag mycket tveksam, då jag just icke kände någon kallelse till prästämbetet och dessutom ansåg mig böra söka förtjäna mitt uppehälle. Hittills hade jag ju funnit hjälp dels af farbror Carl, dels af min käre broder Max, hvarförutom jag beredt mig någon liten inkomst genom privat undervisning åt student-kandidater. Helt visst hade jag kunnat fortfarande räkna på hjälp af de nämnda vännerna, men det bjöd mig emot att anlita dem, hälst som farbror Carls affärer voro i hög grad dérangerade och till sist måste ordnas genom ett slags administration. I följd af den förestående omläggningen af studentexamen var det icke längre värdt att räkna på privatlektioner. Så kom ett erbjudande från Gustaf Rabe, rektor vid Stockholms gymnasium och sammanbragt barn med mig (min mor hade i sitt första äktenskap varit gift med Gustafs far i hans andra gifte) om ett vikari-

ats-förordnande i den vid gymnasiet då lediga lektionen i grekiska. Detta bestämde mig; jag sände in min ansökan och erhöll förordnande på vikariatet, hvilket jag skulle tillträda på hösten.

Studentmöte. Strax efter promotionen följde studentmötet i Lund och Köpenhamn, och att jag skulle vara med om det, var ju en gifven sak. Det var skandinavismens klang- och jubeldagar, och vågorna gingo högt. Redan då kunde man emellertid märka å ena sidan en viss likgiltighet för hela saken, å andra sidan en besinningsfull återhållsamhet, som sökte lägga sordin på de alltför högröstade löftena. En nog så stark hänförelse för broderskapet rådde visserligen, men den brinnande entusiasmen för fostbrödralag i lust och nöd fanns blott hos fåtalet. Men naturligtvis rycktes man med i festruset af de högstämda talen, sångerna och jublet.

Lärareår. I slutet af juli reste syster Alida och jag till Stockholm. Järnvägen från Göteborg sträckte sig då icke längre än till Töreboda, där vi gingo ombord på en kanalångare och fortsatte färden, som under dessa förhållanden kräfde en tid af två dagar från Göteborg till Stockholm. Där sammanträffade jag nu med mina bröder rektor Gustaf Rabe och dåvarande revisionssekreteraren, sedermera justitierådet Julius Rabe jämte deras resp. familjer.

Om min lärareverksamhet vid gymnasiet, som för öfrigt kom att omfatta endast tre terminer, skall jag icke mycket orda. Blott det vill jag säga, att förhållandena då voro helt annorlunda än nu. Utan ringaste förberedelse kastades den unge läraren in i verksamheten och fick trefva sig fram, så godt han kunde. Att resultatet icke blef lysande, är naturligt. Märkvärdigt nog har jag dock ända in på senare tider rönt vänskaplig hogkomst af minnesgoda lärjungar från denna tid. — Om Stockholms gymnasium och lärarne där vid denna tid har jag yttrat mig i en särskild uppsats.

Samtidigt med min verksamhet vid Stockholms gymnasium började jag tjänstgöra som extra lärare först i svensk uppsats-skrifning, sedan i moderna språk vid det läroverk, som jag sedan kom att tillhöra i 22 år, nämligen Högre lärarinne-seminarium. Detta hade året förut börjat under namn af K. Seminarium för bildande af lärarinnor (namnförändringen skedde först på 1870-talet) och hade till en början mera karaktären af en fortbildningskurs för kvinnor. Någon egentlig inträdesexamen kräfdes icke, och undervisningen bedrefs mest genom föreläsningar med ett slags repetitions-öfningar. Som lärare tjänstgjorde till största delen framstående vetenskapsmän vid de vetenskapliga institutio-

nerna i Stockholm eller lärare vid läroverken, alla på förordnanden såsom timlärare. Föreståndarinna för seminariet var då fröken Elfving, biträdd af en doktorinna Idström. Då fröken Elfving på våren 1863 trädde i äktenskap med grosshandlare Kobb i Göteborg, kallades af direktionen, hvars ordförande då var generaldirektör Huss, till föreståndarinna änkefru Jane Thengberg, född Miller, som förut haft en större flickpension i Uppsala. Hon gaf seminariet en väsentligen annan karaktär; det blef mer och mer en verklig utbildningsanstalt för blifvande lärarinnor. Inträdesexamen anställdes för utrönande af elevernas mogenhet, lektionerna blefvo fasta undervisningstimmar och förlades till förmiddagarna, under det att de förut mest varit förlagda till eftermiddagarna, då de å andra håll upptagna lärarne voro lediga, och lärarne erhöilo en mera fast anställning. Därtill kom, att en profskola upprättades för att gifva eleverna tillfälle till praktisk öfning i lärarinnekallet. Under det att dessa förändringar provisoriskt fortgingo, arbetades med väsentligt stöd af dåvarande statsrådet Carlson på utarbetandet af en fullständig stadga för läroverkets organisation, sedan Riksdagen uppfört anslaget till detsamma på ordinarie stat och därtill beviljat ett nytt anslag för profskolan, som då erhöil benämningen Statens normalskola för flickor. Vid utarbetandet af dessa förslag till organisation fick jag biträda fru Thengberg. Så fortgick det till slutet af höst-terminen 1863, då jag för att vinna fast anställning lade in ansökan om en adjunkts-beställning vid Nya Elementarskolan, hvilken jag också hade all utsikt att erhålla. Men ett par dagar före nyåret erhöil jag bref från fru Thengberg, som då vistades i Uppsala, med uppmaning att afstå från anställningen vid Nya Elementarskolan och afvakta utgången af seminariets organisation. På trettonde-afton upprepade hon i telegram denna sin önskan och meddelade, att hon skulle komma till Stockholm samma dag och önskade tala med mig. Resultatet af detta samtal blef, att jag återkallade min ansökan vid Nya Elementarskolan (hvarför jag sedan på omvägar genom Julius Rabe fick ampra förebråelser af professor Lovén, en af direktörerna i Elementarskolan, kusin till Julius' svärfar) och ställde mig afvaktande. Redan kort inpå nyåret erhöil jag ett statsanslag af 1.800 kr. för att i Skottland, England, Tyskland och Schweiz taga kännedom om läroanstalter för kvinnlig ungdom. Jag anbefalldes att omedelbart företaga resan och att genom skrivelser under densamma meddela direktionen för semi-

nariet de erfarenheter jag kunde göra. På grund häraf lämnade jag mina förordnanden såväl vid gymnasium som vid seminarium, och den 1 april anträdde jag resan öfver Göteborg med Hull såsom närmaste mål för att därifrån besöka Skottland.

Öfver denna min resa har jag fört en del dagboksanteckningar och afskrifter af mina skrivelser till direktionen öfver Seminariet och skall därför här inskränka mig till några data. Efter uppehåll i Edinburgh, Glasgow, Aberdeen med en utfärd till Skottska högländerna ankom jag till London den 24 maj. Därifrån afreste jag den 11 juni till Paris. Min syster Alida och jag följdes åt öfver Strassburg, Heidelberg o. s. v. och ankommo den 23 juni till Berlin, där vi skildes, Alida för att resa hem, jag för att efter några dagars uppehåll i Berlin fortsätta söderut. Jag besökte Leipzig, Dresden, Seminariet i Droyssig, Stuttgart och tog därifrån vägen till Schweiz. Mitt besök där blef helt kort, ty i Stuttgart hann mig ett bref från Gustaf Rabe, i hvilket han på uppdrag af statsrådet Carlson kallade mig att oförtöfvadt återvända till Stockholm för att praktiskt vidtaga arbetet för ordnande af Seminariet och Normalskolan. Jag gjorde därför endast ett kortare uppehåll i Bern och Lausanne och for så genom natt och dag öfver Lübeck och Göteborg upp till Stockholm, där jag inträffade i midten af augusti.

Af någon anledning hade utfärdandet af stadgan för Seminariet påskyndats, så att denna blifvit af K. M:t stadfästad redan den 8 augusti. Det gällde alltså numera endast att ordna allt för att kunna börja verksamheten med läsåret 1864. I första rummet måste lokal ordnas för Normalskolan, och därtill erhöills en boställsvåning i samma hus där Seminariet innehade justitie-statsministerns f. d. ämbetsbostad vid Östra Beridarebangatan (i dagligt tal benämnd Öfre bangränd) N:o 1. Numera är gatans namn ändradt till Sergelgatan. Den för Normalskolan förhyrda våningen innehades då af Jean Molin, som hade sin atelier på nedra bottnen i samma hus. Lokalen var föga lämpad för skola, och äfven efter bästa försök att utnyttja utrymmet på det fördelaktigaste sätt blef resultatet icke bättre, än att hofpred. Beskow, som just i de åren ordnade sin skola, vid ett besök i Normalskolan kunde yttra: »Ja, det går an för ett Statens läroverk att ha' en sådan lokal; ett privat läroverk skulle icke få en enda lärjunge.» Emellertid var intet annat att göra än anskaffa skolmöbler och nödig materiell och ordna sig, så godt man kunde.

Direktionen behandlade under tiden frågan om tillsättning af lärareplatserna, och den 12 september 1864 förordnades fem lektorer, en adjunkt, en biträdande föreståndarinna och tre lärarinnor vid Normalskolan. Den första uppsättningen af lärare utgjordes af Norrby (sedermera professor i Uppsala) i kristendom, Artur Hazelius, Skansens och Nordiska muséets skapare, i modersmålet, E. W. Lidforss (sedermera professor i Lund) i moderna språk, Rudolf Pallin (sedermera lektor vid Nya Elementarskolan) i historia och undertecknad i pedagogik och metodik med skyldighet att biträda föreståndarinnan med uppsikt och ordnande af Normalskolan. Till adjunkt i moderna språk förordnades C. D. A. Wingstedt, som under vårterminen vikarierat för mig. Biträdande föreståndarinna blef Regina Pallin och lärarinnor vid Normalskolan Hilda Casselli, Maria de Vylder (sedermera professorska Ribbing) och Lilly Engström. Efter hållna inträdesexamina såväl till Seminariet som Normalskolan började så den egentliga verksamheten den 1 oktober.

Redan kort efter första läsåret skedde åtskilliga förändringar i fråga om lärarepersonalen, i det att Hazelius afgick för att helt ägna sig åt sin verksamhet för Nordiska muséet och efterträddes af Nils Linder, Pallin återgick till Nya Elementarskolan och efterträddes af Carl August Zachrisson och Lidforss blef först adjunkt, sedan professor i Lund och efterträddes af min gamle vän och promotionskamrat Julius Humble. Alla dessa kvarstodo sedan under hela min tid vid seminariet, hvaremot Norrby år 1872 afgick såsom utnämnd kyrkoherde på Gottland (sedermera professor i Uppsala) och efterträddes af Gustaf Jakob Keijser.

Till mina löneförmåner hörde, att jag för inspektionen öfver Normalskolan åtnjöt fri bostad i samma hus. Denna bostad bestod af ett litet förrum, ett större boningsrum och ett litet sofrum, belägna i en entresol en och en half trappa upp med ingång från en söder om stora ingångsporten belägen mindre dörr vid Beridarbangatan. Efter inköp af nödiga möbler inflyttade jag där i oktober 1864 och lagade sedan själf mina måltider morgon och afton, men åt fortfarande mina middagar hos systrarne Laura och Alida, som tillsammans med Gertrud Ahlberg och Anna Hammer bodde kvar i huset N:o 24 vid Nya Kungsholmsbrogatan (numera Jakobsgatan), där jag förut haft min bostad. I den förstnämnda fria bostaden blef jag dock icke kvar mer än ett år, emedan jag,

då jag gifte mig, måste söka större bostad och då i stället erhöll hyresersättning. Min fru och jag hyrde en mindre våning tre trappor upp i huset N:o 8 vid Öfre bangränd, snedt emot Seminariet. Denna våning hade förut bebotts af Fredrika Bremer, och jag öfvertog af henne en del af hennes möblemang, hvaraf ännu åtskilliga pjäser befinna sig i min ägo.

Fredrika Bremer hyste ett lifligt intresse för Seminariet och bevistade rätt ofta lektionerna där. Af detta hennes intresse fick jag också min del, i det hon visade mig mycken välvilja och vid uppgörelsen om möblerna ganska stor liberalitet. Fredrika Bremer — det behöfver jag knappast säga — var i och för sig en intressant personlighet, liflig och spirituell. En dag år 1864, under det att det dansk-tyska kriget pågick, kom jag upp till henne, och hennes nära nog första yttrande var det någon satiriska: »Jaha, nu ha' vi kommit så långt, att vi *sticka strumpor* åt danskarne!» — Hon delade tydligen deras åsikt, som ansågo, att vi gjorde allt för litet åt denna konflikt; åsikten delades ju också af Carl den femtonde. — Sista gången jag träffade Fredrika Bremer var, då hon, som då redan flyttat till Årsta, på hösten 1865 gjorde ett tillfälligt besök i Stockholm och därvid tillbragte en afton hos oss. På nyårsnatten samma år afled hon på Årsta.

Om min verksamhet vid seminariet skall jag icke orda; blott så mycket vill jag säga, att den företedde särskildt stora svårigheter, då jag undervisade i ett alldeles nytt och hittills inom Sverige fullständigt obearbetadt läroämne. Inga läroböcker funnos att tillgå, ingen läroplan att följa. Det var att trefva sig fram med nödtorftigt hopkomna föreläsningar och i öfrigt praktisk handledning vid proflektioner. Att min undervisning efter nuvarande tiders erfarenhet och därpå grundade kurser måste förefalla mycket underhaltig, lider intet tvifvel. Den skarpa kritik, som jag i detta afseende framdeles underkastades, hade nog fog för sig, äfven om jag kan till mitt försvar anföra, att man icke tog hänsyn till de ytterst ogynnsamma förhållanden, under hvilka jag arbetade.

Inom Seminariet inträffade den förändring, att föreståndarinnan fru Thengberg på nyåret 1868 förlofvade sig med dåvarande lektor Norrby och i följd häraf tillkännagaf sin afsikt att afgå från sin befattning. Hon hade nästan alltifrån början af sin anställning och under årens lopp allt bestämdare yrkat på att föreståndarinnebefattningen skulle utbytas mot rektorat med manlig

innehafvare af ämbetet. Nu var ju tiden inne att drifva igenom detta hennes önskemål, och resultatet blef, att jag till en början på två år förordnades till rektor vid läroverket med två biträdande föreståndarinnor, en för seminariet och en för Normalskolan. År 1870 efter de två årens utgång förändrades dessa tre befattningar till ordinarie.

Med hösten 1868 började jag utöfningen af rektorsämbetet, och en af mina första åtgärder blef försöket att anskaffa ny och tidsenlig lokal för Seminariet och Normalskolan. Efter åtskilliga svårigheter och sedan ritningar och kostnadsförslag blifvit uppgjorda, träffades öfverenskommelse med en byggmästare Elfling, att han å en lämplig, af honom inköpt tomt vid Riddargatan skulle uppföra läroverksbyggnad, hvilken till en början skulle förhyras af Seminariet och Normalskolan mot en hyressumma af 8.000 kronor pr år, men med rätt för Seminariets direktion att när som helst inlösa byggnaden mot en inköpssumma af 118.000 kronor. Byggnaden fördröjdes något genom en i februari 1871 där utbruten eldsvåda, men fullbordades, hvarefter värmeledning inlades, och det hela stod färdigt till inflyttning i augusti 1871. Sedan Riksdagen beviljat halfva köpesumman 59.000 kronor såsom amorteringslån på 40 år (den andra hälften stod som lån i Stockholms stads Brandförsäkringskontor), inlöstes byggnaden för det öfverenskomna priset och blef högtidligen invigd 1871.

Jag vet nog, att denna byggnad nu blifvit för trång och att den anses temligen omodern, men jag vet, att, då den stod färdig, ansågs den vara synnerligen pryddlig och väl ordnad. Särskildt hade jag den triumfen, att rektor (sedermera statsrådet) Giljam, som vid sitt första besök i den nya byggnaden förklarade anordningen med balkonger och glastak möjligen vara användbar i en läroanstalt för flickor men omöjlig i ett läroverk för gossar, sedan såg samma metod använd i Norra latinläroverkets nybyggnad, hvilken han själf som rektor fick öfvertaga.

I september 1870 blef jag utnämnd till ordinarie rektor vid Seminariet och Normalskolan och kan sammanfatta min verksamhet under en hel följd af år därmed, att arbetet fortgick i lugn ordning. Vid sidan af min verksamhet i Seminariet hade jag mottagit uppdrag såsom sekreterare i Samfundets pro fide et christianismo skolutskott samt i Styrelsen för folkundervisningssällskapet, i hvilka båda korporationer statsrådet Carlson var ordförande. Likaledes var jag medlem i direktionen för Svenska Mis-

sionssällskapet och tjänstgjorde under någon tid som sekreterare i Stockholms Läraresällskap. Under sommaren 1873 inkallades jag såsom ledamot af en kunglig kommitté för beredande af vissa läroverksfrågor, hvilken sedan öfvergick genom en delegation, till hvilken jag äfven hörde, till behandling af frågan om lärarebildning. Jag hade också kommit att deltaga i verksamheten inom den svenska afdelningen af den Brittiska och Allmänna Federationen, hvars närmaste uppgift var att motarbeta den offentliga prostitutionen. I denna förening blef jag ordförande i dess styrelse och företog såsom sådan en resa till London för öfvervarande af en konferens därstädes sommaren 1881. Det var också på grund af denna min verksamhet, som jag, långt senare och sedan jag längesedan lämnat Stockholm, kallades att företaga min tredje resa till London, under sommaren 1899, för deltagande i en där hållen konferens för bekämpande af »den hvita slafhandeln». Huru långsamt sådana samhällsfrågor hinna till mognad bevisas däraf, att det slutliga afgörandet i ärendet träffades först år 1918 genom Riksdagens då fattade beslut om upphäfvande af den legaliserade prostitutionen.

Vid läraremötet i Stockholm 1866 hade jag fungerat som sekreterare och utgaf också mötesberättelsen; sedan deltog jag i läraremötena i Uppsala 1869, i Lund 1872, i Jönköping 1875 och i Gefle 1878, vid flere af dessa äfven såsom referent i utskott. Vid de allmänna Flickskolemötena i Stockholm 1879, i Göteborg 1882 och åter i Stockholm 1885 var jag medlem af bestyrelsen, vid det sistnämnda tillika vice ordförande i mötet.

Redan förut hade jag varit utsatt för åtskilligt obehag och en mycket obillig kritik i fråga om min lärareverksamhet (jag har redan talat om de svårigheter, som denna medförde), till en del nog underblåst af en ämbetsbroder inom läroverket, hvars ovilja jag ådragit mig, såsom också från hans sida hände (och det i ännu högre grad) en af mina efterträdare i rektoratet, lektor Wærn. Under åren 1875—1878 utbröt en formlig förföljelse i tidningen Aftonbladet. Den som förde ordet därvid var den bekante riksdagsmannen S. A. Hedin. Karakteristiskt är, hvad statsrådet Wennerberg härom yttrade i ett samtal med Curry Treffenberg, och som denne sedan omtalade för mig. »Ser du», sade Wennerberg, »Hedin tjänstgör som Aftonbladets bandhund; när tidningen blir alltför tråkig, så släpper man lös bandhunden, och då rusar han på den förste han träffar. Denna gången var det Olbers,

som råkade gå förbi.» — Jag tog anfallen med jämnmod, hälst som jag möttes med mycken vänskap från andra håll, men jag kände det tungt, att just en kamrat inom läroverket skulle ligga bakom. Detta bidrog icke litet till att alltmer stadfästa en tanke, som jag rätt länge hyst, att lämna läroverket och söka mig annan verksamhet.

Jag hade, redan då jag var färdig med den filosofiska graden, stått i tvekan, om jag skulle inträda på lärarebanan, eller om jag skulle fortsätta studierna och öfvergå till prästämbetet. Jag hade då af omständigheter, som jag förut omnämnt, bestämt mig för det förra men hade aldrig helt slagit ur hogen att någon gång välja det senare. När jag nu fann min ställning vid Seminariet rätt obehaglig, beslöt jag att vidtaga åtgärder för ett ombyte. I detta syfte begärde och erhöll jag K. M:ts tillstånd att i stället för afläggande af präst- och pastoralexamen få inför teologiska fakulteten i Uppsala fullgöra disputations-prof. Jag skref så en afhandling om »den evangelisk-lutherska kyrkans lära om boten» med tillhörande teser i teologiens olika discipliner, försvarade denna offentligen inför fakulteten i Uppsala och blef godkänd. Med stöd häraf blef jag den 12 december 1880 prästvigd af biskop Beckman i Skara för tjänstgöring inom detta stift, hvilket jag genom födseln tillhörde.

Jag hade redan vid början af höstterminen 1879 afsagt mig rektoratet vid Seminariet men kvarstod såsom lektor, hvarjämte jag efter öfverenskommelse med min efterträdare i rektoratet, Humble, bibehöll förvaltningen af läroverkets kassor, mot det att jag fick fortfarande behålla ämbetsbostaden.

Samtidigt utträdde jag ur redaktionen af Pedagogisk tidskrift. Grundläggaren af denna tidskrift lektor Aulin hade på dödsbädden uppdragit åt mig att ombesörja utgifvandet af de häften, som ännu återstodo af den löpande årgången, och när sedan statsrådet Carlson anmodade lektor (sedermera rektor) Hult att inträda som redaktör af tidskriften, åtog sig denne uppdraget endast på det villkor, att jag inginge som medredaktör. Detta vårt samarbete började med årgången 1870 och fortgick till år 1880, då jag utträdde och Hult ensam fortsatte.

Prästbanan. Min prästerliga verksamhet inskränkte sig till en början därtill, att jag lämnade tillfälligt predikobiträde åt de präster, som därom anmodade mig, men i april 1883 utnämndes jag på hemställan af öfverhofpredikanten Grafström till tjänst-

görande e. o. hofpredikant och fick därmed stadigvarande tjänstgöring i Slottskapellet. Med anledning af denna utnämning uppvaktade jag konung Oskar, som då nyss hemkommit från en tids vistelse i Norge och såg ganska medtagen ut efter allt obehag där.

Under sommaren 1883 åtog jag mig en månads vikariat för kyrkoherden i Ljusterö och hade sålunda tillfälle att försöka mig i mera regelbunden prästerlig verksamhet i församlingen. På våren 1883 hade Husaby pastorat i Skara stift blifvit ledigt genom innehafvarens, kyrkoherde Dahlsteins död, och minnet af min farbroder såsom kyrkoherde där och de glada stunder jag i barn- domen tillbragt på besök i Husaby lockade mig, så att jag efter åtskilligt öfvervägande gjorde i ordning mina handlingar ute på Lagnö och vid följande stadsresa afsände min ansökan om pastoratet. Jag erhöll andra rummet på förslaget. I augusti samma år hölls prästmöte i Skara, och jag bevistade detta, ett föremål för en viss nyfikenhet från ämbetsbröders sida såsom aspirant på ett af stiftets pastorat. Min förlägenhet härvidlag minskades för visso icke, då gamle prostén Carlén, som hade stått fadder till mig (han var, då jag föddes, lärare vid läroverket i Skara), tog sig för att vid en af middagarne inför de församlade prästerna hålla ett litet tal och önska mig välkommen såsom »friare till stiftets äldsta skönhet». — Frieriet lyckades så väl, att jag efter aflagdt prof och hållet val, vid hvilket jag erhölet nästan alla rösterna, den 7 december 1883 i nåder utnämndes till kyrkoherde i Husaby, Skjelfvums och Ofva pstorat.

Pastoratet skulle af mig tillträdas den 1 maj 1884, men för att afsluta min verksamhet vid seminariet med terminens slut och för flyttning begärde och erhölet jag två månaders tjänstledighet från kyrkoherdeämbetet och stannade kvar i Stockholm. Vid terminsafslutningen blef jag vederbörligen aftackad, hvarefter lärarepersonalen gaf en afskedsmiddag för mig och min hustru på Lidingö värdshus. Vi firades med blommor och versar, som min gode vän lektor Zachrisson författat. Äfven några andra afskedstillställningar gäfvos, hvarförutom den sedvanliga aftackningen i Stockholms prästsällskap och i Läraresällskapet ägde rum.

Med mina församlingsbor kom jag snart på förtrolig fot och mötte mycken välvilja, med ämbetsbröderna i grannskapet knöt jag vänskapsförbindelser, som alltjämt vidhöllos under angenämt umgänge, församlingsvärdén beredde inga särskilda svårigheter, och i det hela förflöto de följande åren i stilla ro.

V. häradshövding J. Olbers har på begäran fortsatt skildringen:

»Församlinglivet i Husaby ställde icke synnerligen stora krav på sin kyrkoherde. Befolkningen var välbärgad och trogen gamla traditioner, kyrksam och skötsam. Expeditionsgöromålen voro lättskötta. I de tre kyrkorna hölls gudstjänster på det sättet, att i moderkyrkan, Husaby, predikades högmässan varje söndag och i de båda andra kyrkorna alternerande varannan. Duplivering förekom alltså icke.

Olbers arbetskrafter togos i anspråk även för en del kommunala uppdrag, och han blev under de senare åren av Husaby-tiden flitigt anlitad av konsistorium för att utförande av prostgöromål, då den ordinarie kontraktsprosten av ålderdom var förhindrad. Han var ock en tid t. f. kontraktsprost. O. torde ändock ha känt sitt arbetsfält alltför begränsat i förhållande till hans arbetshåg, och han började därför söka sig något större pastorat samt erhöll 1892 efter extra ansökning kyrkoherdebefattningen i Landskrona.

Om denna period av sitt liv har Ernst Olbers antecknat följande. »De år jag tillbragte i Landskrona, voro synnerligen lyckliga; omfattad av en vänskap, som alltjämt fortfar, hedrad med förtroende såsom vice ordförande i stadsfullmäktige, buren i min verksamhet av välvilliga åhörare, hade jag helt visst icke lämnat Landskrona, om icke ekonomiska skäl därtill tvungit. I följd av godtrogenhet och missbrukad hjälpsamhet hade jag iklätt mig förbindelser och ådragit mig skulder, som jag icke förmådde gälda. Då vid denna tid Trälleborgs indräktiga pastorat blev ledigt, sökte jag detta och blev efter vunnit förslag och val utnämnd till kyrkoherde i Trälleborg 1902.»

Under Landskrona-tiden var Olbers därjämte prost i Rönneberga kontrakt samt tjänstgjorde jämväl några år som folkskolinspektör.

Då han 1902 förflyttades till Trälleborg var han 65 år gammal, alltså vid en ålder, då civila tjänst innehavare på den tiden blevo pensionerade. Han fortsatte emellertid ännu i ett tiotal år att med kraft och flit sköta sitt ämbete och deltog med intresse även i allmänna angelägenheter.

Efter makans död 1913 började ålderdomen att allt mer taga ut sin rätt hos Olbers. Han måste efter hand lämna sina ämbetsgöromål i andra händer. Från början av 1915 åtnjöt han beständig tjänstledighet och flyttade i slutet av samma år till barnen i Stockholm. Den 25 oktober 1919 avled han efter en kort sjukdom, och den 1 november lades han till den sista vilan på Trälleborgs kyrkogård. Hans blivande efterträdare, pastor Carl Sjöstedt, förrättade jordfästningen. Om O:s prästerliga verksamhet yttrade han bland annat: »Det lider intet tvivel att vår avdöde ämbetsbroder framför allt var predikanten. Och han kunde just samla kyrkofolket i söndringens tider. Det fanns hos honom icke blott inre betingelse härför utan också yttre sådana. Malmstämman var hans egendom, och ordet hade han i sin makt att bruka under former, som aldrig sveko i klarhet, kraft och fulltonighet. Han begagnade gärna lagens hammarslag och mången greps av djupaste allvar när prosten, såsom någon uttryckte sig, »skärpte ordet». Ja, det var mycken skärpa i hans förkunnelse, men han försummade heller aldrig att giva krossade hjärtan Jesus Kristus och hans nåd såsom svaret på alla ängsliga frågor. Trons guld glimmade fram såsom det dyrbaraste virke i allt hans uppbyggelseverk.»

Hågkomster av B. A. Finell.

A. Lärjunge. 1) Luleå på 1860-talet.

a) *Staden.* Den lilla staden, belägen ej allt för långt från polcirkeln, låg i vinterdvala. Rökpelarna från de små envåningshusen stego lodrätt upp mot skyn. Det var bitande kallt. Genom de täta drivorna arbetade sig medborgarna fram till stadens centrum — Bacchitemplet »Socis.» Skinande röda sutto trinda farbröder kring de rykande toddarna i olympisk ro. Man levde i guldåldern. Karafferna med det mörka fluidet framsattes, tömdes och fylldes åter. Toddyn kostade 25 öre — tjugofem öre!! Man skrövade aldrig ner gasen — det fanns ingen gas; — intet elektriskt ljus knäpptes av — det fanns ingenting elektriskt i samhället, knappast elektrisk telegraf. Stadens borgare ställde sina ur på slaget 6, då på eftermiddagen den lille knotige borgmästaren från finnbygden med långpipan i handen stegade upp till Socis. Han var en punktlig man, som icke tålde oregelbundenheter av något slag. Han gick i finnpjäxor sommar och vinter. Hans efterträdare, den pompöse Bredenström, var av ren arisk ras. Han var en modern människa, som gjorde vad som föll honom in. Företrädaren däremot var en traditionernas man och strängt konservativ. Han hade någon gång i en avlägsen forntid trätt fram ur finnskogarnas djup. Hade han inandats akademisk luft? Vad vet jag? Hur som helst — han styrde sitt lilla samhälle lika säkert, lika lagenligt som trots någon med den grundligaste juridiska lärdom och höll tyglarna stramt i sin seniga näve.

Den lilla staden (nu nästan en metropol) sjönk allt djupare i sin vintersömn, toddarna kallnade, och man började gäspa åt de gamla historierna. Då — pang! — Det var kanonskottet, som förkunnade, att årets första ångbåt inlupit i hamnen. Infödingarna rusade till stranden. Landningsbryggan dignade under folkmassans tyngd. Fartyget antrades, och inom kort var den lilla försalongen full av hungriga (och törstiga) medborgare. Efterlängtrade delikatesser serverades i väldiga mängder av den högt skinande restauratrisen. Nubbarne (ej kristidens förkrympta lindebarn) togos under en feststämning, som steg i allt raskare tempo. Liberté, égalité — och vilken fraternité! Det var famntag och hurrarop och »Vem är, som ej —» och »Här är gudagott —».

Sådan kan ångans välsignelse vara. I en tid, då knappast andra samfärdsmedel funnos i denna avkrok av världen, verkade ångbåtarnas besök som fläktar från södern, livgivande och värmande. Sommarnatten spred sitt ljus över naturen och sinnena, och allt var frid och harmoni. Föga stördes medborgarna av den avund, som länge legat och grott hos södra grannstadens folk alltsedan den tid, då landshövdingeresidenset flyttades till den mer centralt belägna systerstaden i norr. Dov förbittring jäste länge i sinnena — har den lagt sig ännu? — och den stegrades i otrolig grad, då även elementarläroverket och — icke minst — då till sist även lägerplatsen flyttades till den stad, där skribentens vaggastått. Uniformen fick ej längre sprida sin glans över det degraderade samhället, och den kära paviljongen å »Heden» med minnen av flirt och sommarbåtar revs hänsynslöst ned. Den enda monumentala byggnad, som systerstaden i söder fick behålla, var — o ödets ironi! — hospitalet.

Den nya residensstaden saknade icke konstnärliga intressen. Teatersällskap (icke alltid -band) förirrade sig stundom dit — hade visserligen ofta svårt att komma därifrån. Amatörer spelade lokalpjäser med lokalkupletter. Man vågade sig t. o. m. på Schillers Rövarbandet. Från detta hemska sorgespel erinrar jag mig en liten episod. Ridån går upp — den gamle Moor sitter i sin länstol, sjuk och olycklig. Bredvid står sonen Franz (som man gett den gemenaste bovfysonomi). Han lutar sig över den arme fadern och frågar med spelat deltagande: »Hur befinner ni er, min far?» Fadern reser sig raskt och svarar på äkta landsmål: »Åh, jö' tyck, jö' mår ganschka bra!» Publiken brast i skratt men Franz Moor blev ursinnig och ville piska upp sina dagars upphov.

Skarpskytteidén omhuldades varmt ej minst vid de patriotiska möten, som ofta arrangerades, då vapenbrödrskapet be-seglades vid bälarna, samhörighetskänslan starkt ökades — och träffsäkerheten vid målskjutningarna starkt minskades.

Oavsett vissa små elakheter och insändare i lokalpressen, vilka för övrigt satte litet krydda på vardagens ofta något fadda anrättningar, rådde frid och endräkt i samhället. Medborgarandan var god. Inga strejker förekommo, inga demonstrationståg, bojkotter, lockouter eller andra en nyare tids uppfinningar. Människorna slet icke ut sig i ofruktbara strider. Och de kastade gärna humorns slöja över livets små förtretligheter.

b) *Läroverket*. En pilt på 8 à 9 år vandrar vid sin pappas hand upp till storskolan i Luleå. Han är ej glad i hågen. För honom är skolan en straffanstalt, där stränga magistrar vid minsta försyndelse mot »ordning och tukt» gripa till karbasen. En äldre broder till honom har förut blivit hårdhänt behandlad av den fruktade magister Waldenström (broder till lektor P. W—m), och »nu», tänker pilten, »nu blir det nog min tur». Men frukta dig icke, gosse, du är stillsam och vek, ja, alltför vek och inåtvänd. Grym skulle den magister vara, som svängde färlan över dig!

Storskolan! Den var inrymd på nedre botten i ett litet tvåvåningshus. I samma byggnad residerade rektorn vid den då treklassiga skolan, som så småningom under årens lopp utvidgades till femklassigt allmänt läroverk.

Rektor Carl Johan Backman tillhörde en i Jämtland mycket känd släkt. Han var en liten, svartmuskig man med kvicksilver i ådrorna. En stämningsmänniska. Inga chefsegenskaper! Men han var dugande undervisare. I åtskilliga avseenden var han t. o. m. före sin tid, var rik på idéer och varm vän av åskådningsundervisningen. Han ägde en enastående förmåga att ge liv och färg åt lektionerna, till och med åt den torra modersmålsgrammatiken. De olika satsdelarna antogo på den svarta tavlan skepnaderna av underliga djur med många ben och svansar. Tack vare denna filologiskt-zoologiska metod blevo emellertid pojkar riktigt säkra i hithörande delar av satsläran. Han står ännu livslevande framför mig, den av energi sprudlande lille mannen, där han från katedern utslungar sitt anatema mot det överhandtagande bruket av tobak bland skolungdomen och på samma gång avskjuter sin vredes pilar mot pojkarnas dåliga uttal av sitt modersmål. »Och», avslutade han strafftalet, »frågar man, varifrån de ha fått tobaken, svara de på sin ohyggliga norrbottniska dialekt: »Vi ha' kö-ö-ft (bredast möjliga uttal av ö-ljudet)». Talet, framfört med dramatiskt liv, roade oss pojkar obeskrivligt, men jag tvivlar starkt på att det omvände någon enda av syndarena. Han intresserade sig livligt för vårt modersmål och för tyskan och arbetade synnerligen ivrigt för ett vårdat uttal av båda språken.

Vår rektor hade sina förtjänster, men kunde med sitt obehärskade lynne ej vinna sina lärjungars tillgivenhet.

Undervisningen i historia och geografi sköttes under mina första skolår av magister Figge Björkman, en lärartyp i gamla stilen. Han trumfade in i våra hjärnor regentlängder och årtal med största energi och överhoppade samvetsgrant allt av kulturhistoriskt intresse. Skelettet studerade vi in i de minsta detaljer. Liknande metod användes vid geografiundervisningen. Största vikt lades vid inlärandet av bergsträckor, flodernas källor och lopp genom länderna, städernas läge vid kusten eller inne i landet m. m. Intet eller så gott som intet om handel, industri, näringar. Och om de geologiska förhållandena fingo vi leva i djupaste okunnighet. Naturligtvis hade denna undervisningsmetod sina fransidor, men vi erhöilo dock en fast grund att bygga på, och det inlärdas utplånades ej så fort ur minnet.

Betänkligt var det täta ombytet av lärare i matematik. Från småklasserna upp till studentexamen räknade jag ända till tio lärare i ämnet, alla med olika metoder. Resultatet blev därefter. I mellanklasserna hade vi en matematiklärare, som jag har mina skäl att minnas. Han var fruktansvärd. Hans vanligaste tilltal, då vi kallades fram till svarta tavlan var: »Kom fram, edra ås-nor!» D:r Hallström var mäktig lärare; hade visst varit docent under sin Uppsalatid.

Det blev ingen reda med matematikundervisningen förr än i läroverkets högre klasser, då lektor Elowson tog hand om ämnet. Tyvärr återbördades snart denne utmärkte lärare till hembygden, Värmland, blev lektor i Karlstad, där han spelade en framstående roll såväl vid läroverket som i stadsfullmäktige. E. blev med tiden en bemärkt talare i riksdagshuset.

Den för mig intressantaste läraren vid Luleå läroverk var magister Per Widmark, som undervisade i svenska språket och litteraturen. Pelle Widmark var ingen höglärd man; under sin Uppsalatid hade han mest ägnat sig åt den s. k. yttre sidan av studentlivet till stort bekymmer för sin allvarlige fader, den utmärkte landshövdingen i Norrbottens län Per Henrik Widmark.

Pelle W. var en lång följd av år redaktör för Norrbottenskuriren och skrev mycket flitigt i dess spalter under pseudonymen Staffan. Han var alltid högstämmd; även de mest vardagliga företeelser iklädde han högtidsdräkt; skrev patetiskt om drätselkamarsammansträden, väderlek, simuppvisningar. Ibland förföll han betänkligt till fosforism, varför Jörgen (alias Georg Lundström,

Figaros beryktade Jörgen), som den tiden i egenskap av tulltjänsteman bodde i Haparanda och skrev i Nya Dagligt Allehanda, obarmhärtigt gycklade med honom.

Jag stod väl till boks hos Staffan-Widmark, debuterade i hans tidning som författare (vid 17-årsåldern) med ett kväde tillägnat stadsfullmäktige, då dessa efter många år äntligen beslutat sig för att införa gatubelysning (fotogenlampor eller lyktor) i staden. Det var ett kväde à la Kellgrens »Ljusets fiender», gillades av Staffan, men väckte förargelse hos stadens fäder.

Pelle Widmark undervisade icke blott i svenska, han läste också grekiska med oss och hjälpte oss att tolka både Xenophon och Odysseus. »Staffan» hade blick för Odysseus skönhetsvärde och förstod väl att väcka lärjungens intresse för Homeros tungomål, och därför är jag honom tacksam.

I de högre klasserna undervisade i engelska och franska lektor Lars Gabriel Nilsson, son till den världsberömda arkeologen. Han var en originell man, högre med vackra, mörkbruna lockar, soignerad, parfymrad. Han var visserligen intresserad av sitt huvudämne, franskan, men saknade totalt metod i sin undervisning. Skrivningar förekommo blott sporadiskt, vadan resultaten vid terminssluten voro tämligen klena. Tillsammans med Widmark och lektor Collin i Lund utarbetade han ett ännu mycket använt engelskt-svenskt lexikon.

Ingen av mina lärare vid Luleå läroverk lever hos mig i så välsignat minne som d:r Per Olof Edén, min lärare i latin, fader till f. d. statsministern, nuvarande landshövdingen i Stockholms län. Han blev i en senare tid rektor vid Piteå läroverk. E. var en gedigen natur, en ungdomens vän och den förträffligaste pedagog. Jag står till honom i oförgätlig tacksamhetsskuld.

Läroverket i Luleå var på min tid fullständigt endast på reallinjen och antalet lärarekrafter var avpassat därefter. Rektorn hade dock ordnat så, att vi latinare fingo undervisning ända upp till 6:2 (nuv. andra ringen), i vissa ämnen ända till 7:1. Men i regeln räckte lektionerna ej längre än c:a en kvart, d. v. s. den tid, som lärarna möjligen kunde få över av den tid de hade att ägna åt undervisningen i lägre klasser. Förhållandet var naturligtvis abnormt, och det var förvånande, att det kunde fortgå så länge. Det kan endast förklaras därav, att inspektion (av eforus, biskopen i Härnösand) endast förekom vart femte år, om jag minns rätt.

Vid detta läroverk existerade intet kamratliv i detta ords bästa bemärkelse. Blott i ringa mån kunde jag bli delaktig av de välsignelser, som ett sådant kamratliv kan utöva på det unga sinnet.

Detta ledsamma förhållande berodde huvudsakligen därpå, att högsta vederbörande hade gjort detta läroverk till experimental-fält för den s. k. fria flyttningen. Det var den kände, icke så väl kände författaren-skolmannen C. J. Love Almqvists idéer, som här skulle omsättas i praktiken, och som länge (åtminstone delvis) tillämpades vid Nya Elementarskolan i Stockholm. Såvitt jag har mig bekant, var det utom vid denna läroanstalt endast vid två av statens läroverk, som man experimenterade med denna »fria flyttning».

Bedrövliga blevo resultaten av detta välmenta försök att intressera de unga för självverksamhet, att låta de individuella anlagen så snabbt som möjligt komma till sin rätt. Det blev något jäktigt och obalanserat över det hela, och till sist visste man knappast, vilken klass man egentligen tillhörde. Man förstår väl, att under sådana omständigheter någon sammanslutning mellan ungdomarna till tankeutbyte eller gemensam fröjd och gamman svårigen kunde komma till stånd. Denna opraktiska åtgärd i frihetens missbrukade namn kunde endast leda till missämja, till avund, smussel och spel bakom kulisserna.

Tidigt isolerade jag mig från kamraterna — icke därför att jag hyste agg mot dem. Men jag var mycket inåtvänd, gick omkring som en drömmare och fann mig bättre i fantasins än i verklighetens värld. Detta för en pojke särskilt i pubertetsåldern icke så ovanliga förhållande tolkades av kamraterna som ett slags »mallighet», och jag utstod mycken smälek till och med från deras sida, som jag kände mig dragen till. Den tid, som jag var ledig från skolarbetet, höll jag mig i hemmet, och min goda mor var ytterst angelägen om att avlägsna alla stöttestenar på min väg. Hon ville närma kamraterna till mig — hon förstod väl, att förhållandet mellan mig och de andra ungdomarna ej var det bästa. Bland andra lofvärda försök i den riktningen ordnade hon om små bjudningar i hemmet. Då jag vid en sådan hippa visade mig mer intresserad av de unga damerna än av mina maskulina gäster, tyckte sig dessa senare ha fått vatten på sin kvarn och kände sig djupt sårade i sin manliga värdighet. Och — *horribile dictu!* — jag hade knappast hunnit in i klassrummet dagen efter festen,

förrän jag fick ett kok stryk av en av mina gäster från gårdagen. Både f. värden och de inbjudna voro i 12—15-års åldern, och tillställningen — både festen och den därpå följande exekutionen — hade ju en övervägande komisk anstrykning. Men — naturligtvis — denna historia vidgade klyftan mellan parterna i målet. Och situationen tillspetsade sig ytterligare, då jag längre fram i tiden vid en betygssättning i ett ämne (grekiska) begåvades av Widmark med ett mycket högt betyg. Kamraterna läto mig tydligt känna, att jag hade »medhåll», och detta gjorde mig så förtvivlad, att jag till sist resolut gick fram till läraren och bad honom — sätta ned betyget. Widmark såg förvånad på mig, häpen över denna i skolans annaler utan tvivel enastående supplik. Svaret blev (helt naturligt för övrigt): »Du skall behålla det betyg, som jag gett dig — du förtjänar det — och därmed punkt».

Det är egentligen beklämmande att uppriva minnet av denna interiör ur kamratlivet, men det kan ju inte skada, att utomstående få en föreställning om hur livet bakom skolscenen kan gestalta sig, hur till och med i denna tidiga period av ens liv man kan få en förkänning av de vedermodor, som hota, då man kommit ut på en större arena.

Ännu i dag har jag icke en aning om vad jag gjort mina kamrater på skolbänken för ont, om grundorsaken till den fientlighet, varför jag varit utsatt. Fallet är nog icke enastående. I en nyss utkommen bok spelas huvudrollen av en yngling, som under skol-åren haft upplevelser, liknande mina.

2) *Umeå 1867—1868.* Med glädje följde jag min utmärkte, humane och gedigne latinlärare Per Olof Edéns råd att flytta över till ett läroverk i en annan stad, där läroverket var fullständigt även på latinlinjen och där omgivningen, ja hela atmosfären var en annan än i min hemstad. I Umeå läroverk var kamratandan så god, man kunde önska sig. Under den korta tid (ett läsår), som jag arbetade vid läroverket där, förvärvade jag mig vänner för livet. Och det märkvärdiga inträffade, att den av mina luleåkamrater, som före mig flyttat över till Umeå och i Luleå varit min värsta plågoande, nu på allt sätt sökte gottgöra, vad jag genom honom lidit. Och under studietiden i Uppsala samverkade vi i årtal i bästa sämja.

Av lärare vid Umeå läroverk erinrar jag mig blott dem, som undervisade på gymnasialstadiet. Vi gymnasister voro skarpt av-

skilda ifrån den undre värld, som den nu s. k. realskolan representerade — de högre klasserna hade ett särskilt residens.

Främst i raden av bemärkta män från denna period står för mitt minne skolans åldrige inspektor, kyrkoherden — skalden A. A. Grafström, den kände och högt skattade diktaren av bl. a. Norrlandssången: »Jag minns ett land, där tysta stjärnekvällen.»

Rektor Aug. Grenholm var nog en mer älskvärd än vördnadsvärd styresman. Han hade en gång varit ett klart skinande ljus i de högre matematikfärderna. Numera sken ljuset icke så klart, det flammade upp ibland, så sjönk det djupt ned i ljusstaken. Under lektionstimmarna satt ofta vår gode rektor försjunken i drömmar, medan vi spekulerade på egen hand eller ock (troligare) ritade karikatyrer på våra griffeltavlor. Vid »mogenhetsexamen» var vår mateseos lektor och rektor till ytterlighet nervös, och en av censorerna (professor Holmgren) sökte förgäves lugna sin gamle vän och f. d. studentkamrat. Nervositeten meddelade sig naturligtvis åt abiturienterna — men trots allt lyckades vi dock rädda våra approbaturer i matesen.

Genom en egendomlig ödets lek blev jag under min Umeåtid inackorderad hos samme lärare, som injagat skräck hos mig, då jag sökte inträde vid läroverket i Luleå. Situationen var nu en helt annan än den, då jag under strömmande tårar vid min pappas hand stegade upp till storskolan, som för mig föreföll som en straffanstalt. Den f. d. fruktade pedagogen var nu en gemytlig farbror, och jag hade alla skäl att trivas gott hos ständige förstaklassläraren Edv. Waldenström. Mina föräldrar hade gamla förbindelser med den Waldenströmska släkten, och min gode far var nu mycket angelägen om att skaffa mig ett skolhem hos den en gång så fruktade magistern.

Edv. Waldenströms bror, lektor Paul Peter Waldenström, var min lärare i grekiska och intresserade sig livligt för mig tack vare den förkärlek, jag visade för hellenernas tungomål och det betyg, jag medförde i ämnet från min hemstads läroverk. De klassiska språken hade vid denna tid utmärkta representanter vid Umeåläroverket. Den ordkarge grundlärde lektor Johansson (vilken snart blev rektor Grenholms efterträdare) införde oss i den latinska kulturens förgårdar. Lektor P. P. Waldenström invigde oss i Homeros' tungomål. Latinlektorn ägde icke P. P. W:s

flammande entusiasm men var utan tvivel mer gedigen, var andligen nykter ända till torrhet.

— — — — — I abiturientklassen studerade vi (utom Xenophon och Homeros) Sokrates' försvarstal inför sina domare, den av Platon förevigade Apologien. Och antikbeundraren P. P. W. nöjde sig icke med en översättning till vårt modersmål. Apologien skulle översättas till latin. Nutidens skolynglingar skulle häpna i fall de finge en aning om vilket arbete vi nedlade på att åstadkomma en så ciceroniansk latin som möjligt för att tillfredsställa vår mycket fordrande lärare. Det kan nog sättas i fråga, om denna språkgymnastik var så fruktbarande — en viss formell färdighet förvärvade vi oss visserligen därigenom, men någon inblick i antikens väsen skänkte den nog inte. »Viel Geschrei, wenig Wolle». Det föreföll mig också, som om W. själv hade sina tvivel om lämpligheten av att odla en sådan ordakonst, eftersom han vid mogenhetsexamen ville hejda oss, då vi ivrigt rabblade upp vår utanläxa för att slå censorerna med häpnad.

Vår lektors undervisning i teologi var nog mycket givande i synnerhet för de »väckta» bland oss — till dem kunde icke undertecknad räkna sig. W:m försummade icke att vid sin undervisning beröra dagens frågor. Vid denna tid pågick som värst striden om »helvetesläran». Biskop Beckman blev hårt ansatt i pressen, och P. P. W. utslungade titt och tätt sitt anatema mot »de usla tidningarna».

Han vårdade sig mycket om ett riktigt uttal av namnen på de kyrkohistoriska personligheterna. Vi skulle en gång redogöra för striderna inom den reformerta kyrkan i England och Skottland, och naturligtvis omnämndes då den bekante John Knox. Vi hade verkligen reda på att *K* icke uttalades i ordet. »Ja», sade W:m på sin oefterhärmliga norrbottendialekt, »dom säger, att namnet uttalas *Nox*, men *jag* säger *Knox*». Uttrycket blev med tiden ett bevingat ord.

Lärare i engelska och franska på gymnasiet var lektor Högstadius — han var också teckningslärare vid läroverket. Det föreföll mig alltid, som om hans intresse för de bildande konsterna var starkare än hans språkintresse. Åt grammatikstudiet, särskilt i franska, ägnades alltför liten tid, och skrivningar förekommo mer oregelbundet. Några av kamraterna togo därför privatlektioner i temaskrivning för en av lärarna i realskolan. Rätt mycket fransk litteratur hade jag för min del läst på egen hand i Luleå, där en

broder till mig hade en tämligen stor samling franska böcker. Tack vare denna omständighet hade jag förvärvat mig en viss rutin i översättning, och denna kom mig väl till pass vid den extemporerade läsningen i »muntan».

Det var ett gott och glatt kamratliv vid läroverket i den lilla staden Umeå. För idrotten, som i våra dagar omfattas med så livligt intresse, voro vi tämligen likgiltiga. Naturligtvis åkte vi skidor (eller sparkstötting), men några tävlingar förekommo icke. Inom gymnasieförbundet, som sammanträdde var eller varannan lördag, skrevs det mycket flitigt i tidningen Getingen. I den förekommo stundom alster av min penna. De voro hållna i den vanliga gymnasiststilen — svärmiska, ej så litet pessimistiska. Fröding har parodierat genren i den dråpliga dikten Balen. »Vårt liv är en öken, där människorna gå kring som bleka spöken. Vi se hur illusionen flyr med röken från aftonlägereldens sista glöd» m. m.; så klagar den stackars balhjärten.

För det liv, som rörde sig utom läroverkets murar, stod naturligtvis skolynglingen alldeles främmande. Men så mycket mer intensivt levde jag livet inom min egen krets. Till alla mina lärare står jag ännu i dag i största tacksamhetsskuld — de underlättade mitt arbete på allt sätt, och jag beklagar, att jag alltför tidigt undandros det välgörande inflytande, de flesta av dem utövade på mitt inåtvända, verklighetsfrämmande sinne. Och i bjärt kontrast mot kamratlivet i det läroverk, som jag förut tillhört, lyser alljämt kamratminnena från skolåret i Umeå i idealitetens rosenröda skimmer.

En härlig sommardag i början av juni 1868 åkte ett tiotal glada ungdomar ut till kyrkoherdetjället i »Backen» för att få sina mogenhetsbetyg påtecknade. Stämningen var naturligtvis den ypperligaste, »inga stormar än», livet log, och vi tänkte icke på att från och med denna dag den lyckligaste perioden i ett människoliv var avslutad.

I en senare tid fick jag skäl att ångra min brådska att genomgå läroverket så fort. Jag hade haft vida större nytta av att sitta kvar på skolbänken ett eller ett par år till. Faktiskt var jag, liksom flertalet av kamraterna, ännu icke mogen för studier på egen hand. Mitt första år i Uppsala var icke mycket fruktbarande, — i en senare tid, då Verdandiföreningen utgivit sina handböcker till ledning vid universitetsstudierna, förbättrades förhållandet betydligt. —

3) *Uppsala på 1870-talet.* Jag hade avlagt den s. k. maturalitetsexamen och skulle nu vara mogen (maturus) att gå ut i livet. Jag var på väg till Alma Mater Upsaliensis för att under dess moderliga hägn vandra vidare på lärdomens ojämna stråt. Ångaren »Volontär» låg vid stadens kaj och höll ångan uppe beredd att mottaga den unge passageraren, som äntligen steg ombord i sällskap med en äldre student, som skulle bli min rådgivare och ledsagare vid mina första stapplande steg på universitetsstadens knaggliga gator. Den unge Telemak blickade upp till sin Mentor med största respekt — denne hade nämligen en rik fond av erfarenhet på skilda områden inom Uppsalalivet.

Det var ej många passagerare ombord på gamle Volontär — det var sent på hösten, stormar och dimmor hotade. Och båten skulle göra sin sista resa på året och skulle in i en mängd hamnar efter kusten, större och mindre.

Färden till huvudstaden kunde under ogynnsamma väderleksförhållanden räcka en hel vecka. En stor del av den unge studentens kassa, avsedd som existensmedel för hela höstterminen, åtgick till vivre på båten och för samverkan med gamla vänner från skoltiden, som mött upp i de många hamnarna.

Äntligen landade vi vid Skeppsbron och fortsatte följande dag färden ombord på en Mälarbåt och landstego en vacker oktoberdag vid Fyrisstadens kaj, där vi mottogos med öppna armar av gamla vänner från skoltiden. Och så tågade hela sällskapet till Rullan, där nykomlingen (traditionellt) bjöd på en halv kanna av den gula nationaldrycken och invigde så den nya æran, som nu låg framför honom i ljusaste perspektiv. Till det hävdvunna vid denna tid hörde också att man första natten vid universitetet skulle »kinesa» hos någon kamrat. Jag följde slaviskt traditionen och vaknade följande morgon i bedrövlig form på en kamrats hårda soffa. Jag fick från den stunden en smula misstro mot »traditionen».

Dagen därpå studerades hyresannonserna i stadens tidningar och efter åtskilliga discriminerer hamnade jag i en känd — om också icke så väl känd — hyreskasern vid Vaksalagatan. Och sedan jag genomgått de övliga ceremonierna för inskrivning vid universitetet, var jag enrullerad i den lärda armén och välbeställd civis academicus. Faktiskt var den nye akademiske med-

borgaren icke annat än en — trots mogenhetsbetyget — ganska omogen ungdom, nyss utsläppt ur skoltvånget och berusad av friheten. Och så började studierna — tämligen planlöst. Metodiska handböcker funnos ännu icke och kamraternas råd och upplysningar voro ofta vilseledande eller opraktiska. Professorerna stodo vid denna tid så skyhögt över mängden, att man endast med fruktan och bävan vågade närma sig dem. Och tog man mod till sig och underdånigast frågade, hur man skulle planera studierna, fick man i de flesta fall endast svävande och orakelmässiga svar. Vissa av de lärda fäderna voro (liksom Gustaf IV Adolfs majestäd i Fänrik Stål —) för höga att tala, och välbehörliga upplysningar fick man skaffa sig på annat, ofta ovederhäftigt håll.

Examensväsendet inom den filosofiska fakulteten befann sig vid denna tid i en brytningsperiod. Ecklesiastikministern Fredr. Ferd. Carlson hade nyss fött till världen ett missfoster under namn av stadgar för den nya filosofie kand. examen, olycksbringande genom sin brokiga mångfald av ämnen. De nya statuterna väckte en storm av förbittring i synnerhet hos den äldre studentgenerationen. Procentantalet kuggade steg i oroväckande grad. Under mina första Uppsala-år härjade den fruktade filosofiprofessorn Sigurd Ribbing, väktaren på den Boströmska filosofins murar. Jag hade mod att uppsöka den fruktansvärde examinatorn i hans kula i Stockholm; han var då riksdagsman. Att jag någorlunda välbehållen kunde genomgå denne mästares skärseld (eller rättare inferno) av frågor, betraktar jag nu som ett stort under. Kanske det var stockholmsluftens lenande inverkan på mannens gemyt, som jag hade att tacka för min räddning ur examinationens gehenna.

— — —

»Att vara sjutton år — vilken härlighet, vilket Evoe, vilken raketlevnad. Tidens ur pekar då blott på majdagar.» Ungefär så börjar Nahum Fredr. Bergströms krönika »över sig själv», upptecknad av den kände humoristen, skalden, nyromantikern C. Fr. Dahlgren (död 1844). (Jag har vågat höja Nahums ålder från femton till sjutton år. Mätte skaldens skugga icke förtörnas!) Såsom krönikörens unge Nahum kände sig vid sina femton (eller sjutton) år, kände sig denna krönikas skribent, då han tog sina första steg ut i livet. Mina första år i Uppsala voro solbelysta — alla studenters första uppsalaår äro solbelysta. Visserligen hade

mörka skuggor fallit över min ungdom. En äldre broder, vid vilken jag var varmt fäst, hade borttryckts genom olyckshändelse — min fars affärsställning, som under mina barndomsår var synnerligen god, hade störtat samman under en krasch vid slutet av 60-talet. Dödsfallet var för mig vida mer gripande än det ekonomiska sammanbrottet, ehuru väl det senare var för mig vida mer ödesdigert. Tack vare spänstigheten i ynglingasinnets tycktes mig, trots allt, livet dock vara värt att leva. Och då jag min första Valborgsmässoafton i ungdomsstaden tågade upp med studentskaran till Slottsbacken instämde jag av fullaste hjärta i sången om studentens lyckliga dag. Jag hade bredvid mig i ledet en äldre student, som under en följd av år lärt känna uppsalalivet från åtskilliga sidor. Då sångarna kommit till »Inga stormar än» o. s. v. var han nog hjärtlös att viska i mitt öra »Det var en f—d lögn». Detta den gamle studentens spontana utbrott verkade visserligen som en skärande dissonans i den stora harmonin. Men all dissonans var upplöst, alla skuggor skingrade, då från backens krön sången jublande steg: »O, hur härligt majsol ler!» Och tidens visare pekade blott på majdagar! — — —

Vårterminen led mot sitt slut. Årets recentiorer skulle, om de befunnits värdiga, uppflyttas i juniorsklassen. Jag kan ej minnas om de andra recentiorerna anförtrott mig uppdraget att i ett skåltal tacka nationen för den (eventuella) upphöjelsen, eller om jag var nog djärv att åtaga mig saken utan vederbörligt bemyndigande. Det senare är nog troligast. Alltnog — jag trädde oförskräckt fram vid nationens vårfest och talade å de nyvalda juniorernas vägnar. Det versifierade talet (ottave rime!) med reminiscenser från Tegnér's stora tal vid Svenska Akademiens jubelfest och från Runebergs Döbeln vid Juutas, innehöll bl. a. en förstucken klagan över vad en recentior får genomgå under sin provningstid. Första strofen började: »Jag stod i slutet utav katalogen». I strof n:r 2 frågar jag en gammal vän, som väl kände situationen, om han ansåg mig ha utsikter att bli upphöjd till junior. Han svarade kallt och obarmhärtigt. »Har du äldre landsmän respekterat, och har du någon brorskål proponerat, och har du på nationen hållit tal?». I tredje strofen gläder jag mig över att jag trots alla försyndelser, dock kommit upp på höjderna från dalarnas lägre behag. »Nu kan man dricka brorskål utan fara. Nu kan man tala och nu kan man svara. Nu kan man leva livet som man vill.»

Så fingo åtskilliga av landsmännen, äldre och yngre, passera revy och karakteriserades »kurz und bündig». Alla äro nöjda med tillvaron; allt är frid och fröjd. Affärer göras upp förutan hinder. »Välmågan» föres bort uti en vrå. En högre rodnad flög på Pett'ons kinder. Då han får middagskrischan utav Linder o. s. v. En gammal livsbejakande teologie studerande, som stod på gränsen till överliggarlägret besjunges i en strof med anslaget:

»Giv plats, giv plats, den ädle Isak nalkas.
En kämpe luttrad uti livets strid,
Hör upp att skämta nu, hör upp att skalkas,
Ty »kommen är en fast bedrövlig tid» o. s. v.

Talet väckte blandade känslor. Ett par äldre landsmän gingo fram till skalden, tryckte hans hand och »lade bort titlarna». Andra blickade mörkt på den »gröngöling», som visat en sådan respektlöshet gent emot en vördnadsvärd institution. Och så kom stora skrällen. Nationens förste kurator, estetikdocenten Herm. Solander trädde fram och tog till orda. »Det är gott, att nationen får nya krafter, nya tillflöden, så att den icke blir ett stagnerande träsk, men för de nya tillflödena böra gränser dragas, dammar böra uppbyggas, ty annars» — så föllo verkligen den store estestens ord — »barkar det åt h—e!» Efter denna filippik sjönk den nyss så modige talaren alldeles ihop och öppnade sedan icke munnen på den kvällen.

En förgrundsfigur i Norrlands nations historia bör ej för-gätas i detta sammanhang — den store kapellmästaren Daniel Weström, mest känd under vedernamnet Donizetti. Han förtjänade väl ett kapitel för sig. Han nedlade under en följd av år ett entusiastiskt arbete för musiklivets höjande. Under hans ledning gav vårt kapell åtminstone två konserter på Gillesalen, varvid mest klassisk musik (Mozart, Haydn) uppfördes. Av kompositörer låg eljest Offenbach hans hjärta närmast. Den originelle mannen slutade sina dagar i Sundsvall, födelsestaden, där han, oförstådd av sin dåvarande omgivning, tillbragte de sista åren av sitt liv.

I spetsen för den skara, som jag erinrar mig från min första Uppsala-tid, tågar vederhäftig, ja majestätisk, historieprofessorn *Harald Hjärne* (levnadsår 1848—1922). Beundrad redan under skoltiden av lärare och kamrater för sin entusiastiska flit och sin oerhörda receptivitet förutspådde honom alla en lysande framtid. Och i olikhet med många andra av våra läroverks alumner, som skina som små ljus på skolbänken men sedan svika sina löften,

höll Harald Hjärne vad han lovat. Han promoverades till fil. doctor primus vid promotionen år 1874, verkade som professor i Uppsala åren 1885—1922 och blev 1903 medlem av Svenska Akademin. Då han vid vårfesten i Botaniska trädgården, kringjublad, buret på sina promotionskamraters axlar, blickade ut över mängden, kom han mig att tänka på Julius Cæsar i ett triumftåg efter någon av sina mest lysande segrar. Hans inflytande som akademisk lärare var betydande, hans lärjungar blickade upp till honom som till en Führer — hypermodernt uttryckt — av ovanliga mått.

Hjärne var en självhärskarnatur och tålde ej motsägelser. Jag var en gång vittne till ett väldigt rabalder, som han gav anledning till, vid ett seniorsval å Norrlands nation, varvid valet gick honom emot.

I min skrivbordslåda påträffar jag ett slitet kollegiehäfte. På första sidan läser jag Collegium i filosofins historia för docenten *Wikner*, vårterminen 1874. Jag blickar med vördnad på det berömda namnet, sluter ögat och ser de av själsstrider färade dragen, sådana de blicka emot oss från det välkända porträttet av Georg von Rosen på Göteborgs nation i Uppsala. Jag mötte honom ofta, då han var på väg till katedralskolan, där han någon tid verkade som lektor i filosofi och kristendom. Till en början reulärig Boströmian bröt han sig småningom ut ur det ortodoxa lägret och blev en skottavla för odium philosophicum. Att Pontus Wikner var en djup och ärlig tänkare, en hängiven arbetare i vingården sub specie aeternitatis betvivlar väl ingen ännu.

Liksom en Pharos, som skiner från en förgången diktarvärld, kvarstår högre ännu på mitt 70-tal, den imponerande gestalten av professorn i grekiska språket och litteraturen *Joh. Spongberg*. Han hade redan länge varit emeritus, då jag började i Uppsala. Hans forna lärjungar hade mycket att förtälja om denne gengångare från antikens gyllne dar, denne dyrkare av den strålande gudinnan Atena. Han står i katedern med sin Pindaros i handen och harangerar sina lärjungar: Ornatissimi Commilitones (högtärade stridskamrater)! Formfulländat tolkar han stormännen från den hellenska diktens guldålder.

Älskad var han av muserna men för sina bitande sarkasmer fruktad av sina samtida kolleger, i synnerhet av naturvetare. En präktig typ av den lärargeneration, som för länge sedan i Charons färja förts över till den andra stranden.

B. Obefordrad. 4) Stockholm vt. 1877.

Jag började längta efter att få skudda Uppsala-gatornas stoft från mina fötter. Den ännu unga örnen önskade pröva sina vingar till flykt i vidare rymder. Jag blev erbjuden en plats vid ett läroverk i Uppsala ungefär samtidigt med ett vikariat i Stockholm. Herkules står vid skiljevägen. Han väljer Stockholm. Det var kanske ej så välbetänkt. Att lämna Uppsala var att avbryta, kanske säga farväl åt studierna. Men — vogue la galère! Han antar vikariatet i Stockholm och söker göra sin plikt som pedagog. Men jag måste bekänna, att jag under min tjänstgöringstid kastade täta sidoblickar åt de litterära och konstnärliga kretsarna. En av mina närmaste vänner från Uppsala-tiden hade flyttat sina penater till Stockholm och där grundat en tidning, en mycket anspråkslös sådan, med det enkla namnet Ny Svensk Veckotidning. Jag infördes genom honom i en klick av Stockholms-bohèmen och gjorde åtskilliga egendomliga bekantskaper. Bland dem den icke minst egendomliga fil. doctor Josef Linck. en icke så ung man med stora drömmande ögon, svart ovårdat helskägg och alltid, även mitt i vintern, iklädd en sommarytterrock med alltför långa armar. Jag hörde honom disputerat i Uppsala över skalden Lasse Lucidor (den olycklige). Fakultetsopponent var då Carl D. af Wirsén, som på sitt stillsamma sätt karakteriserade avhandlingen som »något sällsam». Tredje opponent var en medicinare Edv. Forsberg, som förvånade sig över den intima bekantskap författaren lade i dagen med etablissemanget vid Kindstugatan i staden mellan broarna. »Lincken» (ständigt utsatt för Jörgens kvickheter i Figaro, »den ännu icke graduerade Lincken») tillhörde en tid Strindbergs umgängeskrets. Till samma krets hörde den bekante zoologen, gotlänningen Anton Stuxberg, vilken deltog i Nordenskiöld's världsberömda kringsegling (Nordostpassagen). Av honom hörde jag en historia om Strindberg från dennes tidigare författarperiod i Stockholm. Strindberg hade skrivit något i Familjejournalen (bedrövlig i åminnelse!) och fått i arvode 30 kr., den tiden en betydlig summa. En kär anledning för författaren att inbjuda sina vänner, bland dem Linck och Stuxberg, till en frukostmiddag på Fenix, vid den tiden en mycket besökt restaurang högt uppe på Drottninggatan. God mat och goda viner serverades

— stämningen blev hög. Den blide Josef fick ett anfall av allmän människokärlek. »Är det inte upprörande,» suckar han, »här sitta vi och vältra oss i njutningar, medan utanför på gatan gå arma medmänniskor och svälta och frysa.» Strindberg blev förbittrad. »Skäms du inte, Josef! Här sitter du och tär min goda mat och mina goda drycker och vill spela Jeremias. Du är inte intressant längre, Josef, du förfaller inte nog hastigt.» Så vände sig värden från den olycklige människovännen till de andra i laget: »Han måste be om förlåtelse!» — »Ja, ja» instämde de andra. Och efter festmåltidens slut släpar man den arme syndaren ned efter Drottninggatan framåt Norrström. håller honom över räcket och hotar honom med livets förlust, om han inte gör avbön för sin fräckhet. Och han ber och man förlåter.

Jag fick kasta blickar bakom kulisserna på författarvärldens, speciellt tidningsmannavärldens scen. De voro allt annat än uppmuntrande, dessa blickar, för den som ämnade slå sig på skriftställer. Redaktören för Ny Svensk Veckotidning kunde blott med största svårighet betala tryckningskostnaderna för sitt blad. Hela företaget, som börjat under de ljusaste auspicer, gick om intet, redaktören vände det litterära Stockholm ryggen, gick in på skolbanan och slutade som välbeställd adjunkt i Linköping.

För många behöll dock bohèmelivet i Stockholm sin tjusning. Många föredrogo att svälta och frysa i huvudstaden framför att plugga vetande i skolpojkar i landsorten. Till denna kategori hörde Jörgens då ännu icke graduerade Linck. Några föredrogo att söka sin lycka i ämbetsverken. En av dem lämnade tidigt bohèmeklicken, gick in i Kommers-Kollegium och blev en pamp med tiden, slutade som generalkonsul och föreföll lindrigt generad, då jag vid ett senare sammanträffande erinrade honom om något äventyr från vår Sturm- und Drangperiod i Stockholm.

Under Stockholms-tiden gick jag gärna på teater i synnerhet på Operan, så ofta som mina poetiska omständigheter (för att tala med Lidner) tillåto det. Från min grönaste ungdom hade jag varit teatervän och spelat med i en mängd amatörföreställningar. Jag debuterade som gymnasist i Umeå — var älskaren i Blanchés' Ett resande teatersällskap, och måste ha sett anskrämmelig ut — regissören hade nämligen svärtat mitt blonda hår, men glömt att sminka mina magra kinder, så att det var mer än underligt, att Kunigunda kunnat förälska sig i sin Theodor. Under mitt första år i Stockholm var jag inackorderad hos ett teaterfolk, där jag

blev bekant med åtskilliga av scenens män och kvinnor, bland dessa senare operasångerskan Anna Strandberg, dotter till den mer kända Charlotte Strandberg, vilken tjugat så många stockholmare i Sköna Helena. Jag fick hos mitt värdfolk ackompanjera dottern Anna till Operan och lyssna till Philines stora koloraturaria i Mignon — något, varöver jag kände mig mycket stolt.

Om min verksamhet som pedagog i Stockholm har jag ej mycket att förtälja. Dels var min debut på lärarbanan ganska kort — endast vårterminen 1877 — dels var nog mitt intresse för undervisning rätt svalt vid denna tid. Min håg drogs mer till det obundna livet i estetiserande lag. Den lärarplats jag skötte, var ett vikariat vid dåvarande Ladugårdslands 5-klassiga läroverk. Ordinarie innehavaren av ämbetet var doktor Carl Axel Brolén, som vid denna tid ledde prins Gustafs, vår nuvarande konungs, och hans bröders studier. Den kungliga guvernören önskade tjänstledighet från adjunkturen, och jag fick förtroendet att ersätta honom. Jag blev kallad att infinna mig hos honom i hans rum i en av slottsflyglarna, och jag måtte ha funnit nåd för hans ögon. På mig gjorde han det behagligaste intryck: — imponerade genom sin lärdom och intog genom sitt behagliga sätt, vilket vittnade om vana att röra sig i hovkretsar. Han utnämndes senare till rektor vid Katedralskolan i Uppsala, njuter nu sitt *Otium cum summa dignitate* och besitter en för sin ålder — han närmar sig de nittio — rent förbluffande vitalitet.

Med lärarna i läroverket, rektor L. Wadner inberäknad, trivdes jag gott — jag var med dem och (jag hoppas) de med mig väl tillfreds. Bland dem fäste jag mig särskilt vid doktor Lagerström, som senare blev kyrkoherde i Hedvig Eleonora församling. En annan lärare var (blivande läroverksrådet) doktor N. Lagerstedt, kunskapsrik och pedagog i var tum; Karl Alfr. Melin, författaren till *Skärgårdsbilder*, *Humleplockningen* m. m. och blivande medlem av Svenska Akademien, tillhörde också kollegiet. Han verkade mycket tillknäppt och självmedveten och hans sätt mot den unge ämnessvennen var nedlåtande.

På hösten flyttade jag mina penater till den ärevördiga stiftsstadens vid södra Mälarstranden. Och så började en pedagogisk odysseé, varunder jag förvärvade mig om icke så mycket visdom, så dock en god portion människokänedom, något varav jag var i stort behov.

5) *Strängnäs 1877—1879*. Det var en strålande vacker somardag, då den unge pedagogen landsteg på staden Strängnäs' då något primitiva kaj. Den vackra målarprinsessan hälsade honom med sitt mest huldrika leende. Hon förstod så väl att han längtade efter lugn och ro, efter den jämvikt i sinnet, som Kungl. huvudstaden icke kunnat skänka honom. — Fortuna hade gynnat mig, svårligen hade jag kunnat finna en plats, där natur och människor tillsammans bildade en så *douce harmonie*. Ännu låg den lilla idyllen inbäddad i grönt, alla fruktträd voro icke utblommade och vita sommarmoln seglade i den blå etern. Rektorn, som mottog den unge ännu något blyge extralen, var ingen rektor magnificus, det var med ett godmodigt farbroderligt — icke nedlåtande — leende, varmed rektor Drysen välkomnade den nye magistern. Under gynnsammare auspiciér kunde jag icke göra min entré i den uråldriga stiftsstadens.

I skuggan av det majestätiska sekelgamla templet låg det ärevördiga lärdomshus, där jag ur mitt anspråklösa kunskapsförråd skulle utså frön i ungdomsörtagården. Vederbörande hade bestämt att jag skulle undervisa i tyska och engelska ävensom — *mirabile dictu* — i naturalhistoria.

Över hopen av lärare och lärjungar reser sig läroverkets eforus, Doktorn och Biskopen Thure Annerstedt icke som en kämpagestalt men som en andlig storman av mera ovanliga mått. En ädel relik från det solbelysta gustavianska tidevarvet! Vänlig, beskyddande, under vissa omständigheter nedlåtande är han *Maxime Venerandus* i *Maxime Venerandum Consistorium*. Vid *assembléeerna* i biskopshuset är han den mest förbindlige och intressantaste värd, vilket icke utesluter att han kan vara bister nog vid lärarproven och som präses i domkapitlet, och han kan dundra våldeligen mot världen och flärden från predikstolen i domkyrkan.

Biskop Annerstedt var stor musikkvän och torde ha varit god sångare i sin ungdom. Jag hade en gång den glädjen att få ackompanjera honom på piano till en av gluntsångerna. Det vackra huvudet med silverhåret darrade lindrigt, även stämman vibrerade, utan tvivel vibrerade även åldringens hjärta av minnen från den tid då även han var i Arkadien. Mottagningarna i biskopshuset voro verkliga högtidsstunder. Gästerna inbjödos ofta av den ädla värdinnan (född Cederström) att kvarstanna till supén, ja, det förekom också, att vissa privilegierade bjödos att kvarstanna

efter supén, då man drog sig tillbaka till sonen Sams rum, där mågen i huset, blivande biskop Strömberg, för de lyssnande strödde ut guldorn ur sin rika skatt av lärdom och världserfarenhet.

En gång vågade jag läxa upp ett par herrar gymnasister för mindre lämpligt uppträdande vid något tillfälle på stadshotellet. En exempellös fräckhet — en extral djärvdes ta ton emot kungl. gymnasister! Då min värderade kollega kristendomsläroaren L. fick höra talas om »uppträdet» sade han förebrående till mig: »Men — hur kunde du?» Ja, huru kunde jag?

Jag skulle vilja råda varje scholaris med självaktning att studera vid något stiftsläroverk, så gammalt som möjligt, i södra eller mellersta delen av vårt land. Där intogo, fordömtima åtminstone, de unga studerande en aktad och tryggad ställning. De höjde sig i socialt avseende vida över en extralärares eller vikaries nivå. Dessa senare betraktades av de höglärda djäknarna som tillhörande ett slags pariaklass. Om en så lågt stående varelse vågade hävda sin lärareställning gent emot »herrar studerande», väckte detta en indignation utan like. På balerna, offentliga eller enskilda, gåvo de unga damerna »de studerande» avgjort företräde framför »extralerna». De studerande studerade nog inte så mycket men promenerade och flirtade så mycket flitigare.

Men låt oss kasta glömskans tätaste slöja över dessa och dylika historier. Det kunde ju stundom gnissla i skolmaskineriet, men i det hela taget har jag endast ljusa minnen från den tid, jag var Collega scholæ i stiftsstaden.

Låt oss nu tala något om Magistrarna i Österås, i Levertins Österås. Likna dessa de magistrar, som figurera i kamrer Nordbergs eller ingenjör Lindmans minnesteckningar? Finns det i Strängnäs-kollegiet någon gestalt, som påminner om Mårten Frank, rektorn, »skuren till att bli en kyrkolärare och ledare i stort». Eller till Ragnar Gylling, historiektorn, »sin generations mest mångbildade och överlägsne man». Möjligen kunde en parallell uppdragas mellan den sistnämnde och den av alla pojkar beundrade »Amin». En personlighet påminnande om naturaliektorn Herrlænius skulle möjligen kunna upptäckas i det illustra kollegiet. Och kanske där också fanns en Erland Stråle, den unge Österås-magistern?

Det var ett intimt umgängesliv i stiftsstaden. Middagsbjudningar förekommo ofta vid jultiden och fram på nyåret. Alla capitulares satte värde på ett gott bord. Nubbarna intogos »mit

Anmut und Würde» och man överskred aldrig gränsen för decorum. Vid herr expeditions-sekreteraren Nordvalls splendida middagsbjudningar kunde man utom lekamlig spis få mycket andlig dito. Värden talade gärna och länge. Han var filosof, tillhörde den Hegelska skolan. De flesta av gästerna tillhörde den epikureiska skolan.

Vi ungdomar dansade, musicerade, flirtade, alltsammans ganska flitigt. Slädpartier på vintern och utflykter i lövskrindor till Gripsholm på sommaren. Ivar Hedenblad — en gång i tiden alumn vid läroverket — gästade samhället. Han var på väg till Dresden för att studera musik. I avsikt att stärka hans aktier arrangerade hans många vänner och väninnor (mest väninnor) i staden en konsert, varvid Wennerbergs 56:e (var det 56:e?) Davids-psalm sjöngs av en mycket blandad kör. Små fester med litterärt-musikaliskt program anordnades rätt ofta — jag påminner mig, att jag vid en sådan soaré deklamerade Snoilsky's Kreolskan, Femton år och sjutton år samt Jultankar i Rom.

Man känner sig starkt frestad att överge den lugna episka stilen och bli lyrisk, alltför lyrisk, då de länge förgättna minnena från den uråldriga vackra stiftsstaden och dess vänsälla invånare vakna till liv. Sörmlandsnaturens fågning är av annan art än den storslagna skönheten i fjällandskapet. Lugna, jämna linjer över kullar med saftig grönska, belysta av en varmare sol än hyperboréernas.

En mängd år ha gått sedan författaren gjorde sina pedagogiska rön i den minnesrika staden. Och han hoppas att den icke har förlorat sin karaktär av idyll, sedan den för att tala med författaren till Magistrarna i Österås inspunnts i rikets stora kommunikationsnät. Den har länge varit en fristad för trötta jäktande själar. Mätte den så förbliva!

En gammal okänd skald kväder:

Strengnäs så god, hela mitt blod
tänker dig prisa. Mälaren löper dig när,
örterna växa dig grön. Luften är sunder,
Guds kraft med under sig i dig visar.
Aldrig förgäter jag dig — Strengnäs, så fager och skön.

Och vi instämma av hjärtat.

6) *Provår 1879—1880. Prov.* Då en av mina vänner för icke länge sedan utfrågade mig om mina hågkomster från det s. k. provåret, svarade jag honom med att citera den fromme Aeneas ord till drottning Dido (se 4:de bokens första versrad i Vergilius världsberömda dikt!) »Infandum, amice, jubes renovare dolorem.» Provåret var och är den skärseld, som en lärarkandidat har att genomlida, innan han, vederbörligen luttrad och renad, kan bli värdig att få stadigvarande befattning vid statens lärda skola. Början av denna reningsprocess hade jag att genomgå vid Ladugårdslands lägre allm. läroverk i Stockholm h.-t 1879, andra akten utspelades vid då ännu existerande Riddarholmsgymnasiet, som med tiden uppgick i »Norra latin». Kollegiet vid Ladugårdsläroverket (nu = Östermalms allm. läroverk) var ungefär detsamma som den tid, jag tjänstgjorde där som vikarie, med den skillnaden, att jag då var docendus men nu discendus. Jag hade nog svårt att finna mig i de ombytta rollerna, och reagerade — dumt nog — ganska kraftigt ibland. Utan större saknad lämnade jag denna anstalt och flyttade (rättare: flyttades upp) till det gamla frejdade gymnasiet på Riddarholmen. Där kände jag mig väl till mods. Där satt icke pedagogiken i högsätet. Där funnos män, som mognat i livets skola och som utan gnat, vänligt och förstående rådde och uppmuntrade. Luften var frisk i de gamla lärosalarna. Rektor Gilljam, den store humanisten och blivande ecklesiastikministern, en förgrundsfigur inom den pedagogiska världen, regerade med kraft, parad med mildhet. Bland staben av hans medarbetare märktes lektorn Victor Norinder, min handledare i franska och engelska språken. Det bästa förhållande rådde mellan läraren och hans lärjungar liksom mellan honom och »probisen». Godmodig och humoristisk till sin läggning, gjorde N. lektionerna — så syntes det mig — till rekreationstimmar. Hans kroppshydda var frodig och tydde på att han ej föraktade detta livets goda. Han såg överseende på nästans fel och svagheter. Detta överseende utsträckte han kanske i vissa fall väl långt, och ett av hans favorituttryck var: »Behandla ynglingarna som gentlemen och de bli gentlemen!» Grundsatsen kan ju synas tilltalande, ehuru väl meningarna torde vara delade om dess tillämplighet i praktiken. Med andra gymnasielärare än rektorn och min handledare kom jag mera sällan i kontakt. Jag har dock skäl att behålla i vänligt minne eloquentiæ lektor Carl Vilhelm Svahn, som utsetts till bedömare av mitt sätt att sköta undervisningen i modersmålet i 2:a

ringen. Conny Burman, den populäre teckningsläraren vid gymnasiet, karakteriserar honom i sina »Minnen» som en vänfast och hjälpsam kamrat, mycket lärd i klassiska språk och lycklig talare. »Han var kanske en skaldenatur» tillägger Burman. Norinder skötte en tid rektoratet vid gymnasium efter Reinhold Rabe, mannen med romarsinnet, författare till den latinska grammatika, som länge användes vid läroverken under min skoltid. Jag misstänker starkt, att den gode »Nocke» (så var hans favoritnamn bland gymnasisterna) icke var i besittning av mer framstående chefsegenskaper; hans regemente torde nog ha varit alltför »gentlemannamässigt.» Bland andra ungdomsledare vid den gamla förnåma läroanstalten minnes jag gott den fridsamme lektorn i naturkunnighet Thedenius och lektorn med professors titel och värdighet Rogberg, vältalare i gammal akademisk stil och en tid lärare för prinsarna. Han höll en glänsande oration till rektor Gilljam vid en splendid middag, som denne gav vid läsårets slut för kollegiet, vid vilket tillfälle även lärarkandidaterna undfägnades och tröstades för sina vedermödor med god mat och dryck. Frid- och fröjdefull var även den förbrödningsfest, som av alla årets provare gemensamt avåts å det natursköna Nacka utvårdshus.

Provåret skulle ha förlupit någorlunda smärtfritt, om man haft någon annan valuta därför än det goda samvetets vittnesbörd. Men den kontanta ersättningen var minimal, mycket minimal. »To make both ends meet» var jag tvungen att ge privatlektioner och pendla mellan läroverk och flickpensioner.

Jag hade varken tid eller råd att studera livet på musikkaféerna eller gå på teatrarna. Jag hade »timmar» vid en liten flickskola vid Kungsträdgården, och där trivdes jag så gott, att jag understundom blev tvungen att ta en droska (det var före bilarnas tidevarv) för att hinna till gymnasiet i laga tid. Kungl. biblioteket (= Riksbiblioteket) besökte jag ofta och gärna och trivdes vida bättre i det stora ljusa läsrummet än i den kula högt uppe på Regeringsgatan, där jag eljest hade min varelse.

För den, som önskar få en god föreställning om livet i Stockholm på åttioalet, såväl inom som utom läroverksvärlden, rekommenderas Conny Burmans förut omnämnda »Minnen». Han introducerar oss i många kretsar, bland andra i gymnasistföreningen, den ännu blomstrande Concordia. Bland dess stiftare nämner Burman C. G. Starbäck, den blivande historieskrivaren och romanförfattaren. Efter Starbäck senior blev den store skåde-

spelaren Knut Almlöf ordförande och förste man i den vittra ringen. Andra medlemmar i Concordia, sedermera framstående lärda, statsmän eller diktare, voro Ernst Carlson, Carl Lindhagen, Oskar Levertin och många andra. Herman Bjursten, blivande lektorn vid gymnasiet, författaren, var en intresserad Concordialedamot, och genom dennes kraftiga medverkan erhöll föreningen ett vackert bibliotek på över 200 volymer. Som sällskapets sånganförare nämnes av Burman A. N. Åbergsson, sedermera justitieråd, vilken komponerat den friska Concordiasången, som ännu sjunges på högtidsdagen, vilken numera firas i aulan på Norra Latin. Anspråken på föreningens prestationer ha alltjämt stegrats, och det livskraftiga sällskapet bjuder nu även på orkesternummer och teaterföreställningar.

Till en provkandidats åligganden hörde att författa en »avhandling» av pedagogiskt innehåll. De flesta av kandidaterna skrevo om undervisningen i något visst ämne och framlade högviktiga förslag till reformer i olika riktningar. Under tecknad svarvade ihop något om »Naturenlighet i uppfostran» på grundvalen av Jean-Jacques Rousseaus läror. Jag kan nu icke erinra mig, vilka åsikter jag förfäktade i detta märkliga aktstycke, men jag tar för givet, att jag var revolutionär, över hövan. Verket ligger nu (damhöljt) på någon hylla i (jag gissar) det kungl. ecklesiastikdepartementet och kan med god behållning studeras av samtidens och eftervärldens pedagoger.

För att vinna fast anställning som lärare vid elementarläroverken (gamla namnet!), eländigt avlönad och med obetydligt socialt anseende, måste vid den tid, till vilken vi förflytta oss, en kandidat efter avlagd akademisk examen genomgå två skärseldar för att vederbörligen renas: 1:o provåret, en institution, som ännu existerar, 2:o domkapitelsprovet, som, dess bättre, tillhör det förflutna. Det sistnämnda »provet» blev ofta en tragikomisk föreställning. Mången beklagansvärd ung man måste åka från det ena domkapitlet till det andra, kunde av vissa få laudatur och av andra facillime admittitur (= med knapp nöd). Efter att ha nödgats föröka sin redan förut oftast ansenliga skuldbörda genom att upplåna de för färden erforderliga medlen, anlände de arma platssökande till biskopssätena, utpinade och nervösa. Så skulle de träda inför Pontius Pilatus och hans stab och visa sin skicklighet i undervisningens ädla konst.

Från dessa schavotteringar berättas fast otroliga historier.

En olycklig »provare» i kristendomsämnet skulle förhöra ett katekesstycke, pojken kom av sig, provaren kunde ej hjälpa honom på traven, och de båda delinkventerna stodo en lång stund och stirrade på varandra i mållös häpnad.

Undervisningsprovet skulle bland annat ådagalägga, att man var i besittning av s. k. god läroton. En ung, något beskäftig herre ville visa sin förmåga i den vägen, då han skulle genomgå en svensk uppsats. »Jag har provat», började han entusiastiskt, »inför tio domkapitel, men aldrig fått läsa en så väl skriven uppsats som min herres.» Pojken sken av belåtenhet, men de mångkunniga domarena tittade litet undrande på varandra. — En kandidat, som ville stärka sig för den kommande dagens inkquisition, hade på kvällen deltagit i en kraftigare libation på stadshotellet. Även han skulle genomgå en svensk uppsats. Allt gick väl till dess han skulle yttra sig om interpunktionen. Han ville på ett ställe ha punkt i stället för annat skiljetecken och sade, ivrigt och högröstat: »Här ska' de vara — punsch!»

Otaliga sådana qui pro quo'n kunde berättas från domkapitelprovets tidevarv — en förnedringsperiod för de platssökande och icke alltid en förlustelse för Maxime Venerandum Consistorium.

7) *Söderhamn 1880—1881; 1882—1884. (Gävle 1881—1882).* Det var i Stockholm en strålande vacker augustidag. På den präktiga norrlandsångarens akterdäck stodo två jämförelsevis unga män. De skulle båda till en liten stad i Hälsingland för att i praktik omsätta den undervisningsteori, som de inhämtat i huvudstaden under det nu genomlidna provåret.

Jag visste av erfarenhet, att man kan leva ett lugnare och gladare liv i provinsen än i vilken metropol som helst.

Provinsen, ja — så smädades ofta landsorten av den inbitne stockholmare. Jag sjunger landsortens lov. I storstaden komma vi visserligen i delaktighet av kulturens välsignelser, men ack, även av dess fransidor. Vi odla vår själ med teaterföreställningar av allehanda slag, operor, operetter och Karl Gerhards revyer, vi gå på föreläsningar, besöka Skansen, beundra stadshuset m. m. Men det brusande livet omkring oss ger oss ej tid till samling (andlig, menar jag), vi sakna det gudomliga lugnet, tystnaden, vari allt stort sker. Det kokar och sjuder i häkkitteln, och nya intryck göra oupphörligt intåg i våra hjärnceller. Och antaget,

att vi i ifrågavarande kulturcentrum frestas att alltför ofta och alltför andäktigt offra åt någon annan gudomlighet än den strålögda gudinnan Athena, t. ex. åt våra dagars visserligen en smula förkrympta Bacchusbild, då har kanske vår själ tagit allvarlig skada — och antagligen vår kropp också.

Efter denna betraktelse återvända vi till våra pedagoger, som nu anlant till den stad, där de skulle utöva sitt uppfostrarkall. De se sig förvånade omkring, de trodde sig ha kommit till en blomstrande affärsstad och befinna sig (tycka de) i ett förstadssamhälle. Staden Söderhamn ligger icke vid havet. Anledningen till detta beklagansvärda faktum ha vi att söka i en tilldragelse, vilken med skäl kan sägas bilda epok i stadens historia.

Den gamla staden hade ödelagts av en förhärjande brand på 1870-talet. Efter branden diskuterades ivrigt frågan om platsen för en blivande ny stad. Skulle den uppbyggas på den gamla stadens ruiner eller flyttas till havet? Patricierna, här representerade av en gammal köpmannararistokrati, sågo naturligtvis saken från affärssynpunkt och voro angelägna om att få den gamla uppstaden förvandlad till kuststad. Men andra intressen kommo med i spelet. Plebejerna — våga vi kalla ämbetsmän och bankmän så? — funno av vissa skäl fördelaktigare (för dem), att det nya samhället förblev på den plats, där det gamla stått. Patricierna drogo det kortare strået i striden — ämbetsmän- och bankintresset segrade. Och nu ligger staden, där den ligger, och verkar öde och tom med sina allt för breda gator och vida öppna platser. Trafiken mellan de båda samhällena uppehålls av mindre ångbåtar. På en sådan förflyttades nu våra magistrar från uthamnen Stugsund till den stora staden Söderhamn.

På storstadens kaj välkomnade oss några medlemmar av läroverkskollegiet — vänligheten verkade på oss som ett gott omen. Snart fingo vi göra närmare bekantskap med det kollegium, som jag skulle komma att tillhöra under tre år. Rektor Julius Centerwall var för mig ingen okänd man. Jag hade förut beundrat honom för hans sätt att leda förhandlingarna under de diskussioner, som föregingo det sista stora studentmötet av år 1875. Stockholmarens Ernst Carlson, son till professorn-statsrådet, hade talat och en smula nonchalant slutat sitt anförande med: »Alltså — studentmötet skall vi ha, det är klart det.» En annan stockholmare, jur. stud. av den kända adliga ätten von Rosen, gendrev talaren, avmätt och behärskat. Flera röster höjdes, diskussionens

vågor gingo högt, och ordföranden Centerwall måste slutligen slå till med sin klubba för att lugna de upprörda känslorna och leda diskussionen in i lugnare fåror.

Rektor Centerwall var en intelligens av ovanliga mått. Ett grymt öde hade nekat honom en professur och i stället placerat honom i en rektorskateder vid ett femklassigt läroverk i en landsortsstad, där han aldrig kunde riktigt trivas. Därav hans missnöje med sig själv och sin omgivning, hans nyckfullhet och hans ofta oberäkneliga åtgöranden.

Inom kollegiet fäste jag mig särskilt vid tre kamrater: den fromme och blide gotlänningen Wickman, den entusiastiske botanisten Magnusson och matematikern Lasse Lindborg, med hedersnamnet »den store tigaren». Alla visade de mig mycken vänskap — and they were all honourable men.

De båda nya magistrarna blevo vänligt mottagna och inlogerades hos en av stadens mest ansedda borgare. Vi följdes alltid åt på våra promenader mellan bostaden och läroverket, varför vi av stadsborna kallades för »Debet och Kredit», därför att vi alltid »gingo ihop». Vår värd, grosshandlaren Karl W—m, var den mest vänliga och gästfria människa, man kan tänka sig. Han var gift med en av de i stadens krönika väl kända »mostrarna». För många, många år sedan hade tre bröder W—m begivit sig ut på giljarefärd och därvid angjort Uppsala. Resultatet blev att de hemförde tre systrar som makar, vilka sedan kommo att spela en mycket bemärkt roll i hemstadens umgängesliv. »Mostrarna» voro konstälskande, mycket musikaliska och samlade i sina präktiga salonger såväl äldre damer och herrar i societeten som blomman av stadens ungdom. En av mostrarna, änka vid den tid, då jag tjänstgjorde vid läroverket, var där lärarinna i sång och musik. Familjerna Wennström jämte Schönings och Brolins voro under en längre tid de dominerande i staden. Tillhörde dess penningararistokrati. Deras medtävlare om makten och härligheten voro en bankman och borgmästaren med consorter. Mellan de båda partierna fördes länge en förbittrad strid, något som i högsta grad störde friden och trevnaden i samhället. Läroverkslärarna stodo i det hela utanför partistriderna — dock kunde de naturligtvis ej bli alldeles oberörda därav. Under det första året, jag vistades i staden, hade situationen ännu icke tillspetsats — samhället bildade då ännu en enda familj, som levde i fred och endräkt. Fester och bjudningar av olika slag avlöste varandra, man spelade,

sjöng, dansade och flirtade. Ett nytt teaterhus byggdes och invigdes under fröjd och gamman. Icke mindre än tre pjäser uppfördes: »Herr Perrichons resa», »Jonatan eller Oxhandlaren från Småland» och »En orolig natt».

I alla pjäserna hade meine Wenigkeit någon roll. Den förr omnämnde store tigaren bröt sin tystnad och uppläste en av honom själv skriven prolog, vilken avhånades i stadsavisen.

Föreställningarna fingo ett tragikomiskt efterspel. Le voyage de Monsieur Perrichon hade för några tiotal år sedan översatts av en f. d. kamrer vid något ämbetsverk i Stockholm. Vi hade strängt taget ingen rättighet att använda denna tolkning utan översättarens medgivande. Sedan pjäsen uppförts, ingrep kamreren-översättaren och krävde en del (kanske hela) inkomsten av föreställningen. Det blev stark rörelse i lägret, och en härads-hövding W. avreste till Stockholm för att underhandla. Efter många om och men nöjde sig kamreren med — om jag minns rätt — en summa av 300 kr., d. v. s. i det närmaste allt vad biljettförsäljningen inbringat. Mannen borde ha varit glad och tacksam över detta guldregn, som efter så många år plötsligen föll ner på honom.

Icke så sällan fick staden besök av skådespelare från stockholmsteatrarna, som uppförde komedier eller operetter i det nya teaterhuset. Det var inga blixturnéer. Minst två à tre föreställningar gävos. Skådespelarna borde ha trivts gott i staden, man festade rätt grundligt om med dem och en och annan sågs som gäst i stadens bästa familjer. Nöjeslivet florerade, ofta arrangerades baler, någon gång maskerader. Vid en sådan maskeradbalk fick jag göra bekantskap med den då unga jämtländskan Rosa Arbman, som i en senare tid under namnet Mor Dårdi gjorde mycken lycka i sin hembygd med landsmålshistorier, friskt framförda i tal och skrift.

I närheten av Stugsund låg det stora sågverket Mariehill, ägare grosshandlare Hillman, förut bosatt i Gävle. Sonen i huset uppsökte mig ofta. Konsul Adolf Hillman var en fint bildad man med starka estetiska och konstnärliga intressen. Hans besök voro för mig högtidsstunder. Under sin uppsalatid tillhörde han ett sällskap, där man aldrig hade tråkigt. Till hans närmaste umgänge hörde bl. a. Vilh. Svedbom, berömd tonsättare, från 1901 till sin död (1904) direktör i Musikaliska akademien, och stock-

holmsadvokaten Lidforss. Hillman arbetade energiskt för musiklivets höjande i Söderhamn. Han tog hand om alla de musikidkare, som kommo till staden för att konserteras. Under senare levnadsåren var Hillman bosatt i Stockholm, där han utövade rätt livlig verksamhet som författare och översättare, utgav biografier över Schubert, Brahms och andra musici samt översatte flera arbeten från spanska språket. Han dog den 5 oktober 1933.

Sedan jag under tre år njutit av landsortsstadens behag, började jag märka, att mitt vikingablod ville stelna i ådrorna. Jag bytte om håg och sinn. Livet i provinsen kan nog te sig gott och glatt, men ack! där kan också frodas mycket smått och vrängt. Slitningarna mellan medborgarna begynte göra sig märkbara inom umgängeslivet. Den myndige storslagne ärkebispn Anton Niklas Sundberg hade inspekterat läroverket, och så vitt jag hade mig bekant, där funnit allt ganska gott. Med det kyrkliga livet i Hälsingestaden var däremot denne ortodoxins högste representant i riket ej fullt belåten. De frikyrkliga började göra anlopp mot statskyrkans fasta borg, och målarmästar Rosén hade fattat sina målarpenslar och ville stryka över några av dogmerna i vår gamla lutherska bekännelse. Detta kunde svenske kyrkans primas och ärkebiskop icke tåla. Jag minns så väl det mäktiga intryck, som vår defensor fidei gjorde på menigheten — undertecknad inbegripen — då han dundrade i den lilla Söderhamnskyrkan mot kätteriet och okunnigheten. Jag har ännu icke glömt ingångsspråket till kyrkofurstens predikan: »Tillväxer i nåden», hette det, »tillväxer i nåden och i vår Herre Jesu Kristi kunskap.» Det var just kunskapens vikt och betydelse, som före detta teologie professorn kraftigt ville understryka. (En tydlig adress till målarmästaren, som ville överstryka.) Och så en ny kraftig trumpetstöt: »Här upphäver sig Pål och Per i församlingen och träder fram för att förkunna Ordet och förvalta de heliga sakramenten.» Det skulle ej förvåna mig, om mästern R., som satt i kyrkan och åhörde bannlysningsbullen, snarast skyndade hem, rengjorde sina penslar och placerade sina pytsar i verkstadens mest undan-gömda vrå.

Livet i vår stad saknade visst icke omväxling.

Skolarbetet gick sin gilla gång, då och då avbrutet av privatlektioner, och så länge vädret det tillät, av små utflykter till Stugsunds väl renommerade värdshus. Förhållandet mellan rektor och lärare och mellan dessa inbördes var mycket gemytligt.

Jag var rätt ofta gäst i rektorshemmet — Julius Centerwall, den gamle klassikern, ville tillsammans med meine Wenigheit återuppliva sina något förbleknade kunskaper i grekiska grammatiken. Och jag var gärna med, jag skulle nämligen komplettera min examen i Plato's tungomål. Efter de lärda samtalen — C. ville partout icke kalla dem lektioner — ägnade vi oss åt familjelivet. Rektorns gemål — den av sjuttioalets Uppsalastudenter beundrade Tullia B. — gjorde les honneurs och tjusade sin omgivning med sitt blida älskliga väsen.

Ja, det fanns nog ljusglimtar i vardagstristessens grå — dock icke så talrika, att de kunde länge fångsla en orolig ande. Stugan blev vikingen för trång.

Det var en gång, så börjar den gamla sagan. Det var en gång, så börjar en gammal sann historia (som visserligen förefaller som en saga) om en nu avsonnad rektor vid ett visst läroverk. För denne voro vikarier och extralärer ingenting annat än pjäser på ett schackbräde, som han flyttade efter sitt höga pläsir eller helt enkelt satte ur spelet, om så föll honom in. En av mina närmaste bekanta hade sökt och fått en extraläraryrke vid läroverket i G. Då han skulle tillträda befattningen fann han till sin ej ringa förvåning, att rektorn utbytt ett av de tre ämnen, vari han skulle undervisa, mot ett annat, som var honom främmande. Kandidatens blyga protest mot sådana självhärskarlater besvarades med ett kategoriskt: »Jaha, kandidaten skall undervisa i det ämnet». Gent emot extraläraryrken, dessa läroverkens outsiders, tycktes vid denna tid vissa rektorer vara allsmäktiga. Det kunde t. ex. inträffa — numera förekommer det icke — att en »extra» med full kompetens för ordinarie läraryrke utan vidare avlägsnades och ersattes med en annan med ofullständig examen. Och då samme extra utbekom sitt knappt tillmätta arvode, skulle han akta sig för att skriva kvitteras (med k) i stället för qvitteras (med q). Det låg en aning opposition i den modernare stavningen. Detta k hade en ful, rebellisk uppsyn. Nu har den barmhärtiga tiden brett försoningens slöja över dessa tragikomiska reminiscenser. Jag bugar mig djupt för den lille mäktige mannens skugga — han ansågs av många vara ofelbar. Jag viskar (tveksamt): »de mortuis nil nisi bene» — och går vidare.

8) *Göteborg 1884—1887.* Sommaren 1884 reste jag till Göteborg för att få luftombyte och på samma gång besöka där bosatta släktingar. Lockad av ett, som jag då tyckte, förmånligt anbud på lärarplats vid det s. k. Realgymnasium, en privat skola med dimissionsrätt, och även i andra avseenden likställd med statens läroverk, lämnade jag hälsingestaden. Jag tog ett ödesdigert steg med följder, som jag ej kunde förutse. Men då tyckte jag, att framtiden låg framför mig i ljus. Rektor Ture Annerstedt, son till den i skolans annaler välkände rektorn vid katedralskolan i Uppsala och i mycket olik sin stränge, originelle fader, lämnade mig full frihet ifråga om undervisningsmetod, läroböcker m. m. Jag tyckte mig uppleva en andlig renässans — och det var mig en fröjd att leva. Genom förmedling av sedermera professor Karl Warburg, gammal vän till Centerwall, blev jag snart intagen i det lysande sällskapet Gnistan, vars medlemmar tillhörde västkustmetropolens mest bemärkte män — författare, konstnärer, penningaristokrater. Föreningsbyggnaden Valand var färdig och skulle invigas. Professor Warburg frågade, om jag hade lust att författa ett festkväde till högtidsdagen. Tacksam för förtroendet tvekade jag att åtaga mig det alltför krävande uppdraget. Men Warburg uppmanade, jag gnuggade geniknölarna och ett festkväde (vad säger jag: en dityramb!) blev resultatet. Och då den stora dagen kom, uppträdde författaren med frejdigt mod inför ett lysande auditorium o. deklamerade. Dikten hade format sig till en hyllning åt poesin i livet, åt det sköna i alla dess uppenbarelser. Kvädet skulle nog ej ha tålt en strängare kritik — för mycket blommor, för mycken bildprakt! — men det var skrivet med känslans röda bläck. Jag inledde med Warburgs uppmaning att söka försätta mig i den rätta stämningen: — »sky inga medel, förjaga tanken på din debetsedel, till ljuv musik från drömmens länder lyss och tänk på första älskarinnans kyss!» Jag citerar vidare en strof eller ett par. Först en krumelur åt sånggudinnan »klädd i praktfull skrud eller i visans enkla dräkt»; så en hyllning, ägnad de sköna konsterna, först musiken:

Hell Dig, då Du i milda toner susar,
då världen torftig synes oss och hård,
hell, himlaborna, då Du mäktigt brusar
och lyfter oss i jublande ackord!

Och så en stor gest åt de andra skönhetsgudinnorna:
 I färgers spel då konstnärn för oss diktar,
 då marmorn sina hemligheter biktar,
 då byggnadskonstens under utan tal
 oss fröjda i palats och katedral!

Skålen för Gnistan dracks, det skummade i bägarna och sångaren avtackades.

Jag kände mig glad den dagen — och en smula stolt.

Ej långt från det ståtliga konstmuseet låg Realgymnasiet, f. d. Schillerska skolan, senare under en kortare tid lokal för högskolan. Centralt läge mitt emot Dicksonska paläet, Trädgårdsföreningen och stora teatern i närheten. Fast anställda voro endast två lärare, minnesteknaren själv och ingenjören matematikern Oskar Boije av Gennäs. Timlärare voro den prydlige lektor Sundström från latinläroverket, representant för filosofien, den korrekte lektor Behm, lärare i engelska i de högre klasserna (båda norrlänningar), och den hurtige, gladlynte gotlänningen biologen Anton Stuxberg, deltagare i den bekanta stora Nordenskiölds-expeditionen. Lärjungarna tillhörde till största delen stadens främjare familjer, som hade råd att betala de rätt höga terminsavgifterna. Bland dessa lärjungar fäste jag mig särskilt vid Knut Kjellberg, den sedan så berömde professorn och främjaren av folkbildningsarbetet och nykterhetsundervisningen. Andra mina elever — vid läroverket eller privat — voro Arnold Josephsson, sedan känd Stockholmsläkare, och Emil Dickson, ägare av Sparreholms gods i Sörmland. En annan lektionant var Edvard Lithander, som blev en flitig talare i riksdagshuset, mycket konservativ liksom sin fader, den yverborne finansmannen och ivraren för riksbygget på Helgeandsholmen Per Em. L. Inspektor för läroverket var biskopen, den blide, barnafrome Daniel Björck, en väktare på Zions murar av helt annat kynne än den stridbare ärkebiskopen i Uppsala. Trots sin fridsamhet var dock denne andans man nära att ge anledning till en katastrof inom den läroanstalt, som han skulle stödja och vårda. Vid en terminsavslutning höll han nämligen ett långt förmaningstal, vars korta mening var, att ingen annan kunde bli salig än den som trodde på Jesus Kristus. Nu voro rätt många av lärjungarna judebarn; dessa skulle sålunda enligt den fromme talaren vara dömda till evinnerlig förtappelse.

De förbittrade fäderna hotade att taga sina söner ur skolan, något som betydligt kunnat skada läroverkets ekonomi, kanske hota dess existens. Stormen bedarrade så småningom. Undervisningen gick snart i sina gamla gängor. Men lärjungeantalet började minska. Underminerande makter utanför läroverket hade länge varit i verksamhet. Styresmannen tycktes vilja lämna det sjunkande skeppet, — sökte lektorat vid statens läroverk — och blev förbigången. Så kom dödsstöten. Läroverket fräntogs dimissionsrätten, och denna nya motgång kunde föreståndaren ej bära. Den 6 nov. 1886 slocknade under mycket tragiska omständigheter ett rikt liv. Vid Ture A:s bår stodo sörjande vänner och lärjungar i täta led. Han var en god, kunskapsrik och vänsäll man. Hans väsen var blitt och stärkande.

För de båda fast anställda lärarna tycktes situationen i början vara förtvivlad. Några av de kapitalstarka männen i staden, vilkas söner studerade vid läroverket, trädde hjälpande emellan och garanterade oss samma årslön, som vi förut haft. Både Boije och jag ha skäl att med största tacksamhet erinra oss namnet Dickson, fader till nuvarande ägaren av Sparreholm, som med stor energi arbetade för vår sak. Genom denna Dicksons bemedling fick B. senare plats som matematiker vid livbolaget Victoria i Stockholm. Undertecknad drog sig en tid fram genom privatlektioner och översättningar för Göteborgstidningar. Jag sökte ordinarie plats vid läroverket i Skara, avlade undervisningsprov inför domkapitlet och lyckades förträffligt, att döma av betygen. Men platsen fick jag icke. En lärare, som under några år skött befattningen som vikarie tycktes ha varit designerad som ordinarie. Jag försökte klaga mig till platsen men misslyckades — naturligtvis.

Jag hade redan som helt ung sysslat med översättningar, även metriska, is. från franskan. Victor Hugo hade jag alltid varit svag för. Jag grep mig an med en översättning av Marion Delorme, det bekanta versdramat om en beryktad kurtisans upprättelse genom en helt platonisk förälskelse. Jag inlämnade två akter av dramat till Karl Warburg för genomläsning och bedömning. Av en händelse sammanträffade jag med W. en afton på teatern. »Nå, det var synd», sade han. Jag frågade om anledningen till hans beklagande, och han upplyste mig då att Westin, den poetiserande förre hovintendenten och sedermera landssekreteraren i Göteborg, nyss fått en mention honorable i Svenska akademien

för en tolkning av Marion Delorme. Vi hade sålunda ungefär samtidigt och utan att veta av varandra sysslat med samma arbete. Jag blev sedan jämte Warburg inbjuden till landsekreterarens gästfria hem, där de båda tolkningarna under Warburgs censur jämfördes och diskuterades. I en långt senare tid, då jag hamnat i Östersund, återupplivade jag minnet av den sköna Marion — översättningen utkom fullständigt år 1913 och blev av Göteborgs Handelstidning och andra pressorgan, Stockholms Dagblad, läroverkstidningen m. fl., mycket välvilligt bedömd. Marion kom senare i sällskap med Ruy Blas, kammarpagen, som blev minister och en spansk drottningens älskare, vars öden skildras i ett annat versdrama av V. Hugo.

I Gnistan hade jag mina angenämaste timmar. Där var livet glatt och otvunget och man fick sammanträffa med stadens mest bemärkta konstluskare och konstnärer. Man njöt av de präktiga målningar och skulpturer, som där exponerades, man musicerade och superade och hissade vid Aron Jonassons fruktansvärda vitsar. Vid en festlighet, då Viktor Rydberg gästade staden, fick jag göra den beundrade mannens personliga bekantskap. Han gjorde det behagligaste intryck, var mycket anspråkslös och vänlig. Jag bugade mig djupt för Faust-översättaren och lyckönskade samtidigt till hans utomordentliga tolkning av Edgar Allan Poes stora dikt *The Raven* (korpen) med dess gripande refräng Förbi, som jag då nyss läst i någon Göteborgstidning. Skalden verkade något trött, dröjde ej länge i samkvämet och reste — jag tror samma dag — tillbaka till Stockholm. Många ord växlade jag ej med honom, men vad han sade kvarstannade hos mig i outplånligt minne.

— — — — — Efter det stora sammanbrottet i Göteborg, då en av staten beskyddad privat läroanstalt obarmhärtigt slogs i stycken av samma stats starka hand, var jag glad över att stora fadersfamnen åter öppnats för mig, att jag åter fått komma i åtnjutande av det brödstycke, som vederbörande överräckt åt en botfärdig syndare. Flyttningen från västkustmetropolen var i mina ögon dock ingen upphöjelse — ja, den syntes mig snarare som ett steg nedåt på samhällets trappa, eftersom min lärarebefattning i Göteborg var så gott som självständig. Men realgymnasiets storstilade byggnad var uppförd på vacklande grund — och så föll den i grus och drog med sig många grusade förhoppningar.

9) *Sundsvall 1888—1889*. För att övergå till den krassa verkligheten får jag upplysa den för mitt öde intresserade läsaren, att jag blivit erbjuden ett vikariat i Sundsvall, vilket möjligen med tiden kunde förvandlas till ordinarie anställning — så att nu var det endast att lugnt och tålmodigt börja trampa i trampkvarnen igen.

Det var en kall klar januaridag år 1888, då jag efter en lång och besvärlig resa steg ur järnvägsvagnen ned på perrongen till Sundsvalls station. Där mötte mig tre gamla Uppsalakamrater. Ett tiotal år hade gått, sedan vi sist träffades. Med två av dem hade jag förut studerat vid Umeå läroverk; den tredje var en vän av något yngre datum. Vi hade delat både ljuvt och lett i Fyrisstaden, och det var mig en fröjd att åter få sluta mig till det gamla triumviratet. Efter de trista år, som följde på katastrofen i Göteborg, var det som om en ny vår randats, och levnadslust och mod började åter vakna till liv i hjärtat. De tre vännerna ha nu för länge sedan vandrat till skuggorna, och jag står kvar, undrande och spörjande, varför jag fått överleva dem. Men då — denna vackra klara vinterdag — var ingen tanke på död och förgängelse; — då var allt sprudlande liv i oss och omkring oss. Med frejdigt mod arbetade vi oss fram genom snödrivorna till en festlokal, där vi med glam och gamman firade återseendet.

Arbetet uti det präktiga läroverkshuset, uppbyggt under kraftig medverkan av grosshandlare Hedberg i Sundsvall, pågick under rektor Westlings egid. W. var en andans man, varmt intresserad av sitt rektorskall och omtyckt av både lärare och lärjungar. Vid hans sida stod som ett slags konrektor adjunkten Aug. Bystedt. Skolans vaktmästare kallade honom alltid Adjunkten (med stort A). Då han med en viss vördnadsfull klang i rösten sade: »Adjunkten», visste vi alltid vem det var fråga om. Bystedt förtjänade väl den respekt, som alla visade honom. Det var en eminent begåvning. Han var högt skattad både som lärare och som kommunalman. I den senare egenskapen har han spelat en mycket bemärkt roll i stadens historia. Han räckte till för allt och för alla. Då han yttrade sig i läroverkskollegiet var det alltid med kraft och klarhet — man kan säga klarhet var det förhärskande draget i hans intellekt. I drätselkammaren, där han länge fungerade som ordförande, gjorde sig hans praktiska läggning särskilt gällande, och då han upplät sin röst vid stadsfullmäktigesammanträdena, tystnade alla de andra. Det var en man med både

huvud och hjärta. De små och de lidande i samhället funno alltid ett stöd i honom. Han kom tidigt i beröring med både bönder och arbetare — själv hade han utgått från ett burget bondehem i Ångermanland — och hade, som han själv skämtsamt brukade yttra, »trettioåtta kusiner i Häggdånger». Han hyste ingen överdrivet stor respekt för den akademiska lärdomen — »studentikos», var ett epitet, som han ryckte på axlarna åt, och han bugade sig icke för gubbarna i konsistoriet i Hernösand.

Efter den förhärjande branden sommaren 1888 togos Bystedts krafter allt för mycket i anspråk. En ny stad skulle byggas upp ur askan, nya gator skulle anläggas, tomter regleras m. m. Skolan och staden begärde honom — efter ett sammanträde i skolkollegiet måste han i stadsfullmäktige delta i diskussioner om anläggandet av nya gator i Stenhammaren eller andra stadsdelar, så följde diskussioner på Knaust eller W6 eller på middagsbjudningar — och den mångsysslande mannen brände så sitt ljus i båda ändarna. Då han äntligen fick plats i riksdagens andra kammar, voro hans bästa krafter redan tagna. Han avled vid sekelskiftet efter en kort sjukdom. Staden reste en minnesvård över en av sina största medborgare. Den vackraste vården har han rest sig själv i kamraters och lärjungars hjärtan.

Lektorn i moderna språk, Ture Leonhard Svenonius, var en annan typ och av annan ras än vännen Aug. B. Han hade växt upp i en ämbetsmannafamilj och satte statens tjänare högst på rangskalan.

I grund och botten var han en intelligensaristokrat. Under sin Uppsalatid studerade han flitigt franska och engelska, blev fil. kandidat och licentiat och promoverades på en avhandling över Chrestien de Troyes. Han var i Uppsala en omtyckt lärare i Nisbethska flickskolan och visade sig i allmänhet starkt kulturellt intresserad. Inom den akademiska världen var han högt skattad och var med sitt livliga och sällskapliga lynne högt uppburen även inom de kretsar, där man roade sig. Tidigt blev han utnämnd till lektor i Sundsvall och var samtidigt lärare vid stadens flickskola, där hans vän Bystedt var studierektor. Det föreföll mig alltid, som om han ej kände sig riktigt hemma i de merkantila kretsar, inom vilka han dock ofta rörde sig. Han gifte sig till en vacker förmögenhet med en vacker flicka, tillhörande en av stadens mest ansedda familjer och livet tycktes i allt gestalta sig lyckligt för honom, då han nedbröts av en svår sjukdom och avled under tragiska omständigheter, sörjd av alla dem som stodo honom nära.

Till dessa båda kamrater vid läroverket slöt sig jämte författaren den sympatiske naturvetaren Leon. Andersson, för sin optimistiska syn på tillvaron kallad Wälmågan, ett namn, som han fick behålla så länge han levde, om också icke med full rätt. Han var en präktig representant för 70-talets burschikosa studentgeneration, hjälpsam, god och glad, som människan bör vara. Under en resa i Tyskland sommaren 1897 fick jag underrättelsen om hans bortgång — jag var då på ett tillfälligt besök i Stralsund, dit jag rest från Greifswald för att med kamrater i en studiekurs fira minnet av den dag, då svenskarna tvingade Wallenstein att upphäva belägringen av staden. Sorgebudet kom visserligen för mig icke alldeles oväntat, men det lade dock sordin på feststämningen.

Man skulle kunna säga om de tre vännerna att de representerade olika sidor av själslivet. Bystedt den praktiska förmågan, Svenonius den teoretiska. Det genomgående draget i Anderssons psyke var godheten — godheten, som enligt Geijers yttrande om kung Adolf Fredrik (sans comparaison för övrigt) också är en makt på jorden.

Återstår så att uppliva minnet av en tilldragelse, som väl kan sägas bilda epok i staden Sundsvalls historia, den hemskt förhärjande branden vid midsommartiden 1888.

»Blomstertiden var kommen med lust och fågring stor». Midsommardagen år 1888 var strålande. Kvartetten med damer hade flytt undan stadens hetta och kvalm och slagit sig ned på en äng vid stranden av Ljungan. Blommor doftade, fåglar jublade och alla vedermödor voro glömda. Vi dukade upp i gräset ur det medhavda förrådet och sjöngo: »Här är gudagott... och »Vad det är skönt ändå...» Jag tror morgonsolen gick upp, då vi per ångbåt anträdde hemfärden. Det blåste ganska friskt — blåsten stegrades till storm längre fram på dagen — den 25:te juni. Vi hade knappt hunnit hämta oss efter det nog så ansträngande midsommarfirandet, förr än man fick höra klämtning från stadskyrkans torn. Klockan var då omkring 1 på midd. Vi voro på besök hos en familj »vest på sta'n», icke långt från vår bostad, nära läroverket. Vi blevo tillradda att skynda dit så fort som möjligt. Vi hade ej hunnit långt, förr än vi sågo eldslågor slå upp ur taket på vår bostad. I förtvivlad fart började räddningsarbetet — vi hade vid den plötsliga avresan från Göteborg icke hunnit med

eller glömt att brandförsäkra vårt bohag. Omkring oss tjocka, svarta rökmoln med gnistor, som flögo upp och antände de närliggande husen — människor sprungo fram och tillbaka för att rädda allt som kunde räddas. Planlöst! Många förlorade alldeles besinningen, många läto det mest värdefulla brinna men revo ned gardiner, plockade ut fullkomligt värdelösa ting. Komiska, ja groteska scener utspelades. (Man sprang omkring med äggkoppar o. d. i handen.)

Man hade på sina ställen glömt att skruva till kranarna på vattenledningarna, vattenmassor runno gagnlöst bort och omöjliggjorde räddningsarbetet. Huru många värden, som gingo förlorade denna skräckfyllda dag, kan nog ingen säga. Hemska rykten om människor, som blivit innebrända, m. m., m. m. voro i omlopp, sanningslösa eller överdrivna rykten. Nästan allt vad jag och min syster ägde blev lågornas rov. Mitt lilla men rätt värdefulla bibliotek förstördes eller skadades svårt. Läroverksrektor Westling hade nyss firat sitt bröllop och var med sin unga fru på resa i Norge. Då han återvände, fann han huset nedbrunnet och det vackra, dyrbara boet i aska. Som bevis på brandens våldsamhet må nämnas, att ringaren i kyrktornet, som givit brandsignalen, först efter varnande rop från kringstående, med knapp nöd hann rädda sitt liv. Vi lyckades föra en ringa del av vårt skadade bohag upp till en vret ovanför staden. Därifrån blickade vi ut över de brinnande husmassorna, en hemska men storslagen syn. En stad, där nyss rått brusande liv, framtidsländets affärscentrum, nu till största delen en rykande ruinhög.

Svårtade av sot och rök, med strupar brännande av törst, hungriga — vi hade knappast smakat en bit mat på hela dagen — sutto vi där, bedrövliga att skåda, liknande skeppsbrutna, omgivna av halvt förstörda stolar, bord etc. Behovet av föda blev alltmer kännbart, genom brandrök och brinnande bjälkar banade vi oss väg till Rullan, stadens förnämsta restaurang — bron, som ledde dit över Selångersån hade delvis fattat eld. De flesta, som blivit offer för förödelsen, hade sökt sig dit. Man kunde icke tro, att denna livligt språkande, gestikulerande människohop drabbats av förlust av hus och hem. Naturligtvis var det mycket av höggradig nervositet över det hela. På en del håll hade nog förtvivlan bitit sig fast i hjärtat. Många togo olyckan mera lugnt, de många som hade tillräckligt högt försäkrat eller affärsmän, som på detta oväntade sätt fått sina svärförsålda lager realiserade.

Emellertid — alla åto och drucko — språkade ivrigt om sina upplevelser under katastrofen och uppgjorde planer för den närmaste framtiden.

Det var en lycka i olyckan, att den förhärjande branden inträffade under den vackra årstiden. Men alla kunde dock icke söka eller finna hus i var buske. En tältstad växte upp omedelbart efter branden och det dröjde ej länge förr än tältstaden efterträddes av fasta bostäder med väggar och tak. Det blev en byggnadsverksamhet i samma rasande tempo som i något samhälle in The far West. Och ett amerikanskt nybyggarliv började.

Under den första veckan efter branden strömmade till staden en mängd representanter för de stora inhemska och utländska försäkringsbolagen. Över ruinerna reste sig läroverkshuset i det närmaste oskadat. Detta blev nu en asyl för alla möjliga institutioner, de stora affärshusen flyttade sina kontor dit, och där höllos sammanträden av alla möjliga slag, offentliga och privata. Ofta fick man med eller mot sin vilja bli vittne till stormiga debatter mellan försäkringstagarna och agenterna rörande försäkringens storlek m. m. Våldiga summor till hjälp åt de brandskadade inflöto såväl från landets alla delar som från utlandet.

En feberaktig verksamhet utövades inom den kommitté för fördelning av pengarna, som bildats under adjunkten Bystedts ordförandeskap och utträttade stora ting. Kort efter branden hölls i läroverkets aula ett stort sammanträde under landshövding Rydings presidium. Den energiske hövdingen visade under dessa krävande dagar en häpnadsväckande kraft och uthållighet.

Under mina sista år i Göteborg sysslade jag rätt mycket med översättningsarbeten för Göteborgs Aftonblads räkning. Tack vare redaktören dr Åkerbloms tillmötesgående fick jag fortsätta med mitt arbete, sedan jag flyttat från staden. Jag fick själv välja texter för följetongen, engelska eller tyska. Efter långvarigt forskande i Gumperts bokhandel bestämde jag mig för en väldigt lång tysk roman i tre delar av en författare, som nog icke hörde till de världsberömda, romanen hette Nena Sahib och var egentligen en lång anklagelseskraft mot engelsmännen eller rättare Ostindiska kompaniet för dess försyndelser mot de infödda vid mitten av 50-talet. Översättningen vållade mig rätt mycket bryderi. Jag var ständigt på flykt inom läroverkshuset med min Nena Sahib under armen. Jag hade knappast funnit en fridlyst vrå, förrän jag jaga-

des ut därifrån av någon kommitté (kommittéer växte upp som svampar ur jorden!) och måste söka en tillflyktsort i någon kupa på vinden. En översättning som kommit till under så ambulatöriska omständigheter, kunde svårigen bli förstklassig.

Sedan branden blivit nödtorftigt släckt, gjorde min syster och jag täta utflykter för att i askan efter vår förra bostad söka, vad lågorna möjligen skonat. Men de fynd, vi gjorde, voro av ringa värde, stycken av köksutensilier o. dyl. Vi saknade en präktig pendyl av alabaster, en vacker familjeklenod av för oss högt affektionsvärde. Stor var vår glädje och vår tacksamhet, då vi till sist funno, att välvilliga människor räddat och tagit i förvar denna dyrgrip jämte några andra ägodelar, som vi gett förlorade.

I allmänhet visade folk under denna svåra tid en hjälpsamhet och en beredvillighet, som i hög grad bidrog att hålla modet uppe. Av de penningmedel, som från alla håll, såväl inom som utom landet, strömmade in för de brandskadades räkning, erhöilo vi en jämförelsevis stor summa, som räddade oss undan de första, mest tryckande svårigheterna. Att få tak över huvudet var nu vår angelägnaste omsorg. Efter många besvärigheter lyckades vi genom goda vänners bemedling få en tämligen rymlig och bekväm lägenhet, dock rätt långt ifrån staden på en plats, där förr i tiden idkats skeppsbyggeri, det s. k. Vindskärs varv. Vi stannade där ett gott stycke in på terminen; en mindre ångbåt uppehöll trafiken mellan f. d. skeppsvarvet och staden, och det gällde nu att vara uppe i god tid på morgnarna för att med denna lägenhet hinna till lektionerna vid läroverket.

Eftersom ganska många både lärare och lärjungar blivit tvungna att söka sig bostäder utom stadsområdet, kunde undervisningen icke börja förrän kl. 9 f. m. En annan följd av brandkatastrofen var, att lärjungeantalet liksom antalet lästimmar förminskades, och resultatet av detta åter blev att en lärarplats indrogs. Den sist anställde extra läraren måste offras, och efter sammanlagt tre terminers tjänstgöring vid läroverket i Sundsvall blev jag av höga vederbörande förflyttad till Härnösands gymnasium, där jag tröstades med ett s. k. perpetuellt rektorsvikariat med utsikt att inom närmaste framtid få varaktig ordinarie anställning. Och så kan man ju säga, att denna vidlyftiga lärarroman fått ett (jämförelsevis) lyckligt slut. Det dröjde också icke allt för länge, förrän jag fick fasta bopålar i staden vid Storsjön.

10) *Härnösand 1889—1893.* I den eldhärjade staden mellan älvarna med dess febrila liv stiga vi ombord på den präktiga norrlandsångaren och efter några timmars färd löpa vi in i det s. k. Södra sundet, inloppet till Härnösand. De sluttande stränderna med sin sammetslena grönska utsträcka vänliga armar för att välkomna den vackra vita båten. Snart glider Nordstjärnan in i kanalen mellan å den ena stranden Kronholmen och å den andra en rad gamla grå sjöboddar. Ångaren har nu landat vid den långsträckta kajen. Därifrån höjer sig staden amfiteatraliskt — den har uppstått ur vågorna liksom Afrodite, nu ligger den och drömmer på sin bädd av gamla minnen.

Låt oss uppliva minnet av några av de bemärkta medlemmarna av det gamla gymnasiets lärarkår.

Rector Henrik Jacobsson var en mångkunnig man med sällsynta chefsegenskaper och en eminent begåvning. Han tillträdde sitt rektorat samma år, som jag började i Härnösand, och det tal, han höll till ungdomen vid övertagandet av ämbetet var ett retoriskt mästerverk i högakademisk stil. Genljud från Davidspsalmen och från Höga Visan! Han förstod väl att förvärva sig medlärares och lärjungars tillgivenhet, ehuruval han saknade det klassiska lugn, som framför andra egenskaper erfordras för en man i chefsställning. Hans görande och låtande buro ej sällan prägel av »upplyst despotism».

Skördad av döden ännu i kraftig ålder lever Henrik Jacobsson i kär hägkomst hos många lärjungegenerationer, och även utanför hans viktigaste verkningskrets är hans minne aktat och ärat. Han hade i sin ungdom haft till lärare den sedermera äldste ledamoten i kollegiet och domkapitlet, den vördnadsvärde historielektoren W. M. Carlgren. Denne var en sann israelit, i vilken intet svek fanns. Med en förvånande vitalitet in i sena ålderdomen förenade han en ljus syn på tillvaron. Han var optimist ända till naivitet och förblev student så länge han levde. Med livligaste intresse följde han med dagshändelserna, antecknade och gjorde utdrag ur tidningarna samt föreföll hemmastadd i dagspolitikens alla irrgångar. En av hans söner — de voro alla fyra begåvade män — blev stiftssekreterare (= konsistorienotarie) i Luleå domkapitel, hade ärvt faderns idealism, arbetade entusiastiskt för arbetsstugorna i Norrbottens län och var en god skald, varom hans Norrbottenskantat bär vittne. Han vandrade tidigt till skuggorna, besannande ordspråket: »De som gudarna älska, dö unga».

Två av de äldre lärarna inom detta kollegium bör jag kanske icke yttra mig om, de voro mina personliga vänner ifrån studie-åren i Uppsala och allt framgent, och jag fruktar för att mina öm-ömen om dem kunna bli allt för subjektivt färgade. Något år sedan jag lämnat Härnösand avled den ene av dem, lektor Per Rödström, efter en grym, långvarig sjukdom. Han fick kallbrand i båda benen. De måste till sist amputeras. Under sin långa plågo-tid visade han en resignation och ett jämnmod, som väckte beundran hos alla dem, som voro vittnen till hans lidanden. Under min prövotid i Stockholm åren 1879—1881 hade hans vänskap spritt ljus över min väg. Rödström var en grundlig kännare av antiken och dess historia samt var en erkänt förträfflig pedagog och högt skattad av sina lärjungar. Då han en dag i början av maj månad 1913 sänktes i jorden, ägnade jag min gamle vän en enkel minnesgård i diktens form.

Den andre i kretsen, mitt förtroligaste umgänge under min Härnösandsvistelse, var lektorn i moderna språk Theodor Malmberg. Han var känd inom hela Sveriges lärarevärld för sin lysande pedagogiska förmåga. Han skötte undervisningen i franska genom läroverkets alla stadier och kom till briljanta resultat. I studentexamen var laudatur i franska det vanliga betyget. Han kallades av överstyrelsen till lektor vid högre lärarinneseminarier i Stockholm. Där vistades han i många år och utträttade stora ting. Med svidande hjärta skildes han från sina elever. Då avskedstimman slog, stodo alla flickor och både om en lock av hans hår.

Lektorn, teol. och fil. doktor Jonas Widén var under ständs-riksdagarna mångårig ledamot av hedervärda prästeståndet. Praktig typ för den klass, som kunde tala med bönder på bönders sätt och med lärde män på latin. De som önska göra närmare bekantskap med den originelle mannen, hänvisa vi till Lubbe Nordströms bok »Tillbaka till Öbacka».

Bland »gamla gudar» av den högre ordningen, dei maiorum gentium, lever ännu i mitt minne den barnafrome lektorn Blomberg, för vilken nästan intet mänskligt vetande var främmande, men som var klarast skinande inom den högre linguistikens värld, och den jovialiske mateseos-pektorn Wähländer, som var en god och glad sångare från vår mest livsbejakande monarks tidevarv och som ännu någon gång lät sin vackra stämma ljuda i gluntar eller bellmaniana.

Vi lämna nu senaten och stiga ned i den andra kammaren, i den undre värld, där adjunkter, vikarier och extraler hava sin varelse. Även där träffas lärda män. Främst Bert Norén, en lektors vederlike i lärdom, med sitt högburna huvud, de klassiskt skurna dragen och sitt varma intresse för klassisk musik. Vid hans sida marscherar Per Svensson, den outtröttlige resenären med det outrotliga skånska tonfallet från »söder om landsvägen». Per Svenssons undervisningsprov för sin adjunktur inför de hög-vördiga var en föreställning, väl förtjänt att bevaras i eftervärldens hågkomst. Han hade att uppläsa och analysera stycken ur Sveriges poetiska litteratur. Vederbörande hade bestämt att han skulle behandla Tegnér's Karl XII. Först läste vår skånske vän upp stycket vers för vers, sedan skulle en pojke taga vid. Pojken gjorde aktningstvårda ansträngningar att efterlikna magisterns äktskånska brytning och hans uppläsning i staccato, men ville inte riktigt lyckas. Då Pelle S. kom till versen, som börjar »gråhårad statskonst lade» etc., och som fortsätter med »högbarmad, smärt, gullhårig, en ny Aurora» etc., repeterade pojken med förtvivlad och släpande röst: »högbarmad, smärt, gråhå-å-rig». Konsistoriales hade hittills lyckats hålla sig någorlunda allvarsamma, men nu kom explosionen — konsistoriet brast i skratt, och Pelle Svensson fick sluta.

Om vi nu efter Peder Svensson framföra på scenen den korrekta, betydligt stele adjunkten Berlin, med sin evinnerliga bonjour, och, som en kontrast till denne, den frigjorde, gemytliga läraren i engelska, hedersmannen Billmark, som förvärvat sig sina språkkunskaper i sjötjänst hos United States, skulle vi kunna anse vår revy avslutad och låta ridån falla.

Härnösand med sitt åldriga gymnasium var i svunna tider en kulturhård för hela Norrlands andliga fostran. Därifrån ha visserligen många ljusspridare utgått. Under en lång period kunde stiftsstaden därför med rätta göra anspråk på det stolta namnet Norrlands Atén. Nu finnas många andra kulturhårdar i Norrland.

Skall jag nu våga tala något om Härnösand intime? Skall jag våga tala om torsdagsmottagningarna i biskopshuset, där både den andliga och den lekamliga välfägnaden var så riklig? Efter supén sjöngo samtliga gästerna: »Vad jag i dag har syndat!», och gamla magistrar snöto sig av rörelse i sina snusnäsdukar och gingo sedan på St. Petrilogen — och syndade! Ack, St. Petrilogen! Vilka hågkomster därifrån! Där musicerade vi och spelade teater, där trädde vi dansen, gammal vals, fransäs, menuett.

I Ångermanlands-staden finnas nog än, liksom i Göttingen, Snolisky's Göttingen, både »musik och blommor, både Homeros och Eros.» Under sommardagar och ljusa härliga sommarnätter dofta rosor, syrener, jasminer i trädgårdar, tätt inströdda mellan husen liksom fallet är i de flesta norrlandsstäder. Den ensamme vandraren på den långa huvudgatan eller i gränderna med deras primitiva stenläggning kan, hoppas jag, ännu få höra flöjttoner strömma ut genom något öppet fönster — lyss, det är Schuberts smäktande serenad. Eller du hör mjuka toner från en cello, Schumanns Träumerei eller fader Haydns klassiska musik. Vi äro i Anders Sidners stad — Sidner, vars energi och kärlek till den stora konsten skänkte Härnösand det välförtjänta namnet av Norrlands främsta musikstad. I Ångermanlands-metropolen råder en sund konservatism. Gamla släkter äro högt ansedda. Då köpmannadynastin Kempes namn nämnes, böjas alla huvuden i vördnad. Namnet, förbundet med det vackra Franzén-minnet och med ett storartat mecenatskap, sprider glans över samhället. — — —

Stilla, vänliga stad! Skynda långsamt framåt! Mätte alla samhällsomstörtare hålla sig fjärran från dig och din Ädal! Mätte aldrig olycksbådande eld flamma upp från ditt Vårdkasberg! Stilla, vänliga stad!

C. Ordinarie adjunkt. 11) Östersund 1893—1915.

Vid mitt första lärarekollegium i Storsjöstaden kunde jag betrakta mina blivande ämbetsbröder. Jag återsåg de såsom i marmor mejslade anletsdragen av lektorn i moderna språk C. J. M. Fant. Vi hade för åtskilliga år sedan samverkat i Uppsala, tagit lektioner för den bekante lexikografen, fransmannen Schulthess, som med tiden fick professors rang och heder. Över vår lektors drag hade ett klassiskt lugn lägrat sig. Det kunde man däremot icke säga om hans granne vid rådsbordet, latinlektor E. Rosengren. Det röda helskägget som förskaffat honom hedersnamnet Barbarossa, omramade ett blekt ansikte med ett ögonpar, varur framlyste en brinnande ande. Det var välgörande att efter denna brandsyn låta blicken vila på den frodige, gemytliga mateseoslektorn. Jag känner icke, hur djupt fader J. E. Dalén inträngt i den högre matematikens schakter, men hans lektioner tycks ha varit mycket givande och gett stoff till anekdoter i mängd. Vår mateseoslektor var icke ensidig. Han hade både humanistiska och

humanitära intressen. Historiarum lector S. J. Kardell ådrar sig nu vår uppmärksamhet. Han är liksom Erasmus Roterdamus en homo pro se, kanske mer vetenskapare än pedagog. I många år var han föreståndare för det i Jämtlands annaler välkända bokhemmet på Frösön, deltog med intresse i alla kommunala värv och förde i riksdagen det gammalliberala partiets runor med den äran. Mannen vid hans sida, den mångfrestande naturvetaren Petter Olsson tycks visserligen vara närvarande, men är faktiskt andligen frånvarande — där han sitter och söker lösa Storsjöodjurets gåta eller grubblar över någon märkvärdig hybrid inom växtvärlden, som illfundiga pojkar sammansatt av delar från olika växter i avsikt att lura den barnafrome lärde.

Skola vi nu sänka våra blickar ned till den pedagogiska undrevärlden och framföra på arenan några av dem, som icke äro homines pro se, utan bihang (adjuncti) till dem, som verka i läroverkets högre regioner? Vem är den distinguerade lille gentlemanen därborta, som just nu för sin röda silkesnäsduk till sin aristokratiskt buktade näsa? Är det någon envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire, som tröttnat på salongslivet i storstäderna och nu lever Jean-Jacques Rousseaus liv bland fjällen? Ack nej, det är Otto-Emile Lindström, specialist i fransysk prononciation. Han är en verserad man — hat viel Pläsir ausgestanden. Nära honom sitter kamrat Axel Gillberg, som trängt djupt in i den latinska formlärans alla vinklar och vrår. Han är liksom kamrat Otto-Emile en verserad man och ser ofta det distinguerade Östersund vid sitt berömda middagsbord. Vid hans sida en annan klassiker av den gamla skolan, adjunkt Mac-Jonsson. Han trivs bäst i drättselkammaren, där han regerar enväldigt och till mycken båtnad för stadens ekonomiska liv. Vi få ej glömma att presentera kristendomsläraren R. Svensson, regementspastorn, som är mycket omtyckt i officersmassen för sin talegåva och sin stora tolerans.

Och härmed låta vi ridån gå ned över den pedagogiska paradisen. Klubban faller, sammanträdet är slut. Klubbslaget verkar som ett trollslag. Alla ansikten ljusna, man drar en lättadens suck — alla längta vi ut ur det kvava kollegierummet, ut i naturen, där friska fjällvindar blåsa bort alla tvedräktsbaciller...

I det bästa och vackraste minne lever den rektor, med vilken jag senast samarbetade, dr C. A. Hägglund. En helgjuten och originell personlighet! Han njuter nu sitt otium med större dignitet än

de flesta. Hans syn på tillvaron skilde sig visserligen betydligt från min. Vilket icke hindrade att det bästa förhållande rådde oss emellan. Det värde, jag satte på honom, har icke förminskats genom avståndet i rum och tid. Då han nådde sitt sjuttionde levnadsår, ägnade jag honom en hyllningsdikt med motto, hämtat ur Horatius, ett motto, som jag tolkat och inlagt i en strof här nedan. Hägg-lund hade och har ännu sina hjärterötter djupt fästade i den jämtländska jorden. Han var en »Bröt-Anunds ättelägg», och en uppfostrare av stora mått. I hans kraftiga psyke ingick i förhållandet till lärjungarna något av moskoviten Kulneff, den varmhjärtade krigaren, som vi känna och älska från Fänrik Ståls sägner, den tappre mannen, som »log och slog».

Horatius själv, fast slem epikuré,
bland vise män en plats du ville ge,
ty han det var, som talade och sade:
»Lycksalig den, som bort till landet flyr,
långt bort från stadens buller och bestyr
och över egen torva plogen styr.»...

Med egen hand du hugger egen ved
och vandrar oböjd fram din levnads ban,
i lära och i liv en sann spartan...
Må solen skina i ditt herdetjäll
med blida strålar till din levnads kväll,
må hjärtats tegar ej av froster härjas.
Lev lycklig, tills du själv för evigheten bärgas!

Vår rektor är ingen grubblande teoretiker. »Den bästa kunskap ges av livet — och av Luthers katekes.» Och av alla yrken är lantbrukarens (för honom nu, efter avskedstagandet) det förnämsta. Han påminner starkt om Karlfeldts lantman, där han går omkring bland sina klövervallar i sitt blommande rike eller gör tätta besök i sin ladugård, där långa rader av välfödda kor med svällande juver hälsa honom välkommen. Fortfarande njuter han sitt välförtjänta sommarotium i jämtbygden. Han kan vara stolt över vad han uträttat för landskapets kulturella liv. Då det gamla läroverket, det s. k. Sapientia duce, började bli för trångt och otidsenligt, lyckades han efter ett energiskt och entusiastiskt arbete insamla en betydlig summa för grundande av ett nytt läroverkshus. Detta stod färdigt och invigdes år 1897. Nu är detta lärdomstempel i sin ordning befunnet för trångt och otidsenligt.

Lärareprofiler i Örebro.

Av Gustaf Alfred Ringselle.

Adjunkten G. A. Sundblad.

Den 30 aug. 1881 anmälde jag mig till inträdesprövning vid Karolinska skolan i Örebro. Jag hade under förra delen av sommaren liksom flera år förut tjänstgjort som vallpojke mot åtta skilling om dagen och maten. I juli månads senare del började jag fundera på att studera. Klockaren och prästen i församlingen hade under ett par år rått mig därtill och gävo mig nu gratislektioner: klockaren i svensk språklära och prästen i tyska. Tiden var knapp, så jag hann ej få in mer än hälften av första klassens kurs i det främmande språket. Därför avråddes jag från flera håll att söka till andra klassen. Alltså anmälde jag mig till 1:sta. Ansökningshandlingarna mottogos av doktor Arvid Sundblad, en ståtlig, gråsprängd man, som såg äldre ut än han var, nämligen 39 år. De grå håren hade han fått något år förut på grund av, sades det, ett svårt njurlidande.

Det gick för honom med en viss fart att ta mot anmälningarna. Så delade han upp oss i avdelningar, som fingo följa var sin lärare för att provas. En av dessa, adjunkt Högborg, var storväxt och såg ofantligt allvarlig, mörk och sträng ut. Jag fick aldrig något med honom att göra. Den som fick mig i sin flock, såg mycket martialisk ut med väldiga majorsmustascher men verkade ej sträng. Jag frågade en pojke vad han hette. Han heter »Knatte», blev svaret. Han var så känd under detta namn, att pojkar ej visste hans verkliga namn och titel, doktor Knut Erik Törnstrand.

Jag hade åtnjutit en god folkskoleundervisning och svarade bäst i gruppen. Förhöret gick raskt, och jag var den förste, som fick en lapp att jag var godkänd. Men så fick doktor T. se, att jag hade tyska böcker med mig. »Har du läst tyska?» frågade han. »Ja, men bara halva kursen, så därför har jag blivit avrådd från att anmäla mig till 2:an.» »Du kan för mycket för att gå i 1:an. Du skall pröva till 2:an.» Så vände han sig till en skara pojkar, som stod innanför dörren och hade fyr för sig. Doktor T. var snäll men ej precis någon disciplinkarl. »Vem av Er kan visa den här pojken till doktor Hellbom, som prövar till 2:an?» Så skrev han något på en lapp, som jag fick lämna doktor Hellbom.

Jag kom så i en ny grupp, där jag bland andra fann den förste pojken som avrätt mig. Vi kunna ju kalla honom Öman. De klassiskt bildade kunna nog genom översättning räkna ut, vad han hette. Min prövning gick ej bra i tyska men så mycket bättre i kristendom, räkning och geografi, där de andra tycktes mig dåliga. De flesta kommo från en kurs, som kallades »förberedande» och som hade skötts mest av doktor Törnstrand. Resultatet blev att jag blev godkänd till 2:an, men Öman fick nöja sig med att komma in i 1:an.

Bland lärarna återfann jag det ståtliga unga gråskägget, som jag lämnat mina ansökningshandlingar till vid inskrivningen. Han tjänstgjorde i klass II såsom lärare i välskrivning. Jag råkade titta upp från min skrivbok. D:r Sundblad tittade ovanför sin pincenez och hade dubbla isterhakor, på vilka det grå skägget fick sitta kvar i kort stubb, vilket allt jag tyckte såg en smula lustigt ut, varför jag drog på munnen. »Hör du därborta, kom fram. Vad heter du, min snälle gosse?» »Jag heter Ringselle.» »Det var mig en lustig sälle.» Så fick jag en örfil och sen gå och sätta mig. Sedan fann jag ingenting komiskt mer hos Gråskägget, som alltid ingav respekt och vördnad. Jag är honom innerligt tacksam för örfilen, och jag har hört av andra örebropojkar, att de också tacksamt erinra sig den tuktan, de fått av honom. I fjärde och femte klassen fick jag honom åter som lärare, nämligen i svenska, tyska och latin. Hans uppfostringsmetoder voro ej av det klemiga slaget. På den tiden hörde stryk till ordningen för dagen. Det skulle ej gå an nu för tiden. Om jag kanske ej alltid uppförde mig mönstergillt visavi andra lärare, — under S:s timmar höll jag mig alltid i skinnet. Och detta gjorde jag snart ej av rädsla för den stränge tuktare utan av tillgivenhet för den rättvise och dugande läraren. Jag och många med mig tacka honom för den goda grund han lade i det ädla romarspråket, och för alla andra goda lärdomar han gav oss.

Han var en dugande om än rappande lärare och hans stränghet mildrades med åren. Han ställde de största kraven på sig själv och kunde därför av sina lärjungar fordra, att de skulle göra sin plikt. Det var därför inte bara latin, de fingo lära sig, utan också samvetsgrannhet. Sträng ansågo hans lärjungar honom vara, men de funno samtidigt och erkände att han var ett mönster av rättvisa. Aldrig sparade han sina krafter, och poj-

karna funno snart, att det var bäst att lägga manken till. Han hade klassen fullkomligt i sin hand. Om någon slöade till eller hade något otillbörligt för sig, upptäcktes han ögonblickligen och behandlades på lämpligt sätt. Allting såg han. Höll han pincenezen i hand, såg han vad som skedde bakom honom, precis som om han tittat i en spegel. Även över elevernas uppförande utanför skolans väggar höll han en sträng uppsikt. Det har framhållits som ett önskemål att läraren skall besöka pojkarna i deras bostad. Den ende av mina vördade lärare, som gjort besök i min bostad, var doktor Sundblad.

I tredje klassen gjorde jag ett misslyckat försök att på julen hoppa upp i fyran. D:r S. förhörde mig i romarspråket och, om jag minns rätt, även i tyska. Detta sistnämnda ämne beredde mig i flera år rätt stora svårigheter. Jag var ju från början efter däri. Jag blev alltså kuggad. För min förste lärare i dessa ämnen komminister Malmberg i Rinkaby, skolkamrat till d:r S., förklarade denne: »Nog kunde jag ha släppt upp Ringselle. Sämre var han inte. Men jag tyckte att det var bättre, att han följde med sin klass såsom en av de bättre, än att han komme upp och kanske bleve en av de sämre.» Alldeles rätt resonerat. Jag har alltid med tacksamhet erinrat mig dessa hans ord och uppfattat kuggningen såsom en akt av välvilja och omtanke om min framtid. För övrigt blev tyska språket det läroämne som jag kom att ge de flesta privatlektionerna i och det med god framgång.

Sundblads lektioner voro grundliga och allvarliga. Gick det inte bra för den trögkörde eleven, som hade frågan, kunde han klagande utbrista: »Hör, du, min käre Sven!» eller »Det är för bedrövligt» och detta med en verkligt tragisk betoning och uthållande på ö i bedrövligt, varvid han skakade på huvudet och isterhakorna.

En av mina vänner, en prima pojke (Anton Jansson), fick en fråga som han inte kunde besvara eller som han besvarade felaktigt. En annan lika duktig pojke (Brandel) fick frågan men med samma negativa resultat. Båda fingo stå upp och skämmas. Sundblad yttrade med av tragiskt lidande dallrande stämma: »Ja, ni följs åt — men till fördärrrrvet».

Sinne för humor saknade han ingalunda.

Han utförde en storartad livsgärning som lärare och uppfostrare, men hans tid och krafter samt praktiska begåvning togos

redan tidigt i anspråk även inom kommunallivet, där hans stadgade övertygelse, hans reda och klarhet i tankegång och framställning gjorde sig starkt gällande.

Samma egenskaper kommo hans ord att väga tungt inom lärarekollegiet. Han belastade ej protokollet med långa anföranden men när han yttrade sig, slog han huvudet på spiken.

I många år tjänstgjorde han som rektors skrivbiträde och var sin vördade chef, rektor Phragmén, till ovärderlig nytta. Förvånande är, att en så dugande, punktlig och samvetsgrann man ej blev satt till rektor. Att S. aldrig sökte rektorat, berodde på hans stora anspråkslöshet. Han ansåg sig ha för låg examen. Han var nämligen ej graduerad. I stället arbetade han i den s. k. Förberedande skolan samt inhyste pojkar hos sig. Det inackorderingsstället var mycket eftersökt och var säkerligen det bästa i staden. S. lärde inackorderingarna ordning och var en kunnig farbror, som kunde besvara alla sina gossars frågor på ett klart och redigt sätt. Och vid sin sida hade han sin fru, som på alla sätt förstod att behandla pojkarna rätt och som därför var avgudad av dem.

År 1889 utsågs han till folkskoleinspektör. Landskapets lärarekår skall sent glömma hans duglighet och välvilja. I 15 år var han en nitisk och vaken folkskoleinspektör, varmt intresserad för folkskolan och dess lärarekårs liv och strävanden. Det var inte blott själva undervisningen, utan han såg även till, att skollokalerna och lärarnas bostäder voro ändamålsenliga. Det behövdes hans pondus för att förmå skolråden att förse skolorna med förbättrade anordningar.

Med sin praktiska läggning och sin framsynta blick för slöjdens utveckling inom länet blev han ett av slöjdföreningens styrelses säkraste stöd. Nu citerar jag Örebro läns slöjdförenings årsberättelse för 1904. Inom många skoldistrikt kommo slöjdskolor till stånd genom hans medverkan, ty genom sitt sunda omdöme, övertygande bevisföring och lugna, sansade uppträdande vann han alltid gehör. I december 1903, således nio månader före sin död, uttalade han som ett önskemål, att de nu med så mycket intresse omfattade tillämpningskurserna i hemslöjd på landsbygden måtte i vidsträcktaste mån tillgodoses, men att den kvinnliga slöjden också måtte, så långt möjligt är, komma i föreningens åtanke, exempelvis vävnadskonsten, genom anskaffande av lämpliga mönster o. s. v. Han samarbetade med och gynnade fröken

Nina von Engeströms vävskola, som var till största gagn för länet. Med ett ord: hans omtanke och gagnande verksamhet sträckte sig till alla områden, och samvetsgrann och plikttrogen som få har han överallt, där hans arbetsförmåga togs i anspråk, utfört ett drygt och gott arbete.

Småskoleseminariet i Örebro stod i 15 år under hans insiktsfulla och kraftiga ledning. Att denna läroanstalt åtnjöt stor anseende både inom och utom länet, var i ej ringa grad hans förtjänst.

I hög grad praktiskt anlagd och fylld av verksamhetslust fick S. det ena kommunala uppdraget efter det andra. År 1881 invaldes han i stadsfullmäktige, 1888 i landstinget. Inom båda dessa kårer lyssnade man gärna till hans väl övervägda, bevisningsfulla och sparsamhetens grundsats städs hävdande ord, som framfördes med klarhet och ledighet, och ej sällan blev hans mellan två ytterligheter ofta medlande förslag den rådpläggande församlingens beslut.

Andra offentliga uppdrag som anförtroddes S. voro: God man för tillsyn av förmynderskap 1886—96, ledamot i styrelsen för länets allmänna fattigvård, revisor av landstingets och sparbankens räkenskaper, länsstyrelsens ombud vid revisionen av Örebro enskilda bank, justitieministerns pressombud i Örebro (sedan 1880), censor vid avgångsexamen i Örebro småskollärarynnesseminarium, vice ordförande i Örebro läns slöjdförening, ledamot av nämnden angående dövstumundervisningen osv. Och det fanns icke mer än en mening om att han överallt var rätte mannen. Överallt lämnade han tomrum efter sig, som det ej blev lätt att fylla. Han verkade till gagn ej blott för Örebro samhälle utan för hela länet.

I Örebro Dagblad 13/9 1904 skrev lektor P. G. Lyth följande till den bortgångne vännens minne: »Han är alltså icke längre i vår krets. Denna kraftiga vilja, som alltid sökte verka i det godas tjänst, denna ärbarhet och renhet i tanke och känsla, som gjorde, att han aldrig dagtingade med sin övertygelse, denna hjärtegodhet som låg på djupet och ofta som ett vårligt solsken trädde fram i dagen för att lindra andras nöd och andras sorger, denna uthållighet, för vilken hindren endast voro till för att övervinnas och besegras — allt detta är kvar som ett minne och ett välsignelserikt minne.

Hans död var en härlig död för en plikttrogen kämpe i det godas tjänst. Han fick stupa på sin post. I torsdags, den sista dagen han var uppe i skolan, gick han bokstavligen med döden i hjärtat (det var en hjärtåkomma som lade honom i graven), men till alla, som han kom i beröring med, yttrade han endast vänliga och kärleksfulla ord, och till och med sin sorg klädde han i skära rosor. De sista ord han sade, när han lämnade skolan, var att han

kände sig så lycklig, ty hans gossar voro så flitiga och snälla. Ännu i går middag hoppades han kunna fortsätta sitt arbete som lärare och anhöll att få tala vid rektor Melander för att genom hans bemedling få några veckors tjänstledighet sig beviljad. Den väntade kom, tjänstledigheten var en avgjord sak, men på samma gång kom döden med bud om en längre tids tjänstledighet, och den plikttrogne mannen dog i sin familjs, sin rektors och en förtrogen kamrats [Spangenberg] närvaro, stilla och fridfullt, och ett förklarar sken vilar nu över hans anlete.»

Gustav Arvid Sundblad var född i Arboga 20 sept. 1842, son till apotekaren Göran Gustav Sundblad och hans hustru, Hilda Kristina Montan. Efter skolstudier i Strängnäs blev han 6 dec. 1860 student i Uppsala och avlade där 14 dec. 1869 den s. k. gamla filosofie kandidatexamen efter 1853 års stadga, vilken som bekant berättigade till disputation och graduering utan ytterligare examensprov. 1870 gick han provår i Örebro och anställdes omedelbart, således vårt. 1871, som extralärare samt utnämndes redan 6 mars 1872 till adjunkt därstädes i latin, historia och geografi. Hela hans lärarverksamhet utövades sålunda i Örebro.

Han var sedan 20 juli 1875 förmäld med Emma Frödelius, prästdotter från Angerdshestra i Småland, född 4 maj 1854, död i Stockholm 20 april 1932.

Doktor S. fick en värdig begravning. Jordfästningen ägde rum i Nikolai-kyrkan, stadens då enda kyrka; och prosten Edlund, som officierade, läste därvid upp Abraham Lincolns älsklingsdikt av William Knox.

Vi gå samma väg våra fäder ha gått. Vår lott är densamma som fädernas lott. Vi se samma sol, samma jord, samma hav som fäderna sågo — på väg till sin grav.

De tankar vi tänka ha fäderna tänkt. Som vi inför döden sitt öga de sänkt. Vi älska vårt liv, som de älskade sitt. Vi strida mot döden, som fäderna stritt.

De älskade — graven har kylt deras glöd; De hatade — stilla är blodet som sjöd;

De sörjde — förstelnad är nu varje tår; De gladdes — men glädjen är kallnad på bår;

De dogo. — På torvan som skylt deras ben med idkelig strävan vi gå var och en.

Envar bär *sin* börda, sin pilgrimsstav; Och målet är *lika* för alla — en grav!

En solglimt är livet. I dag flammar röd den ros som i morgon är vissnad och död;

Och solglimten slocknar när natt faller på. Ack, säg mig, o, mänska, vi yves du då?

Doktor P. A. Vikander.

Per Aug. Vikander var min avhållne matematiklärare i 3:dje t. o. m. 5:te klasserna. Han var född i Knista komministergård 11 nov. 1824. Fadern, som varit ordinarie lärare i Örebro läroverk, blev 1832 befordrad till kyrkoherde i Kil och 1836 i Ekeby. I faderns herdatjäll fick Per August en grundlig kristlig uppfostran, som gjorde honom till en gedigen karaktär, enkom danad för att leda ynglingar. Han växte upp till en kraftig, trygg, harmonisk, helgjuten person med värdigt och behärskat uppträdande. Hans välvilja mot gossarna var så uppenbar, att de alla instinktivt kände sig ha i honom en faderlig vän. Hans ovanliga, troligen omedvetna förmåga att genast göra sig omtyckt, hans torra humor, hans outtröttliga tålmod och hans förmåga att väcka de slumrande anlagen samt elda lärjungarnas intresse för det föreliggande ämnet höll hos lärjungarna fjärran varje tanke på skoj. Under hans lektioner vilade det sålunda över hela klassen en stämning av tyst men plikttrogen arbetsamhet och flit.

Såsom undervisare och uppfostrare hade han sin givna plats i främsta ledet. Med en sällsynt klarhet och reda i framställningssättet förenade han en lugn men fast energi som ej släppte ett spörsmål, förr än det av alla hans lärjungar var fullständigt fattat och väl tillägnat.

På den tiden fanns ingen lämplig lärobok i planimetri och stereometri, utan han dikterade för oss definitioner och formler, som voro distinkta och väl formulerade. Han höll mycket noga på de riktiga ordalagen. »Procent betyder för hundra. Säg så, gosse»!

Hans djupa intresse för och hans personliga kännedom om varje enskild lärjunge gjorde, att han kunde träffa det för var och en säregna och därefter lämpa metoden. Han kunde lära sådana gossar matematik som andra lärare ej kunde komma någon vart med. Såsom ingen annan levde han sig in i elevernas intressen, delade deras sorger och fröjder och förstod på pricken att träffa det individuella av styrka eller svaghet, missmod eller självsäkerhet hos sina lärjungar. Hur glad kände man sig ej vid hans uppmuntrande: »Du har rätt, och du skall få rätt.»

Om hans förhållande till sina elever har jag hört en mycket betecknande historia. En pojke, sedermera professor H. V. Rosendahl, var frånvarande från skolan för att sköta om föreningen He-

deras växtbyte. Vikander som ömmade för sina elever, gick på eftermiddagen med en karamellstrut till den »sjuke» för att efterhöra hans tillstånd. — »Hur står det till med dig, min käre Rosen-dahl?» — »Jo, det är rätt dåligt,» svarade denne. — »Men vad är det du har för dig?» — »Jag håller på att dela ut Hederas bytesväxter». — »Då skall jag hjälpa dig.» Så tog V. av sig överrocken och hjälpte ynglingen hela kvällen, alldeles förgätande sitt egentliga ärende. Vikander var själv god botanist.

En icke ringa hjälp vid behandlingen av pojkar var den humor och godmodighet, som kom honom att fördraga många ytt-ringar av barnslig livsglädje och levnadslust, vilka kanske skulle ha sårat en mindre glad och god barnalärare. Från hans lektions-timmar förde säkerligen ingen enda av hans talrika lärjungar annat än ljusa minnen med sig ut i livet. Han kunde konsten att tillrättavisa utan att såra. Han kunde även den svåra konsten att fångsla uppmärksamheten vid vad som förehades, så att den icke drogs till något annat. Det lugn, som var så karakteristiskt för mästaren själv, härskade i varje vrå av rummet och hos varje lär-junge. Gjorde någon undantagsvis en min av att störa denna arbetsfrid, så stillades den orolige med ett visst humoristiskt givakt, som ej saknade sin udd. Ironiskt titulerades ynglingen därvid »herrn», vilket var det enda »skällsord», den vördade läraren använde. Griffarna hördes åter raspa i jämn takt över tavlorna, och var man var på sin post.

Hans fattigdom — trots extraförtjänster — lär ha berott på hans stora hjälpsamhet mot flera kamrater och mot många fattiga familjer i staden. Och mången medellös skolyngling fick under längre eller kortare tid åtnjuta ekonomiska understöd av honom.

Sällan har en större hedersman setat i en kateder.

I ej mindre än 35 år, 1851—1886, utförde V. sitt redbara, pliktrogna och framgångsrika arbete i Karolinska skolans tjänst. Men han fick ej njuta ett välförtjänt otium. Ty han hade ännu några år kvar till pensionsåldern, då han s. a. s. stupade på sin post. Hedersam är den döden, »även om ej nedstämda trummor virvla i sorgetåget», säger en hans minnestecknare vid Strängnäs⁷ prästmöte 1891. »Varje jordafärd är ej bullersam, varje livsverk-samhet icke heller. Per August Vikanders var det aldrig. Och likväl kunna de räknas i tusental, som minnas hans räknekonst och hans redliga karaktär och därför välsigna hans minne och hans livsgärning.»

Anton Gustaf Gabriel Sandahl.

På uppmaning av tacksamma lärjungar toges följande med i bildgalleriet, fastän förf. icke varit elev till Sandahl utan blott vid mognare år känt honom personligen och inhämtat uppgifter om honom ur tryckta eller muntligen givna skildringar.

Rektor John Kjederqvist skrev en gång i en tidning, att den mest lärde läraren var den bäste. Förmodligen menade han, att den som hade högre examen eller högre betyg, var bättre lämpad för kallet. I så fall bortsåg han tydligtvis från andra förutsättningar, t. ex. förmågan att behandla och fostra lärjungarna och att hos dem väcka håg för inhämtande av kunskaper och för fortbildning. Skulle man endast se till examina och utgivna arbeten, så skulle den hedersman, som jag nu skall försöka skildra, icke ha blivit ordinarie lärare.

Då läroverken på 1850- och 1860-talen omorganiserades och utvidgades, var det brist på lärarekrafter. Gamla undervisningsvana studenter fingo därför förordnanden såsom extralärare och så småningom rätt att söka ordinarie anställning. Många av dessa dispenserade lärare fyllde på ett utmärkt sätt sin plats och bidro till att ge sina läroverk stort anseende.

Anton Gustaf Gabriel Sandahl var född i Skara den 30 oktober 1831. Fadern var handlande. I februari 1852 blev han student i Uppsala och inskriven i Sörmlands-Nerikes nation. Snart torde han ha lämnat universitetet och blivit lärare i privata familjer, d. v. s. han blev informator. Jag har dock anledning tro, att den fine, försynte skaldenaturen gjorde sig väl i salongerna (t. ex. Geijerstams) och i sällskapslivet, så att han ej behövde räknas i rang närmast familjens katt.

Hösten 1864 antogs han till extralärare vid Karolinska läroverket, fick i jan. 1868 ansökningsrätt till adjunktur i Strängnäs stift och utnämndes den 15 maj 1868 till ordinarie adjunkt vid det läroverk, han i fyra år med framgång tjänat. Han var en begåvad samt av sina lärjungar och alla andra omtyckt lärare. Hans huvudämne var latin, vari han i början av sin lärarebana på ett lätt, snart sagt lekande sätt undervisade i mellanklasserna (4—5). Han älskade ungdomen och förstod sig på sina pojkar. Den lille oansenlige mannen hade ej svårt att upprätt-

hålla disciplin bland de ystra sprakfålarne. »Den, som tillåtit sig det minsta skoj för honom, hade blivit vars mans niding», säger Lagergren i sina Minnen. »Det tillät sig ingen. Det hade varit omöjligt. Man älskade honom som ett högre väsen. Glad var han och lärde utmärkt. Han släppte icke en pojke, innan han kunde sin läxa. Vi läste Cornelius Nepos och gjorde bekantskap med Cimon, Miltiades, Themistokles, Conon, Epaminondas, Agesilaus, Aristides och Alkibiades. Sandahl gjorde sitt ämne trevligt, skämtade under lektionerna med vad som föreföll roligt hos Cornelius, t. ex. att Cimon gifte sig med sin syster Elpinice — som höll på att bliva på den överblivna kartan. Han lärde oss på ett underbart sätt blixtnabbt konjugera de oregelbundna verben och hur oratio recta förvandlades till oratio obliqua. Det var en glädje, när vi sattes på hårt prov och fingro stå upp med boken i hand och framför läraren, som aldrig satt i katedern, explikera en tio rader av den latinska texten och sedan resolvera vartenda ord. Vi gnodde och visade oss kända till Rabes grammatik — regler, undantag och undantag från undantagen. Blev magistern då belåten och ville riktigt visa, att han var på briljant humör, så tog han sin käpp och lät den på det mest fingerfärdiga sätt snurra runt kring huvudet på den, som hade frågan, allt under det denne skrattande fortsatte och, uppeggad av lärarens honom inför kamraterna visade vänlighet, överträffade sig själv i sina svar — och Sandahl, glatt nickande åt honom, gjorde en anteckning i sin annotationsbok — och det betydde något! — Nu var man säker att få betyg i latin — det svåraste av alla ämnena.»

På den tiden (före 1895) bestod ju latinskrivningen i översättning från svenska till latin, ej som nu från latin till svenska.

För att alla skulle komma upp i följande klass samlade Sandahl två timmar i veckan de svagare omkring sig och gnodde dem extra. Någon ersättning fick ej komma i fråga. Sandahls enda belöning och glädje var att klassen lyckades komma upp. Vem skulle ej älska en sådan lärare!

Ett annat vackert drag av S. berättas också av Lagergren. »En gång satt en pojke, som icke hade så gott om slantarna, och blev ömsom röd och vit i ansiktet. Sandahl frågade och fick veta, att han hade ont i tänderna. Strax kom portmonnäen upp, och därur tog han en sedel. — »Gå och dra ut tanden, om den

icke kan plomberas; hälsa från mig! — Gå på stund, min gosse!» En sedel var en stor sak den tiden, då en adjunktslön var 1000 rdr rmt och en ordinarie lektorslön 1500.»

Länge fick ej Sandahl verka i sin tjänst. Redan 1875 angreps han av en plågsam hjärnsjukdom, som gjorde, att han ej mindre än 17 år efter varandra måste begära och mottaga tjänstledighet. »Anton Sandahl, tjänstledig under terminen. Tjänstf: Knut Erik Törnstrand, filos. doktor» stod det termin efter termin i skolans kataloger. Hösten 1892 inträdde han, ehuru andligen och kroppsligen försvagad, åter i tjänstgöring, men nu såsom lärare endast i de två lägsta klasserna. Ingen kan under en så lång tid som 17 år vara ifrån sin verksamhet. I synnerhet gäller detta i fråga om lärarekallet, även om på den tiden ej som nu den ena stadgan efterträdde den andra. Efter denna andra sejour i skolan få vi ej bedöma hans läraregärning.

Redan efter fyra år, således hösten 1896, tilläto hans krafter honom emellertid icke att fortsätta, utan han måste ta ny tjänstledighet. Och natten till den 1 maj 1897 fick han lägga sitt trötta huvud till ro.

I umgänge och liv framstod Sandahl, såsom Nerikes Allehanda för 1 maj 1897 betygar, såsom en dyrkare av idealen och såsom den personifierade vänligheten, vilken därför (enligt Forssell) hade förmåga att hålla sig god vän med såväl lärare som lärjungar och hela världen i övrigt. Han var en känslig skalde-natur, som strödde tillfällighetspoem omkring sig och underlät sällan att med en sång glädja eller trösta en vän vid glada tillfällen respektive i sorgestunder. I Örebro W6 var han i yngre dagar så gott som ordensskald och en tid ordförande.

Sina skaldeförsök liknar han själv vid »sparvens kvitter», vilket utan anspråk kväller fram såsom ett enkelt uttryck för hans livsglädje. Ett häfte av sina dikter utgav han i nödens och sjukdomens dagar och sålde bland vänner för att lätta brödbekymren, som ständigt följde honom.

»Vän till alla och fiende till ingen, sådan var han och sådan dog han», säger Forssell i »Örebro och dess utveckling».

Skrifter: En aftons äventyr, scenisk monolog. Stockholm 1858 (i »Gubben med skåpet»); Professorskan och blåstrumpan. Skämt med sång i två taylor. Stockholm 1861; Dikter Örebro 1877; Lannaskedeminnen. Jönköping 1891; Uppsatser i tidningar och tidskrifter.

D:r Carl Johan Henrik Lund.

Inledning. Finns det ingen, som skulle kunna ge oss en fortsättning av prosten Karlsons »Örebro skolas historia»? Denna slutar med åren 1858—1859 och endast ett fåtal av våra gamla oförgätliga lärare bli därför där tillräckligt behandlade. Jag skulle vilja i tryck se en framställning av allt det goda och nyttiga arbete, som utförts t. ex. av den mest vörnadsvärde bland de vörnadsvärde, vår gamle värderade rektor, Lars Jakob Phragmén, »fader Lars», av vår älskade klassföreståndare, lektor P. G. Lyth, som fick en så vacker begravning på pojkarnas bekostnad, av den genomfina, älsklige lektor Harald Hubert Borg, den glade och hurtige lektor Jacobsson och den speciellt för mig så käre lektor Ernst Adlerz m. fl.

Såsom mognad man ser jag nu i en annan dager många av de läraregestalter, som då icke verkade särskilt tilldragande. Jag kan ej avgöra, om det beror därpå, att jag som lärare själv sitter i glashus eller om mina egna små erfarenheter från det valda kallet göra mig i någon ringa mån mera kompetent att bedöma saker och ting än jag förut varit.

Många f. d. elever vid Karolinska läroverket i Örebro bevara för visso många av sina f. d. lärare i tacksam hågkomst och erkänna av hjärtat att de senare äro vördade och högt värderade. Men särskilt gäller detta omdöme om en, som i vissa lägen *fordrade att tilltalas* med denna hederstitel, som han för övrigt så väl förtjänade, nämligen vår gamle lärare i historia och geografi, *Henrik Lund*.

Personligheten. I de gamla lärarnas skepnad ha ju originalen gärna trivts. Även Karolinska skolan räknade på 1880-talet och tidigare många original inom sin lärarekår. Främst bland dem var onekligen Lund eller »Luntan», som hans smeknamn lydde. Han var en typ för sig, olik alla dem, vilkas svagheter och egenheter den ena lärjungegenerationen efter den andra odlade och utvecklade. Det var ej skolpojkar, som gjorde originalet »Luntan», det var han själv, som till synes målmedvetet utarbetade typen och höll den uppe. En skämtare, en humorist, en »tjuvpojke» med de tokroligaste infall och påhitt, den »värste i hela klassen».

Med föreställningen om ett lärareoriginal förbinder man gärna bilden av en förströdd och bortkommen man, som även då han är i klassen närvarande, ändå är i anden frånvarande och därför också blir av pojkarna så betraktad. Men den bilden passar alldeles icke in på Henrik Lund, vilket man också kunde förstå redan vid första ögonkastet. Den skarpa strålände blicken bak brillorna på den korta kroknäsan gav åt det rörliga huvudet något av den vakande falkens fysionomi, och mannen ägde i verkligheten en högst ovanlig förmåga att se allting.

Allvarligt arbete. Inte trots sin originalitet utan väsentligen just genom denna var Lund i mångt och mycket en mönsterlärare, nämligen i det ämne, som var hans egentliga, historia och geografi, särskilt antikens.

Då jag hösten 1898 examinerades i geografi i Lund av professor Schwerin, hade jag stor anledning att välsigna min gamle lärares samvetsgrannhet. Jag hade rörande mina genomgångna kurser icke uppgivit något om antikens geografi men fick ändå räkna upp landskapen i det gamla Grekland samt grekiska kolonier i Syditalien. Tack vare Lunds gedigna undervisning 14 år förut kunde jag besvara frågorna och förskaffa mig det betyg, som jag har att tacka för mina adjunkturer.

»Den vördade läraren» följde noga med dagspressen och förstod att delge sina lärjungar sina privatmeningar i dagens frågor. Bland annat var han angelägen att inskräpa olämpligheten av att visa flathet mot utlänningar genom upplåtelse av landets naturrikedomar, jord, mineralförekomster o. d.

Lika stränga som kraven på god disciplin voro hans krav beträffande sådana data och fakta, som bilda historiekunskapens skelett. Kring dessa fakta sveptes sedan ett levande hölje av historiska anekdoter i flödande rikedom. Det var en undervisningsmetod just för pojkåren, och märkligt var också att se, huru allmänt historieintresset var inom kamratkretsen. Vi voro ej färre än fyra i fyran som hade stort A i ämnet.

Lund hade en säregen förmåga att outplånligt i våra minnen nita fast vissa fakta eller historiska lärdomar o. s. v. Han ville t. ex. säga oss, att vi icke skulle döma fransmännen såsom nation efter parisaren. Han kunde då med några allmänna ord ha framhållit den franske bondens och borgarens flit och sparsamhet. Sådant skulle emellertid snart ha varit glömt, men aldrig kunna vi förgäta denna lektion: »Ser de små gossarne, fransmännen äro

så ytterst sparsamma, att de endast äta potatis och sill, — någon enda gång för omväxlings skull — sill och potatis». Det *har* stannat i minnet, att fransmännen äro sparsamma. Och andra lärdomar ha vuxit fast med andra bilder.

Rolighetsministern. Lektionerna hade gärna över sig en friskhet och en fart som en fläkt av en olympisk lek. Ofta placerade sig den vördade läraren nere i klassen på pulpeten framför den lärjunge, som hade frågan.

Lunds skämtsamma frågemetoder skulle ej gillas vid en söndagsskola; t. ex. denna: »Kan lilla gossen säga mig, när denna konungen vart döder och lagder uppå bår?» Eller: »Vad hette den lilla drottningen av Gallien, som att döma av namnet var rund som ett klot?» Svar: Clothilda. Eller: Staden, som stralar vid sundet (Stralsund)? Skraddarnas förlovade land? Sachsen eller Syrien. Genom dylika småroliga frågor sökte han lägga svaret i munnen på den tillfrågade. Vi pojkar hade ogement roligt under historietimmarna men samtidigt uppehölls mönstergill disciplin.

Hade någon elev riktigt bra berättat en historisk anekdot, kunde han också få sig ett par friska rapp till eggande uppmuntaran. Dessa åtföljdes av ett glatt tillrop: »Bravo, min gosse! Om jag bara kunde förstå, var du tar dina ord ifrån; du talar ju som ur en bok. Det har ingen dum lärt dig.» Att »den vördade och högt värderade läraren» mycket väl visste, var orden kommo ifrån, behöver ju inte sägas. Ty han var mycket beläst och förtrogen med sina ämnen.

Det skulle inte varit svårt ens för en lomhörd att leta sig fram till det klassrum, där Lund skulle ha en lektion. Det hörde inte till regeln på den tiden, att lärarna kommo på klockslaget, och i all synnerhet ingick det inte i Lunds vanor. Väntetiden fördrev klassen naturligtvis på bästa sätt. Ut från klassrummet stod ett stim som från en polsk riksdag, och då och då kommo lärarna från de närbelägna rummen inrusande för att dämpa sorlet. Genom flitigt spejande visste man mycket väl, när Lund närmade sig, och då gällde det att låta stimmet kulminera. Han hade utbildat en viss stereotyp form för sin entré i klassen, och klassen å sin sida rättade sig därefter. Med tysta fjät närmade sig »den vördade läraren» klassrummets dörr, gläntade sakta på den och förnam oljudet. Ordningssmannen hade länge haft sin uppmärksamhet riktad på dörren. När han såg handtaget röra sig,

började han med dundrande stämma bjuda tystnad, en maning, som naturligtvis inte efterkoms — och enligt programmet inte *skulle* efterkommas. Så med en stöt slogs dörren upp på vid gavel, och »den vördade läraren» stod där i spelat vredgat majestät. »Det är *rätt*, mitt barn! Du ryter som en rytande stenskvätta!» Och så klappade han ordningssmannen på axeln för hans nit.

Sedan rock, hatt och lädergaloscher långsamt och omständligt avtagits och placerats, besteg den vördade läraren »tronen», dvs. katedern. Nu skulle »spiran» av någon bugande liten undersåte överlämnas. »Skall kung regera utan spira?»

Spiran är maktens symbol och var det i varje fall i handen på den vördade och högt värderade läraren. Den överlämnades till honom medelst en särskild skyldringssceremoni vid varje timmes början. »Spiralångaren» fick gärna till kvitto ett par korta dubbningsrapp över axlarna. Härpå gav den vördade läraren audiens för alla, som önskade hans borgen på lånelappar till skolbiblioteket. Denna förrättning gav ständigt uppslag till muntrande intermezzon. Ofta nog fick den borgenssökande detaljerat redogöra för ej blott sina egna utan även föräldrarnas och anhörigas levnadsomständigheter. »Vad är din far? När är han född? Vad heter din mamma? När är hon född? När är du född? Var?» osv. Under tiden hade klassen i övrigt tagit sig en surrande genomläsning av läxan för dagen. När så allt var klart uppe vid katedern, torkade doktor Lund av bläckpennan i peruken på ordningssmannen, tog av glasögonen och putsade dem omsorgsfullt med näsduken, vilken sedan placerades mitt på bordet. Därpå slogs »spiran» kraftigt i bordet över näsduken, och så ljöd maningen: »Pang, sa' Gravander».

Till preludierna vid lektionens början hörde även att efter kommando hissa, respektive reva seglen, d. v. s. dra upp eller ned rullgardinerna.

Spiran användes ej blott vid agas utdelande; lika ofta belönades goda svar med slag av spiran. Mindre trevligt var det, när den stoppades ned mellan kragen och halsen på lärjungen och vreds om, så att det kittlade. Ett annat mindre trevligt sätt, som Lund använde, var att knipa i kinderna och dra utåt, så att anletsdragen på det rysligaste förvredos, eller att knipa om ett finger och trycka lederna ihop, tills delinkventen skrek av smärta och framstönade svaret. Då log »den vördade läraren» ett skalk-

aktigt löje och hyssjade. Var svaret riktigt, smällde vanligen en duktig örfil på kinden. »Det är rätt, mitt barn! Du svarar som en ängel.» »Du har alltid varit en snäll och nitisk gosse. Det skall dig vederguldigt varda på den yttersta dagen.» Örfilen var lika ofta en belöning som ett straff. I sjätte nedre hade jag en präktig kamrat, vars namn började med Gull—. Dennes intressen lågo ej åt historia, varför han ofta lämnade frågorna obesvarade. Då fick man höra följande harang från den vördade läraren: »Tala är silver, tiga är gull — men gull ej annat är än mull» — och så haglade örfilarnas mångfald.

Hade något passerat, som gav Lund anledning att fråga efter den skyldige, då var det för denne rådligast att fortast möjligt avlägga bekännelsen. Denna *måste* för övrigt alltid följa detta formulär: »Som jag vet, att min vördade och högt värderade lärare har den egenskapen att genast se på nosen, vem som är den skyldige, så får jag» . . . osv. Den som sökte komma undan, kunde vara säker på att inom en liten stund vara ertappad. Då hade han med detsamma ett så kraftigt nyp i kinden, det s. k. Luntanypet, att den vitnade som snö; därtill erhöll han några duktiga rapp av »spiran» — den svarvade pekpinnens ceremoniella namn —, och så måste han till slut avlägga bekännelsen enligt den fastställda ritualen. Och hände det, att spiran brast vid den friska bastonaden, var det också att betala den, ty — såsom den vördade och högt värderade läraren vid dylika tillfällen noga inskräpte — »det kan väl lilla gossen förstå, att inte läkaren skall bekosta meklamenten.»

Uttaxeringen för en ny spira var bland oss pojkar en synnerligen populär beskattning. Ej sällan anskaffades oerhört långa spiror, som det var omöjligt att skyldra med, emedan pjäsen räckte ända upp i taket. Med en dylik praktpjäs kunde »den vördade och högt värderade läraren» utföra allehanda nöjsamma konster, t. ex. sitta i katedern och under lektionens gång stilla vända om benan i håret på någon långt bort sittande, alltför väl pomaderad yngling. Förrättningen kändes säkert lika besvärande för den det gällde, som den med muntert intresse följdes av oss övriga.

Den vördade och högt värderade läraren hade utom »spiran» många andra upplivningsmedel, bl. a. stora och hårda *karameller*, som han alltid bar på sig och som gott kunde räcka en timme att suga på. Ett träffande svar eller en god redogörelse kunde framkalla det energiska kommandoropet:

»Huvudet bakut! Ögonen slut! Öppen trut!»

— varefter en sådan där stor karamell *kastades* i halsen på vederbörande, som nu hade rätt att suga och smacka så ljudligt han ville — en rättighet, som också utnyttjades och väl motiverades genom den vördade och högt värderade lärarens kommentarier:

»Hören, o ynglingar, huru ljuvligt det är att kunna sin historia!» Även detta enkla medel bidrog till det stora historieintresset. Också uppvaktade vi honom på namnsdagar dels med lakritsbåtar, som han omedelbart stoppade i oss i tur och ordning, dels med fettisdagsbullar.

Lund uppmuntrade pojkarna även genom att skapa en massa *förtroendeämbeten*. »Spirångare» har redan nämnts. Andra dylika voro »kartoxar», som fingo hämta och bära tillbaka kartorna, »bänkvårdare» och »eldmorfar» (kakelugnsöxe), »två bordoxar» och en »stoloxe». Man eldade med ved i kakelugnar, och Lund var mycket noga med att spjället stängdes snart. Alltid en kärkommen anledning för en mindre historieintresserad yngling att resa sig upp: »Doktorn, det osar förfärligt! Jag får så ont i huvudet.» Lund: »Vad är det för prat? Gå sta' och 'nosa'.» Och så fick ynglingen gå till kakelugnen och »nosa». Vidhöll han sin uppfattning, fick han en »dubning» av »spiran» och en annan framkallades för att nosa. Ansåg *han* också os föreligga, dubbades han och avskedades, varpå en tredje framkallades. Kunde denne avgiva omdömet, att intet os förelåg, fick han ett kortfattat lovtal över sin fina lukt och erhöll dessutom kanske en karamell. Han fick sedan vid förefallande behov tjänstgöra som »nosare». Men kom han någon gång på den idén att säga, att det osade, avsattes han tvärt och en annan, »som nosade bättre», tillsattes.

Ämbetet som eldmorfar eller nosare stod högt i rang och uppbars vanligen av någon yngling med högadligt namn, »ty» — sade den vördade och högt värderade läraren — »till detta viktiga ämbete måste vi hava en fin, aristokratisk nos».

När kartoxarna strax efter lektionens början brukade knoga in med kartan på axlarna, kunde det hända, att läraren skämtsam framkastade: »Märken, o ynglingar, hur kartoxarne knäa med knäna, men så bära de också en hel världsdel!»

Vid terminens slut skulle kartoxarna och andra ämbetsmän dekoreras för sitt välförhållande i tjänsten, och detta skedde genom att läraren med en knappnål fastsatte ett makulerat amerikanskt frimärke i rockuppslaget »att på bröstet bäras vid barn-

dop, begravingar och andra högtidliga tillställningar, dock ej vid examina och terminsavslutningar.» Det var helt enkelt ett ordenstecken.

Var kartoxen sjuk vid terminens slut, behövde han ändå ej gå miste om sin dekoration. Mötte han efter terminens slut den vördade läraren ute på gatan, blev han hejdad och tilldelades vedermalet under alla förbigåendes munterhet.

Läraren leder. Ingen må emellertid inbilla sig, att det där med nosandet var ett ofta återkommande skoj. Pojkarna visste nog, att man inte fick fresta den vördade läraren för mycket. Han skulle själv vara upplagd för en liten rolighet, annars gick det inte, och det var just hans egna lustiga infall, som satte piff på det hela.

Ve den pojkvasker, som trodde, att han hade någon beskedlig gammal narr framför sig och försökte göra sig lustig på hans bekostnad! Han insåg snart sitt misstag. Det var doktorn, som anförde skojet, och det var inte värt för någon att försöka operera på egen hand. När sålunda en uppsluppen västgötapojke på doktorsns fråga, vad det var för en hund, som upptäckte purpursnäcken (enligt läroboken »en herdes hund») sökte vara kvick och svarade: »En fähund», så inbringade detta icke karameller eller lakritsbåtar, varmed den gode doktorn eljest slösade både på sig själv och på sina gossar, utan ett par smällande örfilar, utdelade på stället.

Det gick inte att fuska (»futka») eller att läsa innantill. Försök i den vägen upptäcktes ögonblickligen och beivrades på det allvarligaste. Att skratta var vid slika tillfällen gärna tillåtet, men en vink av spiran återställde genast ordningen. Den som härvid inte följde med i vändningen, hade genast kinden fast som i ett skruvstäd mellan pek- och långfingren i den vördade lärarens knutna hand. Och hur många gånger hörde vi inte — alltid under samma munterhet — denna stående dialog:

»Va' flinar du åt, min gosse?» — »Ingenting.» — »Åh, bevara mig väl, då är du ju inte rätt klok, mitt barn.»

En pojke fick riktigt sota för försöket att driva med den vördade läraren. »Kan du säga mig, mitt barn, vad vi ha för religion i Sverige?» ljöd frågan under en historietimme. »Den grekiskt-katolska», kom svaret. »Ih, gudbevars, är du grekisk katolik! Gå till den vördade kristendoms läraren och bed honom omvända dig till den allena saliggörande evangelisk-luterska läran till

nästa gång vi råkas!» Obegränsat antal örfilar. Pojken lovade uträtta ärendet, naturligtvis i tro, att allt var skämt. Nästa lektion tillspordes emellertid den unge katoliken, om han varit hos »den vördade kristendoms läraren». »Nej, inte ännu!» En lång ramsa örfilar och ett nytt åläggande. Så gick det ett par gånger, och omvändelsen var ej verkställd, vilket medförde allt strängare straff. Till sist måste den skamsna vandrigen till kristendoms läraren — en person, som inte alls förstod skämt — anträdas och ärendet noggrant uträttas. Sedan visste den unge mycket väl, vilken religion han hade, men till något »betyg» i den religionen kom han inte upp.

Lund på promenad skildras ypperligt av Ericus i Dagens Nyheter:

Det drog som ett leende fram över gatan, när L. spatserade där. En kort och satt figur, ett fyrkantigt, rodnande ansikte, näsan avbruten på mitten och inklämd nedåt, bakom glasögonen ett par ögon, kring vilkas halvslutna ögonlock ständigt spelade ett löje. Därtill denna knäande gång, detta klivande på tå i de gammalmodiga, högklackade stövlarne. I varannan person han mötte, hade han en bekant, en f. d. lärjunge eller en umgängesvän. Det blev att stanna ideligen, att klappa på axeln, att nypa i armen, att knipa i kinden eller under hakan, allteftersom den mötande var gammal eller ung, högre eller liten. Och alltid var det: »Mitt barn», och en massa lustigheter. (Titeln farbror ville han gärna ha, t. o. m. av föga yngre medlärare.) Var man skolpojke, kunde det hända, att man mitt på gatan infångades, fick hans arm om nacken, och då måste man gapa, blunda och luta sig bakåt, tills man kände en karamell eller något annat gott långt ner i svalget.

Men det var ej endast med hela staden, representerad av människorna, han stod i vänligt förbund, utan även med djuren, speciellt småfåglarne. Det var egendomligt att se honom ibland komma omsvärmad av duvor och gråsparvar, vilka rikligen undfågnades ur hans ständigt med bullar och sötsaker välförsedda fickor. Särskilt samlades sparvarna i stora flockar, när han passerade över Kanslibron och nalkades den lilla planteringen framför läroverkshuset, det vanligaste utspisningsstället. De satte sig på hans axlar och åto ur hans hand under en munterhet, som påminte om vår egen under de gladaste historiestunderna. T. o. m. om han hade paraplyet uppspänt, kände småfåglarna igen sin välgörare. — —

Det var inte bara pojkarna, som undfägnades med gubbens karameller, utan även Risgrynen (= Risbergska skoleleverna) och andra flickor. Så hände det sig en gång, att Lund på Pumpkälltorget på vanligt sätt med karameller och nyp under hakan behandlade en ung flicka, som han ville ha närmare reda på. »Var hålls du, mitt barn?» frågade han. »Jo, jag är på en strykinrättning på Söder.» »Det var lustigt, jag är anställd på en strykinrättning på Norr. De' är' på Söder allihop», svarade flickan, som noga kände till konkurrenterna. »Vem kan det vara, som har den strykinrättningen?» Jo, det är en, som heter Phragmén, blev gubbens svar. Historien kom så småningom fram till rektorn, som fick mycket roligt åt densamma.

Bofast. I Lunds vanor ingick att varje sommar tillbringa sin ledighet från skolan i huvudstaden och att aldrig ändra bostad, vilket även nya ägare till gården respekterade, så att gamle doktorn fick dö i sina små ungarum i N:o 40 Engelbrektskatan.

Testamente. Lund hade haft förmånen att arva en solid förmögenhet (fadern var härads hövding i Nyköping) och förökade den genom ett enkelt och billigt levnadssätt.

Man väntade, att Karolinska skolan skulle bli ihågkommen i hans testamente. Så blev dock ej fallet. I stället donerade han 15,000 kronor att förvaltas av Hushållningssällskapet i Örebro län — och lika mycket till motsvarande sällskap i Nyköpings län. Råntan skall årligen användas till utdelande till mindre bemedlade småbrukare för inköp av fruktträd. Fem fruktträd utdelas till billigt pris årligen till varje.

Frånfälle. »Vår vördade och högt värderade lärare» hade vid Karolinska läroverket en lång arbetsdag, 37 1/2 år, fr. o. m. vårterminen 1855, då han blev duplikant, d. v. s. extralärare, t. o. m. den 10 oktober 1892, då han avgick med pension. Sitt otium fick han sedan njuta till den 4 juli 1907, då han 80-årig avled av ålderdomsbrand.

Slutord. Min mening har icke varit att med min uppsats sprida ett oförtjänt löje över min aktade lärare utan endast att i hägkomst bringa den glade och gode läraren, som hela livet igenom hade något av spjuver och upptågsmakare i sig, men som samtidigt var en duktig lärare, som vågade ge sig helt i sin fulla personliga originalitet, som i grunden visste, hur pojkarna skulle »tas» och som icke ett ögonblick släppte makten över dem. De tacka honom för oförgätliga stunder av hjärtegott skratt, för de många solglimtar han kastat in i skolpluggets gråtristhet.

Adjunkten Fil. D:r K. A. Hedenskog.

Var Henrik Lund glad och god, så var doktor Karl Axel Hedenskog ovanligt tråkig; åtminstone föreföll han så för oss pojkar. När jag som mognad man och själv lärare skall söka värdesätta hans livsgärning, tycker jag mig dock bakom yttersidan av bilden tydligt skönja en mycket nitisk och plikttrogen lärare, som efter bästa förstånd sökte fullgöra sitt värv, ehuru detta förstånd ej alltid räckte till för en tillfredsställande lösning av lärareuppgiften.

Varje läxa, som ges i skolan, bör som bekant prepareras, vilket sker på olika sätt alltefter ämnets eller undervisningsstadiets beskaffenhet. Doktor Hedenskog ville omsorgsfullt preparera översättningsläxan och han icke blott tillät utan fordrade, att lärjungarna under preparationen gjorde anteckningar. »Skriv, du mans!» ljöd det ofta från hans kateder. Men ehuru han själv gav oss till livs en fullständig översättning och sålunda gav oss för mycket, så tillät han oss icke att ordagrant anteckna denna hans översättning utan fordrade, att vi skulle behålla den i minnet och endast anteckna vissa fraser, glosor, synonymer, troper o. d., alltså de av honom meddelade upplysningarna till texten. Detta obetänksamma sätt att gå till väga ledde till en oavbruten kamp mellan läraren, som sökte förebygga, och lärjungarna, som på alla upptänkliga sätt sökte lura sig till s. k. »lurkskrivning» (lurkar = hjälpredor vid översättningar från främmande språk). Jag hade en kamrat, som alltid hade lurken framme och mening för mening i förväg anställde »komparativ språkforskning». Han var stenograf, och hans textböcker hade fullständig översättning mellan raderna. Det var *hans* arbete under lektionerna, och det hjälpte honom igenom i studentexamen, dit han ju fick taga med sina egna textböcker.

»Gubben» Hedenskog ansträngde sig av alla krafter för att lära sina lärjungar latin men gjorde det på ett sådant sätt, att hans undervisning blev för dem en fortlöpande träning i skolbedrägeri. Där fostrades medelmåttiga latinare men utstuderade fuskhäjtar. Mitt under det H. med avgrundens alla straff hotade dem som skrevo lurk, skrev man lurk, så att det visslade om det, tills han ett tu tre rusade ned från katedern, säkerligen i egna ögon ej olik en hök, som störtade sig ned över sitt säkra byte. Lyckligtvis

för oss pojkar var gubben halt och mycket klumpig, så att man i tid hann smussla undan »corpus delicti». Vanligen fann han endast en pryddlig anteckningsbok, ty lurken var försvunnen, oftast instucken, där västen slutar nedtill, ty varken fickorna eller pulpeten voro säkra för visitation.

Denna hetsjakt efter lurkar, som utgjorde ett så skarpt framträdande drag i H:s lärareverksamhet, väckte visserligen löje men ännu mera ovilja, hat och hämndlystnad.

Värst var det för ynglingarna på främsta raden, när de ödesdigra trampningarna och smackningarna däruppe begynte, som utgjorde preludierna till nedmarschen. För dem var det svårt att smussla undan lurken, utan att han såg vart den tog vägen. Men lurk måste de skriva, ty vid förhöret måste läxorna läsas upp ordagrant så, som de preparerats. En annan översättning godtogs icke, även om den var lika så god.

Mitt under det en av mina kamrater på främsta bänken skrev lurk, fick han höra H-s rop: »Sitter du och skriver lurk?» »Nej, doktorn, jag bara antecknade det som doktorn berättade om Aeneas' fartyg», svarade han och lade djärvt fram anteckningsboken på katedern, där H. tronade med glasögonen uppskjutna i pannan.

»Ja, ja, det är bra», sade gubben, förd bakom ljuset av hans djärvhet. Hade ynglingen visat minsta tvekan eller rädsla, hade detta säkerligen medfört en noggrann undersökning av »anteckningsboken» med ty åtföljande konfiskation.

Vid flera tillfällen hände, att lurkar, som före morgonbönen inlagts i pulpeterna, efter densamma voro försvunna. Att H. var den skyldige, antogs allmänt, så mycket mer som intet resultat förspordes av upprepade anmälningar hos rektor.

Då den gode doktorn fann min stenografikunnige kamrats obegripliga krumelurer, förklarade ynglingen, att det endast var märken efter blyertspennan, som han höll i handen för att riktigt kunna följa med.

En stenograferad lurk, som av ägaren »på heder och samvete» förklarades vara anteckningar, underförstått *lurkanteckningar*, kunde ej konfiskeras, och något eget omdöme om det skrivnas natur kunde H. ej förskaffa sig, ty han kände intet stenografisystem. En gång, då han konfiskerat en med stenografiska krumelurer fullskrivnen anteckningsbok, återlämnade han den efter att en stund ha ilsket stirrat på den oåtkomliga fienden, och yttrade med sorg-

sen stämma: »Ja, det där stenografispråket är nog bra, men det borde icke få förekomma i skolorna, ty det fördärvar alldeles er stil.»

H-s lärjungar blevo dock i livet ej moraliskt sämre än andra. Det var kanske för gott virke i örebroeleverna. Och andra lärare verkade i hög grad förädlade på de unga. Den stenograferande lärjungens levnadsbana har fört honom mycket högt på rangskalan, och jag har icke hört annat än att han motsvarat det förtroende, som visats honom av hans förmän och hans konung.

I temasvenskorna vimlade det av kommata, som alltid upplästes (»kumma»), allt på den mest genuina skorrande skånska. Härmed några prov på hans temasvenska, delvis stavade efter hans speciella uttal:

»Karthago, en stad, om vilken vi läsa hos en författare, jag vill icke denna gång säga vilken, (inom parentes: de' e' de' där nescio quis, Ni vet!), att den, sedan den länge belägrats av romarne, fontidens fö(r)nämsta folk, slutligen dukade under för övermakten, var beläget på Afrikas, de svattes vädsdels, norra kust.»

»Alexander råder Menecrates Jupiter (en mycket inbilsk person) att fo(r)tast möjligt begiva sig till Anticyra, en ort, som, efter vad vi alla veta, är mycket rik på *prustrot*, en ört, som, enligt vad läkarevetenskapen betygat, bidrager att bota hjä(r)-nan på rubbade personer.»

En mening med 15 kommata uti började sålunda: Themistocles från Athén, vilkens tappra bedrifter förmodligen äro bekanta för vilken som helst av oss, har varit, ej blott sina medborgare, utan, vad mera är, hela Grekland till räddning, en förtjänst, som ej kan nog beaktas och beundras, vare sig» etc.

Vid översättning från latinet skulle alla pleonastiska uttryck översättas. »Horribile visu aspectu» måste sålunda översättas med »ynkligt att se och ännu värre att åskåda.» — Efter »Sir W.» i Nerikes Allehanda vill jag anföra ett prov på H-s översättning från latinet: »Cæsar, när han efter att hava slagit fienden, förföljde dem, så, på det att icke, i fall några av dem skulle söka undkomma, detta skulle lyckas dem, befallde han» etc.

I Strix förekom för åtskilliga år sedan en historia om hur en gammal latinlärare läxade upp en pojke. Den åsyftade kan mycket väl ha varit Hedensskog. Strafftalet lydde sålunda: »Om dig, min käre Erlandsson, om vilken jag inte kunnat tänka mig något dy-

likt, har jag, då du, då jag, till följd av plötsligt iråkad snuva, måste nysa, brast i skratt, fått en högst ofördelaktig tanke.»

På rättandet av skrivböckerna nedlade H. ett utomordentligt arbete. Härvid användes röd och blå penna, aldrig bläck, varjämte med blyerts antecknades icke blott en utan flera användbara parallellöversättningar. Om jag inte missminner mig, användes blåpenna för att markera de allra värsta felen, av oss kallade helvetespullor. Dessa bockar försågos med utropstecken inuti och började med ett kort streck snett uppåt. Därför behövdes endast att man nedåt en smula förlängde de två streck som omfattade »bockens» vinkel nedtill, för att det hela skulle likna en höna.

Lyths häfte »Att-konstruktioner» räddade många av oss från doktor Hedenskogs »helvetespullor». — — — Och åtminstone jag vet ingen annan än doktor H., som haft något nedsättande uttalande om Lyths förträffliga arbete. Genom detta blev det för lätt att skriva latin, tyckte visst den stränge Hedenskog.

Ofta gjorde doktor H. anmärkningar mot det använda latinska lexikonet, som han ansåg vara i hög grad ofullständigt. Därför fingo vi göra en massa kompletterande tillägg. »Skriv, du mans!» Mer än en gång hörde jag honom yttra, att han borde ge ut ett eget latinskt lexikon, och det tror jag mycket väl, att han skulle ha gått i land med, ty mig föreföll han alltid sitta inne med synnerligen stora kunskaper i det ädla romarspråket. Och det påstods, att han var styvare i grekiska än lektor Bogren.

Sämre var det säkerligen med insikterna i latinets dotterspråk, franskan, vari han några år undervisade i 5:an, där detta språk började läsas. Det var mera skånska än franska, vi fingo lära oss. Det var samma ideliga antecknande av regler och undantag härvidlag som i fråga om latin. Än i dag erinrar jag mig, att följande konsonantljud i slutet av ett franskt ord äro stumma: d, p, t, ds, ps, ts, s, x och z. Resultatet blev uselt, särskilt vad uttalet beträffar. Då vi sedan i sjätte nedre togos om hand av en verklig fackman i levande språk, den skicklige språkläraren Doktor Axel Vallström, måste därför första terminen mer än halva klassen underkännas, däribland undertecknad.

Lika pedantisk som H. var i fråga om den »riktiga» översättningen, lika sträng var han vid betygsättningen. För mången elev var det omöjligt att vid höstterminens början få sitt C höjt till B med därav följande uppflyttning i högre klass. Osympa-

tiskt i högsta grad verkade det att höra honom förklara, att även om pojken var flitig under sommaren, så skulle han underkännas på hösten. Detta gjorde, att många lärjungar nödgades sluta sina skolstudier eller övergå till annat läroverk. Mången av dem, som drevos ur skolan av H. eller av lektor K. F. Karlsson, kanske nu välsignar deras minne, emedan vederbörande i tid fördes in på en praktisk bana, där han sedan slog sig fram med heder och nådde välstånd i stället för att rikta det s. k. lärdomsproletariatet.

H. gav medhåll och mothåll, båda delarna så, att det fräste om det. En hemmansägareson från en socken norr om Hjälmaren hade av något skäl fått mothåll. Han läste, och han kunde sina saker, men det var aldrig till lags. Så sitter han och översätter läxan (Livius, tror jag) och gör det bra, ty han var samvetsgrann och ordentlig. »Du läser efter lurk! Kom hit med lurken!» ropar H. Pojken, vi kunna ju kalla honom Anders, säger då, att han inte använder lurk. H. rusar ned till hans pulpet, får fatt i boken och bläddrar förgäves i den för att finna lurken eller eventuellt något fusk mellan raderna. »Hur kan man ha en sådan bok? Smutsig! Hundöron! Nå, läs vidare!» Anders översätter ordentligt. — »Men du har lurk, tag fram den!» — Anders nekar. H. tar boken omigen, bläddrar omigen. »Usch, en så'n bok! — Hundöron. Nå fortsätt!» — Anders fortsätter och klarar hela läxan fint trots avbrotten av H-s bläddranden. H. är nära att krevera, genomborrar Anders med sin blick och ropar, i det han med båda händerna rufsar om i hans hår: »Hur kan man ha håret på det viset? Inte är det någon av dina kamrater, som har håret så.» Anders hade nämligen, ordentlig, som han var, håret mycket ordentligt kammat med bena mitt i huvudet.

Ännu några prov på Hedenskogs sätt att behandla pojkar, som råkat i onåd, må anföras: »Du H., är så dum som en höna, och hönan är det dummaste djur, som finns. Men du är snäll och menlös som ett lamm. Aldrig något att anmärka på ditt uppförande». Med menlösheten var det icke så helt beställt, ty den var bara en mask, och mannen, som sedan länge varit stadsfiskal i södra Sverige, hade ingen hönshjärna.

»Di säger, att du har dåligt huvud, Sven, men jag säger, att du har dock nämmeligen inget huvud alls.» Den »huvudlöse» pojken blev en dugande läkare.

När H. fått för sig, att en pojke var omöjlig, fick denne aldrig mer någon fråga. Betyget blev C.

De kunnigare pojkarna användes vid preparationer av den nya läxan. H. hade sina gunstlingar lika väl som sina svarta får. »Kan inte du, så kan ingen annan.» Första terminen var jag av någon anledning en dylik gunstling. Sen kom han underfund med att styvare pojkar funnos i klassen, och jag blev detroniserad till förmån för ett par verkligt prima pojkar. De pluggade in H:s specialregler på det noggrannaste och klickade aldrig.

Jag vet mer än en Örebro-karolinare, som förklarar, att H. var en ganska god lärare. Men flertalet säger motsatsen.

Bland H:s goda sidor må nämnas följande. Han kunde offra mången ledig timme på att gratis arbeta med någon klen pojke. Jag har tagit reda på att han under en god del av en frukostrast sysselsatte sig med en liten hjärtskrämd krympling i 6:1 för att för honom klargöra ett svårt parti i Ovidius. »Nu skall du inte vara rädd för mig», yttrade den välvillige läraren. Och en fattig yngling fick komma hem till H. och mottaga dels diverse böcker, dels ännu användbara kulörta stärkskjortor, kragar och manschetter. Och jag har anledning tro, att flera dylika vackra drag hos H. skulle kunna uppletas.

H. hade flera egenskaper, som undanskymde hans verkliga personlighet: han var ganska döv, han var pedantisk, han hade en löjlig figur, han var — lärare. Att han med all sin lärdom, ty en lärd man var han, ej lyckades göra sig populär, berodde nog även därpå att han med sin genuina skånska dialekt och sin skånska typ alltid var och förblev en främling i Örebro. Redan då han utslungade sitt kategoriska »skriv du mans!» lät det löjligt i pojkarnas öron. Men hur skulle å andra sidan den genuina nerkingskan ha verkat i Kristianstad? H. kunde endast umgås med några få vänner, t. ex. lektor Adlerz. I dennes sällskap kunde han vara glad, älskvärd och humoristisk.

År 1905 fick H. pension, och den 23 maj 1908 avled han, 71 år gammal.

H. hade antagligen ej tänkt sig bli »äkta man». Därför hade han ej gått in i änke- och pupillkassan, vilket då icke var obligatoriskt. Hans unga änka fick sålunda ingen pension. Men han efterlämnade åt henne ett sparat kapital på mellan 20 och 30 tusen kronor.

Adjunkten Fil. D:r Axel Magnus Vallström.

Vid 1880-talets början funnos inom Örebro skolas adjunktsskär bl. a. två skickliga språklärare med namnet Vallström. Den äldre av dessa, Suno Gallus W., kallades Vite Wallström, den andre, Axel Magnus V., gick under benämningen Svarte Vallström.

Denne var född i Norrköping den 13 jan. 1850, son till kontraktsprosten Johan Magnus V. och hans hustru Margareta Karolina Hanner. Även farfadern var prost. Efter skolstudier i Norrköping blev A. M. V. student därstädes 6 juni 1868, inskrevs vid Uppsala Universitet 14 sept. s. å., blev fil. kand. 13 dec. 1872 och fil. doktor 1875. Genomgick provår i Uppsala 1873—1874 och tjänstgjorde vid Fjellstedtska skolan därstädes 1874—1875. Extralärare i Uppsala vt. 1875—vt. 1876 och i Sundsvall ht. 1876. Utnämndes den 22 dec. 1876 till kollega därstädes och vikarierade som lektor i moderna språk ibidem 1878—1879. Erhöll den 13 nov. 1878 transport till Örebro och tillträdde denna plats vid början av ht. 1879.

Gradualavhandlingens titel lydde: Om bruket av relativa pronomina i nyfranskan; tryckt i Upps. 1875 och ventilérad den 24 maj s. å. Dessutom utgav han Svenskt-franskt parlörlexikon, Sthlm 1885; Mästerskaps-systemet. Prakt. lärobok i spanska affärs- och umgängesspråket. Sthlm 1891. — Vid hans bortgång den 28 april 1933 förelägo av hans hand flere säkerligen värdefulla men ännu i dag troligen icke utgivna excerpt och otryckta avhandlingar.

Doktor Vallström gjorde sig tidigt känd såsom en mycket skicklig lärare i levande språk, — något varpå hans snabba befordran möjligen kan utgöra ett bevis. Han kunde i hög grad konsten att sätta fart på de tröga lärjungarna samt behålla de begåvade i god kondition och avhålla dem från slarv. Till hans lektioner dugde det ej att komma otillräckligt förberedd. Hans ovanligt stora lärareförmåga var dock alltid parad med blidhet, försynthet, vänlighet och rättvisa. Vi hade mycket stor respekt för hans kunnsighet, skarpa intelligens och nobla, förfina personlighet. Han hade en profil av fransk ädling, och även i hans väsen framträdde en gallisk esprit, som ibland kunde få en anstrykning av satirisk skärpa. Att han på somrarna idkade friluftsliv och var en ivrig seglare samt under terminerna ofta uppträdde till häst, höjde honom också i pojkarnas ögon. Och i flickskolan var han elevernas förtjusning.

Sina gedigna kunskaper i moderna språk ävensom sin praktiska språkfärdighet förökade han genom resor i Frankrike 1874, Tyskland 1883, Algeriet och Spanien 1890 samt Schweiz 1891.

V. var mycket musikalisk och trakterade i synnerhet piano och flöjt. Varje vecka samlades ett kotteri hos honom eller ock hos adjunkten Helleday och idkade Fru Musicas sköna konst.

På lediga stunder ägnade han sig även åt bokbinderi. Också där kunde hans fina smak göra sig gällande. Jämte konstnären Axel Borg m. fl. gick V. på en slöjdkurs, anordnad av rektorn vid dövstumskolan Karl Booberg och läraren Alfr. Fridén, sedermera folkskoleinspektör i Linköping. Vallström skaffade sig fullständig uppsättning av snickareverktyg och förfärdigade sig bokhyllor, stolar, kökssaker m. m.

Under de sista tio åren av sin lärareverksamhet led han av en envis halssjukdom — svaghet i stämbanden — och av svår neurasteni, som allt emellanåt tvingade honom att begära tjänstledighet; den längsta omfattade de sista fem åren.

Sedan han lämnat sin läraregärning, flyttade han till Stockholm, där han emellanåt uppsöktes av tacksamma och minnesgoda kamrater och lärjungar. Sedan många år hade han lidit av åderförkalkning, varför han snart måste upphöra med sin verksamhet som översättare. Värre var det för honom att sluta med sin kära musik och sina studier av spansk språklitteratur. Ögonen blevo trötta; han fick yrsel och plågades under många år av brist på sömn.

Sedan den 15 juli 1894 var han gift med Alba Carlsson, född 12 sept 1859.

I sitt testamente donerade han 2000 kronor till en stipendiefond vid Karolinska läroverket för en student, som ämnade idka akademiska studier i franska.

Om konstnären Axel Borg jfr *Knut Barrs* illustrerade artikel i »*Sällskapet Örebro-Karolinare 1924—1929* Festskrift» Sthlm 1929 s. 19—23. Aa s. 30 återges Enkla men välmenta Rim till gamle käre vännen Gustaf Widén av Axel Borg. — Om samme stationsinspektör G. W. har landshövding Joh. Widén nedtecknat illustrerade skol- och vänskapsminnen aa s. 7—11. Om rektor L. J. Phragmén skriver rektor K. G. Grandinson s. 24—25, och om doktor H. Lund berättar G. A. Ringselle s. 12—18. Bilder av skolan och av äldre läraregrupper samt en skildring av Sällskapet Ö.-K:s tillkomst etc. utfylla den värdefulla och vackra minnesskriften (vars pris nyligen sänkts från kr. 3:50 till 1:—).
Not av B. Rud. Hall.

Adjunkten Fil. D:r K. F. A. Ljungberg.

En ungdomens vän, som otvivelaktigt var den välvilligaste i hela skolan, var läraren i grekiska och sedermera även i svenska och kristendom, doktor *Karl Fredrik August Ljungberg*. Hans lärjungar se säkerligen framför sig den lille, nervöse, prydlike, alltid välklädde mannen med de ringprydda fina händerna och det slät-rakade, som ett rött höstäpple eller en blodapelsin skinande ansiktet samt det fina, krusiga håret, kammat i tupé. I en honom tillhörig skolkatalog har han kallat sig le petit pasteur, le petit maître.

Bakom doktor Ljungbergs guldbågade, före varje lektion omsorgsfullt putsade glasögon framlyste de allra vänligaste ögon.

Hans sätt att uppträda i klassen med grimaser och fnysningar, bara man rörde på sig, bidrog icke att hålla respekten uppe. Hostade man till ett tag en smula högt eller nös något ovarsamt, fick man till livs en ramsa av förebräelser för brist i uppfostran o. d., kulminerande till sist i de älskliga orden: Tror du, att du sitter i en drängstuga? Och det gick ej an att driva skämtet för långt, ty L. hade ett lättroört, häftigt och något ojämnt lynne samt var ej sen att slå till. Men hans små välvårdade händer verkade såsom milda västanfläktar, när de »smekte» ynglingarnas kinder.

Brast sålunda emellanåt L:s tålmod och brusade någon gång hans livliga ingenium upp, så var han likväl städse situationen vuxen och förlorade sällan herraväldet över de okynniga pojkar.

Dock minns jag en gång, då han blev het och gick utefter bänkraderna och delade ut örfilar över lag. Kanske hade någon gosse smugit sig bakom doktorn och härmande gått efter honom och vi andra försyndat oss genom att skratta åt ofoget. — Ljungberg steg nämligen ofta ned från sin upphöjda ställning i katederstolen och gjorde sina ronder mellan pulpetraderna. I regel voro då åtminstone några pulpetsidor belagda med krita av någon beskäftig spjuver, så att när återtåget skedde, doktors vackra svarta bonjour var betydligt vitmenad.

Genom ronderna mellan bänkarna ville han se efter att det var fint och snyggt på golvet, och följderna blev naturligtvis, att små papperslappar lågo lite varstades, vilka klassen beordrats att

plocka upp. Men det skedde ej med snälltågsfart utan kunde ta en hel kvart i anspråk, vilket just var pojkarnas mening.

Ljungberg kunde lätt förgå sig. Men när örfilen var given, var vreden ock förbi. Tillät sig någon ett mindre elakartat skämt, tog doktor Ljungberg till satirens gissel, i det han till den felande fällde dessa ord: »Småbarna, abcboka, peksticka!» Och detta med ett så ringaktande tonfall, att den felande måste känna sin ambition vakna och inom sig avgiva löftet att aldrig mera göra sig förtjänt av sammanställningen med dylika barnkammarattribut, ett löfte, som dock snart ofta glömdes.

Doktor Ljungbergs aldrig tröttnande välvilja kunde till slut ingen av hans lärjungar motstå. De som »skojat» för honom kända säkerligen ånger och ruelse, ty det fanns nog ingen av våra lärare med undantag av Vikander och Lyth, som var så allmänt omtyckt av lärjungarna som just han. Ännu en bidragande orsak till hans popularitet var, att han gav så bra betyg och sällan underbetyg. Endast notoriska bråkmakare underkändes. Då vi flyttades från 5:te till 6:te nedre, hade 27 av klassens 32 lärjungar AB i kristendom. »Snälla» gossar fingo alltid AB. Och ändå voro vi, trots hans goda, livliga och medryckande undervisning, inga överdängare i ämnet, vilket torde framgå bl. a. därav, att lektorn sedermera biskop Lövgren, som tog emot klassen, följande termin fann sig föranlåten att endast ge tre AB i ämnet i fråga. En av dessa tre var kvarsittare, den andra nykommen från annat läroverk och vem den tredje var förbjuder mig min blygsamhet att nämna.

Även doktor Ljungberg var en riktig arbetsmyra. Hans undervisningsskicklighet och stora arbetsförmåga togos i anspråk på mångahanda sätt. Sålunda var han lärare i söndagsskolan, tekniska skolan och Risbergiska flickskolan, allt i Örebro; dessutom var han brunnspredikant vid Loka, regementspastor vid Livregementets husarer och predikant vid länslasarettet.

I förening med denna kolossala arbetsförmåga ägde Ljungberg, på vilken i fullt mått kunde tillämpas den i våra gamla stipendiestiftelser övliga glosan: »ett särdeles kvickt och livligt ingenium», även en ovanlig receptivitet, i det han kunde snabbt tillägna sig vetande i snart sagt vilka kunskapsgrenar som helst. Medan Sädbom och Vikander så gott som hela skoltiden igenom ridderligt tjänade den ene sin fauna, den andre sin räknetavla,

var L. med över allt. Det fanns knappt något enda undervisningsämne, i vilket han ej prövade sin beläsenhet. Teologi, grekiska och hebreiska, matematik, historia och geografi, svenska och tyska språken — i allt var han bevandrad; över allt rörde han sig med lätthet. Och mångsidigheten utträngde icke grundligheten. Två gånger hade han förtroendet att förestå lektorat: dels i teologi och hebreiska, dels i grekiska. Lägga vi så därtill hans ledamotskap i föreningar och funktioner, såsom i Örebro skolråd, ett uppdrag som icke var en blott sinekur — så kunna vi förstå, att Ljungberg visste taga tiden i akt, arbetade fort och förstod även konsten att arbeta väl.

Det mindre imposanta i hans annars värdiga uppträdande gjorde att han trots en vid nära 50 års ålder avlagd, vacker pastorexamen ej lyckades få befordran till kyrkoherde, varefter han säkerligen ivrigt längtade.

Även Ljungberg stupade på sin post före pensionsåldern. Han dog 19 jan. 1889.

Till sist ber jag få instämna med minnestecknaren vid 1891 års stiftsmöte i Strängnäs (Från tempel och skolsalar) prosten Hagström, att »Ljungberg var en man av bottenärlig karaktär samt i umgänget av ett glatt och fryntligt lynne. Känslfull, lättörd, häftig, något otålig, förenade han med dessa egenskaper andra, som voro alldeles motsatta, såsom stadga, allvar, ihärdighet. Ytan var rörlig, botten fast.»

Rörande sina nedtecknade läroverksminnen hänvisar G. A. Ringselle till följande och tackar för gjorda (om än ej alltid i varje punkt ordagranna) citat.

Tryck: Bernhard Forssell Örebro och dess utveckling. Örebro 1912.

K. A. H(agström) Från tempel och skolsalar. Minnen vid Strängnäs prästmöte 1891 (i N. A.).

E(rlan)d H(ellbo) Minnen från Karolinska skolan. Närkes Allehanda juli 1915.

Claes Lagergren Mitt livs minnen. I. Sthlm 1922.

Bengt Läftman Skolpojkar och bergslagsbor. Örebro 1927.

Minnesrunor o. a. uppgifter i Arsredogörelser från lvkn i Örebro, Sundsvall, Göteborg och Härnösand

Tidningar: Ner. Alleh.; Örebro Dagblad; Örebro Tidn.; Närkes-Posten; St. Dagbl.; St. Tidn.; Sv. Ltg.; Norrk. Tidn.; V. D. Boråsposten 6/10 1909.

Otryckt: Gotlands Nations i Uppsala minnesbok.

Föredrag av Baron Lewenhaupt; meddelanden av Doktorerna Axel Vallström, Tore Ekblom, V. Lindström och Sam. Jansson samt Fröken Valborg Sundblad och Fru Adrian, född Borg.

Lektor Ernst Adlerz.

I Linköpings läroverk tjänstgjorde i början av 1850-talet två förträffliga bröder Adlerz såsom kollegor. Deras fader var son till en skraddare, föddes i Linköping 1772 och hette Johan Anders Adlerz (Adelgren). Denne var brukspredikant i Överum 1801—04, blev komminister i Söderköping 1809 och tillika brukspredikant ibidem samt kyrkoherde i Gryt 1825 och dog 3 sept. 1827.

Den äldre av hans söner, fil. doktor Karl Erhard Adlerz, var född 1813 och hade, innan han blev kollega i Linköping, varit kollega i Vimmerby samt blev år 1854 rektor först i Eksjö och sedan i Vadstena, varifrån han 1869 befordrades till kyrkoherde i Kuddby, där han slutade sin livsgärning 4 juni 1891. I Östgötars minne läses om honom, att han var en sträng och noggrann lärare, av lärjungarna aktad och värderad. När Vadstena skola 1931 firade sitt 500-årsjubileum, avtäcktes två rektorsporträtt, varav det ena föreställde honom.

Den yngre brodern, Johan Elis Adlerz, som var född 1816, hade ej disputerat för graden och nöjde sig därför med sin adjunktur, som han skötte från 1846 (i början såsom apologist) till 1879, varefter han var tjänstledig till sin död 18 sept. 1881. Om honom heter det i Östgötars minne, att »han var godhjärtad, redbar, flärdfri och anspråkslös. Såsom lärare var han nitisk och plikttrogen men hörde i mycket till gamla tiden och hade stundom svårt att uppehålla disciplinen oaktat stora ansträngningar, som snarare ledde till motsatsen av det åsyftade. Trött på tjänsten och sjuklig hade han begärt och fått pension sig tillerkänd, då döden kallade honom.»

Karl Erhard Adlerz hade två söner, Henning Erhard Teodor, f. 1856, och Gottfrid Agaton, f. 1858. Johan Elis Adlerz hade en son, Ernst, född 6 november 1854.

Alla tre vistades i Uppsala i slutet av 1870-talet och början av 80-talet. Alla tre ägnade sig åt naturvetenskapliga studier och avlade licentiatexamen. Henning disputerade ej för graden utan nöjde sig med att bli kollega i Norrtälje och sedermera läroverksadjunkt i Åmål. Ernst disputerade 1882 på ett botaniskt ämne, och Gottfrid, som var zoolog, blev fil. doktor 1887. Båda blevo lektorer i naturalhistoria och kemi, Ernst i Örebro, Gottfrid i Sundsvall. Och båda gingo hädan 1918.

Ernst specialiserade sig på bladmossorna, där han blev en av sin tids mest framstående forskare, och på de formrika släktena Hieracium och Rubus. I vetenskapligt hänseende överträffades han av den yngre kusinen, Gottfrid, entomologen, författaren till bl. a. Myrornas liv och Grävsteklarnas liv. Dessa äro på en gång klassiska och populära arbeten, välkända för alla, som sysslats med insektvärlden.

Adlerz' största håg och fallenhet låg åt vetenskapliga forskningar, men dessa måste uppskjutas till ferierna. I vetenskapligt syfte besökte han Öland 1873—75, Dovre 1876 och 85, Jämtland 1882, 1903 och 1913, Gotland 1887 och 98, Schweiz 1888, Italien 1890, Tyskland 1892, Härjedalen 1894,

Valders i Norge 1896, Dalarna 1909 och Medelpad 1914. Särskilt under resorna i Södern ägnade han sig åt studiet av Rubus-släktet.

De av hans arbeten, som blivit mest bekanta, äro hans mossfloror. Den lilla mossfloran för skolorna har för mig ett personligt minne. Han använde nämligen mig såsom försökskanin för att undersöka, hur det gick att examinera efter de av honom uppgjorda examinationsschemata. Jag fick komma upp till honom kl. 7 på söndagsmorgnarna och examinera mossor under hans ledning. Adlerz var alltid morgonfrisk av sig. Och jag kan ej påminna mig, att jag tyckte illa om att stiga upp tidigt även den enda morgon jag annars skulle ha kunnat få sova ut. Vi började ju vardagarna vårt skolarbete med morgonbön kl. 6.45 på den tiden. Kanske jag också sporrades av tillökningen i mitt herbarium, ty varje mossa jag examinerade fick jag, liksom jag också mottog en hel del fjällväxter från Norge, vilket mycket glädde mig.

Längre fram i tiden, då jag blivit stockholmare och intresserats för Hieracierna, som jag fick bestämda av de framstående specialisterna, fil. doktorerna Hugo Dahlstedt och Karl Johansson, sände jag min gamle avhållne lektor flera gånger av mina fynd. Han glädde mig då genom att sända mig Rubus-arter från Italien och Tyskland samt Hieracier från Sverige, bl. a. den av Almquist till hans ära uppkallade Hieracium Adlerzii. Och jag vågar hoppas, att han också kände en smula glädje, då han av mig fick Dahlstedts art Hieracium Ringsellii.

Skolan blev medelpunkten i Adlerz liv. At den krävande undervisningen i biologi och kemi samt åt vården av läroverkets biologiska och kemiska institutioner ägnade han plikttroget sin mesta tid och ett aldrig svikande intresse. Det av adjunkten Sädbom grundade biologiska skolmuseet, ett av de största och bäst ordnade i riket, hade i Adlerz en samvetsgrann vårdare och kompletterare. Och lektor Karl Hartman fick i Adlerz en värdig efterträdare.

Till förmån för läroverkets museum höll Adlerz emellanåt föredrag i biologiska ämnen. Och den lilla botaniska anläggningen framför Norra skolhuset är Adlerz' verk. Dit tog han pojkbarna och undervisade om dess växter (mest prydnads- och köksväxter).

En student av årgången 1913 omtalar, att han här såg tomater för första gången i sitt liv. Troligen var det 1910. Adlerz skar itu en sådan och visade klassen det läckert röda fruktköttet samt erbjöd vem som det ville att smaka. Men ingen kände sig hågad, utan Adlerz åt själv upp hela tomaten.

Adlerz gjorde allt för att uppmuntra sina lärjungars botaniska intressen. Hans undervisning var fast och genomtänkt, praktisk och väckande. Många dugande vetenskapsmän ha också honom att tacka för sin grundläggande naturvetenskapliga utbildning. Jag tillåter mig i detta sammanhang endast nämna nobelpristagaren

professor The Svedberg samt den kanske mest mångsidige av alla, professor Johan Gunnar Andersson, vilken redan såsom skolpojke av vetenskapsakademien fick resestipendium för geologiska undersökningar (i Jämtland); vidare botanisten och arkeologen d:r Knut Kjellmark samt entomologerna redaktör Anton Jansson i Örebro och d:r Tore Ekblom i Stockholm. Och professor Rutger Sernander var visserligen icke Adlerz' (utan Hartmans) elev å läroverket, men även han har av A. mottagit åtskilliga impulser.

Varje människa och i synnerhet varje lärare har sina egenheter, som eleverna skarpt iakttaga och härma. Så även lektor Adlerz. Hans organ var något monotont, slog ibland över i falsett och verkade rogivande. Ofta brukade han lägga fingret på näsan under ett egendomligt biljud, »tnu». »Nå, gossar, kan ni något i dag? tnu». »Nå, B., tnu, när levde Linné?» B., som var betydligt okunnig, svarade, att han levde på 1800-talet, vilket han sedan, då han på lektorns min förstod sig ha svarat orätt, rättade till i början på 1800-talet och sedan till slutet av 1700- och början av 1800-talet. »Kanske vi skulle säga i mitten av 1700-talet», rättade Adlerz och godkände så sväret. Detta visar Adlerz' välvilja och hjälpsamhet. Dessa egenskaper visade sig också på annat sätt. Om en pojke ej kunde sin uppgift, kunde A. gå till fönstret och titta ut, vändande ryggen åt honom, som naturligtvis passade på och tittade efter i boken, så att han kunde svara rätt, när A. åter vände sig. Vid dylika tillfällen kunde det också hända, att en hjälpsam pojke viskade, vilket gav A. anledning att förmana pojkar att ej tala så högt.

»Ha växterna någon temperatur?» — »Ja, 37 gr.», svarade en pojke. — »Tnu, då måste de kännas ganska varma.»

Dionæas blad, vissa blomställningar m. m. höll Adlerz styvt på att pojkar skulle kunna upprita. Teckningarna utfördes i marginalen i läroboken. I övrigt ställde A. ej höga fordringar på genomsnittspojkar. För överbetyg fordrades dock utvidgade kurser, t. ex. tentamen på en del uppstoppade fåglar i skolans museum. Vid denna tentamen höll han handen för etiketten, dock så att de första bokstäverna syntes.

Ur Bengt Låftmans Skolpojkar och bärgslagsbor må citeras följande:

»Någon dag före den muntliga studentexamen anmodade Adlerz abiturienterna att samlas i laboratorierummet. Här drog han

fram en låda med kranier av de mest skilda smådjur, katt, råtta, mård, utter, vessla, igelkott m. m. »Lär er skilja dem åt» uppmanade han oss, »så ha vi något att syssla med i studentexamen». Tänderna, på vilka de olika skallarna skulle skiljas åt, hade för länge sedan fallit ut och lågo nu på botten av lådan. Ingen enda av oss hade en aning om, hur sådana zoologiska studier i tolfte timmen skulle bedrivas. Lösningen var dock enklare än man tänkt sig. I gommen på varje skalle stod med bläck präntat djurslagets namn.»

Under de sista åren av min skoltid hade jag till uppgift att till examen, särskilt till studentexamen, anskaffa levande växter till undersökning och förhör. Att examinanderna då passade på och pumpade mig, är klart. Jag var ej ohjälpsam, och jag fick mig nog ibland en sockerdricka för besväret. Jag minns speciellt en herre från Västergötland, som liksom alla sina bröder försökte sin lycka flera gånger i studentexamen. Han blev av Adlerz uppmanad att taga några lektioner på värväxterna ute i naturen under min ledning. Jag stack då fram den ena växten efter den andra och gnodde i honom deras namn. Så fann jag och presenterade *Scutellaria galericulata*. »Nej, den får du icke ta med till examen. Ett så svårt namn kan jag inte lära mig.» I examen fick han fråga bl. a. på *Viola tricolor* β *arvensis*. Han kom bara ihåg sista delen och svarade *Beta arvensis*, vilket svar den snälle lektorn godkände.

Då vi firade 25-årsminnet av vår studentexamen hade vi den glädjen att bland oss se bland andra vår käre lektor Adlerz. I ett tal, som han då höll, relaterade han ett yttrande av mig, då jag skulle ut med portören och skaffa växter till studentexamen: »I dag får jag inte ta några svåra växter, ty de, som ska upp i morgondagens examen, känna inga växter.»

Om han ej var alltför sträng i sina fordringar och om han välvilligt ville hjälpa pojkar igenom i studentexamen, så kontrollerade han dock noga, att de växter verkligen uppvisades, som insamlades under exkursionen i september. Denna utsträckte han än till Myrö, än till Dylta bruk, än till Yxhult i Kumla.

Vi, biologilärare, äro som bekant ålagda att i vissa klasser redogöra för alla de faror som åtfölja förtärande av sprithaltiga drycker.

»Det kände alla till» — nu tar jag mig friheten omigen citera en bit ur Bengt Låftmans förträffliga bok — »och knappast nå-

gon försummade att på en viss salsskrivning under västen medföra någon äldre kriabok från föregående årsklass med ämnet Spritdryckernas inverkan på människokroppen. Så nedbrytande, icke blott fysiskt utan även intellektuellt och moraliskt, som spritbruket i dessa krior utmålades, med sina följsjukdomar: suparelever, skrumpnjurar och delirium, har det kanske aldrig tecknats på andra håll. Man tycker att sådana skildringar borde ha förmått varje omdömesgill människa att helt avstå från förtärandet av spirituosa. Liknelsen om supen och piskrappet på den tröttkörda hästen återfanns i alla krior, formulerad till en värdig avslutning. Ingen trodde på sanningsensligheten av sina skräckmålningar.»

Adlerz var en stor vän av åskådningsundervisning och gjorde därigenom sina lektioner synnerligen instruktiva. Ehuru han var mycket kritisk mot darwinismen, tog han dock noga kännedom om nya rön i biologien och meddelade nyheter i undervisningen. Ofta visade han bilder och preparat, vilka senare han själv gjort.

Vid kollegierna tillämpade han alltid förmildrande omständigheter och ville aldrig veta av några extra skärpningar av ett straff. Var det fråga om sänkt uppförandebetyg åt någon pojke, som burit sig illa åt mot någon lärare och kollegiets flertal röstade för betyget D, tog Adlerz upprepade gånger till orda och påyrkade, att sänkningen av betyget skulle stanna vid C. »För sådana här förseelser som näsvishet mot en lärare ha vi förut alltid gett C». Och han gav sig ej, förrän han fick sitt förslag igenom. Han ansåg, att om en pojke burit sig illa åt mot en lärare, kunde det mången gång ha varit den senares fel.

Adlerz hade alltid sin hand öppen för sina medmänniskors nöd, dock inte så att han lånade pengar åt någon notorisk slarver. Mången skolpojke har fått böcker och pengar av honom. Jag vill här endast anföra ett fall. En pojke skulle på grund av medellöshet sluta i sjätte för att söka sig in vid apotek. Pojken var mer än vanligt intresserad av botanik, varför Adlerz kom att intressera sig för honom och satte sig i spetsen för en insamling till ynglingen, som under sin återstående skoltid av det insamlade beloppet fick kläder och böcker. Första namnet på listan var Ernst Adlerz, 100 kr.

»Du ska inte bli apotekare. Det passar du inte till. Du är för slarvig», var Adlerz' förmaning till föremålet för välgörenheten. Kanske hade A. väntat sig mera glädje av sin skyddsling, som ej

blev vetenskapsman utan endast en obetydlig läroverksadjunkt, som dock allt framgent bevarat sin kärlek till Floras barn och efter bästa förmåga sökte avslöja blommornas hemligheter för mer eller mindre andäktigt lyssnande ynglingaskaror.

Under min skoltid var Adlerz en bild av hälsan, ståtlig, rask och hurtig. Kanske bidrog här till hans friluftsliv i skog och mark med den stora portören på ryggen. Senare tiders lärjungar ha berättat, att han ofta hade svåra näsblödningar och ha tolkat hans nasala ton och hans förut omtalade »tnu» såsom tydande på något slags sjukdom i näsan.

I slutet av 1917 började han märkbart avtyna, men hans kraftiga vilja och hans kärlek till kallet höllo honom uppe och dolde det verkliga tillståndet. Sista veckan av febr. 1918 blev det uppenbart, att den magsjukdom, varav han länge plågats och som ansetts vara av nervös art, var synnerligen farlig. Magen var hop-torkad. Den ena smärtsamma operationen efter den andra måste företagas, varunder Adlerz led fruktansvärda plågor. Så följde en orosfylld vecka, och den 8 mars kom döden stilla och oförmärkt. Tre månader före sin bortgång hade A. fyllt 63 år.

Sitt varma intresse för skolan och dess lärjungar lade han ytterligare i dagen vid sin bortgång genom två donationer, vardera på 5,000 kr., den ena till inköp åt nyssnämnda museum, den andra till en stipendiefond. Dessutom fick läroverkets bibliotek av hans vetenskapliga boksamling uttaga vad det önskade. Och det blev en ansenlig tillökning, ty Adlerz, som hade en god ekonomi och levde mycket sparsamt, hade under årens lopp inköpt allt värdefullt som hörde till hans discipliner. Även herbariet hamnade i skolans museum. Kanske en del kom till Linköping? Denna min gissning stöder jag på, att i hans herbarium saknas växter, som jag vet mig ha sänt min avhållne lärare.

»Ernst Adlerz var en pliktmänniska av ädel art», skrev hans rektor i årsredogörelsen, »varm för rätt och sanning, ärlig och öppen, vänlig och hjälpsam, på en gång allvarlig och gladlynt, en from man och god kristen. Dessa egenskaper förskaffade honom många vänner, men hans intimaste vänskrets förblev alltid mycket begränsad. Hans lärjungar sågo upp till honom som till en faderlig vän, den där förstod och trodde på dem. Budskapet om hans bortgång väckte därför en allmän och uppriktigt känsla av sorg, som på många sätt gav sig till känna. Minnet av den plikttrogne, älskvärde och ståtliga mannen, som gav så mycket och fordrade så litet för sig själv, skall länge leva.»

Lektor Per Gustaf Lyth.

När den stränge latinlektorn och lärde skolhistorikern Karl Fredrik Karlson år 1883 vann befordran till kyrkoherde i Nyköping, blev fil. d:r P. G. Lyth först vikarierande, sedan ordinarie innehavare av lektoratet i latin och grekiska i Örebro. Jag tyckte i första början icke om honom, ty 1) han trängde undan medsökanden min käre klassföreståndare doktor Konrad Ahlén och 2) han såg sträng ut med sitt något breda, röda ansikte och de djupt liggande ögonen med de buskiga ögonbrynen och den under vissa tider svårmodiga blicken. Figuren var undersätsig men kraftig. Aldrig kunde jag då ana, att jag i honom skulle få en så älskad lärare, som fallet blev.

Han kom, såg och segrade. Snart upptäckte man, att det var en lärare, som hade intresse ej blott för ämnet utan även för pojkar och att »han var en karl med hjärtat på rätta stället, och det är sådant som pojkar värdera», skrev en av hans forna lärjungar (redaktör E. Sundin) vid hans bortgång och tillade, »att om den undervisning lärjungarna förut åtnjutit (av d:r Heden-skog), övertygat dem om att latinet var ett dött språk, så övertygade dem Lyths undervisning, att det i antiken fanns element, som levde kvar och som kunde ställas i förbindelse med nutiden, i politik och diktning. Han visade, att jämförelsen var givande samt att de gamla bättre förstodes, om man gjorde sig reda för moderna motsvarigheter och tvärtom».

Lyth var för oss, pojkar, en man full av glättighet, livlighet, hänförelse för sitt kall och kärlek till sina pojkar. Vi, som åtnjutit den lyckan att ha honom till lärare, minnas hans spänstiga gång, när han i rask fart de frostkalla höstmorgnarna utan överrock styrde kosan över kanslibron. Han hörde till dem, som ville härda sig, både kroppsligen och andligen. »Alla våra hälsningar ute besvarade Lyth med en käck honnör mot hattbrättet, så att handens insida riktades framåt och utåt» — nu citerar jag Bengt Läftman i »Skolpojkar och bärgslagsbor». »Korpralerna på Sannahed hade troligen icke godtagit detta slags hälsning, men en lektor i latin och grekiska kunde ju tumma något på de reglementariska handgreppen och dessutom citera: Quod licet Jovi, non licet bovi.»

När han trädde upp i katedern, hälsade han alltid klassen med en varm, vänlig blick, som vi aldrig glömma. Alltid var han densamme. Aldrig var han ojämn till lynnet; alltid visade han glättighet och sinnesjämvikt.

— Vet ni, gossar, vad som menas med självbehärskning? Jo, ser ni, när jag var en ung pojke, hade vi kalas hemma. Som efterrätt skulle komma en mycket delikat kaka, som jag mycket gladde mig åt att få smaka. Men — när fatet kom till mig, var den slut. Men den som inte grät eller visade sorg däröver — det var jag. Det kan man väl kalla självbehärskning.»

Bekymmer av ekonomisk natur eller av andra slag fingo ej störa hans med kraft bedrivna undervisning av den ena pojku-upsättningen efter den andra.

Över Lyths undervisning liksom över hela hans verksamhet i övrigt låg kanske något forcerat liksom också en stark impulsivitet. För att få fart och kläm på lektionen slog han ofta knytnävarna i bordet men aldrig på grund av dåligt humör eller ondska utan för att riktigt väcka klassen till högsta andliga spänstighet. När vi skanderade latinsk vers, markerade han takten med händerna, och om vederbörande ej lade riktiga tonvikten på första versfoten, ropade han: Kung Karl o. s. v. Och jag minns mer än en varm vårdag, då klassen var tröttkörd av de många lektionerna och kanske liksom undertecknad längtade ut i naturen, hur Lyth avbröt tröskandet med orden: Hör ni, gossar, nu tycks ni vara bra trötta. Nu ska vi till omväxling ta en liten anekdot.

Ett gott skratt är alltid hälsosamt. Den som emellertid skratade hjärtligast åt historierna, det var Lyth själv.

Han brukade öva oss i att sammanbinda alla meningarna i latinska temat — det gällde då att översätta från svenska till latin — till en enda period. Så gjorde jag i studentskrivningen, vilket vållade Lyth och medgranskaren, lektor Ekedahl, mycket arbete och besvär vid granskningen och skaffade mig endast B på skrivningen i stället för det AB jag annars fått på den eljest felfria skrivningen. Detta gjorde, att jag i »muntan» fick nöja mig med AB i latin i stället för det A, som Lyth hade tänkt ge mig, emedan han funnit mig vara den bäste vid kursivläsning. Detta är hans egna ord vid föregående termins slut. Och att jag tack vare hans gedigna undervisning kunde latin då, bevisas av att jag ej tog en enda lektion i latin, innan jag min första termin i Uppsala avlade min examen stili latini pro gradu philosophico.

Vad som för många lärare kan vara en hårdknäckt nöt, nämligen att upprätthålla disciplin och vidmakthålla lärjungarnas intresse för ämnet, det var en småsak för Lyth. Han var tydligen född till pedagog. Och han var son till en dugande sådan. Hans far, läroboksförfattaren Jakob Eberhard Lyth, var konrektor i Visby.

Från vår käre klassföreståndares lektioner ha vi endast soliga och ljusa minnen, »vare sig vi i hans sällskap fingo stifta bekantskap med Trojanska krigets hjältar eller hos Horatius vid en flaska falernervin fingo lyssna till denne livsglädjens och levnadsnjutningarnas sångare» (yttrar Låftman).

Jag betvivlar högeligen, att någon enda av hans lärjungar kan erinra sig någon orättvis behandling från hans sida eller något, som på minsta sätt kunde tydas som en orättvisa — pojkar äro ju ovanligt känsliga i det fallet, ja, jag skulle vilja säga överkänsliga. Ej heller behövde man höra hårda ord eller förebråelser, ty han visste att genom sitt hjärtevärmade sätt samla glödande kol på en försumlig lärjunges huvud.

Hans kärlek till de kära pojkarna gick under de senaste åren alltför långt, i det han alltid ställde sig på deras sida. De skulle alltid flyttas upp, och ingen, om än så välförtjänt prickning av deras sedebetyg finge förekomma. Han anlade alltid en välviljans syn på allt.

Också tillvann han sig som ingen annan deras tillgivenhet.

Lyth var en eldsjäl, full av sprudlande impulsivitet och varmt hängiven allt, som han skänkte sitt intresse. Han ägde en otrolig arbetsförmåga, som icke visste av några hinder. Därför brände han så att säga sitt ljus i båda ändar, dvs. förslet sina krafter i förtid liksom Vikander och många andra lärare.

Skolan var ju hans egentliga arbetsfält, där hans kärlek och nit förtjänade de bästa vitsord. Men han nöjde sig ej med att göra endast ungdomen bekant med det gamla Hellas och Rom. Han sökte även till den stora allmänheten meddela av sitt rika vetande genom en mängd uppsatser om Greklands och Roms litteratur, genom översättningar och dyligt. Bland annat översatte han Ciceros De senectute under titeln En åldrings tankar om ålderdomen. Hans lärobok i romerska antikviteter är känd över hela Sverige. Den läste jag under mina latinstudier i Uppsala, och den gällde länge såsom ett mönster i sitt slag.

Många av Lyths översättningar, t. ex. av Ciceros De amicitia (en väns tankar om vänskapen), de sju första sångerna av Odys-

séen och framför allt av Titus Livius Romerska konungasagor, ha för den studerande ungdomen utgjort förträffliga »mojor» eller »lurkar», som vi i Örebro kallade dem, när vi anställde »komparativ språkforskning». Romerska konungasagor tillägnade han Selma Lagerlöf, då hon fyllde 50 år, såsom ett bevis på den beundran, han hyste för hennes författarskap.

Lyth deciderade sin översättning En åldrings tankar om ålderdomen» till konung Oskar på dennes 74:de födelsedag (1902).

Vid sina översättningar lade han mer an på att få en god svenska, även om orden blevo nästan alltför moderna, än på slavisk trohet mot originalet. Detta i motsats mot doktor Hedenskog, som höll på att vartenda uttryck, varenda pleonasm skulle återgivas, t. o. m. om svenskan därigenom blev fördärvad. »Horribile visu aspectu» måste alltså för H. översättas med »rysligt att se och ännu värre att åskåda».

Hos Lyth mötte man det största personliga deltagande för ens ve och väl. Ehuru hans forna disciplar kunde räknas i tusental, höll han ganska bra reda på vad det blev av dem efter sluta/d skolgång, och följde med aldrig svikande intresse deras strävanden på olika banor. Hans varma intresse för skolungdomen visade sig även i de värfester i det gröna och i de lekstugor, som han anordnade för gossar och flickor och dessas lärarinnor. Det var emellertid efter min skoltid, så jag har inga personliga minnen därav, men jag har hört av andra, »hur lektor Lyth med glatt humör ledde det hela, hur han anförde ringdansen mellan blommande buskar, över mossklädda stenar och grönskande tuvor och höll målron vid makt. Jag är förvissad om att ungdomen förstod, att det låg hjärtevärm bakom lektor Lyths strävanden och att det inte var någon vanlig rolighetsminister, som anförde dem».

Lyth var en idealist av renaste vatten, en stämmingsmänniska, »som lät sig hänföras och ryckas med av ögonblickets ingivelse och gripas av det sköna i natur och poesi. Han sökte också bibringa sina lärjungar denna hänförelse och väcka deras sinne för det höga, det ädla i livet.» (Låftman aa s. 61).

Lyth har också utgivit en mycket god Handledning i svensk stilistik i exempel, 5 delar. Ty hans vitterlek sysslade ej endast med de gamla klassiska skalderna och författarna, utan han har även utfört om skarp iakttagelseförmåga vittnande, om än stundom bizarra undersökningar i fråga om svenska diktare och deras verk. Hans älsklingskald var Esaias Tegnér, om vilken han

skrivit många större och mindre arbeten. Och det beredde honom ett särskilt nöje att påpeka paralleller mellan en tanke hos Tegnér och hos antika författare.

Om Fritjofs saga hade Lyth föreläst otaliga gånger. Vid möten på landsbygden var Lyth ofta med. Det kunde hända, att en talare gav undervisning om jordens plöjning och gödning och att Lyth därefter uppträdde med ett föredrag om Tegnér eller Fritjofs saga. Hans ideella läggning trädde i dagen uti allt vad han gjorde, och sålunda även hans strävan att göra de stora författarna, klassiska såväl som svenska, förstådda av ung och gammal i nutiden.

Ännu året före sin död, således 1912, gav han ut Tegnérstudier (i två delar), vilket arbete i slutet av året åtföljdes av ännu en bok, Tegnérns erotik, som sålunda blev det sist tryckta verk av den flitige författarens penna.

Även Selma Lagerlöfs och Viktor Rydbergs diktning hade i honom en hänförd beundrare och finkänslig tolkare. Särskilt Rydberg och hans arbete Dexippos utövade ett stort inflytande på vår ädle lärare, som älskade en käck, dådkraftig ungdom.

Att en person med så stora litterära intressen, ett så livligt temperament och så stora intressen för dagens frågor skulle känna en stark dragning till tidningsmannens yrke, var ej underligt. Han ville meddela av det, som fyllde hans varma hjärta, han ville tjäna den ungdom, det land och det folk, som han lidelsefullt älskade.

Han började utge en tidning, *Minerva*, som uteslutande var avsedd för gymnasister, ett organ för föreningarna Hedera och Brage. Dessas medlemmar lämnade bidrag. Bland annat återfinnes däri en uppsats av sedermera universitetsbibliotekarien Markus Hulth om skövedetraktens flora. Tidningen, som var märklig för sin tid, var i kvartformat och 4-sidig samt trycktes på samma tryckeri som hans andra tidning. Den är nu ytterligt sällsynt. Den hann emellertid aldrig bli riktigt inarbetad, så att den kunde bära sig, förrän dess redaktörs intressen riktades åt andra frågor, nämligen den pågående striden mellan frihandel och protektionism.

F. o. m. dec. 1883 t. o. m. jan. 1885 utgav Lyth Örebro Tidning, 1884 Bergslagsbladet samt april 1886—oktober 1887 Nerikes-Posten, den senare förande tullvännernas talan under nyssnämnda strid. Mycken tid, mycken kraft ägnade han åt tidningsarbetet, vari han hade tillfälle att visa sin uppslagsrikedom och sitt mångfrestande väsen. Men detta yrke kräver sin man helt samt fordrar åtskilliga praktiska egenskaper och förmåga av praktisk överblick, som Lyth tydligen ej ägde. Han var för stark lyriker för att lätt kunna anpassa sig, och det var ej så lätt för den kammarlärde att fånga och övertyga den kritiska publiken. Och han var ingen affärsman utan drevs helt av ädla motiv. Då han ej fick det, som han ville, fick han ta det, som han kunde. För de bristande kalkylerna fick han, då tidningsföretagen gingo omkull, plikta genom ekonomiska och andra bekym-

mer och trångmål. Då ekonomien blev svår för Nerikes-Posten, drog lektorn själv tryckpressen.

Han återgick således till att uteslutande tjäna sin kära skola och sina litterära intressen. Kanske var det hans förstörda ekonomi, som förmådde honom till det myckna extraarbete, som i förtid bröt hans krafter.

Hans tjänstgöring vid Örebro läroverk omfattade en tidrymd av 30 år. Han var nära pensionsåldern, då han »föll på sin post», ty så kam med allt skäl sägas, enär han ännu dagen före sin död skötte sin tjänst. Han led av åderförkalkning och hade ett par år förut drabbats av ett slaganfall, vilket borde ha varit en maning att minska på arbetsbördan. Men vila fanns ej på lektor Lyths program. Han kunde icke vika, blott falla kunde han. Klockan 6 på kvällen den 12 februari 1913 kom ett nytt slag-anfall, och kl. 2.20 på natten, således 13 februari, slötos hans ögon för alltid.

Bästa beviset på ungdomens hängivenhet för den älskade läraren var, att lärjungarna anhöllo att få reda sin avlidne lärares sista vilobädd och med egna medel bekosta hans begravning, en begäran, som änkefru Lyth, född Gripenberg, med tacksamhet antog. De ville därigenom ge uttryck åt sin uppriktiga kärlek, vördnad och saknad vid sin bästa väns bortgång. Det brukades ju stundom i Grekland och Rom, att stora och fosterlandet gagnande män begrovos på statens bekostnad. Lärjungarna ville nu visa sin gamle latinlektor samma ära. Och hela gymnasium följde sin avhållne lärare och vän på hans sista färd.

Bland den rika blomsterskörden vill jag särskilt nämna ett par kran-sar. På Karolinska skolans krans med blå och gula band lästes: »Manibus Petri Gustavi Lyth. Socii, præceptoris, amici pie schola Carolina.

Quidquid ex te amavimus
Quidquid admirati sumus
manet mansurumque est
in animis nostris
in æternitate temporum.»

(Till P. G. Lyth, medborgaren, läraren och vännen; värdsamt från Karolinska skolan. Vad vi älskade hos dig, vad vi beundrade hos dig, är kvar och skall vara kvar ständigt i våra sinnen.)

Med lektor Per Gustaf Lyth bortgick en framstående pedagog, en äkta idealist, en kämpe för allt gott och ädelt, en vittter man med ett fromt barnasinne, en ungdomens hängivne vän.

Må det till sist tillåtas mig att citera, vad Lyth 8 1/2 år förut skrev i Örebro Dagblad 13/9 1904 vid adj. Sundblads bortgång, enär jag tycker det är så äkta och likt Per Gustaf Lyth.

Att ligga på sin dödsbår, det är att ha slutat sin livsgärning och att ha gjort upp sin räkning med denna världen. Men de kvarlevande skola kanske granska räkningen; även de vilja se, vad resultatet blir. Var och en har sin verksamhetskrets, och om den bortgångne i sin livstid utövat en lärares kall, omgives han av

en ring av yngre personer, för vilka han en gång varit vägledare och för vilkas framtid han i någon mån burit ansvar. Rollerna hava nu förbytts, och domen faller över död man. Vilken sällhet för den hädangångne och vilken lycka för den kvarlevande, om den domen kan bli ett varmt och ur hjärtat gående tack!

Läraren är en säningsman. Om varje ord och varje handling av en människa är ett frö, som kan leta sig väg till ett annat människohjärta och där gro och bära frukt till välsignelse eller förbannelse, så gäller detta icke minst om en lärare. Varje hans ord borde vara en frisk fläkt, som ger stegrad livskraft åt unga sinnen, varje hans handling skulle som en mäktig hävstång lyfta upp den tröge och ställa honom på ett högre plan av vetande och vilja. Denna inverkan är icke begränsad till skoltiden. Vad läraren sår, kan vara livskraftiga frön,

vilkas skördar skola blomma,
när han själv ej mera är.

Ty ett utsäde, som faller i ett människohjärta, behöver ofta lång tid för att mogna. Men de vackraste ord äro betydelselösa, om de icke bekräftas genom ädla handlingar, liksom en värdefull tavla infattas i en ram av guld. Vad man från skolan tager med sig ut i livet är därför icke så mycket inlärd läxor av inhämtade förklaringar; det är framför allt minnet av ädla och helgjutna personligheter. Lycklig den, vid vars öppnade grift det med sanning kan sägas:

Kärlek, som blott andras väl begärde,
brödratro, som den i fabeln fanns,
mod till offer, dröm om mänskovärde,
o, lev i vart hjärta som i hans.

Per Gustaf Lyth, f. i Visby 6 mars 1848 av konrektor Jak. Eberh. L. och Kristina Elisabet Anna Gahne, mogenhetsexamen i Uppsala 23 maj 67, fil. kand. v.-t. 75, fil. d.r. 75, dispens från provår 6 aug. 81, v. adj. i Uppsala v.-t. 72 och 73—74, huvudlärare i latin vid Uppsala priv. elem.-lyk och i latin och grekiska i Fjellstedtska skolan v. 75—v. 77, huvudlärare i latin vid Stockholms ateneum 77—81, extralärare vid Stockholms reallärov. 81—82, v. adj. i Visby 82—83, v. lektor i Örebro h. 83—1 maj 84, lektor i latin och grekiska ibidem 30 maj 83 (tilltr. 1 maj 84), v. rekt. ibm. 7 juni—31 juli 89, 10 okt.—20 dec. 93 och 2 nov.—21 dec. 06.

Gift 77 med Anna Aloysia Axelina Gripenberg, f. 51, dotter till kapten Karl Fredr. Vilh. G. och Anna Elisabet von Gall.

Lektor Harald Hubert Borg.

En bland Örebro läroverks största prydnader var filosofie doktor H. Borg. Jag tänker då närmast på hans lärareegenskaper. Och han prydde även i andra avseenden. Ty han var ståtlig och spänstig med drag av Tegnér och Apollo och med gestalt av en fransk general. De stiliga mustascherna och de nobla ansiktsdragen med de mörka sammetsögonen under ett svart vågigt hår gjorde starkt intryck. Han älskade skönhet och led av att se fulhet.

Harald Borg var en sällsynt homogen karaktär. Behärskat lugn, parat med en viss värdighet i uppträdandet, tilltalade de unga och ingav respekt. Allt vad han sade, uppbars av en sorts godmodighet, som man inte behövde ta fel på, men allvaret tyckte man sig alltid skönja bakom orden.

Genom gedigna studier och genom resor i Frankrike, England och Tyskland var Borg väl rustad för den teoretiska delen av sin uppgift, och med den största skicklighet och samvetsgrannhet vid fyllandet av sina rent teoretiska uppgifter förenade han en levande nitälskan för ungdomens etiska fostran. Detta nit bottnade djupt i en ideell och religiös livsåskådning och förenades med ett vaket intresse för vad som rörde sig i tiden. Han var en ovanligt skicklig pedagog.

Själv en gentleman i varje tum behandlade han sina lärjungar som gentleman.

När han mottog en ny klass, försummade han icke att i korthet beröra, vad han fordrade av lärjungarna för ett ömsesidigt samförstånd. Det var bl. a. uppmärksamhet och ett gott uppträdande. — Men för respektens uppehållande behövde Borg aldrig oro sig. Något stoj eller skoj under hans lektioner förekom sålunda icke. Det var så naturligt att hålla sig stilla och lyssnande till hans orationer. Ett skratt eller smil under pågående lektion förekom näppeligen. Gjorde någon oförmodat ett försök därtill lyste lärarens bruna ögon till med mera skärpa än vanligt, så att vederbörande inte behövde vara okunnig om hans innersta mening. Humor tror jag alltså man kan säga han saknade — åtminstone inom läroverkets murar.

Borg lade ned stort intresse på undervisningen och behärskade sitt galliska språk suveränt (liksom han alltid talade och skrev en vacker svenska). Han var aldrig krystad utan naturlig

och enkel i sitt tal. I de högsta klasserna höll han mången gång lektionerna i franska helt på det främmande språket. Och ett par gånger under terminen lät han en infödd fransman, sedermera medicine doktor Söderlindh, från katedern läsa högt några kapitel fransk prosa för att bibringa pojarna bättre förståelse för uttalet.

Några särskilt stränga fordringar på kunskaper kunde vi ej finna att han hade. — Men oregelbundna verben i franska måste var och en kunna perfekt. I min klass voro vi 7—8 stycken, som tenterade till AB på en bok, *L'Histoire d'un conscrit de 1813*. En god och flytande innanläsning kunde nog i något fall förgylla upp ett approbatur eller kompensera ett eljest svagt kunskapsmått i hans ämne.

Lektor Borg sökte alltid vara rättvis och hade aldrig i klassen några favoriter. Han behandlade alla lika.

I avseende på lärjungarnas verksamhet utom skolan kan nämnas, att Borg ägde ett på den tiden ovanligt intresse för deras framgångar på den idrottsliga banan. Hade några hedrat läroverket genom att placera sig långt fram på någon prislista, underlät han icke att söka upp dem, skaka hand med dem, lyckönska dem och tacka dem för att de hedrat sitt läroverk.

För att han ådagalade ett så stort intresse för eleverna, hyste de mycken tillgivenhet för honom. Och ofta uppsökte de honom för att inhämta råd och hjälp i kritiska situationer.

Borgs försynta väsen, vänsällhet samt rättänkande och välbalanserade sinnelag voro tillräckliga att i ungdomens ögon placera honom i första ledet bland läroverkets många utmärkta lärare och på ett högre plan än det, där den tidens vanliga genomsnittslärare ansågos sitta. Han hölls för att vara den borge gentlemannen och ett föredöme för alla. Också mottog han årligen bevis på tillgivenhet i form av vackra tal från de nybakade studenterna och bars i gullstol vid deras fester.

Borg utövade även såsom läroboksförfattare och skriftställare en flitig verksamhet. Bland annat utgav han en fransk grammatik på franska och handböcker om franska, tyska och engelska samhällsförhållanden. I *Pedagogisk Tidskrift* och *Nya Dagligt Allehanda* publicerade han ett antal recensioner och uppsatser rörande undervisningsfrågor. I *Stockholms Dagblad* offentliggjorde han översättningar från *Francois Coppée* och en del poem av *Victor Hugo*, *Déroulède* och *Byron*.

Mig veterligen beklädde Borg däremot icke några allmänna befattningar i samhället utom att han tillhörde styrelsen för Örebro stadsbibliotek, var vikarierande rektor flere somrar, inspektor för Risbergiska flickläroverket och studierektor vid Nya Elementarskolan för flickor, i styrelsen för arbetsinrättningen och under många år på nittioalet inspektor över arbetareföreläsningarna i staden.

Borg var dessutom mycket verksam såsom föreläsare och det vanligtvis över litterära och konstnärliga ämnen. Han var en utmärkt föreläsare med sonor stämma, flytande föredrag och en formgivning av vida högre slag än man vanligen får höra.

Sin vältalighet och poetiska ådra gav han vid skilda tillfällen prov på även vid Risbergiska flickskolans årsavslutningar och i det litterära Örebro-samfundet *Concordia*. Han tillhörde även sång- och musiksällskapet *Philomele*, där hans vackert klingande stämma gjorde sig väl gällande i körerna och där han i många hänseenden gynnade sällskapet. Och i sångsällskapet *Svearne* deltog han ofta.

Hans ena dotter, fru *Adrian*, har meddelat, att han hemma sjöng och spelade piano och bibringade sina tre döttrar intresse att själva sjunga och spela. »Han samlade oss, sjöng med oss och ackompanjerade själv. Han skänkte mig en luta, vilken jag fortfarande har stor glädje av. Jag har ibland komponerat små melodier till visor och dylikt, och det var alltid min far, som skulle vara den första kritikern.»

Harald Hubert Borg var född i *Ystad* den 19 jan. 1851, son till apotekaren *Anders Borg* och hans maka *Hilma Palm*. Dessa flyttade till *Örebro* under hans tidigaste ungdom. Vid *Karolinska skolan* blev han student 1870. Efter avlagda lärdomsprov i *Uppsala* (bl. a. en avhandling över ämnet »*Sagan om Athis och Prophlias*») promoverades han till filosofie doktor 1882. Och den 28/4 1888 utnämndes han till lektor vid sitt forna läroverk. Där verkade han sedan oavbrutet till i april 1914, då han fick ett slaganfall, som berövade honom tal- och delvis rörelseförmåga. Efter uppnådd pensionsålder fick han avsked med pension den 21/1 1916, men redan en månad därefter, den 20/2, slutades hans verksamma liv. — Sedan 4/1 1886 var B. gift med *Alma Frideborg Ahlström*, dotter till en sidenhandlare i *Kristianstad*.

I årsredogörelsen 1916 yttrade läroverkets rektor följande. »Den högtidliga sorgeakten, då han av forna lärjungar bars och vigdes till gravens ro, visade nog samt, hur avhållen han var ej blott som lärare utan ock som vän och människa. Hans blida, ärliga, varmhjärtade urbana personlighet med dess ideella läggning verkade på en gång vinnande och lyftande.»

Lektorn (Rektor) Carl Henrik Jacobsson.

Genom vissa av sina medlärare tog Jacobsson reda på mina ekonomiska förhållanden och erfor, att jag hade s. k. matdagar, dvs. åt middag i olika familjer, varigenom det blev möjligt för mig att fortsätta mina studier i skolan. Därefter bjöd han mig att en dag i veckan äta middag i hans hem. Även i övrigt gjorde J. så mycket för mig att jag icke nog kan hedra och tacka honom därför. Han skaffade mig stora stipendier och tog parti för mig i kollegiet, dvs. försvarade mig mot anmärkningar, som jag gjort mig förtjänt av. Jag hade visat sidovörnad visavi särskilt en lärare. Lektor Jacobsson tog hand om saken, och jag måste lova honom att sluta »skoja». »Tag mig i hand på att Ringselle bättrar sitt uppförande.» Det var ett kraftigt, värmande handslag, och hans ögon under de väldiga ögonbrynen riktigt genomborrade mig.

Jacobsson var en centralfigur i sin tids framstående lärareuppsättning i Örebro. Han var synnerligen nitisk och dugande, temperamentsfull, rent av passionerat impulsiv, känslig och godhjärtad, hade en ovanligt vidsträckt och grundlig humanistisk lärdom och satte en i hög grad personlig prägel på sin undervisning. Denna omfattade huvudsakligen modersmålet, filosofi och grekiska. Vi läste sålunda Odysseen för honom och stiftade med honom som förmedlare bekantskap med det trojanska krigets hjältar. Jag har alltid sedan beundrat dessa tappra män.

Och det var högtid i klassen, när Jacobsson talade om Kellgren, Anna Maria Lenngren och de andra gustavianska författarna. Eller när han med sin sonora stämma deklamerade något av Viktor Rydberg eller andra senare tiders skalder. Han följde noga med sin tids strömningar och bjöd på det bästa av det nya ur de specialarbeten, han för tillfället höll på att läsa. »Det var särskilt glädje för den pojke, vars pulpet lektorn behagade ta till stol för lektionerna. Man kom honom så nära. Hela klassen satt som tända ljus och njöt av den litterära soaré, som lektionen egentligen var. Ingen hade som »Jacob» klassen i sin hand. Timmen var alltför kort. Vi ville haft mer.»

Ej nog med att Jacobsson föredrog långa utdrag ur äldre svensk litteratur, så att eleverna fingo en ganska vidsträckt och sammanhängande översikt, utan han tillhöll eleverna att i tur och ordning hålla föredrag över fritt valda ämnen. Dessa före-

drag blevo föremål för kritik av den agerandes kamrater, som fingo göra anmärkningar mot såväl form som innehåll, vilka anmärkningar den föreläsande hade att bemöta. Det var ju en akademisk disputation i smått. Eleverna fingo tidigt öva sin dialektiska förmåga.

På uppsatsskrivning nedlades ett oerhört arbete. Sedan uppsatserna genomsetts och rättats, genomgingos de av lektorn i klassen under rådfrågande av en promemoria, vari vederbörandes förtjänster och fel antecknats. Hade en lärjunge åstadkommit en särskilt bra uppsats, uppmanades han att inför klassen uppläsa sitt opus, en heder, som vederbörligen uppskattades. T. o. m. jag fick läsa upp en kria om djurlivet i en vattenpöl i skogen. Och jag tror, att jag ej gör mig skyldig till någon överdrift, om jag säger, att Örebropojarna tack vare honom och det av honom varmt omhuldade Brageförbundet skrevo bättre svenska än elever vid åtskilliga andra läroverk i Sverige.

En hel rad av utmärkta stilister fostrades av Jacobsson, vilka hamnade på redaktionsstolar i Stockholm, Göteborg, Norrköping, Örebro osv. Vem känner ej sådana namn som Gustaf Gustafsson, Edvard Alkman, Eric Sundin, Brattarne, Malmrotarne, Gyllandarne m. fl.? I min klass fanns Karl Erik Forsslund, i klassen över: Levi Rickson, Jeremias i Tröstlösa, och i klassen under mig Knut Barr, vilka alla gjort sig kända genom sitt författarskap.

Även Jacobsson själv var en smula skald. Jag erinrar mig ännu efter ett halvsekel hans kantat vid Engelbrektsfesten på skolan den 27 april 1886:

En »röst från fordom ljuder: »O, ädla svensk, du statt nu fast»,
Och varnande den bjuder Att »bättra det, som förra brast».
Ty än kan tvedräkts låga Slå ut i våldsamt hot,
Och än bär folket plåga, Som tarvar råd och bot.
Gjut stål i slappa sinnet, Stärk modet, som är bräckt,
Tänd frihetsglöd vid minnet Av frihetshjälten Engelbrekt.»

Lektor Jacobsson gillade ej de radikala strömningarna inom litteraturen, t. ex. Strindberg och Brandes. En av mina mest litterära klasskamrater, Josef Helander, sedermera filosofie doktor och präst, en av de å hjärtats och karaktärens vägnar bäst utrustade unga män jag känt, hade segrat i en av Brageförbundets litterära tävlingar och valde som pris Brandes' samlade arbeten. Detta gillades ej av lektor Jacobsson, som skarpt for ut emot valet och därför fick uppbära klander av en insändare i Nerikes Allehanda. Men Jacobsson menade så väl.

Med sin impulsiva natur var han snar till vrede och glädje. Men hade han på ringaste vis förgått sig, så erkände han villigt sin överilning. Han var alltid ärlig; med sina kamrater i kollegiet stod han på bästa fot; och han blev snart personlig vän med de flesta av sina lärjungar. Professor Sernander har skriftligen gett följande särdrag ur sin lärares uppfostringskonst och välvilja. »I programmet ingick, att så många som möjligt av oss skulle inför klassen föredraga uppsatser, skrivna över självvalt ämne. Jag var mycket intresserad av Jordens historia (!) efter de källor, jag hade i min lilla naturhistoriska boksamling. Jacobsson hörde uppmärksamt på. Han tyckte visst, att uppsatsen var för mogen för en femteklassist och sade ganska tydligt ifrån, att om han hade några anmärkningar att göra var det ej mot mig utan mot den författare jag avskrivit. Jag blev djupt upprörd över denna misstanke, ty min uppsats var naturligtvis refererande men samnerligen ej något plagiat. Sedan jag klargjort för min fader situationen, uppsökte han Jacobsson och visade, att denne misstagit sig. Följande lektion bad han mig inför klassen om tillgift för sina alldeles oberättigade misstankar och tillade visst några mycket berömmande ord om min förmåga att i skrift självständigt utreda en uppgift. Jag bevarar detta som ett nobelt minne av Jacobssons gentlemannaskap».

Jämte det Jacobsson var en övad debattör, var han även begåvad med sällsynta sällskapstalanger, varför han var mycket eftersökt i sällskapslivet, där han spelade en framstående roll. Han hade ett förfinat uppträdande och kunde inte blott känsligt deklamera en vacker dikt utan hade även en sympatisk och väl skolad tenorbaryton. I början av 1880-talet agerade han i sällskapsspektakel på teatern, bl. a. i operorna Friskyttan och Figaros bröllop. Bland de andra medspelande sångarna märktes hans äldre landsman och lärarekamrat, adjunkten d:r Gust. Helleday, som var begåvad med en smattrande bas, djup som en gruva.

År 1889 tillträdde Jacobsson rektoratet i Härnösand. Enär han var både hurtig, käck och kamratlig, förefanns hos honom såsom rektor en ovanlig förening av styresman och student. Om hans sätt att behandla pojkar berättar en av dessa, Georg Bergfors, sedermera kyrkoherde i Gideå, i Sunt Förnuft en betecknande historia. Den blivande pastorn var mycket händig i att använda diverse redskap och förfärdigade bland annat en ärtpistol, som man kunde sikta och skjuta prick med. Den var försedd med en kolv, som spändes med ett kautschuksband. Denna hakades opp mot en avtryckare. Pistolen väckte oerhörd beundran. Alla ville bli ägare till en dylik pistol,

och beställningar inflöto i mängd. Gossen förfärdigade och sålde många dussin under den närmaste tiden.

Men en dag hände det, att en av lärarne hade rest upp en stege mot ett högt skåp samt klivit upp för att ta ned några föremål, som skulle användas vid undervisningen. Just då han med ett föremål i vardera handen befann sig mitt på stegen, gled denna utåt rummet och »gubben» — så kallas ju alla lärare — föll i golvet med förskräckt rop: »Attentat! Attentat!» Han var nämligen rätt illa omtyckt av pojkarna och därför rädd för dem.

Anledningen till missödet bestod i att stegen hade råkat stå på en av de tusende ärter, som under dessa dagar haglade i skolans salar och korridorer. Det första upphovet till olyckan var alltså pistolfabrikanten. Han anmälades för rektor, som kallade ned honom och frågade förvånad, hur en så lång och stor och till synes så förståndig pojke kunde komma på den idén att sprida dessa pistoler i skolan. »Vart vi gå, så halka vi ju på ärter, och det är ju du, som spritt dem», sade han med bister blick under de buskiga ögonbrynen. Gossen stod där blyg och tyst och fick tårar i ögonen. Då smalt den genomgode rektorns hjärta och han frågade, om han varit för hård i sina ord.

»Nej», svarade gossen, »nog har rektorn rätt. Men jag vill inte, att rektorn skall tro, att jag gjort detta för att åstadkomma ofog.» »Nå, varför då?» »För att tjäna pengar till studierna.» »Du menar väl inte, att du gjort pistolerna själv?» »Joo då, flera dussin», sade ynglingen icke utan en skynt av stolthet och drog upp en av dem han hade i fickan samt demonstrerade tillvägagångssättet. »Jag får 75 öre stycket, och med de pengarna har jag betalt böcker och har mycket över.»

Nu fick även rektorn tårar i ögonen och sa, att det var bra gjort av en skolpojke. Han beställde genast en pistol åt sin son och tillade: »Jag skall säga till i kollegiet, att om en pojke med sina händers arbete kan uppehålla sig här i min skola, så få lärarne ha tålmod, i fall de någon gång stupa på någon ärta i korridoren. Du har mitt löfte att göra och sälja så många pistoler du vill.»

»Det var en förständig rektor, det där», slutade pastorn sin uppsats, »en rektor, som jag också har mycket annat gott att tacka för. Han hette Henrik Jacobsson och *dyrkades* av sina pojkar.»

I Härnösand var rektor Jacobsson mycket uppburen och avhållen såväl av elever som Härnösandsbor i övrigt. Bästa beviset härpå kunna vi avläsa i läroverkets stora högtidssal. Under takfrisen bär den namnen på en rad norrländska kulturbärare från gångna sekel. Och vid estraden står en byst av den avhållne rektorn, skänkt av forna elever.

Hans efterträdare såsom rektor, den forne Örebroleven Gottfrid Kallstenius skrev i årsredogörelsen för 1909—1910 bl. a. följande: »Rektor Jacobsson, som alltid kände rektorsansvaret mycket tungt, lär länge ha umgåtts med tanken att avsäga sig rektoratet och återgå till sin lektorsbefattning i Örebro, men i det längsta låtit beveka sig att kvarstå. Under läsåret 1908—1909 blev emellertid hans beslut att avgå oryggligt, men staden och skolan hade blivit honom så kära, att han det oaktat icke återgick till sin ordinarie tjänst utan tog förordnande som vik. lektor här. Jag hade

alltså utsikt att åtminstone under mitt första tjänsteår få ha honom vid min sida som en levande uppslagsbok rörande rektorsgöromålen.

Men annorlunda stod det skrivet i stjärnorna. Den 27/9 1909 började han få lindriga svindelattacker men tjänstgjorde det oaktat. Den 30/9 flyttade han in i en ny bostad, tjänstgjorde följande dag som vanligt i skolan och deltog med iver och intresse i det nya hemmets anordning. Natten därpå visade sig emellertid allvarliga sjukdomssymptom, och följande morgon kl. 9 var han död. Dödsorsaken var blodpropp i hjärnan.»

Under rektor Jacobssons 20-åriga rektorstid inrättades fullständig real-linie å gymnasiet successivt (1901 o. f.), det gamla läroverket genomgick en grundlig reparation och nyinredning, varjämte naturvetenskaplig undervisningsmateriell anskaffades, något som förut så gott som fullständigt saknats.

Född 1846 såsom son av bruksinspektorn Per Aug. Jacobsson och h. h. Maria Sofia Roman i Leksand blev Karl Henrik J. student i Falun 1865, blev fil. kand. i Uppsala 1871 och fil. d. r. 1872. Efter läraretjänstgöring i Uppsala och Linköping utnämndes han till lektor i filosofi och svenska språket 1/12 1880 och till rektor i Härnösand från 1/7 1889. År 1883 gifte han sig med *Emma Augusta Maria Strömberg*, född 20/3 1855, dotter till rektor Johan Emil Strömberg i Örebro och hans maka Mathilda Lovisa Bronell.

Hänvisningar till andra läroverks- och levnadsminnen.

Av B. Rud. Hall.

Atergivandet av textbidragen är härmed slut.

Än en gång må påpekas, att de två första författarnas minnen från elevtiden vid läroverket i Växjö respektive lärareterminerna vid Stockholms gymnasium äro tryckta i Årsböcker i svensk undervisningshistoria (= ASU) n: r 40 resp. 37.

Läroverksminnen och levnadsöden i utlandet skildras exempelvis i följande framställningar.

Kemiprofessor *Adolf Moberg* (1813—1895): Autobiografi. I: Svenska Litteratursällskapet i Finland skrifter CXCI sid. 103—240.

Godsägaren *Anders Ramsay* (1836 o. f.): Från barnår till silverhår. I—VIII. Helsingfors 1915 o. f. (Nya ex. hos Björck o. Börjeson, Sthlm; 25 kronor.)

Seminarieriktorn i Dresden *F. A. Beger* i »1861! Pädagogisches Jahrbuch» af Diesterweg. (Ett ex. finns i Olof Eneroths boksamling vid Stockholms högskola.)

Yrkesskolerektorn *K. F. v. Klöden* (1786—1856) Jugenderinnerungen.

Konstnären *Wilh. v. Kugelgen* (1802—1867) d: o.

Der Morgen. D: o: Heinrich Jung-Stilling, Karl von Francois, Ernst Rietschel, Friedrich Hebbel, Heinrich Schliemann, Heinrich Brugsch, Friedrich Ratzel. Ebenhausen 1923. 320 sidor.

Till belysning åt Lindblads »Fotografier». Av B. Rud. Hall.

Prosten J. M. Lindblads minnen från hans elevtid i Växjö läroverk 1827—1835 och hans studentexamen 1836 i Uppsala återgavs i allt väsentligt i ASU 40 sid. 46—78. Aa s. 78—85 trycktes likaså ett litet urval ur hans (utgivna) Berättelser och hans (likaledes tryckta) Evangelisk kalender rörande stryk, sagoberättande, penalism, lärarnas »beredning» o. en god kamratpåverkan. (I romantiserad form berättar Lindblad sina sorgliga elev- och informatorsminnen i Berättelser och dagboksanteckningar, Sthlm 1853 s. 102—157.) Jfr mitt förord till ASU 40 s. 45—46 om allt detta och om i föreliggande volym återgivna »Fotografier».

Om Lindblads kamrate vid Växjö läroverk ges personuppgifter dels i »Förteckningar öfver De Studerande vid Wexiö Kongl. Gymnasium och Skola under vårterminerna 1800—1878»; dels i — *tw* — [= *E. L. Fleetwood*] Anteckningar om Gymnasister i Wexiö åren 1800—1850. För Smålandsposten. [Särtryck] Vexiö 1902. De förra avse endast läroverkstiden; de senare ge curricula vitæ. Enligt *Gustav A. Aldén* Hemma och i Uppsala, Sthlm 1927 s. 99 är — *tw* — tydligtvis densamme som avfattade de 1865 års gymnasiststatuter i Växjö, vilka från originalmanuskriptet i Växjö läroverk återgavs i ASU nr 34 s. 125—142.

Föreliggande, förkortade edition av Lindblads minnen (originalmanuskriptet) må åtföljas av anteckningar härmedan, som stödjä sig på dels Växjö stifts herdaminne och Uppsala studentkataloger, dels *Ture Nerman* En präst av gamla stammen (Lindblads förlag 1928), dels dennes avskrifter o. a. förarbeten till nämnda bok, dels Lindblads brev till sin far samt till sin syster Ulla och hennes man pastor Carl Anders Nerman, vilka brev skriftställaren Ture Nerman haft vänligheten ställa till mitt förfogande.

Av siffrorna i början av ett nytt stycke ger det första talet besked om den sida, den andra om den rad på angivna sida, vilken föreliggande kommentar gäller. S betyder sida, r rad, n nerifrån.

Till kap. 13. S 4 r 3 o. f. Reflexionerna i det första här återgivna kapitlet (slutet av kap. XIII) gör författaren i Uppsala, dit han kommit »från läroverket i W.» (= Växjö) och där han kuggats i studentexamen 1835.

Vid sistnämnda tid uppräknas i teologiska fakulteten följande lärare: professorerna C. J. Almqvist, Joh. Thorsander, Chr. E. Fahlerantz och Anders Erik Knös; adjunkterna A. Lundqvist, F. Sjöstedt, J. U. Segerstedt; docenterna Thure Annerstedt, S. L. Ljungdahl, C. W. Park, A. E. Norbeck och M. E. Morenius. Rektor var Geijer under den förra och E. A. Schröder under den senare perioden.

4 3 Den vita studentmössan var då ännu okänd i lärdomsstaden. Jfr dels — *tw* —: s (= *E. L. Fleetwoods*) nämnda Anteckningar, Vexiö 1902 s. 133; dels Böttigers självbiografi (Silfverstolpes edition s. 161).

5 16 Citatet utgör avslutningen av Geijers på 1830-talet skrivna Studentmarsch. Den börjar så: »Att älska Gud, Kung, Fädernesland den lärdomen ha vi ur första hand, Men mycket annat sen kommer, därtill». Saml. skr. utg. av J. Landquist II 1924 s. 151.

Till kap. 14. S 5 r 21 Den publikation, Lindblad läste annonsen uti, var tydligtvis Upsala Stads och Läns Tidning (utg. af Boktryckeribolaget Palmblad & Comp. och utkommande oftare än andra publikationer i staden, nämligen två gånger i veckan). Den var ett enbart annonsblad. I numret den 23/9 1836 kunde man där på andra (d. v. s. sista) sidan läsa följande: »Om någon af härvarande Hrr Studerande skulle finnas hugad att nu genast mottaga en Condition på landet, kunde anmälan derom, till närmare öfwerenskommelse, ofördröjligen ske hos Stadsfiskalen Ekström. Upsala d. 27 Sept. 1836.» Näst förut stå der annonser om ångfartyget Ormen Långes turer mellan huvud- och lärdomsstaden och om en stöld av kläder. Och strax inunder annonsen rörande informator läses om magasinshyra och räknningar. Om Lindblad varit i tillfälle att läsa tidningen tidigare under året, kunde han få kännedom om akademiska senatens och magistratens förbud att låta gässen gå ute på offentliga platser, att driva korna genom Odinslund (annons t. ex. 25/6), att gräset på folkskolans tomt var till salu (13/7). Vidare: påbud om gatusopning minst två gånger i veckan vid regnväder samt eljest en gång i veckan; så ock förbud för att spilla på gatorna av gödsellassens innehåll (10/8). Och senare, den 29 okt., fick man där underrättelse att »Bokhandlar A. Bonnier ifr. Stockh. wistas uti Upsala till d. 1 Novemb. för att utlemna inkomna *Bokrequisitioner* och emottaga *Nya*... Nyaste, tyska, fransyska, engelska och danska Cataloger finnes att bese uti hans logis i nedra våningen af Rådhuset wid torget.» Etc. etc. Detta axplock ger goda inblickar i tillvaron i den dåtida lärdomsstaden och harmonierar väl med Johannes Sundblads skildringar i »Upsalalif» samt med Rudolf Hjärnes »Några drag från Upsala akademi från medlet och slutet af 1830-talet (Tankar och bilder I)».

5 4n Major H. Ihre å Björnarbo i Junkils församling. — Den av kanondunder döve majoren brände bränvin lagenligt »med 50 kannors panna». — Nyårsmorgonen 1837 skildrar Lindblad sin sorgliga tillvaro i »Björnarnas bo» i ett brev på vers till sin syster. — Den 30/7 s. å. skriver han till henne från Uppsala: »Jag läser och sträfvar... för min framtid och strider med tiden och omständigheterna — Lyckliga I flickor — Ni ha ej många bekymmer, då man jemför dem med våra — ty det tror ingen hur svårt det är för en fattig gosse att taga sig fram här utan understöd.»

8 2—1n »När verld» etc.: Sv. Psalmboken 242; av J. O. Wallin.
Till kap. 15. Sid. 9 r 3n o. f. E = Elfsjö (slott). Där hade W. E. Svedelius nyss varit informator (1833—1835; jfr hans Anteckningar, Stockholm 1889 s. 113—135). Godset innehades av grevinnan Carolina Antoinetta Lagerbielke (född Cederström 1797; död 1869), änkegrevinna efter generaladjutanten greve Axel L. (f. 1775, död 1832). — Äldste sonen, Gustaf (1817—1895), blev landshövding i Nyköping; sonen Axel, f. 1824, blev löjtnant; sårades och dog i Danmarks krig mot Preussen 1849; Adolph (f. 1826) blev attaché i Wien 1855 och dog där s. å. i kolera. — De tre döttrarna voro Ulrika Gustava (1823—1878); Antoinetta Christina, född 1829, förmäld 1858 med kabinettskammarherren Erling Ribbing och död 1900; Axelina Lovisa, född 1832, gift 1864 med hovmarskalken C. H. O. Ennes och avled 1891.

9 4n Det måste varit 1837. Ty s 18 r 3 yttrar L., att han stannade på Älvsjö inemot tre år; och s 18 r 26—27, att han månaderna näst före sin teologiska examen låg i Uppsala. Han är där inskriven vårterminen 1840 och i slutet av denna avlade han examen.

9 9 jfr Dav. Ps. 145—150; Rom 11:33; Ebr. 1:3.

10 16 Grevinnans syster = den äldsta, den enda ogifta av de tre systerna, döttrar till generaladjutanten och t. f. brigadchefen Ture Gustaf Cederström och hans maka (kusin) frih. an Carolina Cederström. Hennes förnamn var Christina Margareta (f. 1796, död 1875).

10 7n Presten i församlingen = kyrkoherde Josua Detlof Wulff (1834—1840) i Brännkyrka (och Huddinge). Sedan i Stigtomta.

11 7 Den ävlidne grevens far: Johan Gustaf Lagerbielke (1745—1812) till Älvsjö; överamiral, president i kammarrätten.

11 13 Retzius = Lorentz Christopher R. (bror till prof. Anders Jahan R.) född 1745, död 1818. Hade utgivit mycket lästa predikosamlingar, kännetecknade av vek evangelism och partiell herrnhutism.

11 14 Magnus Lehnbergs Predikningar utkommo i fyra upplagor 1809—1827, Om honom jfr minnesskrifter av C. G. Cassel, J. Dubb, J. O. Wallin, J. A. Lindblom, M. Wallenberg, E. J. Leufvén. — Med överhovpredikanten och Linköpingsbiskopen Lehnberg (1758—1808) »föddes svenska vältaligheten fullvuxen». »Han förkunnade religionen efter den tidens smak. Han är den förnämste representanten för neologien inom den andliga vältaligheten i Sverige. Blid och ljus, vill han lyfta själen genom framhållandet af Försynens kärlek och nåd.» Nord. Fam.-bok andra uppl.

13 9 Förf:s Sånger vid Forte-Piano trycktes 1844: Harmonien och Till Nanna vid sitt Piano.

13 12 T. ex. 12, 18, 21, 23, 27 okt. 1837 gavs på Kongl. Theatern »Förposten eller: Den bortglömde Vendetten, Opera-Komik i 1 Akt, Öfversättning från Franska Pjesen: La Sentinelle Perdue, af St. George; Musiken af Rifaut.» Bland de uppträdande märktes »M:lle Lind». — Allt enligt Stockholms Dagblad på sagda dagar.

14 12 »Vara ganska samtagen», tillskrivet ovanför, sedan »nära nog vara ingenting» överstrukits. Enligt J. E. Rietz Ordbok s. 721 sp. 2.: medelmåttig.
Till kap. 16. 14 1n I brev till Ulla tredjedag jul skriver Lindblad: »Nyss kom jag in ifrån Gouvernantens [J. Ekstedts] rum, der jag Accompanjerat henne som spelade på Harpa, med min Flöjt — under det att hela sällskapet, bestående af 18 personer, idel förnämiteter ifrån Stockholm, hörde på —» Han vore »ensam en ofrälse». — Till julklapp erhöll han »bland annat en Börs af perlor, en Ecrivoir, en Tippto saib, en Rakknif med mera» och förut »kläde till en kappa, som väl kostade 85 å 90 Rd»; jfr här s 12 r 21. — Till 800 Rdr belöpte sig värdinnans sammanlagda utgifter för julgåvor, antar L—d. — Uppgiften här i Fotografier, att kappan erhöles första vintern, bör förtydligas så: efter det nya årets ingång, alltså 1838. Det odaterade brevet måste vara skrivet 27/12 1838. S. d. avfattade han fyra släktbrev på sammanlagt 39 sidor (enligt uppgift i »mode»-skrivelsen till mostern s. d.). Jfr min anm. till s 9 r 4n.

15 25 Grevinnans svägerska = Gustava Lagerbielke, född 1792, hovfröken hos änkedrottning Sophia Magdalena; död 1869.

16 25 I brev 8/3 1838 till systemen Ulla berättar Lindblad att en gammal trotjänarinna — det är tydligen den han i Fotografier säger vara medlem i huset — kämpar med döden och att han »till hennes stora nöje öppnat en tapetdörr» emellan hennes och hans rum, så att han »dagligen kan gå in till den gamla mamsellen för att trösta henne i hennes plågor och tala med henne om det rätta fäderneslandet ofvan molnen».

16 10n *Johann Arndt* Kärnan eller kort begrep af Johan Arndts härliga amerikanska böcker om en san christendom. Försvänskad af Johan Evelius. Sthlm 1731. 420 s. Det är törhända den, förf. förut s 12 rad 4—5 säger vara nära nog det enda arbetet i sitt slag men »mindre godt». S 17 r 18—20 framgår att han åsyftade blott översättningsarbetets bristfällighet. »Johann Arndts sanna kristendom i korrt betraktelser på hvarje dag i månaden, jemte böner på hvarje dag i veckan» utkom i Wexjö 1854, 48 sidor. L. nämner boken icke bland dem han översatt och tryckt. På bokens titelsida anges icke översättarens namn. — En mängd exempel i litteraturen vittnar om betydelsen och spridningen av boken. T. ex. L. S. Jonas Sandell, Sthlm 1893 s 11.

Till kap. 17. Enligt brev till Ulla 19/7 1839 övervor L. den 15/6 s. å. magisterpromotionen i Uppsala. Alltså tenderade han väl då i samband därmed.

I samma skrivelse säger han sig ha nyss kommit hem från sin resa med sitt Patronage. Det är alltså sommaren 1839, som åsyftas med orden »sista sommaren» hos Lagerbjelkes (uttrycket i »Fotografier») och som var »en obeskrifligt angenäm sommar» (enligt nämnda brev). Enligt »Fotografier» kap. 17 gick färden, där Lindblad var kusk på den ena vagnen, sålunda: Salem, Eskilstuna, Sundby, Julita, Gimmersta, Forsby, Vingåker (folkliv och folkdräkter skildras), Motala, Vadstena, Stjärnarp, Finspång, Eriksberg, Akerö, Söder Tuna, Mariefred, Gripsholm, Tullgarn, Västerås, Dalälven, Falun, Ornäs.

Till kap. 18. Vårterm. 1840 är L. inskriven vid universitetet. Den 23/5 skriver han till sin kära syster Ulla rörande hennes bröllop: dels om hennes tillbörliga bruddräkt, dels följande: »Jag skall försöka att komma, om jag bara kan för penningar ty nu är jag alldeles pank — jag har måst använda allt i Upsala på min sista examen». Sjukdom hindrade honom till sist att fara; en växt mellan ögonen tvang honom till dagliga läkarebesök.

18 3n Jfr bl. a. ÅSU 15 s. 26—27 om K. F. Karlson och A. G. Fredin.

19 20 C. E. Fahlerantz var professor i dogmatik och moral.

19 6n Tydligtvis åsyftas Stockholms Lyceum, upprättat 1839 av K. O. Ramström (jfr ÅSU 44 s. 145—148) och senare livligt frekventerat när det blivit i reformerande riktning utvecklat av rektorerna C. J. Bohman och O. v. Feilitzen. Jfr *G. Jacobson* i Sv. Biogr. Lexikon av B. Boëthius. 5 Sthlm 1925 s. 193.

20 13 voro = vore.

20 15 Den 15/10 1840 skriver L. från Växjö till sin svåger C. A. Nerman att L. läste »förtvifladt... under dessa tentamensdagar», att »Herrar Lectorer äro tråkiga såsom vanligt och så söliga att jag icke kan få examen förr än långt in i nästa månad» (trots löfte) samt att L. skulle präst-

vigas i Lund eller Kalmar (på grund av biskop Tegnér's sjukvistelse i Schlesvig) — »en resa som både blir depensiv och tråkig för det elaka väglagets skull och den sena årstiden». Det var under denna tid doktor Agrell i Skatelöv avled, vid vars bår J. M. L. skrev ett sorgekväde. Däröfver jfr anteckn. här till kap. 20. Hos Agrells måg fältprosten I. Karlsson i Kvinge (1778—1833) hade L. varit informator 1833 för sonen Carl Oscar, född 1821 (jfr L:s brev till Ulla 1833).

Efter prästvigningen i Kalmar 8/11 1840 reste L. omedelbart till sin gamle far i Hamra, Hinneryd. Den 14/12 skriver han där brev till Ulla. Till kap. 19—23. Wexjö Stifts-Tidningar ge 30/11 1840 upplysning om att »Prest-Examen undergick Theologiæ Stud. J. M. Lindblad den 3 och 4 dennes. Prestvigde den 8 dennes i Calmar af H. H. Biskopen och Comendören m. m. Doctor A. C. af Kullberg: ... Theol. Stud. Johan Michaël Lindblad». ... *Missiverad*. S. M. Adjuncten J. M. Lindblad, till Comminister i *Hinneryd*.» Den 30/4 1841 meddelas: »Förordnade... S. M. Adjuncten J. M. Lindblad, att förestå Hestra Pastorat.» Den 31/12 1841 omtalas hans förordnande »att förestå Nydahla Sacellanie». Den 30/6 1842 nämnes v. komminister L. missiverad till Pastor i Vrigstad från den 1/8. Den 31/8 1843 samt 30/4, 31/5 1845 till v. pastor i Grenna. Den 30/4 1846 till d:o i Björkö pastorat.

Arkivforskaren P. G. Vejde, Växjö, har benäget fäst min förnyade uppmärksamhet på tillvaron av dessa Tidningar.

Antingen en otydlighet eller en förväxling torde L. låtit komma sig till last i kap. 19. I Hinneryd (Sunnerbo härad) var hans far ordinarie komminister 1830—1843, men J. M. L:s skildring kan icke åsyfta dennes verksamhetsområde och boställe. Törhända menas närmast förhållandena i det med Hinneryd då till ett pastorat förenade Markaryd. (En nykterhetsförening hade av pastoratets kyrkoherde bildats nyårsdagen 1840, det är, vid vars slut L. skulle därstädes komma att för första gången inträda i församlingsläroverksamhet.)

Till kyrkoherde i det uti kap. 20 åsyftade pastoratet, Södra Hestra och Gryteryd i Västbo prosteri utsågs 1841 L:s kamrat vid examen i Växjö och prästvigningen i Kalmar, P. E. Oseen. Förr kyrkoherden där, And. Hjelmquist, hade s. å. flyttat till Hjälmseryd. Den utfattige kaplanen i Gryteryd hette Olof Gudmund Hultén och var son till företrädaren.

— Det följande missivet gällde ju Nydala, som bildar pastorat med Vrigstad och Svennarum i Västra härad. L. fick efter 1/2 år tjänstgöra såsom hela pastoratets ledare under c:a ett år. Därifrån gick vägen till det ovanligt långvariga förordnandet och det i en stad: 1843—1846 i Gränna (kap. 21—23). Därefter bär det åter hemåt, d. v. s. till hans fars nya pastorat i Björkö och Nävelsjö i Östra häradskontrakt (kap. 24). — Det första missivet hade gällt befattning i Kronobergs län, de övriga till 1847 inom Jönköpings län.

22 25 Förilitandet på att man bleve säkrare salig om man fått nattvarden, är tydligtvis en kvarleva från katolska medeltidskyrkans överskattning av nådemedlen, en överskattning som i ej ringa mån (om än med vissa modifikation) levde kvar i århundraden bland en mängd ortodoxa i vår lutherska kyrka. Däröfver jfr *B. Rud. Hall* Har Sveriges kyrka verk-

ligen varit evangelisk i 400 år? (understreckare i Sv. D. 23/10 1927) samt Rudbeckii kyrkodisciplin (ASU n:r 23, 30). En Joh. Rudbeckius lät t. ex. vissa sådana nekas begravning i vigd jord, vilka före döden icke yppat för prästen om de voro skyldiga till sådana felsteg (äktenskapsbrott t. ex.), rörande vilka det gick rykten. Jfr ASU 23 s. 30, 63—64, 75—76, 122—123 med noter. Även sådana kunde i vissa fall nekas kyrkogården, vilka ej begärt nattvarden under senaste året av sitt liv. Alltså tydliga mellanled mellan katolsk medeltid och 1800-talets här skildrade åskådning. Nekat begravning i vigd jord var ju uttryck för evig skilsmässa från Gud. »Vilka I förhållen synderna, dem äro de förhållna.» Job 12:14; Es. 22:22; Matt. 16:19; 18:18; Joh. 20:23; Uppb. 1:18; 3:7. (Jfr här 31 24).

Lindblad klargör sin ställning så: »Gud har icke bundit sig sjelf eller sin frälsningsnåd wid Sakramenterna; han kan äfven dem förutan saliggöra hvar och en som honom med allvar söker. Det är icke Sakramenternas saknad, utan deras förakt, som fördömer. Den som föraktar Sakramenterna, föraktar dermed och deras Stiftare.» Detta säger L. sid. 46 i en konfirmand- och folkskrift: Summan af christna Trosläran. En *Cateches* med endast 36 stycken. Lund 1860. I denna *Cateches* finns ingen enda fråga; den är alltså ännu mer modern än en annan av hans katekeser som i stor utsträckning består blott av bibelspråk. Sådana moderniserade katekesutvecklingar hade vi fått blott en gång i varje mansålder eller halvsekel fr. o. m. Joh. Matthiæ tid.

23 8 Esaias 5:20. — — — S 23 r 1—2n Ordspråksboken 25:11.

24 19 m. fl. ställen: eller = heller.

26 25 Lindblad skriver 8/3 1842 till Ulla, att han är en flyttfogel »som ett halft år är på det ena stället och ett halft år på ett annat ställe... För närvarande är jag på ett ställe som heter *Nydala*, 6 mil från Jönköping, der jag förestår Comministraturen. Jag har inacorderat mig hos en Baron Raab, för att genom läsningen för hans son få rum och vivre. Nydala är ett rätt vackert ställe... Baron Raabs friherrinna, min värdinna är Blind, ehuru ej 30 år gammal, hon har varit blind i 4 år, har svarta starren, som du vet är obotelig.»

Geijer hade använt uttrycket Dödsoffer om dikter till hänsovnas minne (t. ex. Saml. skr. utg. av John Landquist II s. 86—87). Lindblad följer exemplet. I sin egenhändig förteckning på sina egna skrifter (»Fotografier» kap. 26) räknar Lindblad upp »Dödsoffer vid Theol. Doct. Agrells graf 1840, ... Dödsoffer vid friherrinnan Raabs graf 1843». Men häftena heta i verkligheten icke så. Båda äro utgivna anonymt och saknas i Hj. Linnströms Svenskt Boklexikon åren 1830—1865. Av exemplaren i Kungl. Bibl. saknar det senare något slags författaruppgift, men under det förras text har förf. själv skrivit med bläck: Af J. M. Lindblad. Denna tegneridiska dikts rubrik (titelsida) lyder: Wid Contractsprosten i Allbo Härad, Kyrkoherden öfver Skatelöf, V. Thorsås och Härlunda församlingar... Carl Magnus Agrells graf den 23 October 1840. Wexjö... 1840. (En annan tryckt anonym hyllningsdikt, av And. Melander, nämner denne, Norberg och Halenberg såsom »de Vise Män i Österlandena». Jfr även *Nils Lindgren* Aminnelsetal, Wexjö 1840.)

Det andra Lindbladiska »dödsoffret» heter »Vid Friherrinnan *Ulrica Gustava Juliana Raabs*, född Silfversparre, graf, i Julii månad 1843». Häftet är tryckt hos N. E. Lundströms Enka i Jönköping 1843. Tydligtvis med tanke på att baronessan R. blev blind redan vid 25 års ålder, skriver författaren bland annat: »Mörkt var för dig i lifvets sommandagar men du fick ljus när lifvets afton kom, *det* ljus som ej i natten sjunker neder men det som glans kring evigheten breder.» Det är delvis samma tankegång som Sancta Thereses, Miltons och Fredrika Bremers. Jfr den sistnämndas Brev III s. 368. — Ryttnästaredottern S. var född 1809 på Nydala kloster, blev förmäld 1832 med patronus fänriken (sedermera med majors titel) August Theodor R. och avled den 23/6 1843. Enligt Elgenstiernas Åttartavlor hette sonen Carl Jakob August, född 1832, blev godsägare; dog 1901.

Från samma Nydala skriver L. till Ulla 16/11 1842 att han icke kan resa från sina »Disciplar och Husförhören, som just nu pågå». (Förut hade han ju blott *en* discipel). — Han hade nu blivit förkyld på en resa från (moderförsamlingen) Vrigstad.

26 6n Den förre kyrkoherden i Gränna var Sven Johan Almquist (född 1769, kyrkoherde 1800—1843). Prelatensisk. Jubelmagister. — Efterträddes av f. d. docenten och adjunkten i matematik vid universitetet i Lund, lektorn i filosofi, sedan i matematik i Växjö Johan Ekstrand (född 1787, kyrkoherde i Vederslöv från 1840, i Gränna 1845—1862). Acta i ett mål mellan honom och några pastoratsbor äro tryckta i Grenna 1861 (anonymt, av telegrafkommissarien Bernh. Hörlin) under titeln »En prest i sin prydnad. Domstolshandlingar utvisande huruledes en pastor söker genom smådelser från predikstolen nedvärta dem, som ifra för grundläggandet af Sockenbibliotek och Förlkningsdomstol.» 64 sidor. Pris: 50 öre.

Komminister var Carl Fredric Ekwurzel 1824—1861 (född 1776). Från sin verksamhet t. ex. i Gränna lämnar förf. sådana interiörer ej minst från »samarbetet» med denne och från dennes och borgmästarens nit för L:s prästerliga normalisering att de kunna ha stått modell för en Ibsens samhällliga satirer. De äro delvis citerade i Virdestams Herdaminne.

I kap. 22 återger förf. ett vägledande brev från den bekante kyrkoherden Jonas Sandell i Fröderyd rörande prästkallet. Om denne prost (far till Lina S., förmäld Berg), om hans liv och plötsliga fränfalle (1858) jfr Växjö Stifts Hembygdskalender 1926 s. 135—172, artikel av Ernst Newman. Samt Virdestams herdaminne 6 s. 148—158.

28 10 Jungfru Clara = spirituösa drycker. Samma uttryck använder J. M. L. på tal om sin broder kompositören Otto L. I brev till sin far 18/2 1854 skriver han: »Af Otto är alls ingenting att vänta. Det är med nöd han kan sörja för sig sjelf. Jag har hört rykten att han skall älska jungfru Klara. — Mätte detta ej vara sannt!» O. L. blev till sist gift med en (rik) värdshusvärdns dotter i Lund. — I skrivelse till Ulla 24/9 1853 yttrar J. M. L. att koleran visat sig härja värst bland drinkare. Nästan värre än spriten och koleran tyckte J. M. L. dock den skånska blåsten och dimman vara; ofta klagar han över denna; i brev till Ulla 23/1 1866 skriver han: Otto »tog döden af den skånska blåsten».

29 18n Fångskjuts till I. = till Jönköpings fängelse.

30 5 Johan Philipp Fresenii skriftermåls- och kommunion-bok utkom i 22 upplagor 1753—1874. »Kärnan» af den utgavs 1856 i Kalmar. Och Nattvardsbok utgavs i 9 upplagor 1881—1910.

31 2 U = Uppgrena?

31 24 Jfr här i anteckningarna till kap. 19.

Till kap. 24. S 31 r 1n Om Ekstrands läraregärning i Växjö läroverk jfr H. [Jönegren] Wexiö skola och gymnasium för 50 år sedan, Gbg 1882 s. 79—80.

32 28 Om detta ämbete se ovan: om Björkö och Nävelsjö pastorat. Fadern bodde på komministerbostället Dalskog i Nävelsjö, nära Vetlanda.

J. M. L. skriver till sin far 4/4 1843: »Gubben *Hultman i Nävelsjö* är död — Pappa söker väl efter Honom!! — Bostället lär rendera 800 å 100 [tydligtvis skrivfel för 1000] Rd om året. En hyggelig och bra Pastor I. Svensson Pappas gamle vän; Ingen kan stöta Pappa ifrån Förslaget — Sök för all del!!» I slutet av juli 1844 var fadern i »Östra härad för att ställa i ordning på sitt nya boställe», enligt J. M. L:s brev till Ulla 26/7 1844. Fadern var länge betänkt på att genom pastoralexamen göra sig kompetent till kyrkoherdebefattning. J. M. L. ämnade hjälpa fadern med studierna (enligt sitt brev till svågern Nerman 15/10 1840), men till examen kom det aldrig. Den gamle kom alltså nu att i viss mån sortera under sin son, sedan denne flyttat till Nävelsjö såsom vice pastor.

33 12 Under Lindblads första år på Älvsjö hade i Stockholm bildats Svenska Nykterhetssällskapet, vilket just i år (men med utvidgat namn) firar sitt första sekeljubileum. Ett av de första och längst gående paroeciala uttalandena i ärendet gjordes vid prästmötet i Härnösand 1839 och det under medverkan av den i Lindblads »Fotografier» (här s. 36) omnämnde hovpredikanten Fröst. Han åberopade amerikanaren Bairds översatta och gratis till moderkyrkorna utdelade bok om nykterheten i Amerika, vilken berättelse »må hända varit närmaste anledningen till de fleste Nykterhetsföreningars bildande inom Fäderneslandet» och framhöll flera skäl för helykterhet. Konungen hade å sina egendomar befallt nedläggandet av all brännvinstillverkning. Kronprinsen hade sedan länge ej smakat brännvin och den gamle arkiatern von Afzelius hade manat till inträde i nykterhetsföreningar. — Det stora flertalet av stiftets närvarande prästerskap avgav nykterhetslöfte. Jfr Handlingar ang. Prest-Mötet i Härnösand år 1839. H—d 1841, Prot. 12—15/3 s. 15 o. f., 20 o. f.

R. Bairds bok: Historisk Teckning af Nykterhets-Föreningarne i Nord-Amerikas Förenta Stater [jämte England, Sverige etc.]. Öfvers. från Fransyskan. Sthlm (första uppl.) 1836. Ny öfversedd Upplaga 1838. 297 resp. 266 sidor. I Härnösand 1838 resp. Mariestad 1847 utkommo 16 sidors Transsumt resp. Kortare Utdrag därur.

34 13 Om Keyser jfr här s. 36 r 6; s. 41 r 4n med kommentar.

34 4n Jfr här nedan på avdelningen om kap. 25.

35 5 »Jannes» ungdomskärlek och blivande maka var arkitekt-dottern Gustava Nyberg från Jönköping. Ur J. M. L:s romantiskt poetiska alstring om sin kärlek ges avtryck i *Ture Nerman* En präst av gamla stammen sid. 65—69, och sin här meranämnda syster Ullas och hennes fästman C. A. Nermans kärlek har samme skald, T. Nerman, mästertligt refererat i *Farfars*

fästmansbrev. När fru Gustava senare länge var sjuk, skrev hennes lille son Axel följande (ibland breven bevarade) skrivelse 1853: »Grosser Gott im Himmel, o lass die Mutter nicht sterben! ohne lass Sie noch leben, Bei Ire drei Kinder einigen Iare, bishier Sie verden Grosse, da ob Gott vill Lassen Sie kommen zu dich Guter Gott im Himmel»

S. å. 24/9 1853 skriver J. M. L. till Ulla: Vi hafva i år haft en så stor rikedom af frukt, att vi fodra kreaturen med astrakaner. Säkert hafva vi i trädgården fått mer än 30 tunnor äpple. Också hafva vi gifvit bort till hela pastoratets befolkning. — Gustava och jag hafva bjudit till oss äfven i år alla böndernas hustrur och trakterat dem på bästa vis. Derjemte hafva vi gjort kalas för — fattighjonen. De äro de enda kalas vi hålla. Ty Herren har sagt: »när du vill göra gästabud, så bjud de fattige, och de som ej kunna bjuda dig igen». Luk. 14:12—13.

Fru Gustava avled 1891. L. överlevde henne blott nära tre år.

35 14 Detta ofta citerade yttrande finns naturligtvis icke i bibeln men torde dock partiellt återgå på något bibliskt eller åtminstone teologiskt eller kyrkligt uttalande. Jfr 2 Kor. 4:1, 16; V. *Langlet* Bevingade ord II s. 96. Till kap. 25. S 35 r 10n Till Ulla skriver J. M. L. från Stockholm 18/5 1847: »Iag gjorde i Löknöping sisliden vinter bekantskap med en mycket rik EnkeFru, Friherrinnan Leijonhufvud, som har en enda Son. Denne Son behöfver en Informator, och man föreslog mig att tillbringa mina Adjunct år i hufvudstaden, med en lön, som fullt motsvarade det jag på det bästa ställe i Stiftet kunde få. . . . Iag är hvarje dag i veckan fängslad på min stol 6 timmar med Discipelens undervisning, har dessutom presterlig tjänstgöring här i Stockholm och några bekanta.»

Baronessan Malvina L., född von Rehausen, var änka efter presidenten i Göta hovrätt Sam. Abr. Leijonhufvud och bodde Drottninggatan 88 i hufvudstaden. Om sonen, Gustaf L, född 1831 jfr här s. 41 r 1; s 46 r 21—31.

S. M. adj. = Sacri ministerii adjunct = Det heliga predikoämbetets tjänare. Präst.

35 3n Om Evangelii mjölk: 1 Kor. 3:2; Ebr. 5:12—13; 1 Pet. 2:2. 36 6—9; s 38 r 8n — s 39 r 17; s 41 r 5n — s. 42 r 7 Gustaf Theodor Keyser utgav 1847: Några på fakta grundade framställningar angående Svenska Kyrkan och dess Prester; jemte bifogade Anmärkningar. 69 sidor. Pris 12 sk.b:ko. Häftet avhandlar i synnerhet predikosjukan, konventikelplakatet, »läsareprester», Arndts Sanna Christendom och predikosättet. S. 43 skildras det sorgliga brännvinsbruket i Skåne (i synnerhet Ystad), vilket ju Lindblad snart skulle komma att se på närmaste håll. — Uti förenämnda häfte Sid. 65—66 ges upprörande motstycken till flera av Lindblad i Fotografier tecknade bilder ur prästers liv.

Johan Viktor Björnström (1831—1881), prästvigd 1860, hovpredikant 1861, lärare för prinsessan Louise 1861—1869, kyrkoherde i Solna 1865, Sv. bibelsällskapets sekreterare 1860—1872. Teol. Dr 1877. »Ett söndagsbarn, som lyckan gjorde till sin gunstling», yttrar Ludv. Nyström i Ups. ärkest. herdaminne IV 1893 s. 400.

Lagman Carl Gustaf Cassel (1783—1866) utgav bl. a. arbeten rörande civilagstiftningen samt tal i diakoniss-sällskapet och minnestal i frimurarorden.

Johannes Rohtlieb (1807—1881) blev kyrkoherde vid Tyska kyrkan samt utgav flera griffetal, missionsbetraktelser och predikningar på svenska eller tyska. Om honom och hans familj jfr hans dotterson *Carl G. Laurin* Minnen I Sthlm 1929 s. 40—58.

Carl Fredrik af Wingård (1781—1851), lektor i Göteborg 1805 samt stiftschef där 1818 och i Uppsala 1839. Såsom biskop låg han alltså i Stockholm såsom riksdagsman under Lindblads därvaro. Stiftade 1835 Svenska missionssällskapet.

Pehr Axel Fröst (f. 1802), v. pastor i Jakobs förs. 1830, kyrkoherde i Solna 1833; kyrkoherde i Arboga 1839, i Jakob och Johannes i Stockholm 1845. Jfr här Anteckn. till s 33 r 12.

På min förfrågan om litteratur rörande härads hövding Hasselberg har lektor G. Hasselberg, Östersund, hänvisat till sin fars skildring om den förstnämnde (= sin far) i »Från Adalar och Fjäll, Härnösands stifts Julbok» 1930, Sundsvall s. å. s. 25—56. Sid. 31 omtalas där vänskapen med och brev till Lindblad; den förra härledes från 1847 och bekantskapen antages ha förmedlats av baronessan Leijonhufvud. Brevan (hos Lindblads dotter fru F. Sandborg i Lund) äro där delvis avtryckta. Missionstidningar utgavos i Lund, Stockholm och Uppsala. H. utarbetade en stridsskrift mot Waldenström (alltså enig med Lindblad även i avståndstagandet från P. P. W.; jfr aa s. 48).

H. var född 29/5 1808; Lindblad var sysselsatt med denna autobiografiska avfattande efter detta datum 1878 (jfr s 42 r 5); L. hade då nyss fyllt 71 år.

Fredrik Sandberg, rektor vid folkskoleseminariet, nitisk läro- och läseboksutgivare, f. d. folkskoleinspektör i Norrköping, blivande kyrkoherde i Solna. Jfr ASU 47—48 s. 17, 20—21.

»Magister Rosenius» = C. O. Rosenius (1816—1868).

Han kom till Uppsala omkring 1/12 1838 och inskrevs vid universitetet 6 och 8 febr. följande år. Men — liksom Lindblad — måste han för fattigdoms skull snarast ge sig ut på kondition. C:a 1/6 1839 blev han informator hos kapten C. G. Wigström och hans fru, riksdagsprostdottern från Sala grevinnan Lovisa Mariana Charlotta v. Schwerin, vilka just inflyttat till Lenna i Huddinge. Denna församling var då till ett pastorat förenad med Brännkyrka, inom vilket Lindblad ju samtidigt var verksam såsom informator. Rosenius säger att han där under ett helt år icke träffade en enda själ, som frågade efter Gud (Pietisten VII s. 29). Liksom Lindblad kom Rosenius under Scotts direkta inflytande (Om denne jfr *Gunnar Westin* Georg Scott och hans verksamhet i Sverige. I—II. Sthlm 1929, 1928). Rosenius redigerade Pietisten och Missionstidningen samt grundade Evang. fosterlandsstiftelsen. Efter hans död utgavs Pietisten av P. P. Waldenström (till dennes död, 1917) och anhängargruppen splittrades. — Ej underligt att den lågkyrkliga Lindblad söker och får pastoral handledning av den med Rosenius andligen befryndade Jonas Sandell. Dennes dotter Lina S. var det som tillsammans med Amy Moberg utarbetade »Teckning af R:ii lif och verksamhet. Sthlm 1868. — Jfr *Sven Lodin* R—s Sthlm 1933 t. ex. s. 257, 278—296.

36 25 Den »högt stående» var törhända medlem av Adolf Fredriks kyrkoråd.

37 23 Förf:s skildring om rusig nattvardsungdom är ett motstycke till folkskolläraren G. A. Westerins ännu otryckta självbiografiska uppgifter från hans och blivande ärkebiskop J. A. Ekmans verksamhet för okunniga ynglingars »fortsatta» fostran i Stockholm. Jfr för 1840-talet även ASU n:r 47—48 s. 9 (också särtryck).

40 1 Den egentliga staden = Staden mellan broarna.

41 3 E = Greve G. A. F. V. v. Essen; ägde den s. k. »Villan». Meddelat av Fröken S. Callmer, Hälsingborgs stadsbibliotek.

41 12 Löjtnanten Hans Ramel å Öveds kloster, Skartofta, Skåne (1807—1856). Han hade blivit förmäld a) 1831 med landshövdingedottern grevinnan Ebba de la Gardie, som avled 1843; b) 1847 med Augusta von Dardel från Schweiz. De fyra vuxna barnen vid L:s ditflyttning voro från förra äktenskapet; 1) fideikommissarien från 1856 Otto Axel Povel Ramel, född 1833; ryttmästare, död 1900; 2) Ebba Ulrika Gustava (1834—1882); år 1858 gift med godsägaren Johan Christoffer Toll. För en av hans yngre bröder, Nils, hade Lindblad varit informator 1834 hos Pählmans, Forssa, Ljungby. 3) Amalia Sofia Eleonora (1835—1890), förmäld med ryttmästaren Erik Gyllenstierna af Lundholm; 4) Elisabet Hedvig Gabriella (1841—1883), g. m. godsägaren Chr. Fr. Kj. Barnekow.

Till J. M. L:s fader skriver fru Gustava (i maken J. M. L:s brev 15/3 1854): »Nu sitter Lindblad och sträfvar med sina Nattvards barn som är 40, a 50. i år är här en fröken Ramel ifrån Lund Bror dotter till Baron Ramel på Öfvedsloster, som läser för Lindblad således är nu 2 utaf deras närmaste släktingar jemte deras egne 3 barn vid Confirmatjon anförtrödda åt Lindblads undervisning och ledning.»

I förteckningen över sin tryckta alstring (Fotografier kap. 26) har L. upptagit »Tal, personalier och versar vid Baron H. Ramels graf. 1856.» De utgöra två anonyma häften: 1) Tal och personalier vid friherre Hans Ramels jordfästning i Öfveds kyrka den 20 december 1856. Lund 1857. 15 sidor. 2) Vid Friherre Hans Ramels graf den 20 December 1856. Lund s. å. 4 sidor folio. Å Kungl. Bibl:s exemplar är å titelsidan skrivet med blyerts: af J. M. Lindblad. Dikten slutar med följ.: »Sof i ro Du man af ära, redlighet och tro!»

Till kap. 26. Lindblad räknar upp sin produktion: ett trettiootal skrifter, därav en Bönebok vid huslig andakt, i nio upplagor (jfr här 43 1n). En annan bok: Betraktelser för nattvardsungdom utgavs i sex upplagor. Så ock ett tiotal översättningar, bland vilka *Krummacher* Blickar i nådens rike utgavs i 4 upplagor.

Till avd. 26, 27. S 41 r 20; s 44 r 18 Skalden Assar Lindeblad (1800—1848), student 1818, prästvigd 1823, docent i estetik 1831, t. f. prof. 1834—1838, kyrkoherde 1836 (tillträde 1838), prost 1847. Tegnerid.

45 13—39 Bland andra talar en nu nästan okänd bok från den tiden varmt för sociala reformer på ifrågavarande område: PRICK (= *F. R. Arosenius*) En adjunkts anteckningar, Sthlm 1862 s. 116—118; om en omlagd barnafostran bland och för fattigfolket jfr aa s. 112—116.

46 21 jfr 34 4n o. f. I brev till sin syster Ulla 19/7 1849 skriver J. M. L.: »Iag lemnade Stockholm i medlet af Aprill, åtföljd af Baron Leijonhufvud och reste till Iönköping och Dalskog [faderns prästtjäll]. . . . I det svåraste väglag ankom jag hit, der jag blef väl emottagen både av Biskopen [Faxe] i Lund och af mitt patronage på Öfvedskloster.»

48 27 o. f. Biskopar efter Faxe voro Reuterdahl (1854—1856) och Thomaner (1856—1865). Denne hade först icke L:s gillande. Atminstone i brev till sin far 7/4 s. å. yttrar J. M. L.: »Vår nye Biskop är . . . icke lätt att komma till rätta med»; och den 31/8 1858 kritiserar han skarpt Th. bl. a. för att denne vid prästmötet 24/8—26/8 s. å. uppträtt i sällskap med redaktören för »Sveriges infamaste skandaltidning »Öresunds Posten» . . . som öppet predikar förakt för kyrka, christelig tro och prästerskap». Det senares högröstade opposition mot dennes närvaro tvang red. F. T. Borg på flykten — trots samförståndet mellan honom och stiftschefen.

Vid samma prästmöte talar L. om söndagshelgd och kalaser (jfr här *ann.* till s 35 r 5) och bifalles det av Th. gillade förslaget om katekesundervisning eller bibelförklaring å söndagen eller en söckendag pr vecka. Handlingar s. 37, 15. 1864 års prästmöte däremot nekade att göra något uttalande i frågan.

48 9n o. f. Jfr ASU n:r 2, 6, 29, 36, 38.

Till *avd.* 30. S 50 r 7 o. f. Amerikafebern synes grasserat i synnerhet efter 1867 års missväxt och efter de många fallissemenget under tiden däromkring. W. v. Braun slog mynt av missnöjet medelst Utvandrarrens visa; t. ex. »annat bör arbete ge i behåll än armod och bitterhet, afund och groll Som i Sverige» (Saml. arb. uppl. 2 IV 1876 s. 20—21). Kanske kunde även en Frances Wrights, en Fredrika Bremers, en P. A. Siljeströms, en Hj. Edgrens skönmålningar från frihetslandet i väster påverkat många som kände sig i tvång härhemma. Fransmannen Laboulayes Europa och Amerika utkom i svensk översättning 1864—1868 i fyra upplagor (därav två 1864) och väckte mycken furor. Hans Förenta staternas historia I—III utkom 1867 och den frihetsfräsande Kung Pudel 1868 — alla tre, betecknande nog, i översättning av Aftonblads- och folkhögskolemannen O. W. Alund och under lovprisande av t. ex. friskole- och frihögskolebeundraren Olof Eneroth. Denne avfattar dock en fosterländsk varningssång mot emigrationen (— alltså ett slags svar till Braun som han hatade även för dennes plumpa utfall mot den av Eneroth avgudade Fredrika Bremer): »Svensk är den bildning, som jag fått, Och svenskt är ock mitt borgarbrief. Att skiljas vid sin kärlek är Uppleva fegt sitt hjertas död Och vandra se'n i världen här, Skiljd från sig sjelf i inre nöd.» Sånger och visor för hemmet och skolan 1871 n:r 74. 52 14: »Gud låter icke gäcka sig»; Galaterbrevet 6:7.

52 1—4n I brev till Ulla 26/5 1882 skriver J. M. L.: »Nu sjunga Näktergalarne som ifrigast här i Skåne både natt och dag. Här är också nu fullt löfvadt. Grödan står mycket vacker. Men det tyckes icke såsom människorna derföre vore tacksamma. Ty hundrade och tusental afresa beständigt till Amerika, och de som stanna kvar, synas blifva med hvarje år sämre, ogudaktigare och oförskämdare.»

Anteckningar till E. Ölbers' Minnen. Av B. Rud. Hall.

Handskrivna originalhandlingen förvaras hos Fröken Marianne Ölbers, Stockholm, dotter till författarens äldste son v. härads hövdingen Julian Ölbers. Urkunden har säkerligen blifvit avfattad under den tid, Ernst Ölbers var kyrkoherde i Husaby; skildringarna sluta under denna period.

Detta originalmanuskript, som välvilligt ställts till förfogande, har legat till grund för föreliggande edition. Emellertid ha åtskilliga kapitel eller stycken omordnats av mig, och ej få skildringar (t. ex. om gamla original i Skara, vilka icke voro lärare) ha här utelämnats. Av det här uteslutna kan man läsa vissa delar i *N. Beckman* Vår Skolas Historia II s. 39—52, vilka återgivits efter en avskrift av originalet. Även till noter i B:s förtjänstfulla framställning hänvisas rörande vissa här skildrade förhållanden. Ur dessa noter lånas några uppgifter hit.

Av hänvisningarna här nedan i början på olika stycken avser den första siffran sidan och den andra avser raden på ifrågakvarande sida i föreliggande volym. N = nerifrån.

Anteckningar till avd. Hembeskrifning. Sid 54 r 12 Lunden ligger åtta mil från Skara; i Fors församling (icke i Romelanda, såsom N. B—n uppger aa II s. 42). Den positiva adressuppgiften har på tillfrågan lämnats av nuvarande innehavaren Kanslirådet Fr. Sandberg.

54 19 Anders Levin Ölbers, född 1800 på Lunden, var kyrkoherde i Husaby 1842—1852 (då han dog). »En mycket aktningvärd man, samvetsöm lärare, god predikant och varm nykterhetsvän», säger Warholms herdaminne I s. 305, och det upprepas delvis i Skarstedts d:o över Gbgs stift.

Till avdelningarna Originella. Om systerparet Ekström-Thengberg, om Jane och Adrian Thengberg, om Gunnar Wennerberg, Salandrarna, Ahlberg och de andra skaraborna finnas bilder, brev och skildringar av största intresse i *N. Beckmans* nämnda värderika arbete.

55 7 Johan Willh. Warholm, född 1817, kollega i Skara 1841, fil. d:r 1844, kyrkoherde i Gudhem 1857 (1858), i Amnehärad 1870. Förmäld med en dotter till greve Carl Rudenschöld och Marg. Charl. Adlercreutz. 55 15 Anders Fredrik Beckman, (1812—1894), mag. 1836, doc. 1841, lektor i filosofi i Skara s. å., i teologi 1842 (1843), teol. adj. i Uppsala 1847, prof. 1851, domprost 1863 (1864), biskop i Härnösand 1864, i Skara 1875.

55 5n Att Jonas Salander drev klassen in i ett hörn och slog i högen, är ju ett regelrätt svar på kamratsammanslutningarnas och klassandans trots mot ungefär allt vad andra klassgrupper och allt vad lärare hette. Jfr ASU 34: Penalism.

55 2n Rörande uppgiften om släktskapen på tal om den onyktre eleven säger N. B—n aa II s. 45: »Synes vara misstag; någon syster till Jonas, som blev gift med en köpman, nämnes ej hos Warholm» [= Skara stifts herdaminne]; Det är emellertid ej säkert att »honom» åsyftar Jonas S., fastän man först kommer att tro det, eftersom skildringen ges när förf. skriver om denne lärare. »Honom» kan lika väl beteckna pojken själv, och i så fall blir ju N, B—s observation utan betydelse. — Ölbers rör sig även eljest

lite självsvåldigt med pronomina; t. ex. på avd. Studentåren: »han spelade med i hans stråkkvartett».

56 7—13 Läraremötets i Göteborg förhandlingar föreligga icke i tryck.
56 30 Nils Salander gillade, kanske oväntat nog, representationsreformen 1865 och lät lärjungarna illuminera läroverket i anledning av denna, under det han fungerade såsom vikarierande rektor. I åratal föranledde detta att eleverna skymfades av riksdagsmannen ordinarie rektor Alander. Jfr Skaradjäknen 1925 n:r 1; ASU 37 s. 33.

56 14 t. o. m. 57 7 Lektor Salander åtnjöt sjukledighet ht. 1887 och under vt. 1888 intill 1/4. Begärde avsked den 4/4 1888 och erhöll sådan s. d. (med pension å 3.600 kr.). Då hade han undervisat i Skara 108 terminer (från 1833; från 1845 ordinarie lektor i grekiska). Knappt en enda timme hade hans undervisning behövt inställas till ht. 1887, intygas i Årsberättelsen för 1887—1888 s. 20. När han våren 1883 undervisat 100 terminer, erhöll han medaljen i guld av tolfte storleken med inskrift: »För nit och redlighet i rikets tjänst», att i högblått band med gula kanter bäras om halsen. — Enligt Skara Tidning den 2/6 1888 avtackade biskop Beckman honom vid examen dagen förut.

57 15 Om undervisningen i geografi jfr här 86 7; ASU 48 s. 184 r. 6n.
57 26 Kaptenen och agronomen Lars Wilhelm Kylberg föddes 1798 och dog 1865. Han ivrade varmt för folkskolan. Utgav 1) Om svenska folkskolan och grefve Torsten Rudenschöld, tankar och vittnesmål; två upplagor 1861. Första uppl. har i företalet två olika varianter. 2) Försök till fosterländska sånger, tillagnade folkskolan i Thun. Wenersb. 1862 [anon.]. — Om honom utkom *P. von Möller* L. W. K—g. 1870 i Lefnadsteckningar öfver Vet. Akad. ledamöter; även särtryck. Där sid. 390 karakteriserar Richert såsom idén, Nonnen såsom ordet, Kylberg såsom handlingen.

57 12n Johan Kristian Lindskog föddes i Skara 1804, blev fil. d:r 1830, förste apologist i Skara 1838, gymnasieadjunkt 1845 (1847), kyrkoherde i Sunnersberg 1848, prost 1865. Avled 1874.

57 2n Hans son Erik Wilhelm Lindskog föddes 1841, blev student i Uppsala 1861, fil. kand. i Lund 1867, vik., sedan ordinarie adjunkt i Skara 1869—1895. Kyrkoherde i Reslöv 1895—1925. Död 1925.

58 7 Såsom ock *N. Beckman* aa II s. 47 framhåller, är det N. P. Ödman, som i Min första kondition berättar historien om det förskräckliga sällskapet ho och han. I Ö:s Sv. minnen och bilder I Sthlm 1900 står den sid. 48. Ursprungligen härrör uttalandet från bibeln: Rom. 13:2 och är upptaget dels i hustavlan, som utgör bilaga till både Svebilii, Lindbloms och 1878 års katekesutvecklingar, dels dessutom i de två sistnämnda under styckena 64 resp. 49.

58 8 o. f. Eftersom Olbers säger sig ej känna J. Mathesius' titel, upplyser *N. Beckman* aa II s. 47 om följande. »Ursprungligen utnämnd till lärare i gymnastik och levande språk övergick han genom tjänstebyte till botaniken.» Om en lärare i teckning och levande språk jfr adj. Finells minnen: om lektor Högstadius i Umeå.

Uttrycket »Du talar som en häst» (N. B. undrar om titeln kom sig av att M. var gymnastiklärare) återfinnes i sången Uppsala är bäst! Sjunges av Glunten.

58 28 Halvsystemen Alida Rabes ifrågavarande skiss är av N. B. reproducerad aa II s. 49. — Om släktskapen (»sammanbragt barn») jfr här s. 72 rad. 2—1n.

Till avd. Skolgång. S 58 2n Konrektor: felaktigt. Där denne funnits eller fanns, delade han med rektor undervisningen i högsta (eventuellt näst högsta) latinskoleklassen eller (och) bestred sångundervisningen. Läraren (förste läraren) för skriv- och räkneavdelningen eller apologistklassen (-klasserna) kallades apologisten. Delvis fick han nog de facto tjänstgöra såsom rektor, eftersom latinskolan var alltför »fin» för att befatta sig med icke-latinare.

58 In »Fyra tvååriga klasser.» Tidsutsträckningen var icke lagfäst. Enligt 1820 års läroverksstadga Cap. 3 § 1 skulle vid högre lärdomsskola finnas »Tre afdelningar och en Rectors-Class». Blott i den sista och möjligen i första klassen torde två-års-regeln varit allmän och svårfrånkombar praxis under Lindblads skoltid.

59 6 »Hälsning av latinare». Sistnämnda ord står icke i motsättning till realisterna — en kategori och ett ord som datilldags föga fanns — utan till gymnasisterna. Det betydde alltså latinskoleeleverna (trivial- eller den latinläsande nederskolans lärjungar). Därom, om penalismen och elevernas klass-skillnad i dubbel bemärkelse jfr ASU vol. 34, 37, 40.

59 8n o. f. *Andreae Rydelii / Grammatista / Philosophans Seu / VII Colloquia Latina. / Ex editione / Haquini Sjögren / Recensita. / Calmaria. . . . MDCCCLIV /*

Detta lilla extrakt ur en långt större skolbok av filosofen och biskopen Rydelius ville bland annat hjälpa till att få exempelvis naturkunnehetsämnen att ge övningar i latin; allt skulle ju den tiden tjäna romarspråkets tillägnelse. Boken utkom 1714—1844, sålunda under fyra mansåldrar. Den synes emellertid icke motsvara det ideal av förnuftig undervisning som samme Rydelius uppställde 1725 i sin berömda skrift »De optima educatione» (»Om en god uppfostran»). Men Grammatista synes å andra sidan icke heller behöva förefalla fullt så tråkig som gossen Ernst O. fann den; bristen låg tydligtvis främst däri att det var en gosse och icke en utvecklad person som fått den till läxa; den var t. o. m. hans första läsebok! Orsaken till att ordet concoquo var det enda som stannat i hans minne var tydligtvis den, att ordet hade med hans egen lilla person, hans egen kropp att göra (Ett pedagogiskt-metodiskt observandum!). Det ordet står i Colloquium V: i editionen 1714 sid. 23; i 1780 och 1813 års upplagor sid. 32, i 1844 års edition s. 19. Han påvisar en parallellism mellan vad som sker i den yttre naturen och vad som sker hos människan: »Talis quoque stomachus in medio est homine, qui primam materiam corporis nostri præparat & concoquit.»

Första upplagan hade fyllt 114 stora sidor; 1780 års uppl. 16 + 144 s. + bil. 48 s.; 1813 års edition 140 sidor + bil. 52 sidor; 1844 års (= sista) upplagan 36 små sidor.

Det står icke, att det var i läroverket, gossen fick börja göra bekantskap med latinet genom denna bok. Såsom sina äldre bröder torde J. M. läst i den hemma. Jfr *Otto Lindblads* självbiogr. KB manus I 17 s. 8.

60 1 Anders Erik Norbecks »Lärobok i theologien för gymnasier. För sök» utkom i 13 namngivna upplagor 1840 t. o. m. år 1891. Dessutom utgavs parallelledition till den 5:te även i Helsingfors 1849 (och sålunda ej blott i Jönköping 1848), varjämte 12:te upplagan redigerades i två editioner och den ena av dem utsändes i tre olika tryckningar. — För sin praktiska läraregärning erhöi Norbeck ett synnerligen lovordande äreminne i — *tw* — [= *E. L. Fleetwood*] Anteckningar s. 181—183.

60 7m Om gossarnas tidiga vandringar på morgnarna till skolan jfr C. W. Böttigers självbiografi, t. ex. i G. M. Silfverstolpes uppl. s. 59—60.

61 16—20 Skara gamla läroverksbyggnad (på 1820-talet) beskrives av seminarierector J. Otterström i Skara Tidning 5/4 1876; jfr ASU 40 s. 20—24. Det följande skolhuset är av 1833; det därefter från 1871. Bilder se Inbjudningsskrift 1871 samt *N. B—n* aa. Latinska inskriptioner i förstnämnda byggnad m. m.: *Joh. Sundblad* Gammaldags seder och bruk uppl. 3 Sthlm 1917 s. 95 o. f.

Till avd. Hemskola. Förf. meddelar, att äldste brodern Max O. blev student i Uppsala, informator i Husaby hos farbrodern kyrkoherden Anders O., slog sig på handels- och sedan försäkringsverksamhet samt blev till sist verkställande direktör i Brand- och livförsäkringsbolaget Svea.

Adolf Oscar Treffenberg, född 1836, furir 1853, student 1854, officer 1855, kapten 1870, död s. å.

Mjölmarsonen Joh. Aug. Alfr. Lindberg, f. 1825, student 1851, prästvigd 1853, komminister i Hössna 1862, i S. Ving 1870 (1871), kyrkoherde i Slöta 1889 (1891).

Statistikern Johan Aug. Hellstenius, f. 1834, stud. 1850, fil. d:r 1860, doc. i historia 1862, aktuarie i Statist. centralbyrån 1869. Död 1888.

Till avd. Skoltid i Göteborg. Det 1826 invigda läroverkshuset var tillika byggnad för domkapitlet, och det låg näst intill biskopshuset. (Jfr Invigningen af Consistorii . . . Hus . . . Gbg 1826 s. 30.) Under Olbers senaste gymnasiiår hade stiftet en biskop som länge varit lektor vid läroverket och vars son nu var rektor där. Detta blott ett par ex. på det nära sambandet här mellan kyrka och skola ännu under Olbers elevtid.

63 6 Kolerans utbrott i Köbenhavn och i Göteborg kan man följa i Göteborgs Handelstidning 1853 den 2 resp. 11 juli o. f. Den 16/8 annonseras där sundhetsnämndens i Göteborg åtgärder och föreskrifter.

63 7 o. f. Om läroverket jfr *Rudolf Röding* Bidrag till Göteborgs latinläroverks historia. I—III; Posthumus (*J. K. Hellberg*) Ur Minnet och Dagboken om Mina samtida. Sthlm 1870; *Oscar Svahn* Våra öfversittare.

Prof. Fr. Wulff avfattade i »Göteborgs latinläroverks historia» 1917: 1) Skolminnen 1855—1866 sid. 69—86; 2) Israel Sandström (1824—1880) sid. 180—185; 3) N. W. Ljungberg och hans forskning sid. 267—298. Utkommo även i gemensamt särtryck Gbg 1918. Jfr härom och om andra skrifter av Fr. Wulff: *B. E. V. Wulff* Bidrag till en bibliografi öfver Fredrik Wulffs . . . arbeten. Lund 1920. Efter sistnämnda år har Fr. W. utsänt dels »Vid 80 år» (1926) och däri s. 82—109 infört vissa beriktiganden av vad han skrivit i förstnämnda arbete om läroverkstiden, dels Vid 85 år, 1929, som till en avsevärd del handlar om N. W. Ljungberg.

Till avd. Studentexamen. S 63 19 Professorn i botanik i Lund var Jakob Georg Agardh, vilken torde varit den som uppmanat Olbers att ej vara rädd. Agardh var hedersledamot i Göteborgs nation, som O. skulle tillhöra.

64 4 Om Nils Johan Kylén text och bilder i *N. B—n* aa II s. 72—73; skildringar i *Thord Bonde* [= *Oscar Svahn*] »Våra öfverliggare. Akademiska studier», Sthlm 1885 s. 104—112; Stafvenius. Även där berättas historien om välsigna, men där är offret dragonfanjunkaren Mannerström. — Kylén utgav i Skara 1) Rättsskrifnings- och satslära jemte skriföfningar. 1865, 2) Sv. språklära. 2 upplagor.

Till avd. Pr skjuts. S 65 r 7n Jfr *H. Schönbeck* Prelater. Sthlm 1927 i viss mån ett motstycke till P. G. Ahnfelts Studentminnen och till de skånska prästkaraktistiker, som J. M. Lindblad låter i sina Fotografier kap. 28 sammanställa dels ur Wieselgrens versifierade avskedsbrev till ämbetsbröderna vid avflyttningen till Hälsingborg, dels ur en kontraktists efterlämnade anteckningar i en »prostbok». — Jfr ASU 36 s. 64—66 om Schönbecks insatser i Qvistofta och Glumslöv. Han var född 1810, blev docent i estetik 1831, kyrkoherde i Hesslunda 1840 (1841). Folkskoleinspektör.

66 12 Häradsskrivare i Varbergsbygden 1857 var Elias Enoch Swenonius. Enligt Sveriges . . . Calender för år 1857, Sthlm, s. 158.

65 6n, 66 21 o. f. Farbror Carl = blivande teol. professorn C. Olbers i Lund. Han hade varit pastorsadjunkt i Träslöv, enligt Skarstedts herdaminne, Lund 1885 s. 1197.

67 21 Sedermera kaptenen och lotsdistriktschefen Axel Reinhold Leuhusen, född 1815 (död 1886). Han blev 1858 förmäld med Amalia Aurora Adelaide Valerius, född 1828, dotter av kanslirådet Joh. Dav. Valerius och Aurora Christina Ingell. Hon var känd såsom målarinna och sånglärarinna (död 1923). Förf. tror att deras »tycke» började i omnämnda snödrivor. Om den märkliga Adelaide L. jfr *Vivi Horn* Herrgårdsliv s. 250.

Till avd. Student-åren. Olbers står inskriven i Göteborgs nation såsom n:2 av de fyra novitierna höstt. 1856. Hedersledamöter voro tre med namnet Agardh (biskopen och två professorer), proff. C. G. Brunius (i grekiska), L. F. Westman (i teor. filosofi), J. G. Ek (i latin) och E. G. Bring (i pastoralteologi) samt andre teol. adjunkten Carl Olbers (v. prof. i pastoralteologi).

68 2 Niklas August Tengberg var docent i historia.

68 17 Om Sven Nilsson och hans graduerade son jfr här i boken dels Hågkomster av Finell om Luleå, dels mina Anteckningar därom.

69 12n I sina Anteckningar om mitt förflutna lif. Sthlm 1889 skriver W. E. Svedelius s. 503—545, 564 om sin professorsperiod i Lund 1856—1862 och s. 172, 183 om sin aptits törhända något oförsynta anspråk på mat-smältningförmågan. »Aptiten var riktad på mat, ej på dryck, men ett godt glas punsch i godt sällskap smakade dock bra.»

70 6 Fru Bolmeer = Dottern till den lärde latinprofessorn och Klosterkyrkoherden Johan Lundblad. Denna Laura L. var »ett vettigt och älskvärdt fruntimmer, gift med professorn i orientalspråken Bengt Magnus Bolmeer», säger N. P. Osberg (*Ewert Wrangel* Gamla Studentminnen från Lund, Sthlm 1918 s. 210). Hon var född 1802, förmäld 1833; avled 1882 (anf. sida).

70 31 Landshövding Cornelius Alexander Sjöröna (son av ryttmästaren Corn. Hans S.) var född 1835, blev fil. kand. 31/1 1857 och fil. d:r 1859; landshövding 31/12 1879), ledamot av kyrkomöten och riksdagen, jur. hedersdoktor i Lund 1907. Dog 1917.

Andra exempel på att Svedelius tänkte högt, och på andra egenheter. I »Hemma och i Uppsala», Sthlm 1927 sid. 173—174 berättar Gustav A. Aldén om sin tentamen för »Sved». Efter nära tre timmars förhör föll denne »i tankar». »Väckt» av Aldén knackade S. ett par gånger ur pipan mot kakelugnen och sade: »Stig in!» Underrättad av A. att det var S. själv som knackade, svarade han: »Det kan också vara möjligt». Så gick han ut och flyttade från tamburen till ett varmt rum tentandens överrock, hatt och galoscher samt fortsatte tentamen tills dessa hunnit bli varma.

En annan tentamenshistoria har vik. rektor Kernell vid högre folkskolan i Gudmundrå berättat för sedermera överläraren P. Norberg, Stockholm. Denne skriver till utg.: »När Kerneld och Emil Svensén knackat på och hört Svedelii kraftiga »Kom in!», stego de på och hörde honom, där han satt vid sitt skrivbord, säga tämligen högt: »De förbannade studenterna kommer och förstör min tid». Sedan reste han på sig och hälsade dem hjärtligt välkomna. Tentamen gick utmärkt och förvandlades småningom till en utfrågning om amerikanska förhållanden. Kernell hade nämligen efter sin studentexamen vistats flera år i U. S. A. Så följde professorn med de tenterade ut i tamburen för att hjälpa dem på med rockarna. Den tiden gick Svensén utan överrock även om vintern. Sved tog den enda främmande rock, som hängde där, tittade flera gånger på den och på studenterna och sade därefter högt: »En rock och två herrar! Det här begriper jag inte!» Slängde så rocken argt i golvet och gick in i sitt rum utan avsked.»

71 33 Lektor Nils Wilhelm Ljungberg (f. 1818, d. 1872) hade utgivit bl. a. *Questiones Livianæ*, disputation och edition Ups. 1853; Ny kritisk bearbetning af Livius och Horatii oder, 1858, i Göteborgs K. Vet. o. Vittsammh. handl. N. F. H. 4; Ny behandling af Oden i Horatius, 1859, i *Arsber. om elem. lärov.* i Göteborg 1859; *Rör. kronologien af Jesu lefnad*, i *Framtiden* 1870, med bihang där 1871:2; *Horatius Flaccus Carmina lyrica* I 1872. — *Chronologie de la vie de Jésus*, 1878, liksom även följande utgavs av L:s »fosterson» Fr. Wulff: *Ur Nils Wilh. Ljungbergs... papper*. I Lund 1918: De romerska kejsarnas kronologi från Cesar till Domitianus. — Ännu i sina böcker Vid 80 resp. 85 år, talar Fr. Wulff ofta om Ljungberg och hans insatser; jfr här anteckn. till sid. 63. Det var denne Ljungbergs kamp mot sitt eget domkapitel, som kom Viktor Rydberg att avfatta Bibelns lära om Kristus.

72 19 »Prof. Martin Hammerich Sakuntala, Skuespil i syv Optrin af Kadadas, oversat og forklaret». Ny Udgave; Kbhvn 1858. 149 sidor.

72 24 »Jag hade»... För den i undervisningshistoria obevandrade kan det kanske vara nödigt varna för ett här lurande missförstånd. »Emellan» fordrar ett »och», där det nu står »eller». Alltså: antingen skulle han fortsätta studierna tills han bleve präst, eller ock skulle han genast börja bli lärare.

72 3n Gustaf Reinhold Daniel Rabe (1813—1870) blev student i Uppsala 1828, fil. d:r 1836, docent i estetik 1837; t. f. prof. däri 1840; efter förordnande såsom vik. lektor vid Stockholms gymnasium blev han ord. lektor där 1843; rektor 1844—1845, 1850—1851, 1853—1870. Ledamot av Vitterhetsakademien 1857 och av läroverkskommittén 1858, studierektor vid högre lärarinneseminariet 1860. Bland hans många skrifter märkas dels inträdestalet i Vitterhetsakademien Om uppfostringsväsendet hos Romarne (Vitt. Ak. Handl. 1864), dels grammatikor: en större och en elementär språklära i latin (1845 resp. 1864) och en i grekiska (1857), dels Latinska Skriföfningar (1857).

Till avd. Lärareår. Om ovanstående o. a. data och fakta rörande Rabe o. a. av Stockholmsgymnasiets lärare kan man läsa i A. V. Norinders inbjudningsskrift »Till afhörande af de tal hvilka för att fira 50:de årsdagen af Stockholms gymnasii invigning komma att hållas på Stora börssalen onsdagen den 4 oktober 1871.»... Sthlm 1871.

Olbers tjänstgöring därstädes läsåret 1862—1863 föranleddes därav att lektorn i grekiska och hebreiska Bengt Peter Anders Hjelmqvist avgått till lektorat i Växjö 1862. (Han blev kyrkoherde i Herslöv 1870.) Höstterminen 1863 tjänstgjorde Olbers vid gymnasiet såsom e. o. lektor.

Olbers lärarekamrater vid gymnasiet voro följande lektorer: i teologi och filosofi Per Magnus Elmsblad (född 1806), i eloquens Gustaf Reinhold Daniel Rabe, i matematik Frans Wilhelm Hultman (född 1829), i grekiska Lars Axel Alfred Aulin (född 1826, tillträdde ht 1863; död 1869), i historia och geografi Jonas Ludvig Asping (född 1802, död 1864); i levande språk Johan Elfving (född 1798, död 1864), i naturvetenskap Knut Fredrik Thedenius (född 1814), i modersmålet Anders Herman Ludvig Bjursten (född 1825, död 1866). I sång undervisade Karl Abraham Mankell (född 1802, död 1868); i teckning Johan Fredrik Konstantin (Conny) Burman vt. 1860—1863 (född 1831) och C. G. Plagemann ht. 1863 (född 1805, död 1868).

73 29 Olbers skildring av sin läraretid och vissa medlärare på gymnasiet: ASU 37.

75 5n Grundades hösten 1887 i 39 Mästersamuelsgatan.

78 20 Förf. har lämnat tomrum för årtalet. Skall vara 1874.

78 10n Bild m. m. ASU n:r 31 sidorna 98 och II.

79 1n Förklaringen är alltför enkel.

Motsättningen mellan Olbers och Aftonbladsfalangen inklusive Siljeström, Eneroth m. fl. bottnade i sekelgamla meningsskiljaktigheter i religiösa, sociala, politiska och pedagogiska frågor. Men eftersom »det personliga är det högsta i historien», citerat i spydighet, kunde Siljeström och hans vänner för tillfället ge avkall på sina sakliga sympatier om det gällde att hindra en meningsmotståndare att bli framsläppt till inflytelserik ställning. De förra anslöto sig tydligtvis till det under ett årtionde framburna kravet på pedagogik-professurers inrättande, men när den kyrkligt och konservativt inriktade eklekasiastikministern F. F. Carlson ställde sig bakom kravet och framlade proposition om en sådan 1867 (liksom Silfverstolpe velat göra åtta år tidigare), då anade de ugglor i mossen: Fru Jane Thengbergs och (därmed) F. F. C:s meningssfrände, vän och drabant sanskrit-

specialisten Olbers skulle bli pedagogikprofessor i Uppsala och därvid låsa fast den kyrkliga, konservativa bokpedagogiken, medan F. F. C—n samtidigt skapade en mångläseriets examensförordning för universiteten vilken väckte en storm av ovilja (jfr här Finell avd. 3). Så som den stadgan snart måste i väsentliga hänseenden mildras, så sällade sig Siljeström o. a. för en gångs skull till pedagogikföraktarna och motarbetade professurförslaget. Hall Eneroths pedagogikprofessur, 1934, s. 60—66. Olbers måste flytta till Husaby i st. f. till Uppsala.

81 5—13 På ett landställe å Siarön i närheten af Östanå hade familjen O. bott f. o. m. sommaren 1878. Olbers skriver därom: »Sommaren 1883 hade vår hyresvärd, nämndeman Sjöberg, afträdt sin egendom på Siarön till sin äldste son och själf flyttat till Lagnö, dit han öfvertalade oss att följa med.» I ifrågavarande pastorat, Ljusterö, var det O. verkade såsom präst sommaren 1883.

Olbers fru, Anna Elisabet *Elamina* (1842—1913) var en avlägsen släkting till författaren, dotter till sedermera adjunkten vid Alnarps lantbruksinstitut Elam Olbers och hans maka Adamina Sandegren (å Tösslanda, ej långt från Lunden). I deras äktenskap hade de sex barn.

80 In T. F. Grafström (1827—1883), kyrkoh. i S:ta Clara.

81 32 Lidingsö värdshus = Lidingsö värdshus? Möjligen minnesfel.

Olbers utgav följande skrifter: Nionde och tionde Sångerna af Nala och Damayanti, från Sanskrit öfversatte och kommenterade. Akad. afh. . . . 22 Maj 1862; Lund s. å., 26 sidor (tillägnad farbrodern Carl O.). — Berättelse om det allm. sv. läraremötet, 1866. — Pedagogisk tidskrift 1870—1880. — Sedlighetsfrågan närmast en fråga för föräldrar och uppfostrare, Föredrag 1880 (ur Tidskrift för hemmet). — Den evangelisk-lutherska kyrkans lära om boten. Sthlm 1880. — Jesu Kristi stridsmän. Predikan; 1882. Om folkskolan i hennes förhållande till lifvet. Föredrag, Lidköping; 1886. — Predikan . . . i Skara domkyrka 13/8 1889 (i Prot. vid prestmötet); 1889 — Tal i Göta Par Bricole, Gbg 1893. — Tal vid Lunds stifts Bibelsällsk. sammankomst 28 aug. 1893 (i Lunds stifts B:s Handlingar för 1893); 1894. — Till skolungdomen i Landskrona vid Gustaf-Adolfs-festen 1894; L—a 1894. — Icke frid, utan svärd! Föredrag vid Goodtemplarordens 50-årsfest i Malmö 1901; Sthlm 1901. — Kantater. — Rousseau såsom uppfostrare; i Pedagog. Tidskr. 1870 s. 65—92.

Därjämte har han översatt: *L. F. Bungener* Paulus, hans lif, hans verk och hans bref; 1868.

Anteckningar till Finells minnen. Av B. Rud. Hall.

Avtryckets förlägg. Här återgivna artiklar ur pressen ha överlämnats av lektor *G. Hasselberg*, Östersund, vilken erhållit adjunkten Finells befullmäktigande att om möjligt låta skildringen utkomma i bokform. Vissa delar av serien ha här omordnats med hänsyn till kronologien eller till sammanhanget. De flesta ha varit införda i Örebro Dagblad (7/4 1934—6/4 1935), somliga i Östersunds-Posten (t. o. m. 21/3 1935). Den sista av nämnda artiklar i Ö. D. hade författaren i avseende å Luleå läroverk tidigare utvidgat och låtit ingå i Stockholms-Tidningens minnes-serie 8/7 1934, vilken i sin tur omtrycktes (med vissa utslutningar och tillägg) i boken När jag gick i skolan (Lindblads förlag 1934 s. 17—22). Med vederbörlig tillåtelse följes här denna utvidgade edition.

Några smärre stycken av mindre allmänt intresse ha utslutits.

Förf., hans poesi och poetiska förlägg. Enligt Årsredogörelse för högre allmänna läroverket i Östersund 1892—1893 samt Läroverksmatrikel 1908—1909, andra uppl. utg. av *Edv. Kölgren*, Vimmerby 1909 s. 197 föddes *Bror Alfred Finell* 19/7 1849 i Luleå såsom son av handl. Joh. Magn. Finell och Augusta Strandberg, avlade mogenhetsexamen i Umeå 27/5 1868, blev student i Upsala ht 1870, fil. kand. 27/9 1876, kompletterade 13/12 1881. Tjänstgöringstiderna och -orterna anges här i de av mig ditskrivna underrubrikerna. — Finell avled den 28 juni 1935, 86-årig.

Finells diktsamling *Dagsländor »introduceras»* av förf:s f. d. lärjunge redaktör Gustaf Näsström med bl. a. följande. »Under ljusa feriedagar, i glada vänners lag och vid festliga tillfällen av fosterländsk eller enbart sällskaplig syftning har denna chevalereska lyra strängats av en filolog och humanist, än högstämnd inför minnet av örlogstider och hjältedåd, än mysande åt livets lust och unga kvinnors fägring, än vemodig inför årstidernas kretslopp, än gäckfull inför dagens löjligheter.» — Samlingen upptar 1) Allvarliga dikter, t. ex. vid invigningen av nya läroverket i Östersund sept. 1897, om Luther, Gustav I, Gustav II Adolf, Linné etc. 2) Skämtkväden, födelsedagsdikter o. d.: till rektor Hägglund, adjunkterna Fallander och Gillberg samt läroverkets inspektör prosten O. Löfvenmark; tre skåltal i Sällskapet för Jämtländsk Konstkultur: a) Slocknande stjärnor — nya stjärnor; b) I konstens hov; c) Fria vers till och om kvinnan; 3) Översättningar och bearbetningar (från franska, engelska, tyska och norska).

I sina föreliggande Hägkomster använder Finell ej sällan citat än med, än utan citationstecken men så vanliga att flertalet känner igen dem såsom var mans egendom. I avd. 3 — på tal om professorn i grekiska *J. Sponberg* — har han i tankarna Tegnér's hyllningsdikt till Leopold i Axel om Farus som står kvar och skiner från en förgången sångarvärld. I avd. 4 är den rodnad som flög på Pett'ons kinder befrydad med Marias i nämnda dikt Axel. Och samme Tegnér skyntar i bakgrunden, då Finell talar om »kraft och klarhet» (ifråga om lektor Rödström och adjunkten Bystedt, avd. 8 resp. 9). Bibelns skildring av kaos (1 Mos. 1:2) leder författaren vid beskrivningen av Söderhamn (avd. 7). »Blomstertiden» etc. (avd. 9) är ett

något förändrat citat ur psalmboken n:r 394 strof 1. Uttrycket om det amfiteatraliska Härnösand drömmande på sin bädd av gamla minnen (avd. 10) för en i minnet B. E. Malmströms ord om Visby i sin dikt »Gotland». »Konsistoriet brast i skratt och Pelle Svensson fick sluta» (avd. 10) har ju tydliga förebilder i Glunten på föreläsning.

Snoilskys dikt »Göttingen» har rader, om vilka Finells adorationer till Strängnäs, Härnösand och Östersund påminna. T. ex. »Stilla Göttingen, där Muser trygga Bo och bygga. — — — Göttingen, mot dina gröna val-lar Dämpadt svallar Fejdens, flärdens sömnlöst yra brus». — — »Svärmerier, Schuberts månskensljufva melodier» smekte förvisso den drömmande ungarlens sinne. F. d. vikingen stannade i Östersund, såsom Snoilsky velat stanna i Göttingen: »Här, i detta hulda hörn af världen, Mätt af färden Vandrarn stannar, barmen vidgas fri. — — — Där finns Eros, Finns musik och blommor och Homeros.» —

I det följande utgör första siffran före ett nytt stycke hänvisning till sida, andra siffran till rad; n betyder nedifrån.

Anteckningar till avd. I. S 83 r 7 Socis = Societetshuset. Namnet har använts långt oftare i det Luleå närbelägna Finland än i Sverige.

83 14 o. f. Enligt H. Wennerström Luleå stads historia 1800—1921 I s. 4—5 residerade länets hövding i Nederluleå 1810—1816, i Piteå 1816—1856 och därefter i Luleå. Borgmästaren under 1830-talet hette E. A. Curtelius (aa I s. 10; II s. 58).

Efter studier i kyrkoarkivet och förfrågningar hos f. d. borgmästaren Fagerlin och andra har min framstående f. d. elev folkskoleinspektören Ragnar Bergh, Luleå, benäget meddelat 1) att Erik August Curtelius var född 1796 i Nedertorneå o. blev borgmästare 1831; 2) att borgmästaren Fredrik Hedström (»Bredenström») var född 1828 i Piteå och inflyttade 1866; avled 30/10 1888. Sommaren 1880 sade han sig komma att dö i okt. s. å., vilket ju ock skedde.

85 1 Luleå skola hade blivit tvåklassig 1806; varit pedagogi till 1857 och var sedan högre allmänt läroverk. Den 1/10 1862 — alltså under Finells elevtid — flyttade det in i ny läroverksbyggnad. I nästan varje läroverk fick F. tjänstgöra i nya lokaler.

85 15 Rektor C. J. Backman var rektorsson från Frösö, hade 1846 bedrivit pedagogiska studier i Berlin, läsåret 1846—1847 vikarierat vid Nya elementarskolan och 1847—1851 varit duplikant å Frösö och i Östersund — under vilka samtliga år Nya elementarskolans förfaringssätt införts och följts å Frösö resp. i dess efterföljare från 1849: Östersunds elementarskola. (Detta enligt G. Hasselberg Frösö trivialskola s. 276—279). C. J. B. torde varit den fil. mag., resp. fil. d:r »C. J. Backman», som åren 1860 och 1869 utgav två försvenskade upplagor av H. C. Oerstedts Anden i Naturen. Andra, tillökade upplagan inledes av en levnadsteckning över Oersted av C. Hauch. Denne var Olof Eneroth personligen bekant med (jfr brev i Sv. Akad. arkiv), och boken har varit av stor betydelse för denne (jfr där: t. ex. uppl. 2 s. 35—43), om det än icke var den utan Th. Chalmers och J. Kidds monistiskt pedagogiska böcker om Adaption of external nature

(1833) som blevo hans förlagor före eller vid hans testamentes utarbetande. Kanske kände även Backman dessa böcker; i deras svenska dräkt utkommo de 1841, 1842 i serien Bibliothek i populär Naturkunnighet (å Z. Hæggströms förlag). B. var nämligen specialist ej blott i svenska och tyska utan liksom fadern även i botanik (*Hasselberg* aa s. 278).

Sedan Backman varit rektor 25 år, befullmäktigades han att från 1 juli 1884 vara lektor i tyska och naturvetenskap. Avsked 10/8 1887.

87 16 »Den världsberömda arkeologen» = professor Sven Nilsson (1787—1883), docent i naturalhistoria 1812; ekonomie adjunkt vid Lunds universitet 1816, intendent i Lund och Stockholm, professor i naturalhistoria i Lund 1832—1856; avfattade ock det arkeologiska arbetet Skandinaviska nordens urinvånare.

87 9n Att man i Luleå läroverk läste långt flera årskurser i latin än man hade latinklasser, är en efterbildning av minst 500-årig praxis, som var nödvändig för små avlägsna läroverk i fattiga tider. De skulle icke kunnat utföra mer än en bråkdel av sin kulturuppgift, om de icke gått vida utöver den ram, som läroverksstadgarna och hygienien tilläto. Så långt hade man drivit de »lagstridiga» överkurserna vid småläroverken, att vår första läroverksstadga (1561, 1571) fann sig nödsakad att förbjuda åtminstone fackbildningsämnena grekiska och hebreiska. I 1611 års svenska läroverksstadga kodifierades skillnaden mellan provinsial- och biskopsstäders läroverk; då, tidigare och senare gick utvecklingen framåt på varje ort i den mån föräldrarna, kommunen och eventuellt staten kunde offra samt i den mån lärarna och lärjungar kunde arbeta och — svälta. Johannes Rudbeckii gymnasium erhöll av regeringen 1624 ett lektorat i politik, etik och svensk lag, och det var R. naturligtvis tacksam för. Men lönen togs från Arboga provinsial-läroverk, och detta hade naturligtvis icke hans gillande. I domkapitlet yttrar han att småläroverken äro märkeligen nyttige. (Domk. prot. 15/12 1630; R. Hall Kulturella interiörer s. 16.) De kunde tydligtvis i stor utsträckning ersätta stiftsläroverken och möjliggöra undervisning åt sådana fattiga gossar och ynglingar som eljest icke skulle ha råd att studera.

Lika väl som det i det rika och stora Göteborg fanns olika privatskolor för fattiga läroverkspojkar, så var länge för visso fallet i det fattiga och lilla Luleå. Även här kunde det nog sägas om en och annan lärare, vad det yttrades om konrektorn N. Beckman i Göteborg (som icke slöt sin läraregärning förrän det läsår B. A. Finell började skolan) att han »i likhet med öfriga lärare utöfvade... sin privatundervisning i skolan och lät den delvis förenas med den allmänna undervisningen». Jfr *Skarstedt* Herdaminne s. 149; R. *Röding* Göteborgs latinlärov. hist. I s. 33, III s. 128, 125. 88 1—13 Den fria flyttningen hade införts åtminstone i Östersund, Karlstad, Amål, på Frösö och på 1850-talet delvis i Halmstad. Det näst sist nämnda skedde, enligt vad G. Hasselberg Frösö trivialskola s. 272 uppger, i enlighet med kungl. brevet 21/5 1845 och i ovanligt tidigt samband med den nya skolomorganisationens första fullständiga genomförande i riket.

Jag minns mig icke ha sett uppgivet att den fria flyttningen förödd den kamratliga vänskapen vid andra läroverk. Omöjligt är det icke. Men t. ex. av ASU n:r 34 (»Penalism») och andra källor framgår, att denna »vänskap» ej i allo var av goda utan i vissa hänseenden — t. ex. klass-

andans fransidor — behövde och borde brytas. Frågan är alltså, i vad mån den fria flyttningen skadade vänskapens värdefulla sidor.

89 12 Finell anser det vara ett enastående fall »i skolans annaler» att en elev bett läraren sänka betyget. Enär Finell på ett annat ställe (avd. 8) med det citerade uttrycket »i skolans annaler» menar hela Sveriges skolväsen, känner jag mig föranlåten nämna att jag gjort samma hemställan som han; det skedde läsåret 1903—1904 i Lunds privata elementarskola inför docenten blivande generalkrigskommisarien Ludvig Widell. De båda andra till laudatur föreslagna (S. Smedberg och A. Björnström) samt flertalet klasskamrater leva ännu och kunna intyga riktigheten av vad jag sagt. Flera exempel på sådan »avsägelse» finnas säkerligen.

89 24 Jfr S. *Lodin* Rosenius, Sthlm 1933 s. 218 o. f., 264 o. f. Säkerligen åsyftar Finell ÅSU 40, där J. M. Lindblad skildrar s. 67, huru skolkamraterna i Växjö pryglade honom för — ingenting. ÅSU 40 utkom 1934. Den 22/12 s. å. trycktes Finells artikel, talande om »en nyss utkommen bok».

Till avd. 2. I »Umeå Högre Elementarläroverks Katalog Vårterminen 1868» står Bror Alfred Finell upptagen såsom den näst siste i sjunde klassens andra (= högsta) avdelning.

Om Umeå läroverk uppges i *B. Steckzén* Umeå stads historia, Umeå 1922 s. 413 o. f., att trivialskolan gjort ett »kristligt» byte med folkskolan genom att taga dennas nybyggda lokaler i utbyte mot sina förfallna (vid mitten på 1850-talet), att ny byggnad uppfördes 1858 och invigdes 1860, att folkskolehuset stod i vägen och måste rivras samt att folkskolan då fick flytta in i storskolans kalla, dragiga och med attiralj möblerade gymnastiklokal. År 1858 beslöt Kungl. Maj:t trivialskolans utvidgning till högre allmänt läroverk med, utom rektor, tre lektorer och fem adjunkter. »Genast vid första användningen fann man lokalerna vara otillräckliga för alla klasser och avdelningar. Tamburerna måste användas till lärum... Det saknades kollegiirum, rum för naturhistoriska samlingarna och för vaktmästaren.» Där var det alltså Finell blev instuvad i högsta klassen.

91 10 P. P. Waldenströms nit att låta eleverna översätta grekiska texter till latin var en avglans av föreskrifterna i läroverksstadgorna 1649 och 1820. Man finner att författaren-språkmannen ej beundrar dessa finesser, vilkas påstådda själsgymnastiska verkan han förnekar eller betvivlar.

92 13 Citatet ur »Balen» av Fröding är obetydligt omstiliserat; hämtat ur diktens avd. VIII strof 1: skaldens tal till unga Elsa Örn.

92 27 Enligt »Årsberättelser för läsåret 1868—1869... i Umeå, Piteå»... 1869 sid. 10 avlades skriftliga prov i Umeå den 24, 25, 27, 28/4 1868 och muntliga den 27/5, varvid sex humanister och tre realister godkändes. Censorer voro prof. Hj. Holmgren och akademiadjunkten sedermera prof. C. A. Walberg. Gymnastikuppvisningen ägde rum den 20/5.

Det var under denna påfrestande månad, de teaterföreställningar gåvos, vid vilka Finell (avd. 4 sid. 99) säger sig ha medverkat. Enligt annons i Umebladet 1/5 om »Theater» av »Sällskapet Thalia» skulle till förmån för Fruntimmersskyddsföreningen uppföras den 6/5: Min vän Löjtnanten. Komedi af Hedberg; samt Tiggarflickan eller En julafton i Blekinge. Dramatiserad teckning med sång. Samt den 8/5: Kärlek och upptåg.

Lustspel af Uller. Och den nämnda Tiggarflickan. — Inga uppträdandes namn uppräknas, och efteråt gåvos i tidningen inga omdömen om spelsättet. 92 4—1n Om famlandet vid universitetsstudiernas början jfr avd. 3. Till avd. 3. Norrlands nation var dåtilldags inhyst i Ö. Ågatan 31. Inspektör var med. prof. Glas, andre kurator docent Edfeldt och bibliotekarie M. V. Huss (sedan A. L. Bygdén). Finell inskrevs så sent, att hans namn icke hann komma in i studentkatalogen ht. 1870; i följande termins d:o nämnes han i ordinarie serien av landsmän, varjämte det i tillägg sid. 69 meddelas att han inskrivits ht. 1870 (boende första läsåret Vaksalagatan 8). Bland nationskamraterna märkas de här senare nämnda Svenonius, Rödström och Sidner. Hösten 1871 stå bland recentiorerna A. Th. Malmberg och Aug. Bystedt.

H. Solander var född 1843, blev docent i estetik 1869. Död 1882 såsom rektor i Härnösand. — Han var en av de tre som inom nationen buro förnamnet Isak. De båda andra voro I. Grape (född 1848, stud. 1871, död 1875 såsom vik. kollega i Piteå) och I. Strömquist (född 1843, stud. 1868, död 1882 i Härnösand). — Dessa uppgifter om Isakarna har prof. A. G. Högbom, Uppsala, haft vänligheten meddela.

Nils Leonard Andersson (»Välmågan»), f. 1848; jfr avd. 9.

Linder = Johan Erik Linder; född 1848, student 1869.

Petton = tydligtvis sammandragning av namnet Petter Mattson (f. 1849 i Stugun, student 1869; blev rektor i Köping 1884; avled 1906).

De två gotlänningar, Finell sedan säger sig ha sammanträffat med eller samarbetat med: Anton Stuxberg och G. A. Wickman, lärde han törhända känna redan under studentåren: Stuxberg var nyuppflyttad junior och Wickman bibliotekarie i Gotlands nation under Finells första termin i lärdomsstaden.

94 2 o. f. Över svårigheterna att erhålla några upplysningar om vilka böcker man borde läsa även när det gällde lägre examina eller betyg, klagas även i många andras studentminnen. Till följd av missnöjet utarbetade den radikala studentföreningen Verdandi en studiehandbok; den utkom 1887. Den första av svenskt universitet (Uppsala) ombesörjda studiehandboken trycktes 1908.

94 14 »Kongl. Maj:ts nådiga skrivelse till Kanslers-embetet för universitetet, angående ändringar i föreskrifterna för vissa universitetsexamina» (Sv. Förf. saml. 2/1877) föreskrev den 26/1 1877 I) rörande humanistisk filosofie kandidatexamen prövning i teoretisk filosofi, historia, latin, nordiska språk samt antingen matematik eller någon av naturvetenskaperna; II) rörande naturvetenskaplig d:o prövning i antingen teor. filosofi eller historia; latin; matematik; antingen botanik eller zoologi samt antingen fysik eller kemi. Examinanden borde rätt besvara minst tre frågor i lika många ämnen i skriftliga provet samt godkännas i alla fem ämnena och erhålla minst betygssumman 8; III) rörande filosofie licentiatexamen prövning i två tvångskombinerade och ett frivilligt valt ämne. Blott fyra tvångskombinationer voro tillåtna inom vardera sektionen: 1) filosofierna; 2) historia, statistik; 3) latin, grekiska; 4) nordiska språk och nyuropeisk lingvistik med modern litteratur; 5) matematik-fysik; 6) mat.-mekanik; 7) botanik-zoologi; 8) kemi och geologi med mineralogi.

Förbittringen över denna reform tog sig uttryck bland annat i följande. I sedermera professor Axel Lundströms spex Färgerna och de färgblinda (1876, omarbetat av blivande professor A. G. Högbom 1877) ådömdes den diaboliskt utklutade skådespelaren, som bar F. F. C—ns mask, att antingen själv avlägga den nya kandidatexamen eller också ögonblickligen försvinna. Det förra kunde han tydligen icke välja, och därför föredrog han att försvinna, varvid han sjönk ned genom golvet, tydligtvis till varmare klimat. Under publikens jubel och dacaporop på Uppsala teater. (Jfr Hågkomster och livsintyck 7 s. 71; *M. Andree* Norrlands nation s. 168—169). — Vidare utkom ett 4-sidigt tryck i två editioner, därav den ena med breda sorgkanter: *Månturist* (= *Ernst Meyer*) Examensväsendet i månen. Utdrag ur ett bref. Sthlm, Bonniers Boktr. 1877. 4 sidor. Pris 10 öre. (Förf., född 1854, stud. 1872, blev sedermera docent och bibliotekarie i Uppsala.)

Enligt »månstudenternas arbetsordning» studeras »t. ex. ätandets filosofi, theoretiskt skomakeri, magi o. s. v. för att icke tala om 520 språk... Hvarje student undergår 5 förberedande examina och en hufvudexamen. I den första... undergår han förhör i 1500 ämnen.» Därigenom lära alla »Aliquid in omnibus». Vetenskapsmännen kunna icke avlägga hufvudexamen förrän vid 70 års ålder. De hållas »isolerade från den yttre verkligheten och det praktiska lifvet, hvarigenom vetenskapen och detta ej få något med hvarandra att göra». Individualiteten dödas så mycket som möjligt och alla äro liksons stöpta i samma form. — Om studenternas samlade opposition och stadgans snabba och successiva förbättrande» jfr *G. A. Aldén* Hemma och i Uppsala s. 206—210; 218—221.

94 24 Om Aldéns motsvarande tentamen i Stockholm för Ribbing: aa s. 214—215.

95 16 Om studentlivets i Uppsala besvikelser jfr t. ex. *G. af Geijerstam* Erik Grane; *Aug. Strindberg* Från Fjerdningen och Svartbäcken; *Christer Swahn* (= *V. H. Wickström*) »Bildning» (1886).

96 27 Om »Donizetti» och om Norrlands nation i Uppsala i övrigt har Finell nedskrivit vissa minnen, vilka i utdrag återges i *Mikael Andree* Norrlands nation 1827—1927, Upps. 1927 s. 167 o. f., 217. Även J. E. Dahlin, Olof Högbom o. a. skildra där sina studentminnen från ifrågakvarande tid. Om Donizetti skriver också prof. Högbom i Hågkomster och livsintyck 7:de saml. Den verkliga Donizetti (Gaetano D.) var född i Bergamo 1797 och avled där 1848. Bland mängden av hans operor märkas de även i Sverige uppförda pjäserna Kärleksdrycken, Lucia di Lammermoor, Regementets dotter, Leonora, Linda, Don Pasqual m. fl.

Till avd. 4. S 98 r 15 Fil. kand. Erik Sellin grundade, redigerade och utgav Ny Svensk Veckotidning 4/12 1876 (provnnummer) — 21/6 1877, varefter den nedlades. Han var född 1847 i Styrnäs i Ångermanland, hade blivit student i Härnösand 1868 och samma års hösttermin inskrivits i Norrlands nation. Läsåren 1877—1881 tjänstgjorde han såsom icke-ordinarie lärare i Sundsvalls och Linköpings läroverk (lön: 1.200 kr.) och blev 1881 kollega i Vadstena.

98 18 Om Josef Linck jfr *Fr. v. Schéele* i sammelvecket Gästrike-Helsinges Nation 1811—1911, Upps. 1911 s. 100—102. »Åter ett svenskt geni, som endast blef halfgånget.» Avled 1901. — Kindstugatan = sämre ställen?

98 2n Källarmästar Davidsons restaurang Fenix låg på nuvarande Norra latins tomt. På samma tomt hade Artur Hazelius sin första exposition av »Skansen»-föremål.

100 13 D:r C. A. Brolén, född 1845, var lärare för dåvarande kronprins Gustaf 1872—1876 och för arvfurstarna 1872—1880, blev rektor i Västerås 1883—1899; i Uppsala sedan t. o. m. vt. 1911. Har för ÅSU 4, 5, 17 utarbetat förnämliga översättningar av läroverksstadgorna 1611, 1649 samt av Rudbeckii högtidstal och av Joh. Matthiæ Ratio studiorum.

100 25 Om vissa lärare å Ladugårdslandet och i Norra latin jfr *Gustaf Meyer* Studentliv, *Carl G. Laurin* Minnen I samt *W. Carlgren* Norra latin. Bilder etc. även i ÅSU n:r 31.

Till avd. 5. Om rektor J. A. Drysen och andra lärare jfr *Fr. Nordberg* dels i hans bok Magistrar och pojkar, dels i det Lindbladska förlagets sammelvek När jag gick i skolan s. 75 o. f. Om lektor Klingberg sistnämnda bok s. 53—54.

101 2n Biskopinnan Charlotta Annerstedt, född 1812 såsom dotter av sedermera generalmajoren Carl Cederström och hans maka grevinnan Augusta Löwenhielm, förmäldes 1835 med sin kusin Thure A. och avled 1895. Maken, född 1806, dog 1880.

102 4 Om »herrar» gymnasisters allsväldighet i de urgamlas stifts- och läroverksstäderna jfr ÅSU n:r 34.

102 7 Kristendomsläraren L. = adjunkten L. J. Linder.

102 34 Amin = lektor Henrik Aminson.

103 2 Lektor A. L. Nordvall hade en tid varit expeditör i eklestiastikdepartementet; var en av dem som mest tidigt och nitiskt förde djurens talan.

Det kan ha sitt intresse att se vad D:r Nordvall och de andra lärarna hade att leva på och hålla »festmiddagar» på. Inkomstbevisningen för 1879 upptog följande (enligt Str. tidn. 28/6 s. å.). Medan konsistorienotarien d:r Lundblad och biskop Annerstedt skattade för 8883 resp. 8.698 kr., följde lärarna i följande ordning: lektor (medicinaren) J. O. Pontén 8.311; rektor Drysen 5.270, lektorerna Gezelius 5.000, Kumlin 4.870, Broman 4.620, Lindman 4.600, Aminson 3.850 och Nordvall 3.600; adjunkterna P. Lundstedt 3.350 och Langh 2.355, gymnastiklär. Oldewig 2.316, musikdirektör Öberg 2.123, adj. Marström 1.860, A. Widebeck 1.785, adj. Jonsson 1.710, ritlärarinnan Nortun 1.600, v. lektor H. Linder 1.500, v. adj. Olsson 1.200 kr. Endast 107 personer i staden skattade för minst 800 kronors inkomst. — Domprosten Th. Strömberg (sedermera stiftschefen) skattade för 4.600 kronor, borgmästaren v. Wernstedt för kr. 3.550 och sjökaptenen Annerstedt för 3.500. Alla andra hade mindre inkomster än alla de här uppräknade.

103 10 Om Hedenblads examen: *Aldén* Hemma och i Upps. s. 216.

103 32 Med den anonyma hyllningsdikten till Strängnäs hade även sedermera biskop Th. Strömberg avslutat sin bok Bilder och Minnen från Södra Målarstranden, Sthlm 1878 s. 134. Emot dessa båda författares lyriska inställning till Strängnäs står dess store biskops, Laurentius Paulinus Gothus ord, att det är ett »strängt näs».

Till avd. 6. S 104 r 5 »Infandum regina jubes renovare dolorem»; så lyda orden i Aeneidos II rad 3 och betyda: Drottning (Finells metriskt sett

bristfälliga ersättning amice = min vän), du bjuder mig att ånyo förtälja den obeskrivliga smärtan.

104 12 Efter Finells läraretjänstgöring i Ladugårdslands skola hade denna utvecklats till ett femklassigt läroverk. Bland lärarna hade inträtt »extraläraren B. Pettersson» alias Sveriges första studentska (från 1872), fil. kand. Betty P—n från Gotland, som här undervisade några terminer tills hon dog (arbetade ihjäl sig?).

104 23 o. f. De av Finell omnämnda lärarna vid Stockholms gymnasium (jfr *W. Carlgren* Norra latin, passim) äro följande.

Gustaf Fredrik Gilljam (född 1832, död 1908), blev student i Uppsala 1849, fil. d:r 1857, docent i grekiska litteraturen 1859; lektor i latin och grekiska i Gävle samt rektor i Hudiksvall 1863, var rektor i Stockholm 1872—1883. Riksdagsman. Ecklesiastikminister 1891—1898. Universitetskansler 1898—1905.

Lektorn i främmande levande språk Alfred Viktor Norinder, född 1827, student i Uppsala 1845, fil. d:r 1851, extralärare i Falun vt. 1852—1857, vik. lär. i Västerås vt. 1859 och vid Stockholms gymnasium vt. 1860—ht. 1864, kollega i Katarina 1863, lektor vid gymn. 1864, övertog Wallinska flickskolan 1866, t. f. rektor 1869—1871. — Om rektor Norinders osedvanligt stora godhet både såsom lärare och såsom t. f. rektor vittna även ett flertal andra minnestecknare.

Lektorn i modersmålet och latin Carl Vilhelm Svahn var född 1826, blev student 1847, lärare i Skara 1856—1866; lektor vid Stockholms gymnasium 1868.

Johan Fredrik Konstantin (»Conny») Burman, född 1831, blev student 1851, »tog prillan» 1853, lärare i teckning och sång vid Stockholms Lyceum 1855, undervisade i teckning vid Stockholms gymnasium vt. 1860—1863, 1867 o. f. Har i sina minnesbilder skildrat erfarenheter från bl. a. gymnasiet, Lyceum och Norra latin.

Knut Fredrik Thedenius, född 1814, apotekare, lärare i naturkunskap vid gymnasiet 1844 o. f. (samt vid en mängd andra institutioner i Stockholm, bl. a. högre lärarinneseminariet och Hillska skolan; jfr ASU n:r 44 s. 185). Lektor i naturvetenskap vid gymnasiet 1859. Om honom jfr ASU n:r 37 s. 25, 30.

Carl Erik Johan Rogberg, född 1829, student i Uppsala 1847, fil. d:r 1857, docent i historia 1859, lektor 1864 vid gymnasiet i Stockholm; arvfurstarnas lärare 1865, kanslerssekreterare 1876, professors n. h. o. v.

105 19 Finell tror sig minnas att värdskapet vid förbrödringsfesten å Nacka sköttes av en vida känd värmlänning, »Katakombera». Smeknamnet har kanske samband med det f. o. m. 1873 uppförda studentspexet Roms brand eller kejsar Nero och katakomberna (av Edv. Forsberg och Nils Personne). Enligt *Gustaf Meyer* Studentliv, Sthlm 1930 s. 203 var denna pjäs »på sin tid ofantligt omtyckt av dåtidens studenter, och man hörde oupphörligt latinska fraser ur »Nero» citeras på nationssalarna».

105 23 To etc. = För att tillgodose båda syftemålen.

106 22 »Verket» finnes nu varken i Ecklesiastikdepartementet, Riksarkivet eller Norra latinläroverket. I Pedagogisk Tidskrifts aprilhäfte 1870 hade E. Olbers tryckt en uppsats om Rousseaus pedagogik.

107 1 Om lärareproven jfr *W. Carlgren* Norra latin; *Karl Bertil* [Berger] Under kyrkans egid. Skildringar ur svenska elementarlärarelivet. Helsingborg 1887; här sid. 125 och ASU 31 s. III. Såsom en mildrande övergångsform försökte man ej sällan den praxis att begära K. M:ts tillstånd att avlägga lärareproven å närmare ort än inför det domkapitel, hos vilken befattningen söktes.

Till avd. 7. 107 25 Sin kamrat kallar Finell »den pigge lille smålänningen David S.». Men detta förnamn är tydligen ett »smeknamn» (givet troligen därför att hans namne rektorn i Maria hade det; bådas förnamn voro gammaltestamentliga, varför man hade lättare kommit på den roligheten). Extraläraren hette Samuel. Ty det är otvivelaktigt fråga om smålänningen Gustaf Samuel Sjöstrand, som samtidigt med Finell började arbetet i Söderhamn. Sjöstrand var född 1849, blev student i Uppsala 1869, gick provår i Stockholm samtidigt med Finell, kom efter ett v. kollega-år i Söderhamn till Uppsala h. a. läroverk för en termin och därefter till Jakobs skola i Stockholm för ett kalenderår. Sedan ordinarie adjunkt i Linköping.

108 13 Söderhamns brand på 1870-talet var den mest ödeläggande av alla dess eldsvådor; den 22/7 1876 förtärdes 177 hus och 72 sjöbodar, och ca 2,000 personer blevo husvilla. Enligt »Söderhamns affärshus», utg. m. anl. av 300-års-jubileet, Sundsvall 1920 s. 3. Om branden och de främsta borgarfamiljerna (delvis antydda av Finell), om lärarna och eleverna etc. etc. jfr *Alfr. Jensen* Söderhamns historia; *Einar Wikström* Det gamla Söderhamn; Söderhamns 300-årsjubileum, Minnesskrift.

Sid. 108—110. Vid terminsexamina voro inbjudna borgmästaren Fr. Berglöf, läkaren Fr. Beskow, J. L. Claësson och (f. o. m. dec. 1881) Fr. Rudberg, grosshandlandena J. G. Brolin, Ad. F. Hillman och E. A. Wennström, bankdirektör C. Fougt, v. konsul Ad. Hillman samt häradshövdingarna Ad. Wennberg och O. Wikström; så ock (f. o. m. våren 1881) flickskoleföreståndarinnan Josefina Forsell. Bakom de av Finell använda namnförkortningarna dölja sig några av dessa egennamn.

108 8n Julius Ebbe Centerwall (född 1844) var rektor från 1874. Förmäld med en dotter till lektor C. J. Björek och h. h. Gustava Sahlin, Upps. 108 30 o. f. För vissa av nedanstående uppgifter står jag i tacksamhetskuld till Ättartal, årsredogörelserna samt nuvarande rektorn Alfred Uddholm, Söderhamn.

von Rosen = Axel James Pontus v. R., född 1853 såsom son av löjtnanten Carl Pontus v. R. och hans maka Carolina Charlotta Dickson; studentexamen i Göteborg 1873, inskriven i Uppsala s. å.; elev vid Ultuna 1874—1875, kammarherre 1884, ägare av Höglunda; död 1910.

Finell undervisade i de moderna språken och första året i modersmålet, andra året modersmålet, historia och geografi, tredje historia. Då nyutsedde kollegan A. V. Ruuth, som varit kamrat med Finell under sin extraläraretid vid Stockholms gymnasium, inträdde i tjänstgöring med läsåret 1881—1882, stod Finell utan tjänst och överflyttade därför till Gävle för ett år men återvände sedan för två år till Söderhamn.

Under det första av dessa läsår undervisade rektor J. E. Centerwall och kollegan Carl Laurentius Lindborg i modersmålet, tyska, historia, geografi och matematik. Gabriel August Wickman, kollega 1877—1881, undervisade i samma ämnen men i latin i st. f. matematik; kollega C. Rudolf Grandien i kristendom, svenska och tyska; v. kollega Gustaf Samuel Sjöstrand i latin, matematik och naturlära. Vice musiklärarinna var änkefru Carolina Wennström, t. f. teckningslärare kammarskrivaren K. Hjelmström och lärare i gymnastik löjtnanten C. A. V. Schultz. Då den sistnämnde för kommendering behövde ledighet f. o. m. 23/4 1884, kunde ingen vikarie anskaffas (jfr avd. 9). Finell uppehöll även sånglärarebefattningen under fru W:s sjukdom i slutet av höstterminen 1883 och, efter hennes död, under vårterminen 1884. Hans hela lön av statsmedel var under vårt. 1883 kr. 631:87, under höstt. 1883 kr. 290:11.

Naturvetaren Axel Alfred Magnusson (f. 1847) återkom från provåret till läroverket och blev sedan där ordinarie, 1/5 1882, varigenom Finells vän Sjöstrand blev avpolletterad för de följande läsåren. M. undervisade även i flickskolan. Avled 1909. »En kollega» skriver om honom i brev, med följande rektor Uddholms skrivelse: »Honom minns jag som en god och vänlig men ensam människa. Han älskade blommor och allt levande.» — I Einar Wikströms förenämnda bok prisas M. högeligen.

110 1 Söderhamns teater invigdes andra dag påsk den 18/4 1881 med uppförande av sällskapsspektaklet »Herr Perrichons Resa, Lustspel i fyra akter af Eugène Labiche och Eduard Martin.» Följande dag gävos 1) Resan utför. Komedi i en akt af Michel och Choler. 2) Bror Jonathan eller Oxhandlaren från Småland. Lustspel i två akter af Aug. Säfström. 3) En orolig natt. Lustspel i en akt af Isidor Lundström.» Söndagen den 24/4 gävos åter nr 1 och 2 av sistnämnda program plus en Tablå. Den 19/4 refererade kollegan Grandiens organ Söderhamns Tidning (s. 2 sp. 5) »teaterinvigningen» med bl. a. följande uttalande om kollegan Lindbergs prolog, att den på ett särdeles lyckligt sätt skildrade teaterns betydelse som en af mensklighetens uppfostringsanstalter, der vi skåda bilden af det godas och rättas seger öfver det lumpna och småsinnade i lifvet och se de menskliga svagheter anfallas med löjets vapen.» Finell tolkade omdömet tydligtvis såsom satiriskt. I numret för 22/4 avtryckes (därför?) Prologen med följande ingress: »På fleres begäran hafva vi hos författaren af den vid måndagens sällskapsspektakel upplästa prologen anhållit att få i dagens nummer meddela den samma.» Av följande utdrag framgår att Red. sagt sanning om än ej hela sanningen: »Teatern, vet, är äfven den en skola, / En skola för de stora barnen... / Att visa hvar sak i sitt rätta ljus, / Att gifva allt sitt rätta värde åter, / Se der det mål, dit inom detta hus / Skall sträfvas... Den tår här pressas ur ditt rörda öga, / Det löje här du egnar flärd och dårskap, / Ej må du anse, att de sakna värde! / Ty mins: af allt som lefver, andas i naturen, / Har *menskan ensam* skratte fått / Som företråde framför djuren; / Att gråta blef *blott menskans* bittra, / Ljufva lott. / Ett harmlost skratt, en känslans tår / Är *menskolifvets* blida vår: / För löjets sol, för ögats tö / Här smälter ned all hjertats snö.»

110 3 o. f. Lustspelet om Perrichon var översatt av kassören Fr. N. Berg, Elektriska Telegrafens, Stockholm, som på sista sidan i boken (tr. 1864, utan översättarnamn) hade, med hänvisning till K. Förordn. 20/7 1855, uppmanat teaterföreståndare som önskade uppföra stycket, att vända sig till honom. Pjäsen hade uppförts på Kongl. Theatern 1861 och vill lära oss att icke låta inskränkta män bära på den tunga bördan att vara tack samma mot oss. I stället bör man låta dem göra en själv tjänster; då växa deras rockskört ut till påfågelsfjädrar. Men kvinnorna bevara minnet av en välgärning trofast i sitt hjärta (aa s. 99—106).

110 30 Rörande Rosa Arbman har hennes brorson samrealskoleadjunkten S. Arbman i Sunne benäget meddelat följande d. 25/4 1937. »Hon var född i Rätan i södra Jämtland men var bara två år gammal då fadern, prosten Ernst Arbman, flyttade till Sunne vid sydstranden av Storsjön, och den bygden blev själen hennes. Hon gick genom någon skola och, jag tror, en sjukvårdskurs och levde i Sunnehemmet till faderns död 1896, då hon följde sin mor till mitt föräldrahem i Asele. Där skötte hon om sin mor till hennes död 1907. Sedan bodde hon hos en ogift syster, Alma, lärarinna i Sundsvall, till sin död 1919. — Det var väl i sällskapslivet hon började berätta och sjunga eller »prata tok», som far min uttryckte sig, Inte vet jag om hennes »jämthumor» (eget begrepp) är ett så fullödigt prov av den varan, men Troll-Anna i Bäckmon, hennes enda värdefulla skrift, har en miljö, som tydligen är äkta, så långt jag har kunnat ana mig till det bland fränder och vänner i Jämtland. Jag ser just i tidskriften Jämten, att t. o. m. jämtar godkänna hennes art av humor, och det är kritiskt folk. Annars var det ju icke mycket hon skrev.»

Utom Troll-Anna (två upplagor) utgav hon Litte för ro skull (tre upplagor) samt Trö å älvåru (två upplagor).

110 35 Konsul Adolf Hillmans läroverksminnen äro återgivna i ASU 40 s. 5—8. Datum för H:s frånfälle har på förfrågan meddelats av hans son folkskolläraren och redaktören Bengt Hillman, Stockholm.

111 13 Årkebiskopens besök (förebådat i årsredogörelsen för 1883—1884) refereras mycket ingående i Söderhamns Tidning 7/6. 11/6 1884. Vid terminsavslutningen å läroverket prisade han den samvetsgranna skicklighet, varmed undervisningen bedrivits. Vid visitationspredikan utgick han från 2 Petr. 3:18 och framhöll »med mycket eftertryck nödvändigheten för en hvar att beflita sig om en klar, grundlig och så mycket som möjligt fullständig kristendoms-kunskap, hvilken... har den betydelsen att reglera tros-lifvet och bestämma dess innehåll samt vara det mäktigaste skyddet mot vår tids villoandar». Vid kyrkostämman efteråt anmärkte han på den i Söderhamn ovanligt ofta förekommande nådemedelsförvaltningen av lekmän. Denna hade i kyrkan icke varit allmän praxis, vore godtycklig och söndrande samt kunde hos individen senare framkalla samvetsbetänkligheter.

Det var Finells sista dagar i Söderhamn.

112 19 G = Gävle? Det är ej alldeles otänkbart att den förf. närstående vännen som fick av rektor undervisningsämnet ändrat, var Finell själv. Han har nämligen i Gävle fått undervisningsskyldighet i historia och geo-

grafi men, ovanligt nog, av sina (nyspråkliga) specialämnen enbart tyska. Ännu besvärligare var det nog för honom att undervisa i naturkunnighet, vilket han måste göra i Strängnäs (s. 101). — I Gävle måste kamraten vik. adjunkten J. E. Måhlén undervisa i kristendom, matematik, historia-geografi och välskrivning.

Med klara verba har F. ingenting sagt om sitt arbetsår i Gävle.

Hans lön såsom extralärare detta år var 1.500 kronor.

112 31 Svenska Akademiens ordlista av 1883 (femte upplagan) känner ännu ingenting om förbindelsen kv. Men under det rabulistiska 1880-talet närmade sig denna legitimitetens gränspålar. Ordlistans följande upplaga, 1889 («sjätte, omarbetade»), har endast i Förord sid. VIII omnämnt förskjutningen och därvid belyst den med de tre exemplen »Kvinna, bekväm, kvittera». »Uthytet af förbindelsen qv mot kv har på senare tid vunnit så stor spridning, att Ordlistan ansetts nu böra upptaga jämväl den senare beteckningen såsom af bruket medgifven.» Men i själva ordlistan saknas varje stavning med kv; enda antydningen är raden »Kv—, se Qv» (s. 137). Om vådan av nystavning: *G. A. Aldén* Hemma o. i Upps. s. 185.

Den skolchef, som hatade qvitto med k, kan ej ha varit rektor Klingberg i Gävle, ty denne var grovväxt och lång, medan Finell säger den åsyftade vara liten. Berättelsen har placerats här för att han i samma stycke (ehuru i annat sammanhang) talar om G lvk. Kanske Finell även där, utan att säga rent ut, har Drysen i minne?

Om Gävle läroverk vid ungefär samma tid: uppsatser i Hågkomster och livsintryck (Lindbladskas serien) 2 s. 126—129 (om Fjalar) av Ernst Henning; 3 s. 32—39 av P. Hj. Söderbaum.

Till avd. 8. Om Schillers Realgymnasium jfr rektor *Carl Lundberg* Hågkomster, Sthlm 1919 s. 17—18 samt prof. *Gustaf Richert* Minnesanteckn. i G. H. T. 8/6 1929.

Enligt G. H. T. 8/11 1886 s. 2 sp. 6 påträffades rektor Annerstedt i sin bostad avliden »utan föregående sjukdom». (Han hade intagit gift, enligt vad dr C. Grimberg meddelat mig.) Enligt nämnda G. H. T. hade A. av domkapitlet utnämnts till lektor i historia vid Göteborgs latinläroverk, men Kungl. Maj:t upphävde förordnandet när ett lektorat ansågs böra stå obesatt så länge en av läroverkets lektorer vore rektor. Sedan hade en ny ledighet inträffat där, varför historiefattningen skulle ånyo tillsättas och A. ansågs ha utsikter att erhålla denna tjänst som han uppehöll på förordnande. Post- och Inrikes tidningar innehölle torsdagen förut — 4/11 — uppgiften att Realgymnasiet förlorat rätten att dimittera lärjungar till universiteten.

113 13 Förf. är osäker om Warburg då redan var professor. W. (1852—1918) blev det 1890. Han hade blivit filosofie licentiat på samma gång som Finell blev filosofie kandidat.

114 3n Jfr Joh. 14:6; 17:3; Sv. Ps. 45:8.

115 27 Till adjunkt i Skara i moderna språk (Finells ämnen) utnämndes 25/5 1887 fil. lic. K. T. Melin. Han var född (1848) inom stiftet, vilket ju plägade vara av stor betydelse i alla stift men kanske allra mest i Skara. Han hade tjänstgjort där såsom vik. adjunkt 1885—1887 och torde varit mera meriterad än Finell. Till följd av klagomålen över utnämningen kunde M. icke tillträda befattningen förrän 1/12 s. å.

115 10n is = författarens förkortning för »i synnerhet».

115 9n o. f. M. D. utgavs i Finells övers. 1908—1909 och 1926; i H. Westins 1886 och 1925.

Ruy Blas lät F. trycka 1923; W. hade sänt ut den 1885.

116 24 Korpen trycktes första gången i Ny Ill. Tidn. 1877. Enligt *Karl Warburg* Rydberg, Sthlm 1900 II s. 346.

Till avd. 9. När gymnastikläraren hade fullständig tjänstledighet för sjukdom, var med Kungl. Maj:ts tillåtelse all undervisning i hans ämne inställd! (Jfr avd. 7).

De medlärare Finell säger ha studerat vid Umeå läroverk voro tydligtvis lektor Svenonius och v. adj. Andersson. (Jfr avd. 3).

Enligt Sundsvalls Tidning 10/7 1897 avled denne dagen förut i Umeå till följd av lungförtätning. Han var född i Löfvånger i Västerbotten och kom såsom extralärare till Sundsvall 1884. »I sin tjänstgöring härstädes har han gjort sig bemärkt genom en plikttrohet i sitt arbete och genom en humanitet och vänsällhet, som tillvunnit honom lärarekamraternas aktning och elevernas kärlek och tillgifvenhet... Öfver hans nu alltför tidigt bådade graf följer honom... ett ur många hjärtan gående, i fullaste mening uttaladt: hvilat i ro efter plikttroget arbete!» — Årsredogörelsen har ej ett ord därom trots extralärarens mångåriga tjänstgöring.

I årsredogörelsen 1901 s. 24—25 säges Svenonius ha såväl genom sina grundliga kunskaper som genom lyckliga läraregåvor gjort sig känd såsom en mycket framstående språklärare och förstätt intressera lärjungarna för sina ämnen och därmed göra undervisningen för dem tilltalande och medryckande. Efter ett anfall av övergående sinnessjukdom hade denna åter utbrutit vt. 1898. Han avled i Uppsala 21/2 1901. Två dagar efter detta datum berättar tidn. Upsala om hans död. Hans föräldrar voro sedermera fängelsedirektören i Umeå Ture Lorens S. och Lovisa Katarina Hammargren. Han hade varit lärare i levande språk vid privatläroverk i Uppsala och Sundsvall, innan han blev lektor i Sundsvall. Gift 1883 med rådmansdottern Thora Charlotta Tengvall. »I hans dagar var han en skicklig lärare samt en god och omtyckt kamrat.»

Om föremålet för S:s doktorsavhandling, den franske författaren Chrétien de Troyes (död 1195), jfr Nord. Familjebok uppl. II vol. 5 sp. 247.

Glimtar från läroverket och eldsvådan i Sundsvall ges även av *E. N. Söderberg* och *Alb. Nordberg* i Lindbladskas förlagets Hågkomster och livsintryck, första saml. s. 200 o. f., resp. elfte saml. s. 117—125.

Det digra arbete, Finell säger sig ha översatt närmast efter Sundsvalls brand, synes icke ha blivit infört såsom följetong i Göteborgs Aftonblad.

Till avd. 10. S 123 r 14 Om rektor Jacobsson jfr Ringselles lärareprofiler. 123 13 Om lärarekåren i Östersund och i Härnösand på 1860-talet ges uppgifter i marinöverkommisariens J. E. Dahlins »memoarer», utgivna av länsantikvarien Eric Festin 1936; Härnösandsdelen är avtryckt i Väster-norrlands Allehanda 19/12 1936. — De viktigaste drag ur Härnösands läroverks historia ha tecknats (t. ex. i Årsredogörelser) av lektor W. M. Carl-gren (1899—1900) och den, dess bättre, i hithörande forskning oförtröttlige rektorn Gösta Bucht. — Om lektorerna W. M. Carlgren, adjunkt Norén

samt lektor Th. Malmberg jfr *Odal Ottelin* i Hågkomster och livsintryck 9 s. 111 o. f.; om Malmberg jfr *Jean Berglund* i en understreckare i Härnösands-Posten 4/9 1934. En son till W. M. C., lektorn i Stockholm Wilh. Carlgren har i Lindbladiska samlboken När jag gick i skolan, Upps. 1934 s. 281—288, tecknat bilder från Härnösands läroverk på 1880- och 1890-talen. — Finells dikt till Rödström är tryckt i F:s diktbok Dagsländor sid. 24—25; Alb. Carlgrens kantat i »Norrbotten», Gbg 1921 I.

123 In Citatet om gudarnas älsklingar jfr *V. Langlet* Bevingade ord, Sthlm 1928 II s. 96 rörande den klassiska innebörden. Om den kyrkliga jfr *Swebili* katekesförklaring stycket 43: Äro de då alltid misshagelige, som bittida dö? (enär fjärde budet utlovar långt liv). Svaret stöder sig på Vish. 4:10, 11. Jfr även A. Almquist Nattwards-Katekes (1841) st. 57. — Vår tids tolkning är däremot den, att Den gudarna älska, giva de nåden att få dö med ungdomligt sinne (även om håret grånat i livskampen). 124 8n Uttrycket »gamla gudar» torde Finell närmast lånat från sin kamrat f. d. Strängnäslektor Christian Fredrik Mauritz Lindmans år 1899 och 1913 utgivna »minnen från skoltiden i Strengnäs» under boktiteln De gamle gudar. Denne i sin tur torde lånat uttrycket från Geijers Den siste kampen, Den siste skalden, där »de gamle Gudar» flera gånger förekommer. 125 7n Biskopen = Martin Johansson, född 1837, stiftschef 1888—1908. Till avd. II. Enligt Redogörelse för h. a. läroverket i Östersund läsåret 1892—1893 s. 18 utnämndes Finell 1/2 1893 till adjunkt. Tillträdde dock först 1/5, vadan utnämningen synes ha överklagats. Vikarierade i Härnösand till terminens slut.

Av de vid hans tillträde tjänstgörande lärarna fanns vid hans avgång ingen kvar utom rektor Hägglund (chef 1/1 1888—30/6 1918).

Om det »välkända bokhemmet på Frösön» (numera utvidgat och benämmt Jämtlands bibliotek, i Östersund) jfr *G. Hasselberg* Frösö trivialskola passim och Finells artikel i ÖstersundsPosten 23/11 1934.

Lärarnas tillnamn ha utsatts här i avtrycket; författaren har vanligen blott angett initialen. Enligt uppgift av lektor G. Hasselberg var orsaken till adjunkten Nils Mauritz Jonssons smek- eller öknamn Mac-Jonsson den, att han var entusiastisk Frankrikesvän under kriget 1870—1871 och i klassen ofta talade om den av honom beundrade Mac Mahon. — Jonsson och Fant lämnade läroverket sommaren 1896.

Finells hyllningsdikter till rektor Hägglund äro i »Dagsländor» intagna s. 52—53, 62—63 (på 50-årsdagen 27/11 1902 resp. 60-årsdagen). Förstnämnda dikt börjar på följande sätt: »En fostrare av stora mått, En hövding med nordmannaskick, med reslig hållning, stadig blick halvsekel-åldern nått». De här i texten återgivna versserierna äro — med en obetydlig förändring — hämtade ur stroferna 3, 2 och 5 i hyllningskvädet på 60-årsdagen. — Vid de 70 åren hyllades H. i Aftonbladet av fil. d:r Olaf Örström; artikeln citerades ingående t. ex. i tidn. Upsala 28/11 1922.

128 In Enligt benäget meddelande från lektor Gudmar Hasselberg har läroverksbyggnaden blivit om- och tillbyggd under åren 1934 och 1935.

Notiser till G. A. Ringselles Lärareprofiler. Av B. Rud. Hall.

Enligt Kölgrens Läroverksmatrikel 1908—1909 s. 551 föddes *Gustaf Alfred Ringselle* i Ringkarleby, Örebro län, 1/10 1868 av snickaren L. E. Larsson och Anna Katarina Jansdotter, avlade mogenhetsexamen i Örebro 22/5 1889, blev student i Ups. vt. 1890, fil. kand. 23/9 1893, folkskollärare-examen 18/2 1894, stud. i Lund ht. 1898, kompl. 14/12 1898, provår 1899, v. adj. i Vänersborg och Växjö, föreståndare för Falkenbergs elementar- och Hedemora samskola. Adj. i Arvika 1906—1909 och vid Norra latinläroverket i Stockholm 1909 o. f.

Förf. var alltså över 13 år, när han vann inträde i Örebro läroverk. Han hade vuxit upp och gått i folkskolan i Rinkaby. Hans lärare — däri och privat — var organisten, kantorn och klockaren Frans August Lundvall (f. 1849, ex. i Uppsala 1872, tillträdde 1881).

Här återgivna nedteckningar om lärare i Örebro (samt om rektor Jacobsson i Härnösand) utgöra en delvis sammandragen och omgrupperad edition av artiklar, som lämnats av förf.: somliga i tryck, andra i manuskript. De flesta ha ingått i Nerikes Allehanda: om Vikander och Ljungberg 23/10 1929; om Lyth n:r 273—274 år 1930; om Adlerz n:r 272, 273 den 23, 24/11 1931; om D:r A. V. Vallström 29/4 1933 samt om Sundblad 23, 24/5 1933. Den om D:r Lund har ingått i »Sällskapet Örebro-Karolinare 1924—1929 Festskrift, Sthlm 1929». I manuskript ha de övriga uppsatserna lämnats, varefter emellertid framställningarna om Borg, Sandahl och Jacobsson blivit i partiellt sammandrag återgivna i nämnda tidning den 8/5 1937. Alla de sålunda tryckta bidragen ha omedelbart före ederandet i pressen blivit muntligt föredragna av förf. i förenämnda Sällskap; några äro också upplästa i »Närkingarna». Föreningsmedlemmarna — f. d. eleverna ha genom applåder och på andra sätt visat sig anse karakteristikerna riktiga.

Den av förf. omnämnda artikeln av Sir W. om doktor Hedenskog är avfattad av chefredaktör Walter Bratt och ingår i Ner. Alleh:s juln. 1922. Om D:r Lund skrev redaktör Gustaf Gustafsson i St. Dagbl. 22/10 1916. Allt enligt uppgifter av min högt värderade f. d. elev redaktör Karl S. Karlsson, Örebro.

Härmed några uppgifter till följande sidor och rader i texten.

Sid 133 rad 24 Jfr här i slutet på biografien över Lyth.

136 In *K. A. Hagström* Från tempel... Minnen och bilder sid. 108.

137 10n Jfr *Astrid Värning* I rang med husets katt. Sthlm 1924.

160 10 Jfr *A. Linmarsson* Vadstena skola, Link. 1931 s. 238—240 (foto).

160 8—20 *K. G. Odén* Östgötars minne. Sthlm 1902 s. 450, 461—462.

Sid. 162—163 *Dionæa* = flugfälla; insektätande växt; *Scutellaria g.* = frossört. Uppgifterna lämnade av rektor E. Aurell.

161 17 Om Dahlstedt jfr Sv. botanisk tidskrift 1935. Johansson läroverksadjunkt i Visby; filosofie hedersdoktor 1907.

164 13n En grundsats i Salzmans Lilla myrbok. (Förordet och kap. I).

166 3 *K. F. Karlsons* självbiografi: ÅSU 15 (jfr ÅSU 36 s. 33—39).

166 17 Norrköpings Tidningar 14/2 1913 sid. 3: En idealist.

166 2n Det som är tillåtet för Jupiter, är därmed icke tillåtet för en oxe.

178 6n Julnumret 1925, enligt meddelande från kyrkoherde Bergfors.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

Dedikation till Kanslirådet Fr. Sandberg sidan 3

I) *J. M. Lindblad: »Fotografier» 1836—omkring 1880* sid. 4—52
Student i Uppsala samt informator i Junkil och Älvsjö 1836—1840 s. 4—20
Präst i Markaryd-Hinneryds, S. Hestra o. Vrigstads-Nydala pastorat 1840—
1843 s. 20—26
Vice pastor i Gränna och i Björkö-Navelsjö pastorat 1843—1847 sid. 26—35
Informator i Stockholm; kyrkoherde i Skartofta 1847—1849—c:a 1880 s. 35
—44—52
Kommentar av B. Rud. Hall sid. 181—192

II) *E. G. F. Olbers: »Mitt lifs historia» 1837—1892* sid. 53—81
Inledning; Barndomshem; Hyresfruar i Skara; s. 53—54—55
Läraretyper och skolgång i Skara 1845—1850 s. 55—58—62
Hemskola i Lunden ht 1850—ht 1851 s. 62
Studentexamen i Lund, skjutsfärder, studentliv o. studentmöte s. 63—64
—67—73
Lärare och rektor vid gymn. o. högre semin. i Stockholm 1862—1884 s. 73—80
Präst i och nära huvudstaden samt i Husaby 1883—1892 s. 80—81
Komplettering av (Ernst och) Julian Olbers rörande tiden 1884—1919 s. 82
Kommentar av B. Rud. Hall sid. 193—200

III) *B. A. Finell: »En gammal magisters hågkomster» 1858—1934* s. 83—128
A) Lärjunge: 1—2) vid Luleå o. Umeå läroverk 1858—1868 s. 83—89—92
» » 3) » Uppsala universitet 1870—1876 sid. 93—97
B) »Extral»: 4—6) i Stockholm och Strängnäs; provår; 1877—1880 sid. 98
—101—104—107
» 7—8) Söderhamn (Gävle) o. Göteborg 1880—1884—ht. 1887 s.
107—112—113—116
» 9—10) Sundsvall och Härnösand vt 1888—1889—1893 sid. 117
—123—126
C) Ordinarie adjunkt: 11) i Östersund ht 1893—31/7 1915 sid. 126—128
Kommentar av B. Rud. Hall sid. 201—214

IV) *G. A. Ringselle: Lärareprofiler vid Örebro lvc 1881—1889* s. 129—180
Adjunkterna Sundblad och Vikander sid. 129—135—136
» » Sandahl och Lund » 137—140—148
» » Hedenskog, A. V. Vallström o. Ljungberg s. 149—155—157—159
Lektorerna Adlerz, Lyth och Borg s. 160—166—173—175
Lektorn sedermera Härnösandsrektorn H. Jacobsson s. 176—180.
Förteckning å begagnad resp. citerad *litteratur*. Av G. A. Ringselle sid. 159
Kommentar av B. Rud. Hall sid. 215

B. Rud. Hall Hänvisningar till andra läroverks- och levnadsminnen s. 180.

